KERTÉSZ ERZSÉBET

VILMA DOKTORASSZONY

AZELSŐMAGYARORVOSNŐ
ÉLETREGÉNYE

KESERŰ ILONA RAJZAIVAL

KERTÉSZ ERZSÉBET, 1965

ELSŐ RÉSZ

- Vilma, merre kószálsz?

Iréne éles, ingerült hangja, a német kisasszony megszokott sápítozása és Irma méltatlankodó nyafogása betöltötte a kastély nagy előcsarnokát. Iréne labdává gyúrta zsebkendőjét mérgében, a kisasszony ijedten pislogott, Irma sírva fakadt.

- Legszívesebben megtépáznám a haját — mondotta Iréne —, minden alkalommal remegnünk kell, hogy megérkezik-e idejében, és pontosan be tudunk-e menni édesanyához! Hányszor kértem, könyörögtem neki, hogy inkább öt perccel előbb legyen itt! Tudhatná, hogy mindannyian milyen szívszorongva várjuk ezt a pár percet! Csak kerüljön elő, majd ...

Iréne nem folytathatta dühös kifakadását, mert Vilma az egyik oldalajtón belépett az előcsarnokba.

- Nem értlek, Iréne - mondta nagyon nyugodtan -, miért vered fel az egész házat kiabálásoddal. Hét perc múlva tíz óra, eddig még sohasem késtem el, s nyugodt lehetsz, ezután sem fogok elkésni! És te, Irma - fordult másik nővéréhez -, miért sírsz? Kérlek, töröld le gyorsan a könnyeidet, vagy azt alkarod, hogy édesanya kisírt szemmel lásson?

Iréne villámló szemmel nézett a hatalmas állóórára, majd a nyakában függő kis aranyórára pillantott. Kétségtelen, húgának igaza van. De Fruli - így hívták a német kisasszonyt - felingerelte örökös sápítozásával. Fruli mindennap attól reszketett, hogy nem tudja idejében összeterelni a három lányt, hiszen lassanként mindjobban kicsúsznak a keze közül; még szerencse, hogy a három

fiút a nevelőnek kell kordában tartania. Mr. Allington dolga, hogy a fiúk is idejében megjelenjenek, s pontosan tíz órakor várják az édesanyjukat. Igaz, a grófné néha késik öt-tíz percet, de a gyerekeknek nem szabad késniük. Éppen olyan íratlan törvény ez a Hugonnai-kastélyban, mint a sok többi, amit bizony nehéz volt megszokni, és még nehezebb betartani.

Irma sietve letörölte a könnyeit, ruhája rejtett zsebéből kis tükröt és fésűt szedett elő, s igyekezett rendbe hozni fürtjeit. Majd némán átnyújtotta a tükröt Vilmának. Vilma szótlanul átvette a tükröt, ő is megigazította vállára hulló szőke haját. Tudta, hogy édesanyja milyen aggályos gonddal nézi mindhármuk hajviseletét, ruháját, s bár több mint tíz lépés távolságban álltak, semmi sem kerülte el a figyelmét. Még azt is észrevette, ha valamelyik lány ruháján kibomlott egy szalag, vagy meggyűrődött egy fodor.

A nevelő is megérkezett a három fiúval; a tizennyolc éves Kálmán lovaglóruhában volt, már nem volt ideje átöltözni. Két öccse, Béla és Viktor, durcás képpel pislogott a nevelőre, aki vészjósló tekintettel viszonozta nézésüket. Vilma, amikor meglátta öccsei borús arckifejezését, részvevően elmosolyodott. És halkan kérdezte:

- Mi történt, fiúk?

Béla nem felelt, Viktor a foga között mormogta:

- Horgásztunk a majorbeliekkel, és Vörheny elkapott!

Vilma megértően bólintott. A nevelőt egymás között Vörhenynek nevezték, lángoló vörös haja és az arcán levő apró pattanások miatt. De csak Vilmának árulták el a gúnynevét, két idősebb nővérükben nem bíztak. „Kényes, nyafka lányok - mondták egymás között kis megvetéssel -, nem olyanok, mint Vilma!"

Vilmát minden csínyjükbe beavatták, sőt hívták, hogy vegyen bennük részt, és ha rosszul végződött valamelyik kalandos kirándulás, lovagiasan elhallgatták, hogy a tizenhárom éves Vilma is velük volt. Biztosak voltak benne, hogy ha Vilma nem is követi őket minden vállalko-

zásban, nyugodtan elmesélhetnek neki mindent, nem árulja el őket.

A hajnali horgászásra már napok óta készültek. Tudták, hiába kérnék meg a nevelőt, hogy engedje le őket a Dunához, hiába magyaráznák, hogy a majorbeli fiúk naponta horgásznak, nem történik semmi bajuk, és szívesen kölcsönadják horgászboltjukat, Vörheny meg sem hallgatná őket. Vagy ha meghallgatná, szenvtelen arccal azt felelné, hogy néhány nap múlva lesz a pótvizsgájuk, és jobb lenne, ha latint meg nyelvtant tanulnának... Így hát nem is szóltak egy szót sem, hajnalban kilopóztak szobájuk ablakán át, s a parkon át egyenesen a Dunához futottak. Azt remélték, hogy mire Vörheny felébred, már vissza is térnek gazdag zsákmánnyal. És noha eddig Mr. Allingtonnak kitűnő álma volt, ez alkalommal a szokottnál korábban ébredt; éppen abban a pillanatban indult keresésükre, amikor csapzott-boldogan hazaérkeztek. Halat ugyan nem sikerült fogniuk, de milyen jó volt mezítláb gázolni a sekély vízben, szalonnát pirítani nyárson, és szabadnak lenni ... Még akkor is jó volt, ha tudták, hogy a kurta szabadságért keserves árat kell fizetni. Örültek, hogy Vilma nem jött velük, a nevelő nem átallotta volna Vilmát is beárulni édesapánál.

Vörheny szenvtelenül állt növendékei mellett, arckifejezése semmit sem árult el. Valójában türelmeden volt, szeretett volna minél hamarabb túlesni azon a tíz percen, amelyet a fiúkkal együtt édesanyjuknál kell töltenie. Amikor nyár közepén a kastélyba került, elődje minden feladatot alaposan elmagyarázott, de ezekről a reggeli látogatásokról nem beszélt. Késő délután érkezett, az estét még együtt töltötte a másik nevelővel, aki másnap hajnalban visszautazott Angliába. A reggelit közösen költötte el új növendékeivel, s kölcsönösen bizalmatlanul méregették egymást. Éppen bele akart kezdeni a napirend megbeszélésébe, amikor a német kisasszony megjelent, és izgatottan közölte, hogy tíz perc múlva az előcsarnokban kell lenniük, a grófné pontosan tíz órakor

fogadja gyermekeit. Mr. Allington kissé meglepődött ezen, mert bár hazájában igen előkelő helyeken töltötte be a nevelő szerepét, sehol sem fordult elő, hogy tanítványai édesanyja meghatározott időben fogadta volna gyermekeit. Csak később tudta meg, milyen szomorú háttere van ezeknek a reggeli látogatásoknak. A kisasszony suttogta el először, majd Hugonnai gróf is közölte, hogy felesége tüdőbeteg, és nem akarja, hogy a gyerekek közül bárkit is megfertőzzön. Éppen ezért teljesen külön él a kastély egyik szárnyában, az inas minden reggel felhozza tolókocsiján a kék szalonba, ahol tíz lépés távolságban sorakoznak fel kor szerint a gyerekek. Az alatt a rövid idő alatt is, míg velük beszélget, zsebkendőt szorít szája elé. Mr. Allington tiszteletteljes csendben hallgatta Hugonnai gróf közlését, s magában megállapította, hogy a grófné igen felvilágosodott asszony lehet, aki tisztában van azzal, hogy betegsége mennyire fertőző, és hatalmas önuralommal rendelkezik, hogy meg tudja őrizni önkéntes elszigeteltségét. Lemond mindarról az örömtől, amit a gyerekek neki nyújthatnának, és valójában a gyerekeket is megfosztja édesanyjuktól.

Mr. Allington nem volt érzelmes ember, de ezeknél a reggeli látogatásoknál minden idegszálát meg kellett feszítenie, hogy közönyös arca ne áruljon el semmit sem abból, amit érez. Ha a törékeny, szőke asszony nagy néha hozzá is intézett egy-egy kérdést a fiúk előmenetelét, magaviseletét illetően, csak néhány másodperc után tudott megszólalni, olyan megrendült volt, olyan őszintén, mélyen sajnálta a nagybeteget, és sajnálta a hat fiatalt, akik egymás mellett állva, szótlanul várták, hogy édesanyjuk megszólítsa őket.

Ezen az augusztusi reggelen mindannyian türelmetlenül topogtak a szarvasagancsokkal díszített előcsarnokban, s kikémleltek a folyosóra, mikor tűnik fel végre édesanyjuk tolókocsijában. A nevelő elnézte a hat testvér arcát. Valamennyien hasonlítottak egymásra, szőkék, karcsúak, egyenes tartásúak voltak. „Tulajdonképpen

kár lenne, ha bármelyiket megtámadná ez az alattomos betegség - gondolta végül. - Mindem tiszteletem az asszonyé, akiben ennyi erő lakik."

János, a komornyik, végre megjelent az ajtóban, begördítette asszonya kocsiját a szomszédos kék szalonba, megigazította térdén a puha takarót, azután meghajolt és kiment. A gyerekeknek csak ezután volt szabad belépniük.

Amikor a gyerekek beléptek, édesanyjuk rájuk mosolygott. Bármilyen rosszul érezte magát, mindig mosolyogva várta a belépőket. Gondosan fésült hajába kétoldalt két teknőcfésű volt tűzve, mindennap más színű csipkével díszített selyem reggeli köntöst viselt, és a kis fehér batiszt zsebkendőnek, amelyet szája elé szorított, könnyű illata volt.

- Nos, kedveseim, hogy töltötték a napot? - szólalt meg a grófnő, és végignézett gyermekein. - Kálmán, látom, lovaglásból jött. Édesapját kísérte?

- Igen, édesanyám - felelte a fiú, és rajongó szeretettel nézett anyjára. Kálmán még jól emlékezett azokra az időkre, amikor a grófné egészséges volt, s reggelenként gyakran együtt lovagoltak ki. Milyen szép volt édesanyja fűzöld bársony lovaglóruhájában, kócsagtollas kalapja alól kibuggyanó szőke fürtjeivel. És ő milyen büszke volt, hogy együtt lovagolhat a szüleivel!

Amikor Hugonnainé megbetegedett, Kálmán intézetben volt, és mire a nyári vakációra hazajött, már be sem mehetett édesanyjához, meg sem csókolhatta. Testvérei *még* otthon tanultak, s a nagytétényi elemi iskolában vizsgáztak. Kálmán volt az egyetlen gimnazista. Amikor riadtan kérdezte testvéreitől, hogy miért nem mehet be édesanyához, mi bűnt követett el, a gyerekek nemigen tudtak mit felesni. Ők maguk sem értették, miért láthatják édesanyjukat csak tíz percig naponta. Kálmán ezután Frulinál kérdezősködött. De Fruli csak sápítozott, ötölthatolt, nem akarta megmondani az igazságot. Kálmán nem mert édesapjához fordulni. Hugonnai eddig nemigen

foglalkozott gyermekeivel, a gazdaság nagyon lefoglalta, a nevelést rábízta feleségére. Kálmán azután a személyzet elejtett szavaiból tudta meg, hogy édesanyja beteg, és nem akarja, hogy bármelyik gyermeke megkapja a betegséget. Kálmán csodálkozva látta, hogy testvérei milyen természetesen viselkednek, derűsen felelnek édesanyjuk kérdéseire, neki pedig elszorul a torka, és alig tud egy hangot kiejteni.

Azóta hat év telt el, az akkor nyakigláb, érzékeny kamaszból bajuszos, szakállas fiatalember lett, de még ma is torkában érzi a szívét, ha édesanyját meglátja. Lopva elnézte testvéreit: vajon ők is hasonlóképpen éreznek? Iréne csinos, kissé durcás arcán nem látott semmi érzelemmegnyilvánulást. Igen, Iréne mindig ilyen hideg, szenvtelen volt. Irma tekintete nyugodtan pihent édesanyján, és illedelmesen várta, hogy sorra kerüljön. Vilma arca is nyugodt volt, de Kálmán észrevette, hogy kezét milyen görcsösen szorítja ökölbe. Kálmán most nézte meg alaposabban legfiatalabb húgát. Télen mindketten Pesten valtak intézetben, csak a vakációban találkoztak, de a tizennyolc éves fiatalembert nem túlságosan érdekelte a nála öt évvel fiatalabb Vilma. Most, hogy alaposabban megnézte, meglepődve látta, mennyivel szebb Irénénél és Irmánál, és kezének nyugtalan vibrálásán azt is észrevette, hogy éppen úgy szenved ezekben a percekben, mint ő.

A grófné megkérdezte Kálmántól, hogy döntött-e már: Németországban vagy Angliában akar egy évet tölteni? Kálmán azt felelte, hogy ha édesapjának nincs kifogása ellene, inkább Angliába szeretne menni.

- Jobb szeretem az angol nyelvet, mint a németet - vallotta be kissé feszélyezetten. Félt, hogy Fruli megsértődik emiatt. Hugonnainé elmosolyodott. A Hugonnai család császárhűségéhez ugyan semmi kétség sem férhetett, ennek jutalmául is kapták a grófi címet, de Hugonnainé lelke mélyén lázadó magyarnak érezte magát. Szótlanul tudomásul vette, hogy férje nem vesz részt a for-

radalmi megmozdulásban, s behúzódva élnek a nagytétényi kastélyban, de minden idegszálával a forradalomért lelkesedett, és fájdalmas könnyeiket hullatott, amikor az orosz cári seregek eltiporták a vérben fogant szabadságot.

- Minden forradalom eleve pusztulásra ítéltetett - jelentette ki férje, és ekkor Hugonnainé csendesen csak annyit kérdett:

- A francia forradalom is?

Hugonnai kényelmetlenül érezte magát ennél a kérdésnél, és magában arra gondolt, hogy noha házasságuk igazán ideális és zavartalan, feleségéből mégis kiütközik a plebejusvér. Hiába vásárolták meg pénzen a nemességet, az őseik üvegfúvómesterek voltak valahol Baranyában. A Hugonnai család viszont egyik legrégibb nemesi család Magyarországon, a szentgyörgyi Horváthok közül való, s Horváth Zsigmond aranysarkantyús vitéz, amikor grófságot kapott, birtoka egyik községéről nevezte el magát Hugonnainak. Nem említette ezt Hugonnai, mert tudta, hogy felesége finom, kicsit gúnyos mosollyal hallgatná a fejtegetéseit, s egyeden szót sem válaszolna. És ez a hallgatás, ez a gúnyosan csillogó mosoly sokkal kényelmetlenebb, mintha az asszony lángoló szavakban szavalna a forradalomról. Csak egyszer említette Petőfit, Jókait, Vasvárit, Batthyány grófot, Teleki Blanka grófnőt. S ebből a néhány névből meg kellett értenie, hogy a szellem arisztokratái mellett a született arisztokraták is a forradalom mellé álltak. Igaz, meg is bűnhődtek érte keservesen. Hugonnainé különösen Teleki Blankát siratta, és amikor a grófnő intézete megnyílt, arról beszélt, hogy leányait ebben az intézetben fogja neveltetni. Hugonnai nem ellenkezett akkor, feleslegesnek tartotta, hiszen kicsik voltak még a lányok, de felesége - a gróf szerint - túlzásba vitte a gyerekek tanulását. Az sem tetszett Hugonnainak, hogy Kálmánt az édesanyja külföldi egyetemre küldi. Egy Hugonnai grófnak, akinek sok ezer hold földje, szántója, erdője, sőt az

anyai részről örökölt üveggyára van, nincs szüksége még több tudományra. Foglalkozzék a földdel, vadásszon, agarásszon, ha kedve van, ránduljon be Pestre, akad ott elég szórakozás a számára.

Meg is mondta ezt kereken, de amikor látta, hogy a felesége belesápad a szavakba, elhallgatott. Hiszen szerette, nagyon szerette a beteg asszonyt. És tudta, hogy minden izgalom mennyire árt a törékeny szervezetnek. Az orvosok már régen megmondták, hogy egy, legfeljebb két esztendőt élhet még. Hát töltse ezt az időt úgy, ahogy szeretné. És ha abban látja legnagyobb örömét, hogy gyermekei művelt emberekké váljanak, nem akadályozza meg benne ...

Hugonnainénak, míg fiával beszélt, eszébe ötlött, hogy Kálmán nem is sejti, édesapja milyen idegenkedve gondol fia külföldi útjára, és jobb, ha nem sejti.

Kálmán után Iréne következett; a grófné megkérdezte, hogyan halad a főzésben-sütésben. Irénének és Irmának, akik már nem jártak Pesten intézetbe, a háztartással kellett foglalkozniuk, bár egyiküknek sem volt ehhez túlságosan nagy kedve. Sokkal szívesebben olvastak érzelmes regényeket, és arról ábrándoztak, hogy majd Pestre viszik őket bálozni. Ha a posta megérkezett, izgatottan figyelték, hozott-e Nővilágot, mert ebben a lapban mindig érdekes divatleveleket közölt Jósika Júlia, és Irénét meg Irmát a szép ruhák mindenekfelett érdekelték. Már előre eltervezték, milyen színű krinolinban mennek első báljukra. Iréne világoskékben, Irma pedig rózsaszínben. Még szerencse, hogy Vilma csak tizenhárom éves, különben őt is magukkal kellene vinniük, s akkor nem tudnának megegyezni, kinek jusson a rózsaszín ruha. Mert Vilmának is legkedvesebb színe a rózsaszín ...

Vilmánál tanulmányai felől érdeklődött édesanyja, hogyan halad a francia nyelvben. Vilma nekipirosodott, és néhány másodpercnyi csend után zavartan kérdezte, hogy elmondhat-e egy francia verset. Nem az intézetben tanulta, csak itthon a vakáció alatt. Béranger írta ...

A grófné órájára nézett. A tíz perc már majdnem letelt, és ő még egy szót sem beszélt a két kicsivel, akik elárvultan és búsan álldogáltak nevelőjük mellett. Szegénykék ..., ezeknek még emlékeik sincsenek arról, amikor még egészséges volt, amikor nem ilyen fájdalmas szertartás kapcsán találkozhattak csak. Viktor öt-, Béla négyéves volt, amikor anyjuk megbetegedett. És bármilyen kínos, talán visszataszító ez a reggeli pár perces együttlét, csak ezáltal óvhatja meg őket a fertőzéstől. Ha csak kicsit lazítana az évek óta beidegződött szokásokon, a lazaság újabb és újabb lazaságokat hozna magával. Akkor a gyerekek fellopóznának hozzá, egyszer csak azon venné észre magát, hogy valamelyik gyerekkar nyaka köré fonódik, valamelyik üde bőr arcát érinti, s egy puha kis száj megcsókolja. És vajon, vajon elég erős lenne-e, hogy ne csókolja vissza? Lehet, hogy a gyermekekben már nem él anyjuk simogatásának, csókjának emléke, de ő még éles-fájdalmasan emlékszik arra az örömre, amikor gyermekei körülvették. A dada sértődött féltékenységgel nézte, ha megjelent a gyerekszobában, s igyekezett a gyerekeket távol tartani tőle. „összegyűrik a méltóságos asszony ruháját, elrontják a frizuráját, leszaggatják a gyöngyöt!" Jaj, de sokféle kifogást talált a derék teremtés. És amikor ő, mindezzel nem törődve, a szőnyegre telepedett a kicsik mellé, és mesélni kezdett, a dada elképedésében meg sem tudott szólalni. Volt egy, aki fel akart mondani, személyes sértésnek vette a grófné gyakori látogatását a gyerekszobában. A nagyobbak még emlékeznek erre, de Viktor és Béla alig. Így a szűkre szabott tíz percből nekik is kell juttatni valamit, és Vilma nem mondhatja el a verset... De hogyan mondja meg neki? Hiszen lángol az arca az izgalomtól, domború homlokán megfeszülnek az erek. És ott áll a két kicsi szomjas tekintettel.

- Ma már, sajnos, nincs idő rá, kislányom - Hugonnainé újra mosolygott (mennyi mosolyra volt szükség, hányszor kellett egy nap mosollyal álcáznia fájdalmát) -, ha-

nem ha örömet akar vele szerezni, írja le! Szép tiszta kézírásának, hibátlan helyesírásának nagyon, de nagyon fogok örülni!

Vilma, aki magában már hangtalanul mormolta a vers első sorát, aki már előre érezte édesanyja és a többiek meglepetését, amikor a zengő szavak felcsendülnek, az első pillanatban kábultan és értetlenül nézett édesanyjára. Nem, ez nem lehet igaz..., hiszen hetek óta tanulja a verset, ezt szavalja, amikor délelőttönként a parkban bolyong, mikor elbújik a kis lugasban, vagy leszalad a Dunához, s megkeresi azt a helyet a füzesben, ahol egy korhadt, gazdátlan csónak áll a parton. Erről a csónakról senki sem tud a kastélyban, ócska, viharvert alkotmány, evezői elkallódtak, valaha talán halászcsónak lehetett, de most már moha lepte be, orra a vizen reng, de itatja erősen befúródott az iszapba. Amikor el tudott szabadulni Frulitól, idesietett, végigfeküdt a csónakban, felbámult az égre, s a verset, a verset szavalta. A szabadságról szólt a vers, s bár nem értette pontosan minden szavát, olyan volt, mintha muzsikát hallott volna. Már napok óta tökéletesen tudja minden sorát, és azóta készül, hogy elmondja. Végre ma bátorságot vett, és előhozakodott vele. Eszébe sem jutott, hogy édesanyja nem akarja meghallgatni. Nem akarja, hiszen még nem telt le a tíz perc, és ő gyorsan, nagyon gyorsan elmondaná ... Kálmánnal milyen hosszan beszélt, még a lányokkal is, csak éppen hozzá nincs türelme ...

Még egyszer édesanyjára nézett, remélte, hogy talán rosszul hallotta az előbb az elutasító szavakat, vagy talán a grófné mégis megváltoztatja elhatározását. De Hugonnainé már a kicsikhez fordult, s Mr. Allingtont kérte, hogy szigorúan vegye át velük a latin nyelvtant.

- Nagy szégyen, hogy mindketten megbuktak latinból - mondotta neheztelő hangon -, de legalább most köszörüljék ki a csorbát. Miért nem vesznek példát Kálmánról vagy Vilmáról? Ők mindig az elsők voltak.

Vilma, amikor édesanyja az ő nevét említette, még

fel sem tekintett. Olyan fájó, olyan mély volt a seb, amelyet az előbb kapott, hogy a dicsérő szavak el sem jutottak hozzá. A könnyek égették a szemét, alig várta, hogy leteljék az idő, János megjelenjen az ajtóban, és ők elhagyhassák a termet. Két kezét görcsösen ökölbe szorította, úgyhogy körmei tenyerébe vésődtek. Jaj, csak megállja sírás nélkül ezt a pár percet! Azután majd elszalad. Fruli hiába kiabál utána, nem kerül elő egészen délig. És addig jól kisírhatja magát...

A komornyik pontosan megjelent. Hugónnainé búcsút vett gyermekeitől, s mosolyogva mondta: - A viszontlátásra! - Csak akkor fagyott meg a mosoly az arcán, amikor bezárult mögötte az ajtó. Hiszen minden alkalommal, amikor könnyedén mondotta: „A viszontlátásra!" - beletépett a szó, és arra gondolt: mikor jön el az a nap, amikor nem lesz viszontlátás? És ma különösen keserű szájízzel tért vissza a kastély keleti szárnyába. Fájdalmat okozott Vilmának. Milyen becsvágyó, milyen érzékeny és milyen magányos szegény gyerek. A két nagyobbik lány nem törődik vele, együtt suttognak, együtt kacarásznak, és Vilmát, akit kicsinek tartanak, nem avatják be titkaikba. A grófné, bár szemtől szemben csak tíz percig látja gyermekeit, az ablakon keresztül gyakran figyelte őket. Látta, hogy Iréne és Irma kart karba öltve sétálnak a parkban, néha - ha nyitva volt az ablak - nevetésük is felhangzott. Vilma meg mindig egyedül járkál. Amíg kisebb volt, egy bábút húzott maga után, behorpadt orrú, viharvert baba volt, a fején jókora lyuk tátongott, amit a kislány gondosan bekötözött. Gyengéden beszélt a babához, vitte magával. Hugonnainé néha távcsövön át figyelte, merre is mehet. De a park olyan hatalmas volt, annyi kanyargós út vezetett mindenfelé, hogy hiába kémlelte aggódva, a gyermek egyszer csak eltűnt valamelyik fa vagy bokor mögött. Ha Frulinál kérdezősködött, merre van Vilma, a kisasszony nem merte megmondani, hogy gyakran ő sem találja a kislányt, néha két-három órára is eltűnik. Dehogy mondta meg, hiszen

a gróf szigorúan meghagyta: semmivel sem szabad izgatni a beteg asszonyt. És Vilma délre mindig előkerült. Ha kérdezték, merre járt, kis habozás után felelte: „A parkban voltam." Tudta, nem hazudik, hiszen a park lenyúlt egészen a Dunáig.

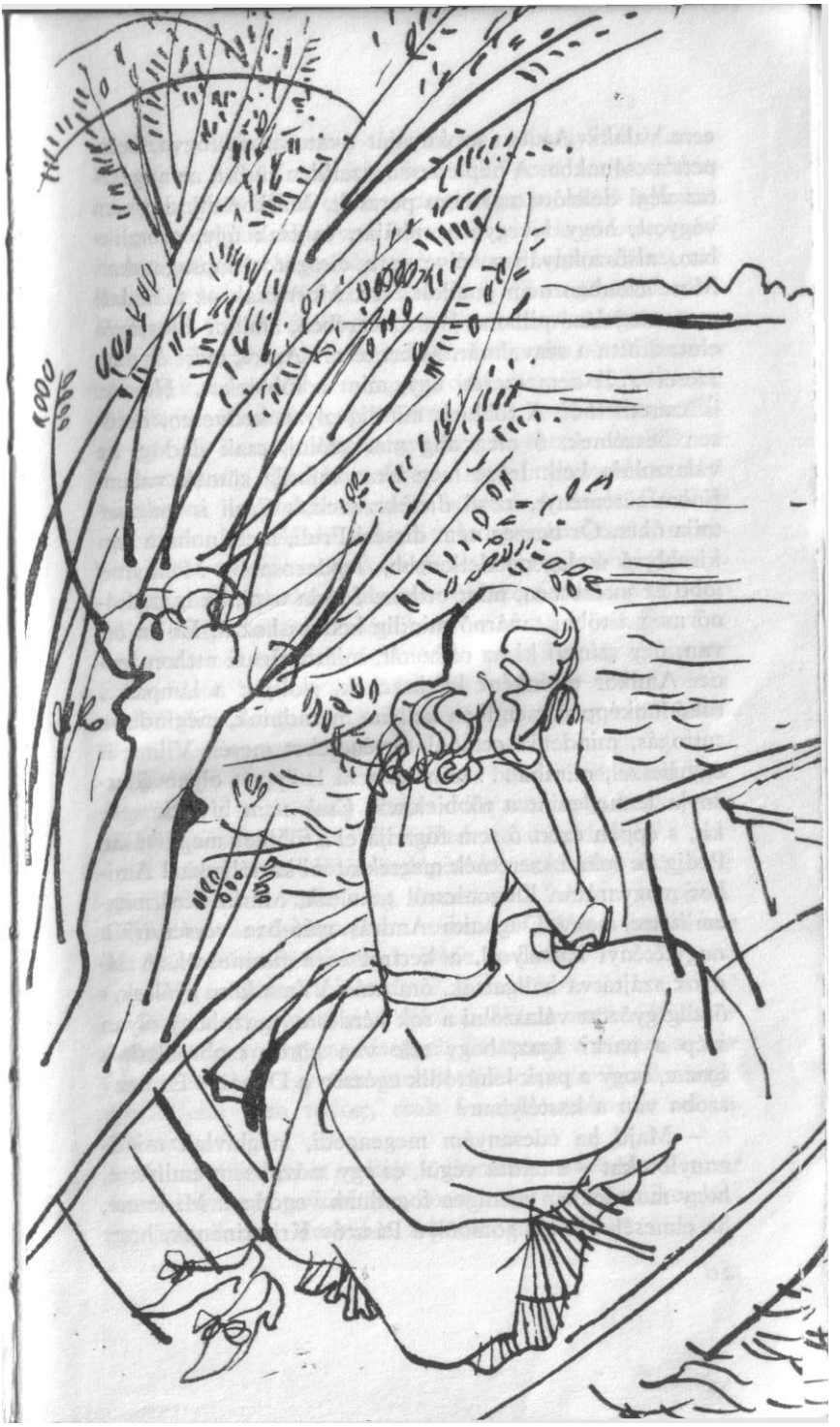
- De nem láttalak! - csattant fel Fruli hangja. - Azt akarom, hogy mindig szem előtt légy! Ha újra elcsavarogsz, megmondalak édesapádnak!

Vilma ettől a fenyegetéstől nemigen ijedt meg. Nem fék az édesapjától. Hugonnai, ha akár a nevelő, akár Fruli bepanaszolta valamelyik gyerekét, igyekezett szigorú arcot mutatni, de a gyerekek látták, hogy a szeme sarkában mosoly bujkál. Dehogy tudott volna bármelyik gyerekére haragudni! Hiszen annyira szánta őket, hogy anya nélkül nőnek fel. És büszke volt rájuk: olyan szépek, egészségesek voltak mind a hatan.

Éppen ezért Vilma most is, amikor elbúcsúztak édesanyjuktól, egy szempillantást vetett csak Frulira, aki két nővérével volt elfoglalva, és máris kifutott az előcsarnokból. Futott le az emeletről a földszintre, onnan a kastély hátsó ajtaján ki a parkba, mint aki menekül, szaladt, szaladt, egészen a Duna partjáig. Ott egy pillanatra megállt, elnézte a lassan folydogáló vizet, a szemben levő part üdezöld mezőit s a távolban a titokzatos kis szigetet, a vízbe hajló fűzfákat, azután, mint aki érzi, hogy most már biztonságban van, levetette cipőjét, harisnyáját; kezébe fogta, és úgy mezítláb lépegetett az agyagos parton. Tudta, hogy ha cipőben maradna, cipője azonnal elárulná, merre járt.

Amikor elért a csónakhoz, mélyet sóhajtott. Mindennap attól félt, másnap már nem találja édes búvóhelyét. Hiszen bárki, akár a faluból, akár a majorból, elviheti az ócska jószágot, és ő nem követelheti senkin, nem az övé. Eszébe sem jutott, kinek kellene ez a viharvert, rozzant bárka, amit még eltüzelni sem érdemes, minden darabját megette a szú.

Körülnézett, félrehajtotta még a bokrokat is, nem jár-e

erre valaki. Azután szoknyáját óvatosan felfogva, belépett a csónakba. A nap édesen, szelíden sütött, az augusztus végi délelőtt már nem perzselt. Máskor mindig arra vágyott, hogy levegye a ruháját, és csak úgy, pruszlikban, alsószoknyában élvezze a cirógató napsugarakat. Most azonban nem gondolt erre. Most csak az a fájdalmas, megalázó pillanat járt az eszében, amikor édesanyja elutasította a szavalatát. Miért tette? Azért, mert őt nem szereti..., nem szereti úgy, mint a többieket. Hogyan is szerethetné? A többiek mindig olyan kedvesen, derűsen beszélnek, ő meg alig mer szólni, csak dadog, ha válaszolnia kell. Iréne meg Irma mindig sütnek valami finom süteményt, azzal dicsekszenek, s Fruli is magasztalja őket. Öt bezzeg nem dicséri Fruli, mert noha a legkisebb, ő a legengedetlenebb, legdacosabb. Mennyivel jobb az intézettben, mint otthon. Mária néni, az igazgatónő meg a többi tanárnő mindig kedves hozzá. És ha ott van, úgy színezi ki az otthonát, mintha igazi otthon lenne. Amikor esténként lefekszenek, eloltják a lámpát, s tulajdonképpen csendben kellene maradniuk, megindul a suttogás, mindenki otthoni történeteket mesél. Vilma is úgy beszél, mintha... mintha neki is éppen olyan édesanyja lenne, mint a többieknek. Csak nem hív ide senkit, s éppen ezért ő sem fogadja el a többiek meghívását. Pedig de sokan szeretnék megtekinteni kastélyukat! Amikor magyarórán Dugonicsról tanultak, Mária néni megemlítette, hogy Dugonics András 1766-ban verset írt a nagytétényi kastélyról, a kertről és a fácánosról. A lányok szájtátva hallgatták, óra után Vilma köré gyűltek, s ő alig győzött válaszolni a sok kérdésre. Igaz, hogy olyan szép a park? Igaz, hogy tele van görög szobrokkal, s igaz-e, hogy a park lehúzódik egészen a Dunáig? És hány szoba van a kastélyban?

— Majd ha édesanyám megengedi, meghívlak mindannyiótokat - mondta végül, és egy szóval sem említette, hogy mostanában nemigen fogadnak vendéget. Mi lenne, ha elmesélné a kis gömbölyű Pásztóy Krisztinának, hogy

naponta csak tíz percig láthatja az édesanyját? Hiszen Krisztina, noha bentlakó növendék, pesti lány, s édesanyja minden héten egyszer meglátogatja, sőt ő is hazamegy hetenként. Hányszor hívta már, jöjjön el vele, neki is van szép kis lányszobája, ha nem is olyan díszes talán, mint Vilmáé. Krisztina azt hiszi, Vilma gőgös, lenézi. Pedig ha tudná, mennyire irigyli, amikor a kövér, mosolygós Pásztóyné megérkezik az intézetbe, és Krisztina elébe fut, a nyakába csimpaszkodik, úgy öleli, csókolja, mintha tíz esztendeje nem látta volna. Igaz, Fräulein Else már rá is szólt, tizennégy éves lányhoz nem illik ez a féktelenség, illedelmesebben, fegyelmezettebben kell viselkedni, nemsokára felnőtt hölgyek lesznek. És Vilmát hozta fel példaképül, aki mindig mértéktartó, sohasem viháncol, sohasem kacarászik vagy ugrabugrál.

Igen, az intézetben Vilma a példakép, itthon pedig ... Mire idáig ért emlékezéseiben, a sokáig visszatartott könnyek megindultak, és folytak, végigfolytak az arcán. Zűrzavaros, kusza gondolatok kínozták, úgy érezte, nincs senki, aki szeretné, egyedül van, egészen egyedül a világon.

Hirtelen megzörrent mögötte a bokor. Vilma riadtan kapta fel a fejét, még annyi ideje sem volt, hogy letörölje könnyeit. Ki az, aki felfedezte rejtekhelyét?

A bokrok közül Kálmán lépett ki. A kislány arca még mindig nem enyhült meg, szorongva nézett bátyjára. Olyan kevéssé ismerte, nem tudta, miért jött utána - barát vagy ellenség, akárcsak Iréne és Irma?

- Kicsi Vilma, miért sírsz?

Csak most simult el a félelem Vilma arcán. Kálmán hangja tele volt gyengédséggel. És szeretetre szomjas kis lénye ettől az egyetlen mondattól megtelt bizalommal. De felelni nem tudott, csak felcsukló zokogás volt a válasz.

A nagyfiú odaült melléje a csónak korhadt kis ülésére, kezébe vette húga keskeny, hosszú ujjú kezét, amikor látta, hogy lassan elcsitul a zokogás, megszólalt:

- Édesanya miatt sírsz, tudom. Fáj, hogy nem mondhattad el a verset.)De nem volt rá idő. Mondd el hát nekem !

Vilma hirtelen eltakarta arcát. Ügy érezte, bátyja keresztüllát a homlokán, meglátja mindazt, amit gondol, amit érez. Hát hogyan lehetséges ez?

- Te tudod, te láttad, te... honnan, de honnan? Hiszen én nem szóltam semmit sem ... Nem mondtam, hogy fáj... És a többiek is látták? Édesanya is?

- Igen, édesanya is. Azt hiszem, neki is fájt, hogy meg kellett tagadni a kérésedet. De olyan rövid az a tíz perc ... És ő mindannyiunknak akar adni belőle. Neki is nagyon nehéz lehet.

- Neki is? - Vilma arcán döbbent csodálkozás futott keresztül, s hirtelen nagyon elszégyellte magát. Hogy lehet, hogy édesanyjára sohasem gondolt? Mindig csak az fájt, az kínozta, hogy ***neki nincs*** édesanyja, éppen úgy, mint a többi lánynak. Eszébe sem jutott, hogy édesanyjának sincsenek úgy gyermekei, mint más anyának.

- De édesanya felnőtt! Neki nem parancsol senki! A felnőtteknek sokkal könnyebb! - tört ki belőle a panasz.

Kálmán ebben a pillanatban szinte öregnek érezte magát kis húga mellett. Olyan gyermekien őszinte volt Vilma fájdalma, hogy akaratlanul elmosolyodott, de egyben mélyen szánta is a kislányt. Igen, a gyermekek azt hiszik, a felnőtteknek mindent szabad. Nem gondolnak arra, hogy azok sem élhetnek kedvük szerint, s gyakran még szigorúbb parancsnak kell engedelmeskedniük, mint a gyermekeknek.

- Édesanyának is parancsolnak. - Kálmán magához vonta Vilmát. - Hiszen te is ismered Bácskay doktor bácsit. Látod, ő parancsol édesanyának, s édesanya szót fogad neki.

Vilma lehorgasztotta a fejét. Jól ismerte a doktort, hiszen nemcsak édesanyát kezelte - ha valami hajuk volt, hozzájuk is kihívták. A legkisebb láznál már befogattatott édesapa, ós négylovas hintót küldött a híres or-

vosért. Vilma kicsit félt tőle. Szúrós fekete szeme volt, sűrű körszakálla, mindig fekete ruhában járt, a hangja érdesen recsegett. És ha megnézte a torkát, olyan erősen szorította le a nyelvét az ezüstkanállal, hogy a kislány azt hitte, azonnal megfullad. Hiába bizonygatta, hogy jól ki tudja tátani a száját, a doktor bácsi belát anélkül is, hogy leszorítaná a nyelvét, az orvos rá sem hederített. Vilma gyakran eltagadta, hogy fáj a torka, s csak ha erősen felszökött a láza, akkor vallotta be, hogy valami baja van.

- Én nem szeretem a doktor bácsit - mondta szenvedélyesen Vilma -, miért nem gyógyítja meg édesanyát?

Kálmán búsan elmosolyodott, ő már tudta, amit sem Vilma, sem a többiek még nem tudtak, hogy édesanyja betegségére nincsen gyógyszer.

- Meg fogja gyógyítani, meglátod, Vilma, meggyógyítja. És akkor vége lesz ezeknek a reggeli tízperces látogatásoknak! Édesanya megerősödik, s mindig többet és többet lesz velünk!

- És mikor lesz az? - Vilma szorongó tekintettel nézett bátyjára. Kálmán nagyon kényelmetlenül érezte magát a kislány riadt, de mégis bízó pillantása alatt.

- Azt én sem tudom megmondani - felelte végül, kis hallgatás után. - Talán ... Talán mire hazajövök Angliából...

- Oly sok idő múlva? De hiszen az nagyon messze van! Egy év, egy teljes esztendő! Nem, nem! Hamarább kell meggyógyulnia, ugye, hamarább fog meggyógyulni? Hiszen ha az orvos mondta, az nem hazudhat! - Maikacs reménykedés csendült ki Vilma hangjából.

- Igen, az orvos mondta. - Kálmán a zsebkendője után nyúlt, és letörölte kis húga nedves arcát. - De most már gyere, Vilma! Fruli megint tűvé tesz érted minden bokrot, sápítozása felveri az egész házat. Csak azt csodálom, hogy a rejtekhelyedet még nem fedezte fel!

- Itt nagyon sok a szúnyog, és Fruli fél a szúnyogok-

tól. Ezért sohasem jön a vízpartra! - Vilma most már nevetett. Azután bátyjához fordulva, kicsit szégyenlősen mondta: - Fordulj el, kérlek, fel akarok öltözni!

- De hiszen tökéletesen fel vagy öltözve! - nézett csodálkozva Kálmán a kislányra.

- De nincs rajtam sem harisnya, sem cipő ... - pirult el Vilma, és Kálmán ekkor vette csak észre, hogy húga szoknyáját alaposan lehúzta, így takarta el lába meztelenségét.

- Akkor elfordulok - mondta lovagiasan a fiatalember, és Vilma kapkodva szedte magára harisnyáját, megkötötte a csokros harisnyakötővel, majd belebújt gombos, szürke betétes fekete cipőjébe.

- Már készen is vagyok! - jelentette ki megkönnyebbülten, és amikor a két testvér kart karba öltve, lassan indult visszafelé a kastélyba, Vilma elszomorodva szólalt meg:

- Milyen kár, hogy hamarosan elutazol! Talán jobb lett volna, ha nem vagy ilyen kedves hozzám. Akkor nem sajnálnám ennyire, hogy elmész.

2

Szeptember elsején a nevelő bevitte Viktort és Bélát Pestre pótvizsgára. A két fiú szorongva ült a hintóban, alig mertek megmukkanni, féltek, hogy nem sikerül a vizsgájuk. Mr. Allington most járt először Pesten, mert amikor megérkezett, a kocsi azonnal kivitte Nagytétnybe. Csodálkozva állapította meg, hogy milyen szép és forgalmas a főváros. Különösen a híd nyerte meg tetszését, s amikor megtudta, hogy honfitársa építette, büszkén elmosolyodott. Kálmán is velük jött, még sok elintéznivalója volt utazása előtt, azonkívül húgai is különböző megbízásokkal látták el, könyveket, kottákat, levélpapírt, cérnát, a torkos Iréne cukorkát, a hiú Irma rózsaszín szalagot kért. Kálmán, amikor kezébe nyomták

a bevásárlandó dolgok hosszú listáját, egy pillanatra elszörnyedt, azután mosolyogva vállat vont. Egy darabig úgysem tehet eleget semmi megbízásnak, s Cambridgeben talán még hiányozni is fog a sok családi kérés. Ott aztán teljesen egyedül lesz. Vajon az angol fiúk barátságosak lesznek-e hozzá? Tudnak-e általában valamit Magyarországról? Ha tudnak is, bizonyára azt hiszik, hogy Ausztria egy tartománya. De ő megmagyarázza, mindenkinek megmagyarázza, hogy tévednek. És verseket fog nekik szavalni, Vörösmartyt, Petőfit, Aranyt! Ha nem is értik a nyelvet, a vers zenéje talán rádöbbenti őket arra, hogy létezik egy magyar nép. Kossuth nevét talán csak ismerik... Mielőtt elutazik, megkérdi édesanyjától, beszélhet-e a magyarokról úgy, ahogy szíve szerint szeretne beszélni. De nem akkor kérdi meg, amikor mind a hatan felsorakoznak előtte, hanem módját ejti, hogy egyszer négyszemközt beszélgethessenek. Hiszen egy évig nem látja. És vajon látja-e, ha visszatér? Véletlenül hallotta meg Bácskay doktor bácsi és édesapa beszélgetését. Bár ne hallotta volna ... Bár tudna bízni és hinni a gyógyulásban úgy, ahogy a többiek bíznak ós hisznek. Amikor akaratlanul fültanúja volt az orvos közlésének, első gondolata volt, hogy nem utazik el. Formálgatta a szavakat, hogyan adja édesanyja tudtára szándékát. De másnap, amikor János megjelent az ajtóban a tolókocsival, érezte, hogy nem lesz ereje egyetlen szót sem szólni. Hiszen édesanyja azonnal megsejtené, miért akar lemondani az örömmel tervezett útról. És mintha aznap a grófné jobb színben lett volna ..., élénkebben beszélt, és a szája elé tartott kis zsebkendő nem rándult meg annyiszor a visszafojtott köhécseléstől. Talán az orvos téved ..., talán a szervezet vagy az élni akarás legyőzi a betegséget.

A Váci utcánál mindannyian kiszálltak a kocsiból. Kálmán elbúcsúzott öccseitől, megindult a Hatvani utca felé, a fiúkat pedig Mr. Allington kézen fogva vezette a Lipót utcai internátusba. A két barnára sült testvér na-

gyon feszélyezetten viselkedett az ünnepélyes sötétkék öltönyben. A nagyfiú még egy biztató tekintetet vetett öccseire és megígérte, hogy ha túl lesznek a vizsgán, mielőtt hazamennek, elviszi őket Kuglerhoz. Ott azután csokoládét ihatnak, s annyi indusfánkot ehetnek, amennyit csak akarnak ...

A vizsga jól sikerült, a tanárok elismerésüket fejezték ki Mr. Allingtonnak, hogy sikerült a két vadóccal megszerettetnie a latin nyelvet. Mr. Allington szenvtelen arcán egy izom sem rándult meg, a latin nyelvű elismerésre ő is latinul felelt. A két fiú ámulva hallgatta a beszélgetést. Erre azután sohasem gondoltak ..., ezeket a lehetetlen szavakat arra is fel lehet használni, hogy emberek egymással társalogjanak ... Mindig csak azt hallották, hogy a latin nyelv holt nyelv. Azt hitték ezen a nyelven élő ember nem tud beszélni. Úgy látszik, vagy becsapták őket, vagy félreértették tanáraikat, mert lám, itt eleven emberek élénken beszélgetnek.

Kálmán, miután pontosan elintézte mindazt, amivel megbízták, megvendégelte öccseit a Gizella téren Kuglennál, s csak amikor már a hintóban ült, akkor jutott eszébe, hogy Vilma semmit sem kért tőle. Som cukrot, sem szalagot, de még könyvet sem. Pedig a kislány szenvedélyesen szeret olvasni. Amióta felfedezte rejtekhelyét, naponta felkereste, és legtöbbször könyvvel a kezében találta. Fejcsóválva nézte, hogyan kuporog a csónakban, láthatóan arra ügyelve, hogy ne gyűrje nagyon össze a ruháját. Amikor megkérdezte, hogy miért nem keres valami kényelmesebb helyet a hatalmas parkban, ahol annyi a kis lugas, árnyas pad, színes ernyő alatt elhelyezett kerti szék, Vilma mélyet sóhajtott, és úgy felelte: „Szabad akarok lenni" Vajon az intézetben, ahol parancsszóra kelnek, parancsra kell lefeküdniük, ahol minden percben szigorú beosztás szerint élnek, nem érzi rabnak magát? Ezt még sohasem kérdezte tőle. Csakugyan, milyen kár, hogy elmegy, és nem törődhetik többet a

magányos, érzékeny kislánnyal. De mielőtt elutazik feltétlenül ellátogat az intézetbe, és beszél az igazgatónővel. Vagy talán ő maga kíséri el húgát Pestre. Az igazgatónő talán nem ismeri jól Vilmát, meg kell neki magyarázni az otthoni körülményeket. Édesapja bizonyára sohasem járt az intézetben.

Mielőtt Vilma Pestre utazott, Kálmán megkérte édesapját, hadd kísérje Fruli helyett ezúttal ő a húgát az intézetbe. Hugonnai csodálkozva hallgatta fiát, nem értette a kérés okát, de beleegyezett. Amikor Kálmán látta, hogy ez a kérés ilyen simán elintéződött, még egy kéréssel hozakodott elő.

- Édesapám, szeretnék édesanyámmal kicsit hosszabban beszélgetni - mondta zavartan. - Tudom, édesanya kivételt tenne a többiekkel szemben, és az ő hallatlan igazságszeretete tiltakozik ez ellen. Hiszen gyakran levelezünk egymással, ő azonnal felel a leveleimre, pedig tudom, fáradság számára a sok levél megírása, mert valószínűleg nemcsak én, a lányok is írnak leveleket. De most... hosszú időre elutazom. És annyi mindenről szeretnék vele személyesen beszélni. Kérje meg, édesapám, hogy egyszer... nem a kék szalonban, a szobájában látogathassam meg!

Hugonnai arca elkomorodott ezekre a szavakra. Nem csodálkozott Kálmán kérésén, inkább azon, hogy most első alkalommal meri fia ezt előhozni. Amikor hat év előtt felesége kijelentette, hogy többet egyetlen gyermek sem jöhet a közelébe, és naponta csak tíz percig láthatják anyjukat, Hugonnai búsan elmosolyodott, és arra gondolt, hogy ezt a tiszteletre méltó, de kegyetlen tervet nem lehet megvalósítani. És lám, az asszony kérlelhetetlen szívóssággal keresztülvitte, amit kitervezett. Soha senki sem mert fellázadni szigorú parancsa ellen, nem a személyzet tiltotta el őket anyjuktól, magának az anyának egyetlen kézmozdulata, egyetlen pillantása elég volt ahhoz, hogy a gyerekek megértsék: a kastély keleti szárnyának még a közelébe sem mehetnek. Eddig még Kál-

mánnak sem jutott eszébe, hogy anyját lakosztályában felkeresse.

Kálmán nyugtalanul figyelte apja arcvonásait. Talán lehetetlent kért? - tépett belé a kétség. Egyszer, egyetlenegyszer szeretne anyjával beszélni, leülni vek szemben. Hiszen nem tudhatja, mire hazajön, láthatja-e még.

- Megpróbálom, édes fiam - Hugonnai elbúsultan simogatta a szakállát -, megértlek, tökéletesen megértlek. Tizennyolc éves vagy, komoly fiatalember, a korodhoz képest túlságosan komoly, valószínűleg sok mindent tudsz és látsz, amit talán nem is kellene tudnod és látnod. Nyilván tudod, hogy édesanyád - habozott, hogyan formálja a szavakat, kimondja-e azt, amit nem akar kimondani, és nem akar tudomásul venni - súlyos beteg, és hogy így eltávolodott tőletek, a ti érdeketekben tette.

- Tudom, édesapám, és nem kértem volna, hogy kivételt tegyen velem, ha ... nem utazom ilyen messzire és ilyen hosszú időre. De megérti, ugye, megérti, hogy vannak dolgok, amikről négyszemközt, csakis négyszemközt szeretnék beszélni?

Hugonnai megígérte, hogy beszél a feleségével, de erre nem is volt szükség. A grófné kis levélben maga kérte Kálmánt délután öt órára, igaz, nem a lakosztályába, csak a - kék szalonba.

Kálmán dobogó szívvel lépett be a terembe, ahol a szokástól eltérően édesanyja már várta. Most karosszékben ült, ruha volt rajta, fűzöld krinolin és a vállára fűzöld, hosszú rojtos kasmírkendő borult. Kezében kis, kacér elefántcsont legyezőt tartott. Ezt szorította a szája elé zsebkendő helyett. Egész viselkedésével valami könnyedséget igyekezett kölcsönözni a találkozásnak, azt akarta, hogy legidősebb fia, aki legközelebb állt szívéhez, így emlékezzék rá. Kecses mozdulattal helyet kínált Kálmánnak.

- Rövid leszek, kedves fiam - mondta Hugonnainé elutazása előtt szeretném néhány dologra felhívni a figyelmét. Maga most messzi útra megy, idegen országba,

ahol, ha tudnak is, kevesen és keveset tudnak a hazánkról. 1860-at írunk, tizenegy év telt el a szabadságharc óta. Kossuthról talán már megfeledkeztek odakinn. Azt szeretném, ha beszél angolokkal, mondja meg nekik: a magyarok nem felejtették el sem a szabadságharcot, sem Kossuthot. Amíg fiatalabb volt, nem beszélhettem erről magával, egyrészt mert sohasem voltunk négyszemközt együtt, másrészt, mert sokáig tilos és veszélyes lett volna ezt a témát feszegetni. De most már, úgy érzem, jobb idők következnek. Azt is szeretném, ha a pantallója szegélyére rávarratna három zsinórt, hogy ezzel is hangsúlyozza magyarságát. A divatlapokból látom: ma a magyar ifjak ilyen viseletben járnak. Itthon talán . . . édesapja ellenezné, de odakinn nyugodtan járhat benne. Remélem, nincs ellenére.

Kálmán a megindultságtól szólni sem tudott. Boldog volt, hogy édesanyja hasonlóan gondolkozik, hasonlóan érez. Felállt, és közelebb lépett a karosszékhez. A grófné elkomolyodott.

- Nem, kedvesem, ne jöjjön közelebb - mondta kis tiltó mozdulattal -, azok az óvszabályok, amelyeket be kellett vezetnünk, sajnos, ma is érvényesek. Látja, büszke vagyok rá, hogy meg tudtam magát és a többieket is óvni a fertőzéstől. Ne tegye számomra nehezebbé a helyzetet. Higgye el, én is... én is szívesen a karomba szorítanám az én szép fiamat! És bár boldog vagyok, hogy külföldre megy, nagyon, de nagyon fog hiányozni!

- Nekem is végtelenül hiányozni fog, édesanyám, nekem is . . .

- Hiszen hamar elmúlik ez az esztendő! - Hugonnainé könnyedén forgatta a legyezőjét. - Nézze ezt a legyezőt - mondta, és az arcára lágy mosoly ült. - Ez a legyező volt velem, amikor megismerkedtem az édesapjával. Bálban ismerkedtünk meg, egész éjszaka velem táncolt, és másnap délelőtt feleségül kért. Ha visszagondolok rá, bizony gyors és meggondolatlan leánykérés volt, de meggondolatlanok voltak a szüleim is, akik azonnal

igent mondtak. Én pedig... tizenhat éves voltam mindössze.

Hugonnainé elhallgatott. Úgy érezte, nem illő erről a témáról fiával beszélgetni. Csak azt szeretné mondani neki, hogy ha egyszer megnősül, ne hamarkodja el a házasságot, ne egy áttáncolt éjszaka után kérje feleségül a lányt, akit élettársának választ. Nem mintha az ő házassága nem lenne boldog, férje végtelen jó ós gyengéd hozzá, de más az ízlésük, mások a hajlamaik. Amíg egészséges volt, szeretett zongorázni, énekelni. Hugonnai sohasem hallgatta a játékát. Meghozatott minden könyvet, ami csak megjelent, férje ezt sem ellenezte, de egyikbe sem nézett bele. Pedig milyen jó lett volna könyvekről, muzsikáról beszélgetni, különösen, hogy férjén és néhány rokonon kívül senkivel sem beszélgethet. Hiszen nem jár sehová.

Kálmán figyelő tekintettel nézett édesanyjára. Érezte, hogy sok mindent nem mondott dl, de tudta, hogy nincs joga kérdezősködni. Fruli, aki édesanyjukat nevelte, s vele jött, amikor férjhez ment, gyakran mesélte el a gyerekeknek a romantikus leánykérés történetét. Kellően kiszínezte a mámoros báli éjszaka hangulatát, pontosan leírta édesanyjuk fehér báli ruháját, amely tele volt hintve apró rózsaszín almavirággal, azután édesapjukat, a délceg huszárkapitányt magasztalta, majd a teremben levő mamák és kísérő hölgyek sustorgó elképedését ecsetelte, hogy Hugonnai gróf nem átall egész éjszaka Pánczély Rizával táncolni. Mit akarhat egy gróf egy üvegfúvómester unokájától? Olyan élénken, színesen adta elő Fruli a báli éjszaka történetét, majd másnap délben a hivatalos leánykérést, hogy Vilma megkérdezte:

- Mondd, Fruli, te ott voltál a bálban?

Fruli erre zavartan elhallgatott, végigsimította kis, szorosra font kontyát, s halkan, bánatosan felelte:

- Bár ott lehettem volna..., de én sohasem voltam bálban.

Vilma nem érezte meg Fruli hangjában a lemondást

és fájdalmat, egy örömtelen, magányos élet minden sivárságát, mert a gyerekek kegyetlen igazságszeretetével csattant fel:

- Hát akkor nem is tudhattad pontosan, hogy igaz-e, amit mesélsz. Meg kellene kérdezni édesanyától vagy édesapától !

Fruli csak legyintett, nem is felelt a kotnyeles kislány szavaira. Tudta, úgysem mernének a gyerekek ilyesmivel előhozakodni. Kálmánnak, míg szemben ült édesanyjával, eszébe ötlött ez a beszélgetés, de nem akart kérdezősködni. Megértette édesapját, hogy egy éjszaka alatt beleszeretett édesanyjába, akinél szebb, vonzóbb, tökéletesebb teremtést el sem tudott képzelni. Most, ahogy elnézte szabályos, finom vonásait, gyönyörű szőke haját, fekete pillájú, árnyékos kék szemét, megint azt a kegyetlen szorító érzést érezte a torkában. Lehet, hogy mire hazajön, már nem találja meg? Lehet, hogy nem látja többet az imádott arcot, nem hallja kedves, fátyolos hangját?

A csend megsűrűsödött kettőjük között. Végül Hugonnainé szólalt meg:

- Holnap utaznak, ugye? Édesapja elmondotta, hogy el akarja kísérni Vilmát az intézetbe. Ha tudná, menynyire örülök, hogy ez eszébe jutott. Tulajdonképp helyettem megy el. Igaz, hogy az igazgatónővel gyakran váltunk levelet, ő beszámol nekem a kislány testi és lelki fejlődéséről, de a levél mégsem ugyanaz, mint a személyes beszélgetés. Bevallom, Vilma gyakran, ha nem is gondot okoz, elgondolkoztat. Annyira más, mint a két nővére. Nem találja?

Kálmán újból csak csodálni tudta édesanyját. Lám, elzárt életében is milyen pontosan tud mindent gyermekeiről. Vilma ... valóban gondolkodóba ejti azt, aki komolyabban foglalkozik vele. Kálmán mostanában, hogy gyakrabban beszélget vele, meghökkenve látja, mennyire koraérett, s milyen furcsa tudásszomj lobog benne. Olyan kérdéseket tesz fel, amikre Kálmán sem tud válaszolni.

Még szerencse, hogy Mr. Allington mindenre meg tud felelni. öt nem is lepte meg a kislány mohó kíváncsisága. És azon sem botránkozott meg, hogy Vilmát egyszer újságolvasás közben lepte meg. Vilma azt állította, hogy Mária néni az idősebbeknek megengedi az újságolvasást. Ezt feltétlenül megkérdezi az igazgatónőtől.

Vilma intézeti holmiját időre elkészítette a varrónő, akit már egy hete kihozattak, s most, hogy elkészült a sok ruhával, köténnyel, fehérneművel, Iréne és Irma régi ruháit alakítgatta át. Új ruhát nem varrt a két nagylánynak, új ruhát majd Pesten kapnak, hiszen idén már bálba viszik mind a kettőt.

Fruli, amikor nekikezdett a csomagolásnak, megkérdezte Vilmától, idén melyik törött babáját viszi magával. Vilma elpirult, ós zavartan jelentette ki, hogy ebben az évben már nem visz magával babát.

- Hát nem játszotok kórházat a barátnőiddel? - csodálkozott Fruli, és végignézett a babaseregen. Ép alig akadt közöttük, mindegyik Iréné és Irma kimustrált babái közül került ki. Vilma, ha új babát kapott, rendszerint elajándékozta. Csak ezeket a gyógyításra, ápolásra szorulókat szerette igazán. Volt, amelyiknek új lábat vagy kezet varrt rongyból, volt amelyiknek orrot ragasztott, olyan is volt, amelyiket csak bekötözött, s úgy ültetett a többi közé. És - ha nem látta senki - mindegyiket gyengéden megcsókolta. Amikor az intézetbe került, gyakran játszott a lányokkal kórházasdit, de ha valamelyik babának „fájt" a torka, sohasem vett elő kanalat, nem úgy nézte meg a beteg torkát. Tavaly még magával vitt két babát, de kórházasdira már nem került sor. Szobatársnői kinevették, hogy babázni akar. Fájt a fölényes nevetés, s nem magyarázta meg nekik, hogy ez a játék nem igazi babázás. Ha igazán babázni akarna, szép babákkal játszana, azokat öltöztetné, fésülné. Ezek a megrokkant, viharvert babák csak arra jók, hogy gyógyít-

sa, ápolja, nagyon szeresse őket. Ezt úgysem értenék meg a lányok, hát akkor meg minek vigye el magával akármelyik babáját?

Hugonnainé szobája ablakából nézte, amint Kálmán karonfogva vezette Vilmát végig a parkon a kijárat felé. Négylovas hintó vitte be őket Pestre, s mögöttük a könnyű, vászonfedeles kocsiban helyezték el a poggyászokat. Vilma megilletődötten ült bátyja mellett, s arra gondolt, hogy elcsodálkoznak majd a lányok, ha meglátják Kálmánt. Milyen jó lenne, ha azt hinnék, nem a bátyja, hanem a vőlegénye... Hiszen mindegyik azzal dicsekszik, hogy ha nem is vőlegénye, de titkos udvarlója van. Jovanszky Amálkának az unokabátyja a szerelme, és megfogadták egymásnak, hogy egymáséi lesznek. Igaz, Alfréd még csak tisztiiskolába jár, de ha elvégzi az iskolát, megkéri a kezét. Addig is nyáron mindig meglátogatja Amálkáékat a birtokukon, s noha egy pillanatra sem maradhatnak kettesben, amikor kezet fognak, átnyújtanak egymásnak egy-egy levelet. Amálka bizonyságul el is hozott egy ilyen „levelet". Valójában agyongyűrt cédula volt a „szerelmes levél", s mindössze ennyi állt rajta: „Örökre!", és mellette egy nagy, kicirkalmazott „A" betű arról tanúskodott, hogy a levél írója -hiú, piperkőc, alakoskodó jellem lehet. De ezt sem a levél boldog tulajdonosa, sem a csodálkozó lánycsoport nem vette észre.

Vilma öt szobatársa közül négy már izgatottan várta Vilmát. Alighogy belépett a szobába, egymás szavába vágva mesélték, hogy Amálka ez évben nem jön vissza az intézetbe. A szülők rájöttek Alfréddal való titkos levelezésére, s így Svájcba küldték, hogy minél messzebb legyen unokabátyjától. Mária néni ugyan azt mondta a lányoknak, hogy Amálka nagyon megnyúlt, lefogyott, és levegőváltozásra van szüksége, de ezt senki sem hitte el.

- És ki lesz a hatodik szobatársunk? - kérdezte Vilma kicsit riadtan. Amálkát már megszokták, ismerték jó és rossz tulajdonságait, de vajon milyen lesz az a lány, aki helyébe jön?

- Máriássy Fruzsina lesz a szobatársunk! - jelentette ki fontoskodva Pásztóy Krisztina. - Idősebb nálunk, majdnem nagylány, tizennégy éves! De édesanyja régen meghalt, a nagymamája nevelte mostanáig, az meg nagyon elkényeztette. Azért küldik ide, hogy tőlünk egy kis szerénységet, jó modort tanuljon!

Krisztina ezt olyan pajkos-gúnyosan mondta, hogy a többiek hangos hahotára fakadtak. És Vilma is velük nevetett, jókedvűen, felszabadultan. Pedig az előbb még sírásra állt a szája, mikor arra gondolt, hogy az új növendéknek nincsen édesanyja. Ez a lány talán igazi barátnője lesz..., ennek talán elmeséli majd, hogy neki van is édesanyja, s még sincs. Igaz, ezt a lányt kényeztették. Kényeztetés..., az vajon milyen lehet? Őt soha senki sem kényeztette. De bizonyára nagyon jó lehet. Olyan lehet, mint valami édessütemény, amit a cukrászdák kirakataiban lát, ha sétálni viszik őket. Azokat is csak nézik, éhes szemmel, és találgatják, vajon milyen ízük lehet.

Máriássy Fruzsina még aznap megérkezett, és mindjárt meghökkentette szobatársnőit. Először azzal, mikor megkérdezte, mikor jön be a szobalány, hogy kicsomagolja a holmiját. Sehogy sem értette meg, hogy neki kell a bőröndöt kicsomagolnia, és a tartalmát elraknia. Aztán, amikor nekikezdett a csomagolásnak, kiderült, hogy nagyon sok díszes ruhát hozott, de hiányoztak az egyszerű intézeti ruhák és kötények.

- De hát én nem vagyok kulcsárnő, minek hordjak kötényt? - kérdezte elképedve Fruzsina. - És ha színházba meg hangversenyre vagy táncolni megyünk, szükségem van szép ruhákra meg köpenyekre.

A lányok kicsit kárörvendve néztek egymásra. Nem szóltak egy szót sem, gondolták, majd rájön Fruzsina hamarosan, hogy az élet itt nem olyan vidám, mint ahogyan ő képzeli.

Mária néni sejthetett valamit, mert mindjárt első este belenézett Fruzsina szekrényébe, fiókjába, és kedvesen,

de nagyon határozottan kijelentette, hogy egyetlen ünneplő ruhán kívül több itt nem maradhat, és azonnal ír édesapjának, hogy megfelelő felszerelésről gondoskodjon. Azonkívül lebontatta a kislány művészien felépített frizuráját, és saját kezűleg két szoros fonatba fonta Fruzsina haját. Amikor az igazgatónő kiment a szobából, Fruzsina toporzékolni kezdett.

- Egy pillanatig sem maradok itt! - kiabálta dühösen. — Megírom édesapámnak, hogy vigyen haza! Azt hiszik, hogy rabszolga vagyok? És ti mit vigyorogtok? Rajtam nevettek? - fordult magából kikelve a többiekhez. - Már azért sem maradok itt! Menjetek a cirkuszba, ha nevetni akartok!

- Hagyd abba ezt a hangot, mert szólok Mária néninek vagy Fräulein Elsének! - ugrott fel Mailáth Flóri. - Mit gondolsz, kikkel beszélsz? Otthon beszélhettél így a szobalányoddal, de mi nem vagyunk szobalányok! Nézze meg az ember!

Flóri még tovább pattogott volna, de hirtelen elhallgatott, mert Vilma csillapítóan rátette a kezét a karjára.

- Hagyjad - suttogta -, hagyjad! Azért kiabál így, mert nagyon szerencséden. Olyan, mintha beteg lenne!

- Beteg? Furcsa betegség! - vonta fel vállát Flóri, s vizsgálódva nézett az új lányra, akin semmiféle külső betegség jele nem látszott. Az is elcsodálkozva hallgatta Vilma szavait.

- Én... én beteg vagyok? De hiszen nincs nekem semmi bajom - mondta tétován -, csak ... itt nagyon rossz... Otthon mindenki kedves hozzám, azt nézik, mi jó nekem. Itt pedig...

Fruzsina, ki tudja, mit mondott volna, de erős kolompolás szakította félbe szavait. Az éles hangra döbbenten, riadtan figyelt fel.

- Ne ijedj meg - mondta vigasztalóan Vilma -, vacsorához kolompolnak. Mosd meg az arcodat, és majd adok egy kötényt, mert kötény nélkül nem jöhetsz le vacsorához.

- Kötényben kell vacsorázni? ... És ha még nincs kedvem vacsorázni - ágaskodott a dac Fruzsinában -, akkor mi lesz?

- Akkor nem vacsorázol! - felelték egyöntetűen a szobatársak. - Senkit sem kényszerítenek az evésre.

Az új lány nem kérdezősködött tovább, ebből a válaszból megértette, hogy a kedvéért nem vacsoráznak később, és neki sem terítenek még egyszer. Szótlanul felvette Vilma kötényét, és követte a többieket az ebédlőbe. Az igazgatónő Vilma mellett jelölte ki helyét, és Vilma bátorítóan rámosolygott. Fruzsina halványan visszamosolygott.

Este, amikor Fräulein Else belépett, hogy eloltsa a lámpát, csak a szeme sarkából vetett egy megrovó pillantást az új lány csipkés hálókabátjára, de nem szólt semmit. Fruzsina észrevette ezt a tekintetet, és amikor a kisasszony kiment, hirtelen sírva fakadt. Csendesen, hüppögve sírt, minden eddigi fölénye, hangoskodása, hepciáskodása a semmibe tűnt, s hiába volt rajta díszes, felnőttes ágykabátka, most olyan volt, mint egy elhagyott, vigasztalásra szoruló kislány. És a szobatársak, akik valamikor mind keresztülmentek az első magányos este mérhetetlen fájdalmán, megszánták Fruzsinát.

~ No, ne sírj - mondta békülékenyen Flóri -, nem eszünk meg! Majd meglátod, nem is lesz olyan rossz közöttünk!

A többiek is bátorították új szobatársnőjüket, de annak csak változatlanul peregtek a könnyei. Vilma tűnődve hallgatta ezt a csendes sírást, és sokkal, de sókkal idősebbnek érezte magát a nála egy évvel idősebb Fruzsinánál. Azon töprengett, mire emlékezteti ez a vinnyogáshoz hasonló szipogás. És hirtelen eszébe ötlött, hogy amikor egyik kutyájuknak kicsinyei lettek, s ő az egyik kölyköt elvitte anyjától, akkor az vinnyogott ilyen keservesen. Amint visszavitte, abbamaradt a vinnyogás. A kiskutya megnyugodott. Fruzsinát is haza kellene vinni, akkor megnyugodna. Szeretet után vágyódik szegényke.

Szeretet... Vilmának, aki sohasem sírt, ha elhozták az intézetbe, most könnyes lett a szeme. És amellett, hogy szánta, irigyelte is az új lányt. Irigyelte, mert neki otthon jobb, mint az intézetben. Aztán halkan átszólt:

- Te csacsi, csacsi lány! Ne félj, hiszen mi szeretünk! És karácsony nincs is olyan messze . . .

- Igaz, karácsony nincs is olyan messze! - Fruzsina könnyei hirtelen elapadtak, ós már mosolygott. Majd hálásan fordult Vilmához: — Te jó lány vagy, te nagyon-nagyon jó lány vagy! És én is szeretlek, nagyon szeretlek!

Kálmán, ígéretéhez híven, másnap délután megjelent az intézetben. Vilma alig akart hinni a fülének, amikor őt hívták a társalgóba. Eddig még sohasem látogatta meg senki. Zavartan, pirulva állt meg az ajtóban. Kálmán magához ölelte, és érezte, hogy húga egész testében reszket.

- Nagy újságom van számodra, kislány! - mondta Kálmán vidáman. — Az igazgatónő őnagysága megengedte, hogy estére színházba vigyelek. És mivel páholyt vettem, elhozhatod néhány barátnődet is.

- Színházba mehetek, igazán? - Vilma arca felragyogott, nemcsak a szája, a szeme is nevetett ebben a boldog sugárzásban. Majd félénken kérdezte: - Öt barátnőt is hívhatok?

- Hát... - Kálmán kicsit meghökkenten simította végig szakállát. De látva húga aggódó pillantását, beleegyezően bólintott. — Ti, kislányok, valamelyik kísérőhölggyel elfértek hatan a páholyban, én majd valahol a szomszédban vagy a földszintien ülök. Természetesen csak akkor, ha az igazgatónő őnagysága megengedi.

Firáulein Else, aki elmaradhatatlan kötésével a fogadószoba sarkában ült - kísérő, azaz „gardedame" nélkül még édesanyjukkal sem beszélhettek az intézeti lányok -, hiába hegyezte a fülét, nem értett a beszédből semmit. Hegyes álla méltatlankodásában még hegyesebb lett, és

sehogyan sem ment a fejébe, hogy miért beszól ez az elegáns fiatalember magyarul. És milyen felemás ruhát hord, a pantallóján alul vitézkötés... Ó, ezek a rebellis magyarok, még a grófok sem átallanak magyar ruhát hordani ...

Mária néni beleegyezett, hogy Vilma valamennyi szobatársnőjét színházba vigye. A darab ellen sem lehetett semmi kifogása. Stuart Máriát játszották, a címszerepben Jókaimé Laborfalvi Rózával, ő maga sem látta még a művésznőt ebben a szerepben, ezért elhatározta, hogy ő is elmegy a színiházba, és magával viszi az idősebb növendékeket. A hír hamar kiszivárgott, néhány lány látta is a magas, vállas fiatalembert, akinek népszerűsége ezen a szeptemberi napon tetőfokra hágott a Pröbstl-intézetben.

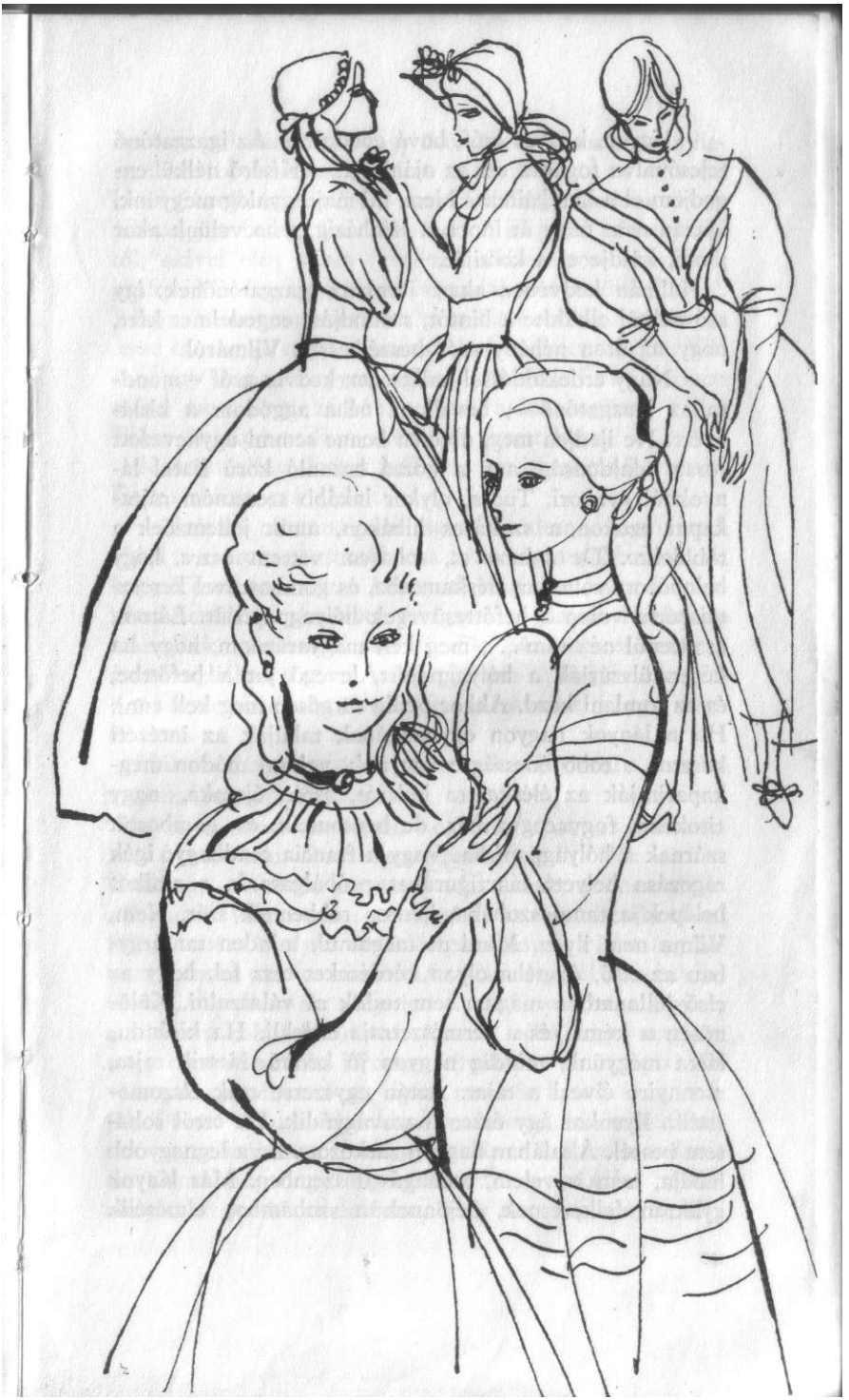
Fruzsina, amikor meghallotta, hogy estére színháziba mennek, elégedetten felnevetett.

- Hát akkor nem hiába hoztam annyi szép ruhát! — mondta, és már szaladt is a szekrényhez, ráncigálta ki az előtte való nap nagy nehezen begyömöszölt holmit. Gyönyörködve forgatta kezében a bársonyköpenyeket, kasmírkendőket, gyöngyös főkötőket.

Az öltözködésnél aztán kiderült, hogy Fruzsina, ha hirtelen haragú, dacos, szeszélyes is, de végtelen jószívű. Minden szobatársnőjére rátukmált valamit: egyiknek egy kendőt, a másiknak legyezőt, a harmadiknak egy rózsacsokrot, a negyediknek egy karperecet adott kölcsön.

Kálmán, aki nem tudta, hogy az igazgatónő körülbelül harminc növendékével együtt eljön a színházba, amikor hintójával az intézet elé hajtatott, kicsit megriadt. A kapuból éppen akkor tódult ki a sok lány, élükön Fräulein Elsével. Miután Kálmán ennyi lányt nem tudott volna elvinni a kocsiján, kiszállt, s lovagiasan felajánlotta a hintót az igazgatónőnek és a kísérőhölgyeknek.

- A kisasszonyokat majd én elvezetem a színházba — mondta udvariasan.

- Ugyan, kedves gróf, hová gondol? - Az igazgatónő fejcsóválva fogadta ezt az ajánlatot. - Kísérő nélkül engedjem el a lánykáimat? Nem, mi majd gyalog megyünk, igazán nem nagy út innen a színházig, s ha velünk alkar jönni, küldje el a kocsiját.

Kálmán kedvében akart járni az igazgatónőnek, így szó nélkül elküldte a hintót, s mindjárt engedelmet kért, hogy az úton néhány szót beszélhessen Vilmáról.

- Nagy érdeklődéssel hallgatom, kedves gróf - mondta az igazgatónő -, bevallom, néha aggódom a kislányért. Ne ijedjen meg, nincsen benne semmi úgynevezett rossz tulajdonság, ami a hozzá hasonló korú fiatal lányoknál gyakori. Tudja, olykor inkább szeretném rajtakapni azokon a szokásos hibákon, amik jellemzőek a többiekre. De sajnos..., sohasem vettem észre, hogy belopózott volna az éléskamrába, és gombostűvel keresztülszúrta volna a befőttesüvegek hólyagpapírját. Látom, értetlenül néz rám ..., meg kell magyaráznom, hogy ha keresztülszúrják a hólyagpapírt, levegő jut a befőttbe, és az romlani kezd. Akkor pedig sürgősen meg kell enni. Ha a lányok nagyon egyhangúnak találják az intézeti kosztot, s több édességre vágynak, valami módon megkaparintják az éléskamra kulcsát, aztán éjszaka, nagy titokban, fogvacogva bár, de beosonnak, és gombostűt szúrnak a hólyagpapírba. Vagy a francia rendhagyó igék ragozása helyett táncfigurákat próbálgatnak, s amikor belépek a tanulószobába, ijedten rebbennek szét. Nem, Vilma nem ilyen. Mindent megtanul, minden tantárgyban az első, és néha olyan kérdéseket tesz fel, hogy az első pillanatban magam sem tudok rá válaszolni. Különösen a kémia és a természetrajz érdekli. Ha kirándulásra megyünk, mindig nagyon jó kedvű, látszik rajta, mennyire élvezi a tájat. Aztán egyszerre csak elszomorodik. Ilyenkor úgy érzen, hazavágyódik. De erről sohasem beszél. Általában nagyon zárkózott. Ez a legnagyobb hibája, nem is velem, önmagával szemben. Más lányok gyakran felkeresnek, bejönnek a szobámba, elmesélik

apró-cseprő bánatukat vagy örömüket. Vilma még sohasem jött be hozzám, sohasem panaszkodott, és sohasem beszélt arról, minek örül, vagy mi bántja. Tudom, hogy édesanyjuk beteg, nem tőle tudom, magától édesanyjuktól, akivel elég sűrűn levelezek. Bámulatos asszony a grófné. Minden tiszteletem és csodálatom az övé. De... Vilma, bármilyen koraérett, még kicsi ahhoz, hogy megértse édesanyja nagy lelkierejét és fegyelmezettségét. Vilma, úgy látom, nagyon sokat szenved. És ... éppen ezért, mert ilyen zárkózott, nem tudok segíteni rajta. Talán ön, kedves fiam, közelebb jutott hozzá.

Kálmán elfogódottan hallgatta az igazgatónő szavait. És kis szünet után felelt:

- Sajnos, mostanáig nemigen törődtem húgaimmal. Ezen a nyáron, pontosabban a nyár végén döbbentem rá, hogy Vilma nem olyan könnyed, elégedett, mint két nővére. Érzékeny, sértődött, s nagyon magányos. Ha itthon maradnék, gondom lenne rá. De pár nap múlva egy évre Angliába utazom. Azért is jöttem el, hogy ... hogy... - a fiatalember zavartan kereste a szavakat - hogy megkérjem ...

Kálmán belezavarodott, nem tudta folytatni a mondatot, az igazgatónő kisegítette:

- Arra akart megkérni, hogy törődjem a gyermekkel, s szeressem. De hiszen erre nem kell külön kérnie. Csakhogy ... nehéz szeretetet adni annak, aki nem tudja elfogadni. Vilma nincs szeretethez szokva. Bizalmatlan, félénk, azért is olyan sértődött, magányos. Néha úgy érzem, mintha álarcot viselne. Az álarc egy jól nevelt, szabályos, mondhatnám elégedett fiatal lányt mutat, olyant, amilyen a többi körülötte. Azután néha, egy magyar- vagy történelemórán hirtelen lehullik az álarc, igazi tűz villog a szemében, vagy igazi nevetés hasad ki a száján. Furcsa dolog jóslatokba bocsátkozni, különösen furcsa egy tizenhárom éves gyereklányról ilyet mondani: de Vilma még nagy meglepetéssel fog szolgálni mindannyiunknak. Az az érzésem, hogy nem fogja egész éle-

tében viselni az álarcot. Egyszer csak egészen félredobja ... És akkor meglátjuk, hogy milyen is valójában.

- Ezt nem értem teljesen - Kálmán kicsit megdöbbenten nézett az igazgatónőre -, nem értem, őnagysága mire gondol, miféle meglepetésre. Remélem, Vilma ha megnő, megváltozik, olyan lesz, mint a többi fiatal lány, férjihez megy, gyerekei lesznek, és boldog lesz. Mert hát ez a lányok sorsa.

Az igazgatónő elmosolyodott. Érezte, hiába magyarázná ennek a megnyerő külsejű és koráihoz képest igen értelmes fiatalembernek, hogy nem minden lány sorsa a férjhez menés, és az sem bizonyos, hogy ha valaki férjhez megy, és gyerekei lesznek, feltétlenül boldog lesz. Túlságosan egyszerű megoldás lenne. A férfiak, apák, fiútestvérek, azonban rendszerint ilyen egyszerűen látják a lányok sorsát.

Kálmán észrevette a mosolyt, zavarba jött, és meglehetősen kényelmetlenül érezte magát. Szerencsére odaértek a Kerepesi és az Országút sarkán levő színházhoz, ahol Fräulein Else már türelmetlenül várt az igazgatónőre.

A lánysereg végigkönnyezte és végigtapsolta az előadást. Vilma szinte megbabonázottan nézte Laborfalvi Rózát a szerencsétlen sorsú skót királynő szerepében. Fruzsina kipirultán suttogta Vilmának:

- Én is színésznő leszek, meglásd!

Vilma ijedten betapasztotta Fruzsina száját. Jaj, csak meg ne hallja Fräulein Else! Ha meghallja, bepanaszolja az igazgatónőnél, és soha többet nem viszik egyiküket sem színházba, attól félnek, hogy mindannyian kedvet kapnak a színészi pályára.

Kálmán másnapra engedélyt kapott, hogy Vilmát kivihesse a Palatinus-szigetre. A Margitszigetet nevezték akkoriban így; József nádor tulajdona volt, aki gyönyörű nyaralót építtetett a szigeten, és különleges rózsatöveket hozatott külföldről. A nádor rózsakertjét mindenki megcsodálta, aki a szigeten járt. Vilmának egész kalandos

utazásnak tűnt a kirándulás, a Vizafogóig kocsin mentek, onnan ladikon kekek át a szigetre. Meg is uzsonnáztak volna a nemrég megnyílt kioszkban, ha Kálmán meg nem ígéri az igazgatónőnek, hogy semmiféle nyilvános helyre nem viszi húgát. így sikerült csak kísérőhölgy nélkül kirándulniuk.

Vilma nagyon jó kedvű volt egész délután. Kálmán még sohasem látta ilyen vidáman, felszabadultan nevetni. Önkéntelenül az igazgatónő szavai jutottak eszébe. Vajon valóban álarcot visel, s most a gondtalan fiatal lány álarca mögé rejtőzik minden szomorúsága? Nem, a fiatalember tisztán érezte, hogy Vilma most szívből nevet, és szívből örül a sziget selymes fűvének, a pompás virágágyaknak, érdeklődve nézi a sétálók tarka tömegét, és meghitten fűzi karját karjába.

- Olyan jó itt a szigeten - mondta halkan, majd hálásan tette hozzá: - Olyan jó itt veled!

Kálmán tűnődve nézte a magas homlokú, nyílt tekintetű kislányt, s már-már ajkán volt a kérdés: „Mi bánt téged, Vilma, mi van benned, ami mindenkit nyugtalanít környezetedben? Édesanya is arról beszélt, hogy gyakran gondolkozóba ejted, az igazgatónő azt mondta: álarcot viselsz. Ügy szeretném, ha egyiküknek sem lenne igaza, ha mindig ilyen maradnál, amilyennek most látlak, ilyen vidám, gondtalan, jókedvű fiatal lánynak. Ne szolgálj te meglepetésekkel, ne akarj más lenni, mint a többiek. Hiszen olyan szép vagy *így."*

Vilma megérezte, hogy Kálmán róla gondolkozik. Zavart mosollyal kérdezte:

- Valamit akartál nekem mondani, ugye?

- Igen ... - Kálmán mély lélegzetet vett, hogy nekikezd a mondanivalójának, de aztán csak megsimogatta húga kipirult arcát: - Én is csak azt akartam mondani, hogy milyen jó itt a szigeten, és milyen jó itt veled!

3

Máriássy Fruzsina csak nehezen szokta meg az intézeti rendet. Csodálkozott társnőin, hogy azok minden ellenállás nélkül felkelnek reggel, ha bekopog valamelyik kisasszony, szétrakják ágyukat, kapkodva mosdanak, öltöznek, fésülködnek, minden pillanat számít, hogy beérjenek a reggelihez. És még ott sincsen nyugalmuk, minden héten más lány segít a felszolgálásnál. Fruzsina lopva nézte a többieket, vajon mikor lázadnak fel, mikor jelentik ki, hogy elegük volt ebből a börtönéletből. Mert Fruzsina börtönnek érezte a fehér bútoros hálószobákat, a tágas tantermeket, a kedves tanulószobákat, még a virágos télikertet is, és állandóan Pándról beszélt, a vastag falú, megbarnult gerendájú tágas udvarházról, nagymamáról, nagyapáról, édesapáról meg Gyuri bácsiról, akik minden szavát lesik, s a legcsekélyebb óhaját is parancsnak veszik.

— El kell jönnöd velem Pándra - mondogatta gyakran Vilmának -, meg kell ismerned a családot, és nekik is meg kell téged ismerniük. Mert csak neked köszönhetik, hogy egy pillanatig is kibírtam itt. Ha te első este nem vigasztalsz meg, másnap megszököm. Ne nézz rám ilyen fölényesen, hidd el, megszöktem volna! Máriássy Fruzsina megteszi azt, amit ígér!

Vilma csak mosolygott újdonsült barátnője szavain, s igyekezett megmagyarázni, hogy semmi oka sincs a panaszra. Az intézetben nagyon jó, hiszen annyi mindent tanulhatnak. És a könyvtárban mennyi érdekes könyvet olvashatnak! Fruzsina Vilma lelkes szavaira hangos nevetésre fakadt.

- De hát azt hiszed, engem érdekel, amit tanítanak? Elég, ha írni, olvasni és főleg számolni tudok! Versek, regények... Csak akkor olvasom, ha szerelemről szólnak. Színházba szeretnék menni, zenés vígjátékokhoz, de hát oda nem visznek! Egyszer voltunk színházban bátyád jóvoltából, azóta csak itthon ülünk. Délután párosával

sétálni megyünk, vasárnap délelőttönként meg templomba. De ott is lesütött szemmel kell ülnünk egymás mellett, mert ha véletlenül körülnézek, már rám sziszeg valamelyik kisasszony, s amint hazaérünk, megkezdődik a prédikáció! Jaj, Vilma, mikor lesz már karácsony?

- Hamarosan! - vigasztalta Vilma, mire Fruzsina felragyogva jelentette ki:

- De akkor velem jössz Pándra! Már írtam nagymamának, s ő fogja megkérni szüleidet, hogy engedjenek el. Ugye, jössz?

- Nem tudom..., nem lehet... - Vilma zavartan tépdeste zsebkendője csipkeszegélyét -, nem hinném, hogy elengednének!

- Ugyan, miért nem - csodálkozott Fruzsina -, ha te akarod? Csak mondd meg édesapádnak vagy édesanyádnak, hogy el akarsz jönni, és akkor mindenképpen elengednek! Nyáron pedig én megyek hozzátok! Miért nézel rám olyan furcsán? Talán nem akarsz velem barátkozni? De hát az lehetetlen! Hiszen szeretjük egymást!

Vilma habozva nézett Fruzsina kifényesült szemébe. Megmondja? Megérti-e vajon barátnője, hogy náluk nem az történik, amit valamelyik gyerek akar, és még egyikük sem nagyon mert kéréssel előhozakodni. Mit szólna Fruzsina, ha elmesélné a reggeli látogatások kínos-szigorú rendjét? Ha megtudná, hogy több mint hat esztendeje az édesanyja nem csókolja meg? Fruli esténként imádkozás után gyors csókot nyom a homlokára, azután már kicsoszog, mert valamit mindig elfelejtett, s amint becsapódik mögötte az ajtó, már hallja is a felcsattanó veszekedést. Fruli hol a kulcsárnővel, hol valamelyik inassal vagy szobalánnyal zsörtölődik; nem rosszakaratból, inkább megszokásból teszi.

- Hallgass ide, Vilma - Fruzsina átölelte Vilmát a lányok azt mesélik, hogy te nagyon gőgös vagy, te vagy az egyetlen grófkisasszony közöttünk, s azért nem fogadod el egyikünk meghívását sem. Nem akarsz eljönni,

nemakarsz olyan lányokkal barátkozni, akiknek nincs kilencágú koronájuk, és főleg nem akarod visszahívni tármelyikünket a ti csodálatos kastélyotokba. Azt mondják a lányok, de én nem hiszem el. Ugye, nem így van? Ugye, más okod van erre?

Vilma első pillanatban felelni sem tudott, csak sebzett tekintettel nézett Fruzsinára. Igen, ha nem is mondta **neki** senki nyíltan a szemébe, tudta, hogy gőgösnek tartják. Eddig nem bánta. De Fruzsinát igazán megszerette, s fáj, ha gőgösnek hinné. Fruzsinának nincsen édesanyja, talán megérti, mit jelent az, ha valakinek beteg, nagyonnagyon beteg az édesanyja.

- Köszönöm, hogy őszinte voltál hozzám - mondta Vilma, amikor már érezte, hogy sírás nélkül meg tud szólalni. - És az őszinteségedért én is őszinteséggel válaszolok. Ne tarts gőgösnek, és mondd meg a többieknek is, hogy nem vagyok gőgös ... Csak ... nem akarok elmenni a többiekhez, ahol egészen másfajta az élet, nem olyan, mint nálunk. Mert nálunk... - Vilma mély lélegzetet vett, és beszélni kezdett. Eleinte kínlódva kereste a szavakat, amelyek nagyon mélyről szakadtak fel, azután mindjobban belemelegedett, és már nem is Fruzsinának beszélt, aki tágra nyílt szemmel, mozdulatlanul figyelte, nem is látta barátnőjét, csak önmagának panaszolta el az elmúlt hat esztendő minden bánatát, keserűségét, magányosságát. És amikor befejezte, megdöbbenten nézett körül. Úgy érezte, otthon van, a Duna partján ül a rozoga ladikban, és nem is mondja, csak elgondolja ezt a sok panaszt. De amikor meglátta Fruzsina könnyben úszó szemét, legörbült száját - akkor értette meg, hogy kilépett a magányos varázskörből, amelyet eddig maga köré húzott. Vajon jól tette? Nem bánja meg? Szorongva leste barátnője arcát. De az nem tudott megszólalni. Egy darabig még csendesen folytak a könnyek hamvas őszibarackarcán, aztán nem bírta tovább, hangos zokogással borult Vilma nyakába.

- Te drága..., te drága ... - csak ennyit tudott

mondani felcsukló sírással -, velem kell jönnöd karácsonykor! És nagymama éppen úgy fog szeretni, mint engem! És én is, én is kényeztetni foglak!

- Nem tudom, hogy mehetek-e. - Vilma eddig hősiesen visszatartott könnyei most hirtelen eleredtek, de ezek a könnyek nem égették, inkább úgy érezte, hogy valaki belül a szívéhez nyúl és megsimogatja. Ha megkérdik, mitől támadt ez a könnyű, simogató érzése, nem tud rá feleletet adni. Honnan is tudott volna? Hiszen először életében találkozott a szeretetnek ilyen gyermekien őszinte megnyilatkozásával.

Vilma aggodalma alaptalan volt, édesapja hálás levélben köszönte meg Fruzsina nagymamájának a meghívást; És ezt a karácsonyt a két barátnő együtt töltötte Pándon.

Pánd, a Szilassy család ősi hajléka semmiben sem hasonlított a nagytétényi kastélyhoz. Vastag falú, fehérre meszelt, több száz éves kúria volt, amelyhez - ahogy nőtt, terebélyesedett a család - mindig hozzáragasztottak valamit. A berendezés is sokkal meghittebb volt, mint Nagytétényben. Ott szigorúan vigyáztak a szobák stílusára. Amelyik szobában aranyozott rokokó kályha állott, oda csak kecses rokokó bútorok kerülhettek. A díszes empire bútorok között nem maradhatott meg egy szerényebb biedermeir szék; még a festményeiket is száműzték, ha nem azonos korból valók voltak. Itt viszont békésen megfértek egymás mellett a holland kétajtós szekrények a csíkos huzatú, fehér porcelán szöggel kivert biedermeier garnitúrával, s a cifra, ónémet zenélőóra egy Mária Terézia-kommód tetején mutatta az időt.

Szilassy nagymama meleg szeretettel ölelte magához Vilmát. Fruzsina minden levelében beszámolt arról, hogy egyedül Vilma kedvéért maradt meg az intézetben. Természetesen nem ilyen nyíltan írta ezt meg Fruzsina, mert társnői figyelmeztették, hogy a leveleket az igazgatónő cenzúrázza. Rosszízű szó volt abban az időben a „cenzúra" kifejezés, bár az osztrák kormány az októberi dip-

lomában tessék-lássék némi jogokat adott a magyar nemzetnek, a Bach-korszak keserves nyomása még nem engedett fel. Nem csoda, hogy Fruzsina úgy szisszent fel a „cenzúra" szóra, mintha kígyó marta volna meg. De azért megtalálta a módját, hogy leveleiben Vilmát dicsérje, és fullánkos megjegyzésekkel ócsárolja a gyűlölt intézetet.

Szilassy nagypapa, ha lehet, még jobban kényeztette Fruzsinát, aki - szerinte - tökéletes hasonmása volt édesanyjának, korán elhunyt lányuknak. És ha valamit nem sikerült Fruzsinának kiharcolni a nagyszülőknél, ott volt Gyuri bácsi, nagymama legifjabb fia, aki már túl volt a harmincon, s megrögzött agglegény hírében állott. Fruzsina édesapja nem élt Pándon. Máriássy Józsefnek nagy birtoka és szőlője volt Badacsonyban, s a kitűnő gazda nem szerette magára hagyni a gazdaságot. Megházasodni nem akart még egyszer, így kénytelen volt lemondani kislányáról, kárpótlásul azonban gyakran meglátogatta. Ő is helyesnek találta, hogy a majdnem nagylánnyá serdült kislányt intézetbe adják. Érezte, hogy a túlságos kényeztetés elkapatja.

Karácsony napján nagy sürgés-forgás volt a pándi udvarházban. Az eleven tekintetű, kerék arcú Szilassy nagymama úgy járt-kelt, mint hadvezér ütközet előtt, parancsokat osztogatott, s a személyzet ellenvetés nélkül teljesítette a kapott parancsokat. A hatalmas fenyőfát a Bükkből hozták - Máriássynak ott is volt birtoka -, mert az alföldi táj egyhangú síkját csak akácfák vagy nyírfák szakították meg.

Vilmára és Fruzsinára bízták a fa díszítését. Le kellett belőle vágni egy kicsit — nem fért be az alacsony szobába. Fruzsina toporzékolt haragjában, mert hiába szaladgált, nem talált senkit sem a ház közelében, aki le tudott volna fűrészelni a fából. Akkor került elő Gyuri bácsi, akit Vilma még nem ismert, most érkezett csak egy szomszéd birtokról, ahol barátainál töltött néhány napot.

- Gyuri bácsi, Gyuri bácsi! Segíts rajtunk! - ugrott Fruzsina nagybátyja nyakába. Vilma, aki mellette állt, meglepetve nézett barátnőjére. Bár már jól ismerte, minden alkalommal meghökkentette könnyed természetessége, a formák és az előírt illem tökéletes mellőzése.

- Ejnye, kis húgom, talán köszönnél előbb! És mutass he a barátnődnek! - Szilassy György megveregette Fruzsina arcát, majd meghajolt Vilma előtt.

- Nem értlek, Gyuri bácsi, miért mutassalak be - Fruzsina csilingelve nevetett -, már sokszor írtam nektek Vilmáról, sejtheted, hogy őt hoztam magammal. Vilma is tudja, hogy te vagy az én drága, aranyos Gyuri bácsim, akit nagyon, de nagyon szeretek, és aki most hamarosan szerez egy fűrészt, és levág ebből a fából egy jó darabot, mert különben nem tudjuk felállítani!

- Kis boszorkány, hogy tudsz hízelegni! - Szilassy György alig tudta lefejteni magáról húga ölelő karjait, azután szertartásosan bemutatkozott:

- Engedje meg, kisasszonyom: szilasi Szilassy György vagyok!

Vilma, ahogy az intézetben táncórákon, francia négyesben tanulta, kis pukedlit vágott, majd elfogódottan nyújtotta a kezét, és úgy suttogta:

- Hugonnai Vilma vagyok.

- No, nézzétek! — Fruzsina csípőre tette mindkét kezét (ez az egy tulajdonsága volt, ami miatt még a nagymamája is megszidta), és fejcsóválva jelentette ki:

- Ti aztán igazán tudjátok, hogy mi illik! Úgy látszik, csak én vagyok ilyen neveletlen vadvirág, akin még nem fogott a Pröbstl-féle előkelő leánynevelő intézet. Meg is mondom nagymamának, karácsony után akár vissza sem megyek, mert nem tudok még ilyen szépen pukedlizni, mint Vilma. Akkor meg minek fizetik értem a drága tandíjat?

- Bizony, még egyelőre nem sokat változtáll - Nagymama állt meg az ajtóban, s ellágyultan hallgatta unokája vidám pattogását. - Igazán példát vehetnél kis ba-

rátnődről, aki, bár fiatalabb nálad, mégis tudja, hogyan kell viselkedni!

- Vilma kisasszony fiatalabb? - Szilassy György meglepetten nézett Vilmára. - Ezt nem hittem volna!

Vilma nyakig vörösödött. Zavarba hozta Szilassy nagymama dicsérete, és még inkább zavarba hozta a férfi furcsa, átható tekintete. Így még soha senki nem nézett rá. Nem is állta ezt a pillantást; lenézett a földre, úgyhogy sűrű fekete pillái beárnyékolták az arcát.

Szilassy György hamarosan fűrészt kerített, s bár már akadt volna inas, sőt béreslegény is, aki lefűrészelje a fát, megtette kis húgának, hogy személyesen végezte el a munkát. Azután segített felállítani a fát, s csak amikor már jó biztonságosan állt lábazatán, amelyben zenélőszerkezet volt, akkor hagyta magukra a leányokat.

Milyen más volt ez a karácsonyfa-díszítés, mint otthon, Nagytétényben! Vilmát odahaza még nem is engedték a fa közelébe, Irma és Iréne kiparancsolták a nagyszalonból. Ők ketten végezték el a munkát, maguk között osztották fel a legszebb díszeket, a cukorkákat, amelyeket Hugonnai ez alkalomra Kuglertól hozatott.

Itt minden díszt, cukorkát odahaza készítettek. Szilassy nagymama édességei, gyümölcsbefőttei, süteményei díszére váltak volna a leghíresebb pesti vagy budai cukrásznak is.

Fruzsina állandóan nevetett, amióta itthon volt, a nagyszülők magukban megállapították, hogy mégiscsak jó volt az intézet, nem mintha szerényebb, dolgosabb, rendesebb lett volna tőle unokájuk, de sokkal jobban meg tudta becsülni az otthon melegét és kényeztető szeretetét.

A vakáció végén nemcsak Fruzsina, Vilma is fájó szívvel ment vissza Pestre. Amikor a hintó megállt az intézet előtt, kis sóhajjal fordult Fruzsinához:

- Most már értem, hogy miért jöttél el olyan keservesen hazulról. Nem is tudod, hogy nálatok milyen jó. Olyan szívesen ... - Vilma ijedten elhallgatott, majd-

nem kiszaladt a száján, hogy milyen szívesen élne mindig a pándi kúrián, ahol mindenki csupa mosoly, csupa derű, csupa gyöngédség. Nem, ezt nem szabad mondania, árulás lenne az otthonával szemben. Hiszen senki sem tehet arról, hogy az édesanyja beteg, és a betegség árnyékot von életükre.

Vilma csak a húsvéti szünetben találkozott újra édesanyjával, és megrettent a nagy változástól. Amikor első alkalommal felsorakozott testvéreivel a kék szalon előtt, úgy érezte, kiugrik a szíve izgalmában. És amikor meglátta Hugonnainé lesoványodott, szinte átlátszóvá vált arcát, nagy erőfeszítésébe került, hogy fel ne sikoltson. De elnyomta a feltörni készülő kiáltást, és igyekezett mosolyogni. Édesanyja észrevette Vilma elkínzott mosolyát, látta remegő szája szélét; egy pillanatra megakadt Irénével folytatott beszéde, de hamarosan folytatta a mondanivalóját. És mire Vilmához ért, nyájasan, szinte derűsen fordult leányához, akit nyolc hónapja nem látott.

- Megnőtt, megerősödött, kedves leányom - mondta éppen olyan könnyed mosollyal, mint azelőtt, ha Vilma vakációról hazatért. - Most jobban látom a változást, hiszen a karácsonyi vakációt nem töltötte itthon. Jól érezte magát Szilassyéknál? Azt hallottam, hogy Szilassy György híres rózsakertész. Nyáron kell majd megnéznie a virágait. Remélem, kis barátnőjét hamarosan meghívja. Szeretném megismerni !

Vilma zavarában válaszolni sem tudott. Mennyit vívódott, töprengett, hogyan kérje meg édesapját: engedje meghívni Fruzsinát. Édesanyjához nem is mert volna személyesen fordulni, legfeljebb levélben. És most édesanyja maga ajánlja fel a meghívást. Fruzsinát nyugodtan meghívhatja, neki mindent elmondott, előtte nincs titka.

- Köszönöm, édesanyám - szólalt meg végül elfogódottan -, Fruzsina nagyon boldog lesz, és én is nagyon

fogok örülni, ha eljön hozzánk. Ha meg tetszik ismerni... - Vilma hirtelen elhallgatott. Hogyan is juthat eszébe ilyen képtelen ötlet, hogy édesanyja Fruzsinát megismerje? Álljon be ő is a sorba, a testvérek közé? Vagy esetleg édesanyja külön fogadná?

Erre a gondolatra kis féltékeny fájdalom mart bele a szívébe. Nem, Fruzsinának nem juthat több az édesanyjából, mint neki. Aki meglátja Fruzsinát, megszereti. Fruzsina, ha nincs az intézetben, vidám, mindig mosolygós, még a járása is olyan friss, mintha mindig valami jó felé igyekezne.

- Miért hallgatott el, Vilma? — A grófné szorosan ajkához tartotta zsebkendőjét, görcsösen igyekezett visszatartani köhögését. Átlátszó, fehér kezén kidagadtak az erek, homlokát verejték lepte el. Vilma szeme tágra nyílt rémületében, nővéreire pillantott. Azok csendesen, szinte egykedvűen álltak, úgy látszik, az utóbbi időben többször tanúi lehettek édesanyjuk ilyesfajta rosszullétének.

Hugonnainé intett, Fruli tudta, mit jelent ez, és sietve terelte kifelé a lányokat, a nevelő pedig a két fiút fogta kézen. Vilma riadtan nézett hol a két lányra, hol Frulira.

- Édesanya ilyen rosszul van? - kérdezte végül halkan. Iréné lehajtotta a fejét. Irma zavartan elnézett. Csak szegény öreg Fruli igyekezett mosolyogni.

- Múló rosszullét, ne ijedj meg, Vilma - mondta remegő hangon -, édesanyád a télen meghűlt, azóta gyakran köhög. De a gróf úr megnyugtatott bennünket, hogy az orvos nem talált rosszabbodást. Hamarosan Svájcba utaznak, és Svájcban teljesen rendbe jön.

- Édesanya elutazik Svájcba? És eddig miért nem mondtátok? - Vilma értetlenül bámult Frulira. - És mikor?

Sem Fruli, sem a lányok nem feleltek. Iréné és Irma szemrehányó pillantást vetett a kisasszonyra. Hiszen Fruli is tudja, hogy az orvos ellenzi a svájci utazást. Azt

mondja, a beteg nincs abban az állapotban, hogy ilyen hosszú utat megtegyen. Csak akkor utazhat el, ha jobban lesz. És szemrehányást tesz az orvos Hugonnainak, hogy a betegség kezdetén nem kényszerítette feleségét az utazásra. Édesapjuk hiába védekezett: felesége nem akart elmenni. Nem akarta itt hagyni a gyerekeit. Azt mondotta: „Kötelességem van, s ez alól nem akarok kibújni! Kötelességem felnevelni a gyermekeimet. Nem lehetek személyesen mellettük, de itt vagyok velük egy fedél alatt, ellenőrizhetem és irányíthatom fejlődésüket. Érzem, addig futja az életem, amíg gyermekeimnek legnagyobb szükségük lesz rám!"

Hugonnai nem ellenkezett a beteg asszonnyal. És most, amikor újra felvetette az orvosnak, mi lenne, ha a feleségét Svájcba vinné, az orvos kis hallgatás után csak ennyit mondott: „Most már késő . . ."

Tudták ezt a lányok, tudta Fruli is. De hogyan mondják meg Vilmának, hogyan készítsék elő a talán nagyon is közeli katasztrófára?

Fruli maga is érezte, hazugságával ellentmondásba gabalyodott, és a két nagyobb lányra nézett segélykérően. Végül Iréné átölelte Vilmát:

- Édesanya feltétlenül megvárja, míg Kálmán hazaérkezik. Addig nem utazik el.

Vilma szorongása kissé megenyhült ezekre a szavakra. Kálmán nyáron jön haza, addig mindenesetre itthon marad édesanyja. Hirtelen Kálmánra gondolt, eszébe jutott, hogy Angliából két levelet is írt neki az intézetbe. Milyen büszke volt, amikor az angol bélyeges borítékot kézhez kapta. A lányok irigyelték érte. Külföldről kapott levelet, és méghozzá fiútól! Igaz, a bátyja írta, de a legtöbb lány fiútestvére, akármerre járt, nem írt húgának az intézetbe. És a lánysereg még élénken emlékezett a színházi estére, amit Kálmánnak köszönhettek. Azóta egyetlenegyszer sem voltak színházban, pedig mennyi érdekes darabot adtak! A Hölgyfutárban mindig megnézték, milyen darabokat játszanak a Nemzeti Színházban, példálózgat-

tak is Fräulein Elsének, hogy jó lenne egyszer színházba menni, de a kisasszony mindig letorkolta őket. Azt ajánlotta: inkább zongorázzanak, tanulják meg az igeragozást, ne mindig léhaságokon járjon az eszük! Vilma szobatársnői gyakran kérdezték; mikor jön Kálmán újra Pestre. Talán akkor újra színházba mehetnek ...

Vilma ujjain számolgatta: hány hónap múlva lesz július. Kálmán azt ígérte levelében, hogy júliusra hazajön. És azt is írta: nagyon szép ajándékot hoz számára. Nem árulja el, mi lesz az ajándék, de bizonyos, hogy Vilma örülni fog neki.

Frulinak ez alkalommal igaza lett: Hugonnainé másnapra jobban lett, és kipótolta az előtte való nap elmulasztott perceket, hosszasabban beszélgetett a gyerekekkel. Iréné és Irma már tökéletesen megtanulták a háztartás minden csinját-binját, s édesapjuk húgához készültek a Dunántúlra. Nagynénjük a vármegye első gazdaszszonya volt, állandó vendégeskedés folyt nála, s a grófné azt akarta, hogy a lányok tanulják meg: hogyan kell helytállni egy asszonynak, ha nagy házat visz, vagy ha váratlanul vendégség szakad a nyakába. Tudta, ezt az otthonukban nemigen tanulhatják meg: a nagytétényi kastélyt ritkán keresték fel vendégek.

A két lány örült az utazásnak: egyhangúnak találták az otthoni életet, a télen két bálban voltak mindössze, s csak ritkán jutottak Pestre. Pedig de szerettek volna naponta sétálni a Hatvani meg a Váci utcában, nézegetni a kirakatokat, s elüldögélni a cukrászdában. Nagynénjüknél erre ugyan nem lesz alkalom, de Etelka néni megígérte, hogy gyakran hív vendégeket, környékbeli földbirtokosokat, s amikor akarnak, bekocsiznak Szombathelyre.

A varrónőt kihozatták, a lányok ruháit rendbe szedték, három napon át mosták-vasalták a holmit, hiszen két hónapra tervezték a lányok ott-tartózkodását. Hugonnai akarta elkísérni lányait, évek óta ki sem mozdult

a kastélyból, nem akarta feleségét magára hagyni. Most azért határozta el magát az útra, mert húga megírta, a szomszéd birtokos meg akarja nősíteni két fiát. Jöjjön el Kálmán, nézze meg, megfelel-e a két fiatalember. Ha megfelel, ő majd úgy irányítja a dolgot, hogy lánykéréssel végződjék az ismeretség. Végeredményében Iréné tizennyolcadik évében jár, Irma meg nemsokára tizenhét lesz. Itt az ideje, hogy férjhez menjenek. Hiszen nemsokára Vilma is felcseperedik. És Etelka néni azért is aggódott unokahúgaiért, mert tudta, hogy édesanyjuk beteg, és nem törődhet a lányok férjhez menésével.

A bőröndöket becsomagolták. Iréné és Irma izgatottan sugdolóztak fél éjszakán át, sehogyan sem jött álom a szemükre. Messze mennek, Pesten is túl, a Dunántúlra, talán egyszer a Balatonhoz is elviszik őket. Pestről egy darabig vasúton mennek. Életükben most ülnek először vonatra. Jaj, milyen is lesz az?

De az eltervezett utazásból nem lett semmi. Még javában fecsegtek, ábrándoztak a lányok, amikor nagy jövésmenés, izgatott szaladgálás verte fel az éjszaka csendjét. A két lány kiugrott az ágyból, és az ablakhoz sietett. Nem mertek gyertyát gyújtani, egymáshoz bújva, fogvacogva álltak az ablaknál.

A kastély keleti szárnyában, édesanyjuk szobáiból világosság szűrődött ki. Iréné és Irma némán egymásra néztek. Félelem szűkölt a tekintetükben. Hangtalanul fü leltek, vajon mikor hallanak lódobogást. A lovak patájának zaja felhangzott a kövezett úton - orvosért szalajtanak. Hetedik éve beteg az édesanyjuk, de eddig még egyeden éjszaka sem kellett orvost hívni...

- Ez nem lehet igaz - suttogta Iréné, egész testében reszketve -, ez nem lehet igaz ...

Irma tétován, kábultan nézett nővérére. Hányszor hallotta a cselédektől, Frulitól, hogy édesanyjuk halálos beteg, de a szavak sohasem hatoltak el értelméig, nem tudta, s nem is akarta felfogni, mit jelentenek. De most, ezekből a kapkodó zajokból, a kigyúló fényekből, lódo-

bogásból rémülten érezte, hogy valami szörnyűség következik.

Ott kucorogtak az ablaknál, egymásba kapaszkodva, szótlanul. Hirtelen kitárult az ajtó, s kezében gyertyát tartva, Vilma állt meg a küszöbön. A gyertya imbolygó fénye megvilágította a kislány halálsápadt arcát.

- Édesanya... édesanya rosszul van? - szakadt fel a kérdés Vilmából. Iréné szótlanul bólintott.

- Meg fog halni?

- Jaj, ki ne mondd! - Irma felsikoltott. - Jaj, ki ne mondd! Én félek, én nagyon félek ...

Irma odalépett Vilmához. Magához ölelte az egész testében reszkető kislányt.

- Hiszen te mezítláb vagy - mondta gyengéd szemrehányással. - Miért nem húztál papucsot? Mindjárt visszaviszlek a szobádba. Feküdj le szépen az ágyadba. Sem te, sem én nem tudunk most segíteni. Ügy hallom, édesapa orvosért küldött.

- Menjünk Frulihoz! - Vilma feleletet sem várva, már indult is kifelé. Futott, futott mezítláb végig a folyosón, a vastag piros szőnyeg felfogta lépteit. Fruli szobájának ajtaja tárva-nyitva volt, látszott, hogy Fruli fejvesztett kapkodásában még az ajtót is elfelejtette bezárni. Vilma nem tétovázott tovább. Magára kapta az egyik széken heverő kendőt, kirántott a szekrényből egy papucsot, és már indult is a kastély keleti szárnya felé.

- Vilma, várjál, mi is jövünk! - Iréné hangja megállította. Megtorpant. Két nővére már elérte, s most már hárman szaladtak, bukdácsoltak végig a folyosón, le a lépcsőkön, megbotlottak hosszú hálóköntösükben.

Átjutottak a keleti szárnyba, hajuk kibomlott a nagy sietségben. Vilma egyik lábáról lecsúszott Fruli papucsa. Iréné, aki mögötte szaladt, felemelte.

Az ajtó előtt mind a hárman riadtan megálltak, s egymásra néztek.

- Nem mehetünk be - suttogta Iréné -, s különösen

így nem ... Ha édesanya így meglátna bennünket.... Menjünk vissza, öltözzünk fel, és úgy jöjjünk ide:

- De én tudni akarom, mi van édesanyával! - mondta Vilma elszántan. - Bújjunk ide az ablakmélyedésbe, és várjunk. Talán kijön Fruli vagy édesapa, s ő...

- Édesapa előtt sem mutatkozhatunk így! - Irma gyors mozdulattal fonni kezdte a haját, majd amikor elkészült, Vilma kibomlott fürtjeit hozta rendbe. - Menjünk vissza!

- Nem, én nem mozdulok! - jelentette ki Vilma elszántan. - Itt maradok és várok. Ha reggelig kell várni, akár reggelig. Kérlek, maradjatok ti is velem.

- De hová bújjunk? - nézett körül vizsgálódva Irma. Vilma újra meggyújtotta a gyertyát. Annak fényénél felfedeztek egy függönnyel eltakart mélyedést. Hirtelen mögé osontak, mert lépéseket hallottak. Anna, édesanyjuk szobalánya jött ki a szobából, sápadtan, kisírt szemmel.

- Anna! - suttogta Iréné a függöny mögül. - Anna, mi van édesanyával?

Anna rémülten keresztet vetett, nem tudta, honnan jön a hang. Amikor a három lány előlépett az ablakmélyedésből, elfehéredve hátrahőkölt, mintha kísértetet látna.

- Mi vagyunk, Anna! - Iréné a lány mellé lépett. — Ne félj tőlünk! Azt mondd meg, mi van édesanyával!

- Ó, jaj... ó, jaj... - a szobalány egyre csak azt hajtogatta. - Ó, jaj... ó, jaj ...

Fruli csoszogó léptei mind közelebbről hallatszottak. Az öreg kisasszony azonnal észrevette a lányokat. A testvérek már várták, hogy zsörtölődő szavakkal kergeti vissza mindhármukat a szobájukba. De Fruli ez alkalommal nem zsörtölődött. Csak nézte a lányokat, enyves, fáradt szeméből patakzottak a könnyek. Csak nagy sokára szólalt meg:

- Menjetek a szobátokba, öltözzetek fel és gyertek vissza!

A testvérek szótlanul engedelmeskedtek. Lassan, szinte

vánszorogva botorkáltak visszafelé. Nem néztek egymásra, nem akarták egymás szeméből kiolvasni azt, amit az imént kétségbeesetten tudni akartak, és amit most szavak nélkül is megtudtak.

Sietve rángatták elő a ruhákat a Szekrényből. Iréné egy pillanatig habozva tolta el maga elől világos háziruháját, valami sötétebb után kutatott. Aztán édesanyjára gondolt. Édesanyja csak a világos színeket kedvelte. Lányait is mindig világosban járatta. Egyszer, betegsége kezdetén, tréfásan mondotta, hogy ha meghal, ne gyászolják. Irtózik a fekete ruhától.

Hamarosan mind a hárman elkészültek az öltözködéssel. Iréné még megigazította Vilma vállkendőjét, kisimított egy rakoncátlan tincset a homlokából, és indultak visszafelé. Míg az előbb kétségbeesett, tétova rémület szaporázta lépteiket, most a bizonyosság fájdalma meg-megállította őket minden fordulónál.

De végül mégiscsak odaértek az ajtó elé. Fruli már ott állt, hálófőkötője alól kikandikáltak ősz es hajfarkincái, ráncos kis arcán barázdát szántottak a könnyek.

- Meg kell várnunk az orvost - mondta halkan. - De maradjatok itt. Talán ... talán már nem lesz szükség doktorra.

- Még él? - robbant ki a kérdés Vilmából.

Fruli bólintott.

- Engedj be hozzá, Fruli! - Vilma könyörögve tette össze két kezét. - Látni akarom.

- De ő ... ő nem akarja ... - Fruli lehajtotta fejét. — Az imént mondta: „Nem akarom, hogy a gyermekeim így lássanak!" De azért... maradjatok itt! Hátha...

Fruli elhallgatott, majd visszament a betegszobába. A lányok némán visszahúzódtak az ablakmélyedésbe.

Nem tudták, percek teltek-e vagy órák, míg kocsizörgést hallottak. Rövid idő múlva édesapjuk jelent meg a folyosón, mellette a körszakállas Bácskay doktor. Vilma keze ökölbe szorult tehetetlen kétségbeesésében.

„Nem tud semmit - gondolta keserű dühvel -, nem

tud semmit! Nem tudja meggyógyítani édesanyát! Ó, hogy gyűlölöm, hogy gyűlölöm!"

Az orvos besietett a szobába Pár perc múlva kilépett, s az ajtó előtt várakozó Hugonnaihoz fordult. Néhány szót mondott latinul, azután bátorítóan megszorította édesapjuk kezét.

Vilma kilépett az ablakmélyedésből. A másik kettő szótlanul követte.

Hugonnai csak most vette észre lányait. Sápadt, elkínzott arcukra pillantott, és tudta, hogy nincs szükség szavakra.

- Gyertek - mondta halkan -, már nem szenved többet.

A lányok nesztelenül léptek be édesanyjuk szobájába, ahonnan több mint hat esztendeje szigorú parancs tiltotta ki őket.

Fruli az ágy lábánál térdelt. Testét hangtalan zokogás rázta.

Vilma lehajtotta a fejét, görcsösen kapaszkodott Iréné ruhájába. Nem mert feltekinteni. Iréné gyöngéden magához ölelte húgát, s halkan, szinte suttogva mondta:

- Már nem szenved többet. Nézd meg nyugodtan, kisimult, pihent az arca, mintha csak aludna!

4

Hat lepecsételt levél feküdt Hugonnainé íróasztala fiókjában. A borítékokra hajszálvékony írással írta rá gyermekei nevét. A keltezés azt mutatta, hogy évek előtt kezdett bele az írásba, de ahogy múltak az évek, minden esztendőben, mindig egy-egy gyerek születésnapján újabb és újabb sorokkal bővült a levél.

Szeretet, gyengédség s végtelen sok fájdalom csendült ki a levelekből. Az anya, aki megfosztotta magát hat gyermekétől, mindig mosolygó álarcot viselt - ezekben a levelekben őszinte volt. Őszintén megírta, hogy mennyi

keserves könnybe, erőfeszítésbe került, hogy megvédje őket a fertőzéstől, s bocsánatot kért, ha néha ridegen viselkedett. „Sokszor fájt, hogy nem lehettem többet magukkal, de higgye meg, kis Vilmám, gondolatban annál többet időztem mindegyikkel" - írta Vilmának. Vilma naponta elolvasta a levelet, s naponta járt ki a sírhoz. Órák hosszat üldögélt a kripta előtti padon, kezében az agyongyűrt, könnytől elszíneződött levéllel, s ha lépteiket hallott, ijedten összerezzent.

A húsvéti vakáció után Vilma félve ment vissza az intézetbe. Félt a jókedvű, vidám lányoktól, különösen szobatársnőitől. Vajon megértik-e, hogy nem tud velük nevetni apró tréfáikon, nem tud izgulni, hogy lesz-e torta vasárnap ebédre, s hogy az új történelemtanár melyiküket hívja ki legtöbbször felelni? Úgy érezte, jobb lenne most itthon maradni, most virágzanak a gyümölcsfák, a Duna felől már könnyű tavaszi szél borzolja a leveleket, nemsokára lemehet a partra, senki sem ismeri rejtekhelyét, beül a csónakba, ott senki sem zavarja.

Elutazása előtt megemlítette Irénének, hogy nem szívesen megy vissza az intézetbe. Édesanyjuk halála óta közelebb került nővéreihez, különösen Irénéhez. Iréné megértette vonakodását, de emlékeztette a kapott levélre. Édesanyja azt kívánta, hogy tanuljon, sokat tanuljon, művelt nő váljék belőle. „A műveltségre minden embernek, férfinak, nőnek egyaránt szüksége van - írta -, micsoda szűk látókörűség, hogy a nőket el akarják zárni a tanulástól. Amikor én fiatal lány voltam, csak azt kívánták, hogy tudjak szépen zongorázni, kézimunkázni, festegetni, idegen nyelveken csacsogni. Arra nem gondoltak, hogy a legtöbb fiatal lányból egyszer anya lesz, s hogy nevelje fel az anya a gyermekeit, ha őt nem tanították, s éppen ezért olyan keveset tud? Azt szeretném, kis Vilmám, hogy minél tovább maradjon az intézetben. Meglátja, a könyvek sok mindenért kárpótolni fogják!"

Vilma éppen akkor indult vissza az intézetbe, amikor

Kálmán hazaérkezett. Nem volt már maradása Angliában, s bár azt tervezte, hogy hazafelé néhány hetet tök Olaszországban s Németországban, lemondott az utazásról. A leggyorsabb hajóval kelt át a Csatornán, éjjel-nappal utazott, hogy minél hamarabb otthon legyen. A testvéreik csak pár órát tölthettek együtt; Kálmán aggódva látta, hogy Vilma milyen rossz színben van, az elmúlt év alatt nagyon megnyúlt, s erősen lefogyott. Csak nem beteg ő is? - gondolta rémülten. - Hiába volt édesanyjuk minden óvatossága, Vilma megkapta volna a halált hozó betegséget? Édesapját nem merte nyugtalanítani ezzel az aggodalommal, de elhatározta, hogy amint Pestre megy, felkeresi Bácskay doktort, és megkéri: vizsgálja meg a húgát.

- Levélpapírt hoztam neked, kis Vilmám, meg tollat - szedte elő Kálmán ajándékait, de nem folytatta mondanivalóját. Arra gondolt, hogy amikor a csontszínű levélpapírt válogatta, azt tervezte: Vilma majd édesanyjának ír ezen a szép papiroson. Vilma megérezte, mire gondol bátyja. Lenyelte a könnyeit, s csak a szája széle remegett egy keveset, amikor megszólalt:

- Köszönöm, Kálmán, hogy gondoltál rám. És majd... majd neked írok ezen a szép levélpapíron!

Az intézetben gyengéd szeretettel vették körül Vilmát. Fruzsina, akit nagyszülei nem engedtek el Nagytéténybe - azt mondták: ebben a nagy gyászban nem lehet zavarni Hugonnaiékat -, most állandóan barátnője mellett sündörgött, s egy pillanatra sem hagyta magára.

- Nem akarom, hogy egyedül maradj - mondta kedves-makacsul —, ha egyedül vagy, szomorkodsz. És tudom, hogy édesanyád nem akarná, hogy szomorú légy! Gyere, olvassuk el nagymama levelét! Arra kér, hogy gyere hozzánk egész nyárra. Ugye, eljössz hozzánk?

- Szívesen - felelte Vilma -, ha nem leszek terhetekre! Majd segítek nagymamádnak a háztartásban, nagypapádnak pedig a kertben.

- Dehogy engedem, hogy dolgozzál! - Fruzsina bar-

ciasan csípőre tette a kezét. — Ehelyett inkább megtanítlak lovagolni, s reggelenként Gyuri bácsival kilovagolunk. Gyuri bácsi kitűnő lovas, ő majd vigyáz ránk. Jaj, csak elmúlna ez a néhány hét, és mehetnénk haza, Pándra! Ilyenkor, amikor már virágzik a kert, amikor már érik a korai cseresznye meg az egres, úgy érzem, kibújok a bőrömből! A legszívesebben futni szeretnék, végigszáguldani a határban, és akkor falak közé zárnak, Nagy Lajos királyról meg Hunyadi Mátyásról meg a törtek szorzásáról faggatnak! Ez egyenesen kibírhatatlan! De jövőre … jövőre nem jövök vissza. Azt hiszem, nagymamáék belátják, hogy most már elég ildomos, szelíd, szende és nőies vagyok, nincs szükség további képzésemre. Ha azt kívánják, hogy még egy évet töltsek ebben a kínzókamrában, férjhez megyek, meglátod, Vilma, férjhez megyek! Egyébként is itt az ideje, Péter-Pálkor már tizenöt éves leszek. Nem akarok megvénülni!

Vilma csak mosolygott ugribugri barátnője harcias szavain, és arra gondolt, hogy nővérei idősebbek Fruzsinánál, és még nem mennek férjhez. Igaz, kihez is mennének? Eddig sem sok vendég fordult meg Nagytétényben, most meg a gyászév alatt még csendesebbé vált a kastély.

A pándi kúria még megnyugtatóbb, még otthonosabb volt a nyáron, mint télen. Szilassy nagypapa fekete rózsái és tulipánjai híresek voltak az egész megyében, különleges gyümölcsfái csak az ő keze alatt hoztak termést. Igaz, már hajnalban felkelt, s délig elő sem került. Ha valaki beszélni akart vele, tudták, vagy a virágai között vagy a gyümölcsösben találják meg.

A gazdaságot már régóta fia vezette, a nagy házzal, a veteményessel, tejgazdasággal, baromfiakkal meg Szilassy nagymama bajlódott. így a szelíd tekintetű, fehér hajú öregúr nyugodtan hódolhatott kedves szenvedélyének. Vilma szívesen hallgatta, amikor szeretett virágairól beszélt, mindegyiknek tudta a latin nevét, s megmutatta az idegen bélyeges borítékokat, amelyekben távoli ország-

gokból küldték a virágmagokat. Szilassy nagypapa még, fiatalkorában megismerkedett egy angol fiatalemberrel, aki rokonai látogatására érkezett Magyarországra. Ez a fiatalember állami szolgálatba lépett, s három-négy évenként különböző gyarmatokra helyezték. Szenvedélyes vadász volt, s néhány érdekes vadászaton vett részt Szilassy György jóvoltából. Hálából azután, bárhová került, virágmagvakat küldött, s ezek a távoli, egzotikus országokban született virágok meghonosodtak az alföldi homokban. Igaz, nagyon sok öntözés kellett nekik, és noha a béresek alkonyatkor bőven megöntözték a virágoskertet, Szilassy nagypapa egy óra múlva megjelent két hatalmas kannával, és olyan gyengéd szeretettel locsolta a virágot, mint ahogy a madárszülők etetik a fiókáikat.

Vilma, amikor látta, hogy az öregúr megjelenik a locsolókannákkal, hozzá sietett, kivette kezéből a kannát, és ő öntözte a virágokat. A nagypapa ellágyultan nézte a kislányt, és szomorkásan jegyezte meg:

- Bár az én kis Fruzsinám szeretné ennyire a virágokat! De higgye meg, lelkem, ebben a házban mindenki bogaras vén bolondnak tart engem! Még a fiam is.

- Ugyan, édesapám, miért költi rossz híremet? - kérdezte ifjabb Szilassy György tréfásan. - Vilma kisasszony még elhiszi, hogy ilyen tiszteletlenül gondolkozom, és megharagszik rám! Ne nézzen rám ilyen félénken, mondja meg igaz szívére, milyen embernek tart.

Vilma zavarában nem tudott mit felelni. Hízelgett a hiúságának, hogy amióta Pándon van, Szilassy György határozottan keresi a társaságát. Lovagolni tanítja, s délutánonként mindig felajánlja, hogy beviszi a lányokat Nagykátára, hátha van valami vásárolnivalójuk a vegyeskereskedésben. Fruzsina, amikor nagybátyja először bevitte őket Nagykátára, összecsapta a kezét csodálkozásában. Majd este, lefekvés után megjelent Vilma szobájában, letelepedett az ágy szélére, és kijelentette, hogy barátnője büszke lehet hódítására. Vilma nem értette, hogy Fruzsina mire gondol. Csak amikor Fruzsina közöl-

te, hogy Gyuri bácsi eddig minden délután a nagykátai kaszinóban tarokkozott, s *ezzel* a szórakozással senki kedvéért nem hagyott fel, akkor értette meg, mire céloz a kotnyeles fruska.

- Bizony, Gyuri bácsi szerelmes beléd - mondta Fruzsina megfellebbezhetetlenül -, s bár ez gyönyörű, mégis rettenetes! Tizennégy éves vagy, és még megérem, hogy hamarább mész férjhez, mint én. Én pedig megvénülök, elsavanyodok. De ezt nem hagyhatom. Megmondom nagymamának, vigyenek fürdőre, vigyenek bálba, hadd találjam meg a páromat! Mert itt télen megesz az unalom. És az intézetbe vissza nem megyek! Ugye, ha hozzámész Gyuri bácsihoz, felviszel magaddal Pestre, s te báloztatsz? Nagymama már öreg, nem szívesen kísérne el a bálokra, de te, fiatal nagynéném, te majd gardirozol. Ugye, megteszed?

Fruzsina ilyenkor hízelegve odaszorította arcát Vilma arcához, és mind a ketten kacagtak ezen a képtelen ötleten. Vilma férjhez menjen Gyuri bácsihoz? Hiszen Gyuri bácsi túl van a harmincon, ő pedig szeptemberben lesz tizennégy éves.

- De azt meg kell állapítanod, hogy Gyuri bácsi nagyon szép ember — makacskodott Fruzsina -, s nála nincs jobb lovas az egész megyében. És ha látnád, hogyan táncol! Ha letelik a gyászév, te is meglátod! Azt hiszem, kitűnő férj lesz. Szép ember, jó, kedves, szeret téged, és nagy vagyona van. Kell ennél több a házassághoz?

Vilma Fruzsina beszédére gondolt, amikor Szilassy György tréfás szavait hallgatta, de érezte, hogy a játékos szavak mögött súlyosabb gondolatok húzódnak meg. „Igaza lenne Fruzsinának - nézett kicsit csodálkozva a férfira -, tetszem ennek a komoly embernek?"

- Nos, nem felel? Ügy látszik, nincs jó véleménnyel rólam! - Szilassy György elmosolyodott. - De ne átallja a szemembe mondani a rossz véleményét.

Idősebb Szilassy György a fejét csóválta ezekre a szavakra.

- Gyuri fiam - mondta nagyon komolyan -, Vilma, noha még kisleány, elég érett ahhoz, hogy tudja: ilyen rövid idő után nem lehet sem rossz, sem jó véleménye rólad. Ahhoz idő kell, hogy az emberek megismerjék egymást !

Szilassy György kiérezte édesapja szavaiból a neheztelést. Egy pillanatra elszégyellte magát. Igaza van édesapjának, mit akar Vilmától, miért fontos a véleménye? Csak nem szeret bele harminchárom éves korában egy gyereklányba? A legokosabb lesz, ha ezentúl nem járnak együtt lovagolni, és a délutánjait újra a nagykátai kaszinóban tölti. Vagy még okosabb lesz, ha eleget tesz a baráti meghívásoknak, és Erdélybe utazik. Igaz, dologidőben nem hagyhatja itt a gazdaságot. Furcsa lenne, mivel magyarázná meg szüleinek? Édesapja nem alkalmas mát a vezetésre, az ispánok a szemét kilopnák, ha ő nem volna itt. Hiszen az öregúr csak azt nézi, hogy érik az üvegmeggy, hogyan fejlődik a japán barack, s hány tulipán nyílt ki az éjszaka.

Megnyugtatta magát Szilassy György, hogy nem mozdulhat el Pándról. És nem sértheti meg Vilmát, aki olyan kedvvel lovagol ki reggelenként, hogy ezentúl nem kíséri el. No meg Fruzsina mit szólna hozzá? Vilma talán belenyugodna az elmaradt lovaglásba, de pergő nyelvű kis húga nem hagyná ennyiben a dolgot...

Így múltak a napok egymás után, reggeli lovaglással, utána György a földeket járta, a lányok pedig Szilassy nagymama vezetése alatt kóstolgatták a háztartás tudományát.

Ebéd után azonban Vilma eltűnt. A padláson egy fonott kosárban megtalálta Fruzsina régi babáit. A legtöbbje igen kimustrált, viharvert jószág volt, de Vilma szeme felcsillant, amikor meglátta őket. Gondosan leporolta valamennyit, kimosta, kivasalta ruhájukat, s ugyanúgy, mint régente, új lábat, új kezet varrt annak, amelyiknek hiányzott egy végtagja. Aztán sorba ültette őket egy törött lócára, és délutánonként fellopózott hozzájuk.

Szívesen játszott volna velük kórházasdit, úgy, mint kiskorában, de restellte még önmaga előtt is ezt a gyerekes vágyát. Arra gondolt, hogy barátnője kinevetné. Így csak üldögélt a padláson, a sok hasznavehetetlen limlom között, néha kezébe vett egy babát, magához ölelte, megigazította fején a kötést, aztán sietve visszatette. Fruzsina azt hitte, hogy Vilma olvasni jár fel a padlásra, hiszen sok könyv porosodott ott az egyik sarakban. A legtöbbje német volt, de Fruzsina tudta, hogy Vilma folyékonyan olvas németül. Annál nagyobb volt meglepetése, amikor egy délután fellátogatott barátnőjéhez, és azt éppen egy babával a karjában találta.

- Vilma - csapta össze a kezét bámulatában -, te még babázol? Hát miért nem mondtad ezt nekem? Hiszen én is szívesen játszom babákkal. Igaz, csak az újakat meg a szépeket szeretem, nem az ilyen rokkantakat!

Vilma, mint tetten ért bűnös, zavarában kiejtette a babát a kezéből. Fruzsina szerencsésen elkapta, és amikor rápillantott, elnevette magát.

- De hiszen ez volt a legkedvesebb babám ! Amanda hercegnői Aztán egyszer valami miatt dühös voltam, s mérgemben Amandát földhöz vágtam. Akkor repedt meg a feje. Nagyon megsajnáltam szegényt, de attól kezdve nem tudtam ránézni. Látom, te bekötötted a fejét, meg kimostad a ruháját. Szegény kis Amanda, hány éve porosodsz itt a padláson? Legalább öt esztendeje. Te Vilma, nekem is kedvem támadt egy kis babázásra! Vigyük le Amandát az uzsonnához. Mit szól majd Gyuri bácsi, ha meglátja?

Vilma ösztönösen a baba után nyúlt, de aztán visszahúzta kezét. Ha akarja Fruzsina, hát mutassa meg Gyuri bácsinak. Hiába magyarázná nekik, hogy miért játszik a babákkal, miért gyógyítgatja a törött babákat, miért becézi őket úgy, ahogy őt soha senki - úgysem értenék meg.

- Különben nem visszük le a babát! - Fruzsina viszszarakta Amanda hercegnőt a többiek közé. - Üljetek

csak itt, régi babáim, úgysem volt soha ilyen jó sorotok! Te pedig, Vilma, gyere - vagy itt maradsz még olvasni? Találtál valami érdekes szerelmes regényt a könyvek között? Olyant, amilyent nekünk nem szabad elolvasni? Jaj, te, a múltkor belépislogtam a Vasárnapi Újságba! Folytatásos regényt közölnek benne és képzeld, arról van szó, hogy egy asszony hűtlen lesz az urához! Úgy látszik, nagymama is elolvasta a folytatást, mert másnapra eltűnt az újság, de a következő számot sem találtam meg. Pedig olyan szívesen olvastam volna, mi történik tovább. Mit gondolsz, megbocsát az asszonynak az ura?

Vilma kicsit értetlenül nézett barátnőjére, és az csalódottan vállat vont. Igazuk van a lányoknak - gondolta -, Vilmával nem lehet nagylányos dolgokról beszélni. Az intézetben sem figyel oda, amikor esténként szerelemről sustorognak. Még igazi kislány, lám, ahelyett, hogy ha már tud németül, és itt talál egy csomó német szerelmes regényt, szerelemről olvasna, babázik ...

Vilma ezentúl ritkábban járt fel a padlásra, és a babákra csak egy futó, vágyódó pillantást vetett, azután a könyvek között keresgélt. Akadt szerelmes regény is elég, de tudományos könyveket is talált. Ezeket sokkal izgalmasabbnak találta a regényeknél. A Föld keletkezéséről, a növények és állatok fejlődéséről, a Naprendszerről írt könyvek olvasásakor olyan izgalomba jött, hogy még az időről is elfeledkezett. Fruzsina szaladt fel érte lihegve, mert nagymama elvárta, hogy délután öt órakor mindenki megjelenjen az uzsonnánál. A tornácra már ilyenkor nem sütött a nap, felhúzták a csíkos vászonernyőt, a szobalány a pincéből barna szilkékben hozta a hideg aludttejet, üvegtányéron a gömbökké formált vajakat, szaltók a kalácsot, rozskenyeret, a férfiak részére sonkát, hideg sültet tálaltak fel. Gyuri bácsi türelmetlenül várta, hogy vége legyen az uzsonnának, s ha nem is Nagykátára vitte be a két lányt, legalább egy keveset meg akarta őket kocsiztatni a határban.

- Ugyan, Gyuri fiam, mit hajszolod naponta a lova-

kat? - csóválta a fejét Szilassy nagymama. - Nézd, milyen szépen kézimunkáznak a lánykák. Fruzsina sohasem fejezi be ezt a terítőt, ha mindig abbahagyja a munkát. Örülök, hogy ilyen szorgalmasan dolgozik.

Fruzsina azonban be sem várta, míg nagymamája befejezi a mondatot, nagy szelesen már le is csapta a kézimunkát, kikapta Vilma kezéből is, karon ragadta, és vitte magával, be a szobájukba, öltözködni. Nagymama elégedetlenül nézett utánuk.

A szeles kislány sietve rángatta ki szekrényéből új, virágcsokros kalapját, kasmírkendőjét, kiborította a kesztyűsdobozát, míg végre megtalálta a kesztyűje párját, előszedte a napernyőt, majd Vilmával csinálta ugyanezt a felfordulást. Pillanatok múlva lihegve jelent meg a tornácon, Vilma alig tudta utolérni.

Gyuri bácsi már ugrott is fel, nagymama éppen zsörtölődni készült, de Fruzsina viharosan átölelte.

- Ráérünk kézimunkázni télen is, nagymama - mondta megfellebbezhetetlenül -, inkább tessék velünk jönni egy kicsit kocsikázni!

- Kocsikázni hétköznapon, dologidőben? - Az öreg hölgy megbotránkozottan nézett végig unokáján. - Menjetek csak ti, fiatalok, de egy háziasszony nem tehet ilyen könnyelműséget! Majd ha férjhez mész, meglátod, menynyi dolga van egy asszonynak! Egek ura, nyitva maradt a kamra! - pillantott rémülten a kulcsoskosarára. Aztán korát meghazudtoló fürgeséggel ugrott fel, és már sietett is be a házba.

Gyakran előfordult, hogy a kamra nyitva volt, de a kamrakulcsot sehol sem találták. Ilyenkor reszketett mindenki, összevissza szaladgáltak. Fruzsináék már hazajöttek a kocsikázásból, és még mindig lótás-futásban volt az egész ház.

Aztán hirtelen előbukkant valahonnan a kulcs; a nagy izgalom egy szempillantás alatt semmibe foszlott, és mindenki megnyugodva folytatta abbahagyott munkáját. Fruzsina szívből kacagott azon, hogy egy kulcs ekkora

felfordulást okozhat; még Vilma is mosolygott. Titokban irigyelte a Szilassy családot, ahol egy kulcs eltűnése ekkora bonyodalmat kelt.

Amikor augusztus végén haza kellett mennie, szomorúan búcsúzott kedves vendéglátóitól. Szilassy nagypapa négyes fogaton vitte Nagytéténybe. Fruzsina és Gyuri bácsi is elkísérte. Fruzsina váltig fogadkozott, hogy nem megy vissza az intézetbe, és csak karácsonykor találkoznak újra, de Vilma tudta: barátnője szavait nem kell komolyan venni.

Hugonnai örömmel fogadta Szilassyékat. Fruzsina megilletődötten járta be a kastélyt, a parkot, illedelmesen beszélgetett Irénével és Irmával, mindjárt jó barátságba keveredett a két kisebb fiúval, szépen bókolt Fruli előtt, csak Mr. Allingtonra nézett fura pillantással. És amikor az elvitte a fiúkat, álmélkodva kérdezte Vilmától:

- Te Vilma, igazán ilyen vörös a haja a nevelő úrnak, vagy parókát hord?

Vilma szívből nevetett barátnője fura ötletein.

Kálmán udvariasan üdvözölte a vendégeket, s Fruzsina áhítatosan meresztgette a szemét a csinos fiatalemberre. Bohó agyában már megszületett a regény: nagybátyja Vilmát, őt pedig Kálmán veszi feleségül. És akkor barátnője egyszersmind nagynénje ós sógornője is lesz.

De Kálmán ügyet se vetett Fruzsinára, az pedig mindazokat a trükköket felhasználta, amelyekre társnői az intézetben tanították. Mailáth Flóri azt mondotta, hogy a szemet hol fel kell vetni, hol lesütni, a legyezőt vagy zsebkendőt kézben kell tartani, azzal hanyagul játszadozni, aztán hirtelen leejteni. A fiatalember ekkor lehajol, átnyújtja, és akkor félig nyílt ajkakkal kell rámosolyogni. „Félig nyílt ajkakkal" - ismételte többször Flóri, és egy kis zsebtükör előtt gyakorolta a mozdulatot. Ajánlotta Fruzsinának is, hogy gyakorolja vele együtt. Fruzsina most bűnbánóan gondolta, hogy úgy látszik,

nem eléggé gyakorolta, mert noha leejtette a zsebkendőjét, Kálmán udvariasan fel is vette, de a mosoly semmi hatást nem gyakorolt rá

Szilassy nagypapa már sürgette Fruzsinát, aki titokban még reménykedett, hogy nagyapja meghívja Kálmánt Pándra, és akkor majd megpróbálkozik a többi tudománnyal, amelyeket télen az intézetben elsajátított. De ez a reménye is füstbe ment, Szilassy György ugyan búcsúzásnál megjegyezte: - „Legyen mihamarabb szerencsénk, kedves öcsém!" - Kálmán azonban sajnálkozva felelte, nem hiszi, hogy erre hamarosan sor kerülhet, a következő évben Németországba megy egyetemre.

Fruzsinát ez a válasz teljesen elkedvetlenítette. „Bogaras emberek ezek a Hugonnaiék - gondolta behúzódva a hintó sarkába. - Vilma is állandóan könyvekről beszél, ez a hóbortos fiatalember pedig egyetemre akar járni. Gyuri bácsinak ilyesmi sohasem jutott eszébe" - mormolta félhangosan.

- Mit beszélsz Gyuriról, Fityfiritty? - fordult a nagypapa unokájához.

- Semmit - felelte Fruzsina lángvörösen -, azaz ... - folytatta kicsit zavartan - azon gondolkoztam, hogy milyen furcsa emberek ezek a Hugonnaiék. Hallotta, nagypapa, ugye, hogy Kálmán egyetemre akar járni, méghozzá Németországban! És egy évig már volt Angliában. Minek neki az a sok tanulás? Nem unja?

- Bizonyára nem - Szilassy nagypapa tűnődve nézte unokája kipirult arcát -, s ha már itt tartunk, Fruska, neked sem ártana, ha még egy évre visszamennél Mária nénihez. Sok mindent megtanulhatnál ott, amit még nem tudsz.

- Ugyan mit? - nézett Fruzsina harciasan nagyapjára.

- Például a helyesírást - mondta az öregúr csendesen. - Amikor én fiatalember voltam, azt tartották, hogy nagyon bájosak azok a nők, akik leveleikben néhány helyesírási hibát ejtenek. Valósággal elvárták a nőktől. De

ma már változott a világ, s vele együtt ez a felfogás is megváltozott. Ha nem is kívánom, hogy minden tudományt tölcsérrel betöltsenek a fejedbe, azért helyesen írni csak meg kell tanulnod!

- Én ... én nem tudok helyesen írni? - Fruzsina méltatlankodva kapta fel a fejét. - Miért gondolja ezt nagypapa?

— Nem gondolom, sajnos, tudom! - Szilassy György kis levélkét szedett elő a levéltárcájából. - Látod, drágám, te írtad nekem ezt áprilisban az intézetből, a nevem napjára. És ahogy örültem a jókívánságaidnak meg annak, hogy nem feledkeztél meg nagyapádról, annyira bántott az a néhány helyesírási hiba, ami becsúszott a sorok közé! No, ne sírjál, kis Fityfirittyem, nagyanyáddal együtt mi tehetünk erről. Hiszem ha valamelyik nevelőnőd szigorúbban rád szólt, vagy azt kívánta, hogy játék helyett írd meg a leckédet, már el is küldtük. Azt akartuk, hogy kárpótlásul, amiért nincsen édesanyád, boldog legyen a gyerekkorod.

Fruzsina hüppögve vette kezébe a levelet, elolvasta, de nem merte megkérdezni, hogy hol talált benne nagyapja helyesírási hibát. Talán az *„éltesé"-t* két s-sel kellett volna írni, a *szívessent* pedig eggyel? Ördög tudja... Igaz, Mária néni a magyar dolgozataiban sok szót húzott alá pirossal. De nagypapa eddig is tudta, hogy hadilábon áll a helyesírással. Miért most figyelmezteti rá? Igen, Vilma megtanulta a virágok meg a gyümölcsök latin nevét is...

Fruzsina hirtelen megharagudott barátnőjére. Miatta pirongatják... Minek Máriássy Fruzsinának a helyesírás? Az Alföldön, a Dunántúlon, sőt még túl a Királyhágón, Erdélyben is van birtokuk. Máriássy Fruzsina a leggazdagabb lány a megyében ! Igaz, Hugonnaiék is gazdagok, de Vilmának még öt testvérrel kell osztoznia, ő pedig egyedüli gyerek.

Morcos képpel, lebiggyedt ajakkal ült Fruzsina a hintóban. Máskor mindig élvezte a kocsikázást, most ki sem pillantott az ablakon, nem gyönyörködött az alkonyatba

hajló égben, pipacsokkal teleszórt rétekben, a zöld legelőkben, amelyekről most hajtották haza a nyájat. Csak nézett maga elé makacs-haragosan. Szilassy György már megbánta, hogy említést tett a helyesírási hibákról, fájt neki unokája duzzogása.

így ültek több mint egy órán keresztül, szótlanul. De Fruzsina nem tudott sokáig haragudni. Ahogy jött a mérge, úgy el is párolgott. Mire Pánd határába értek, összehúzta tatáros vágású, fényes fekete szemét, ós rámosolygott nagyapjára. Aztán hízelkedve hozzábújt.

- Igaza van nagypapának - mondta hirtelen egy évre még vissza kell mennem Mária nénihez! De ez az utolsó év, azt megmondom előre! Még akkor sem megyek vissza, ha ebben az évben sem tanulom meg a helyesírást.

5

Az esztendő gyorsan elszaladt, s Fruzsina végül megszokta az intézetet. Amikor Vilma rábeszélte, jöjjön vissza jövőre is, már csak megszokásból ellenkezett. Mária néni sokkal megértőbb volt a nagyobb lányokkal, mint régebben: minden két hétben elvitte őket színházba, hangversenyre, sőt az intézeti táncórákra fiatalembereket hívtak. Fruzsina belátta, hogy otthon sem lenne vidámabb az élete: igaz, a személyzet kiszolgálná, ezzel szemben nem jutna sehova sem. Mit is csinálna a korán sötétedő téli délutánokon, amikor hétszámra nem jön vendég, amikor járhatatlanok az utak? Gyuri bácsi nagypapával kártyázik, s a nagy, álmos csendet csak nagymama kötőtűinek csattogása vagy a fahasábok pattogása töri meg. Otthon csak egyedül álmodozhat a jövőről, amely csodálatosan szép lesz, de itt, az intézetben a lányokkal összebújva tervezgethetnek, a bejáró lányoktól becsempészett divatlapokat nézegethetik, s titokban olvassák a folytatásos regényeket. Kálmán már visszajött Német-

országból, s bizonyára többször meglátogatja Vilmát az intézetben.

Szilassy nagypapa nagyon örült, hogy Fruzsina még egy évig az intézetben marad. Nagymama csodálkozott egy keveset, de nem bánta. Férjhez menni ráér egy év múlva is. Már régen kiszemelte unokája férjét egy távoli rokonuk személyében. Meszlényi Pál főispáni titkár volt Erdélyben. Pár évvel ezelőtt járt szüleivel Pándon, akkor látta Fruzsinát. Amikor édesanyja közölte vele, hogy szeretné, ha azt a kislányt venné feleségül, mire az felnő, a férfi nem ellenkezett. A házasodásnak megszokott módja volt ez, s tetszett is neki a hamvas bőrű, mindig nevető kislány. Megállapodott szüleivel, hogy Szilassyék határozzák meg az időpontot, amikor Fruzsinát feleségül kell kérnie.

Fruzsinának fogalma sem volt a kiszemelt vőlegényről, így nyugodtan ábrándozhatott Hugonnai Kálmánról. Néha megkérdezte Vilmától, mit gondol, feleségül venné-e őt Kálmán; Vilma csak nevetett ezen a gyerekes kérdésen.

- Csak nevess ! - mérgelődött Fruzsina. - Bezzeg azon nem nevetsz, hogy Gyuri bácsi szerelmes beléd! Majd meglátod, hogy feleségül kér!

- Engem? - Vilma kicsit megriadt ezekre a szavakra. Igaz, Szilassy György sohasem beszélt neki sem szerelemről, sem házasságról, de ha Pándon volt, nem mozdult el mellőle. És többször meglátogatta Nagytétényben is. Iréné meg Irma furcsállták is, hogy ez a meglett férfi rájuk sem hederít, csak Vilmával törődik. Ha egy évvel előbb látogat el Szilassy György, féltékenyek lettek volna nővérei, de ebbe az évben nagynénjük, Etelka néni szerencsésen keresztülvitte kedves tervét, és a szomszéd birtok két nősülendő fiatal tulajdonosát megismertette húgaival. A lányok megtetszettek, Etelka néni kezeskedett arról, hogy mind Iréné, mind Irma kitűnő gazdasszonyok, így aztán semmi akadálya nem volt a lánykérésnek. Nyárra tervezték az esküvőt.

Az 1863-as év gyilkos esztendeje volt az országnak. Március óta nem esett az eső, a nap kegyetlen sugárzással perzselt le mindent. A vetés még arasznyira sem nőtt, nem hajtott kalászt: semmi remény nem volt az aratásra. A búzaföldekre ráeresztették az éhes jószágot, azok lelegelték egészen a gyökeréig. A gyökereket pedig számtalan, sohasem látott féreg lepte el. Mezei egerek, patkányok, hörcsögök, sáskák hada garázdálkodott mindenfelé. A kutak kiszáradtak, az állatoknak nemcsak élelmet, sok helyen vizet sem tudtak adni.

Éjszakánként néha lomha felhők jelentek meg az égen, elhomályosították a csillagok fényét; az emberek szomjas vágyódással bámultak fel az égre, reménykedve és esőért imádkozva, de a felhők, amint jöttek, úgy vonultak tovább, és hajnalra az elszáradt mezőkre, kiégett rétekre újra csak a nap nézett le a felhőtlen, üvegkék égből.

A földbirtokosokat egyformán sújtotta a kegyeden aszály. Hugonnai Kálmán kénytelen volt eladni erdőinek nagy részét, hogy a két lányt kiházasítsa. Mert a vőlegények ragaszkodtak a kialkudott hozományhoz, bútorhoz, kelengyéhez. A testvérek, amikor megjelentek Nagytétényben, Kugler-bonbont hoztak menyasszonyuknak, forró hévvel kezet csókoltak, elsuttogták azokat a szerelmes szavakat, amelyeket a vőlegények menyasszonyuknak suttogni szoktak, majd bevonultak leendő apósukkal a dohányzóba, és ott leltárszerűen kérték számon a megígért járandóságot. Nekik is szükségük volt a pénzre, hiszen ebben az évben ők sem remélhettek aratást, és a tavalyi termés sem volt kielégítő.

Kálmán volt az egyetlen, akit édesapa beavathatott gondjaiba. Kálmán lelkiismeret-furdalást érzett, hogy egész évet külföldön töltött, ahelyett, hogy segítségére lett volna édesapjának.

- Hagyjad, édes fiam - legyintett fáradtan Hugonnai -, az aszállyal ketten sem tudtunk volna megbirkózni. Kiházasítom a két nagyobbik lányt, és ha Vilma is férjhez megy, el kell adnom az üveggyárat.

Kálmánt szíven ütötte ez a mondat. Férjhez adni Vilmát? - gondolta megdöbbenten. — De hiszen még gyerek. Hány éve is annak, hogy felfedezte rejtekhelyét a gazdátlan csónakban? Mindössze három ... Azóta nem nőhetett fel annyira, hogy férjhez menjen. És az üveggyárat kellene vele adni... Nemcsak azért fájt ez Kálmánnak, mert az üvegfúvó Pfanzeltek utóda volt, azoké az egyszerű embereké, akik két kezük munkájával teremtették a gyárat a semmiből, hanem azért is, hogy Vilma éppen olyan árucikk, mint a többi lány. Csak az, aki megveszi, nem fizet érte, hanem még ő kap pénzt.

- Vilma még nagyon fiatal ahhoz, hogy férjhez menjen, ne tessék vele sietni, édesapám! — szólalt meg kis hallgatás után. - Hiszen eddig intézetben volt, alkalma sem volt, hogy társaságba járjon.

- Ez mind igaz - bólintott Hugonnai -, de nekem nagy megnyugvás lenne, ha a lányok mind férjhez mennének. Nagy felelősség három anyátlan lány, s még ha nem volnának anyagi gondjaim ...

Hugonnai elhallgatott, és arra gondolt, hogy Szilassy György csakis Vilma kedvéért jár hozzájuk. Igaz, húsz évvel idősebb Vilmánál, de a Szilassy-birtok tehermentes, az aszályt sem érzik meg úgy, mint ők, mert magtáraik tele vannak vetőmaggal, takarmánnyal, míg ő a tavalyi termést már tavalyelőtt eladta, az ideire pedig jó néhány váltó van hitelezői kezében. Azokat a váltókat pedig az idei termésből nem tudja kifizetni. Mert idén a föld nem ad termést.

De azért Iréné és Irma esküvőjét olyan pompával ünnepelték, mintha semmiféle anyagi gond nem nyomta volna Hugonnai vállát. Mesteremberek dolgoztak beteken át a kastélyban, tataroztak, festettek, függönyöket cseréltek, bútorokat kárpitozták, kijavították a gyönyörű falfestményeket. A szertartás a kastély nagy táncteremében zajlott le: a vőlegények díszmagyarban, a menyasszonyok talpig fehérben, uszályaikat apró, kipirult arcú

koszorúslányok ós vőfélyek vitték, majd orra buktak a nagy igyekezetben.

Fruzsina Kálmán koszorúslánya volt, Vilma vőfélye pedig Szilassy György. Amikor Hugonnai felkérte erre a tisztségre, a férfi zavartan kérdezte:

- Vilma kisasszony tudja, hogy bátyámuram engem szemelt ki vőfélyének?

- Természetesen tudja - felelte Hugonnai.

- És . .. beleegyezett, nem volt ellene semmi kifogása? - Aggodalom csendült ki Szilassy György hangjából.

- Ugyan, mi kifogása lehetett volna? - csodálkozott Hugonnai. — Öcsémuram túlságosan szerény!

Vilmának valóban semmi kifogása nem volt a vőfélye ellen, még hízelgett is a hiúságának, hogy György a legcsinosabb valamennyi ott levő fiatalember között. És ő kapta a legszebb csokrot. Igaz, Szilassy nagypapa csodálatos szegfűiből és rózsáiból került ki a csokor; az öregúr most az egyszer nem sajnálta kertje legszebb virágait, szeretettel küldte őket „Kisvilmának", és magában azt gondolta, bár jönne meg az esze a fiának, és kérné meg azt a kislányt feleségül.

Szilassy nagymama fejcsóválva nézte, amint fia kocsiba szállt, s gyengéd óvatossággal tartotta ölében a malomkerék nagyságú bokrétát. Még Fruzsina is összecsapta a kezét csodálkozásában, amikor helyet foglalt nagybátyja mellett a hintóban.

- De Gyuri bácsi, Vilma el sem bírja majd ezt a bukétát! - jelentette ki. — Kár volt nagyapát megfosztani ennyi szép virágtól. Vajon Kálmántól ugyanilyen szép csokrot kapok?

- Nem hinném, Fruska - felelte Szilassy György elégedetten -, sehol a világon nem teremnek ilyen virágok, mint nálunk. Nézd ennek a rózsának a sejtelmes rózsaszínjét; ha költő lennék, verset írnék róla!

Fruzsina álmélkodva hallgatta nagybátyját, s magában megállapította, hogy semmi kétség: Gyuri bácsi igazán

szerelmes, különben nem tudna gyönyörködni a virágokban. Hiszen nagypapa kertjében eddig is csodálatos virágok nyíltak, s nagybátyja egy szóval sem említette őket.

Amikor a hintó kigördült a pándi kúriáról, Szilassy nagymama összehúzott szemmel, fejcsóválva nézett utánuk. Aztán kis sóhajjal szólalt meg:

- Édes uram, nem tetszik nekem ez a hatalmas bokréta! Csak nem bolondult meg a fiúnk, hogy feleségül akarja venni azt a fiatal gyereklányt?

- Ugyan, miért bolondult volna meg? - kérdezte nagypapa gyengéden. - Talán éppen most jött meg az esze.

- Az esze? ... - Szilassy nagymama egy pillanatra elnémult, de aztán annál nagyobb erővel ömlött belőle a szó: - Nem egymáshoz valók azok, édes uram, nemcsak azért, mert Gyuri húsz évvel idősebb a kislánynál, hanem azért is, mert az a lány különös teremtés. Igaz, dolgos, szorgalmas, szerény, de az esze valahol másutt jár. Egyfelől kislány, aki babázott fenn a padláson, másfelől meg olyan, mint valami tudós asszonyság, bújja a könyveket, németül is olvas, akár a vízfolyás. Csak azt csodálom, hogy Gyuri, aki kinevette eddig a kékharisnyákat, egy szót sem szólt,amikor látta, mennyit olvas Vilma. Mi lesz, ha saját asszonya lesz, akkor is mindig csak olvasni akar? És azán ... hiába grófok ezek a Hugonnaiak, nagyon eladósodtak az utóbbi időben. Mesélik, hogy mekkora darab erdőt kellett eladni Hugonnainak, hogy kiházasítsa a két lányt. Persze a kastély meg a park fenntartása többe kerül, mint nálunk az egész háztartás. Hiába, nincsen asszony, aki összetartaná a gazdaságot, aki körmére nézne a sok léhűtő cselédnek. Nem szeretném, édes uram, hogy fiam a Hugonnai családba nősüljön!

- Édes fiam, Gyuri harminchat éves lesz, s nem szeretnék beleszólni a választásába, örülnék, ha rászánná magát a házasságra. Egyébként is, bevallom, én nagyon szeretem a kislányt. Nem tudom, magának mi kifogása van ellene. Szilassy György megengedheti magának, hogy szerelemből nősüljön. Nincs szüksége pénzre.

- Nincs rá szüksége, de nem árt - hajtogatta konokul Szilassy nagymama.

Szilassy György nem is sejtette, hogy édesanyja menynyi aggodalommal néz a tovarobogó hintó után. ö csak arra ügyelt: épségben érkezzenek meg a virágok. Maga elé képzelte Vilma arcát, amikor rápillant a csokorra, és nagy kék szeme még kékebb lesz a mosolygó örömtől. Amikor idáig ért gondolatban, érezte, hogy a vér elönti a fejét.

„Ostoba szamár vagy, Szilassy György - mondta magának -, úgy viselkedsz, mint valami szerelmes gimnazista. Harminchat éves vagy, az a lány pedig tizenhat. Fiatalabb Fruzsinánál. Mit akarsz tőle? Nem jobb lenne megmaradnod a szépasszonyok mellett? Azok nem nevetnek ki, ha udvarolni akarsz nekik. Míg ez a lány... ha ennek megmondod, hogy szereted, talán a szemedbe nevet. Vagy ha nem is nevet rajtad, megriad. Nem, nem szabad elárulnod magad, amíg nem vagy bizonyosabban, hogy nem kapsz kosarat!"

Így vitatkozott, érvelt saját magával Szilassy György, amíg a poros országúton eljutott a hintó Pándtól Nagytétnybe. Most nem tudta a gazda fájdalmas szemével nézni az elkínzott, agyonsanyargatott tájat, az üres kukoricaföldeket, amelyekből nem kelt ki az elvetett mag. Nem gondolt arra, hogy ezen a télen micsoda nyomorúság szakad a népre. Amikor Fruzsina elborzadva nézte az arasznyi búzát, amely nem hajtott kalászt, és rettenve kérdezte: — „Gyuri bácsi, hát már sohasem fog eső esni?" - akkor döbbent rá Szilassy György, hogy most, életében először, nem törődik a földdel, a birtokával, amely eddig mindene volt. Eddig csak a földeket szerette, a végeláthatatlan búzamezőket, a harmatosan zöldellő réteket, a hajnali lovaglásokat, vadászatokat. Most először érezte, hogy van ennél is valami fontosabb. Ha eddig szerelemről hallott, ha barátai szerelemről beszéltek, dicsekedtek vagy panaszkodtak, úgy hallgatta őket, mint az egészséges ember a betegeket. Most először tűnődött

el azon, hogy talán tévedett: talán azok, akiket betegnek hitt, egészségesebbek voltak, mint ő. És kár volt azokat úgy sajnálni, mert mindamellett, hogy szenvedtek, valami különös jó érzés is vegyült ebbe a szenvedésbe, úgy, ahogy most minden bizonytalansága, minden töprengése mellett valami könnyű boldogságot érez, ha csak kimondja magában Vilma nevét.

Vilma boldogan elpirult, amikor Szilassy György átnyújtotta a nagy virágcsokrot. Nővérei mosolyogva ingatták a fejüket. „No lám, a kis Vilma - gondolták -, úgy látszik, hamarosan ő is követi példánkat."

Fruzsina az esküvői szertartás alatt megilletődötten hallgatott, de amikor már ebédnél ültek, annyit fecsegett, mozgott, mint egy barázdabillegető. Vilma, aki szemben ült vele, néha figyelmeztetően ránézett. De Fruzsina nem zavartatta magát.

Ebéd után a vendég hölgyek visszavonultak, kibújtak díszes ruháikból, levetették a fűzőt, amely présbe szorította tagjaikat, és lepihentek.

- Szépnek kell lenned este a bálban - mondta Fruli Vilmának, amikor benyitott hozzá, és a barátnőjét találta nála. - Aludj egy keveset!

- Ne tessék félteni! - mondta Fruzsina. - Vilma amúgy is szép lesz. És ha még nem lenne szép, nagybátyám szépnek látja. Neki könnyű, neki már van kérője! De mi lesz velem?

Vilma zavartan tapasztotta be Fruzsina száját.

- Ugyan, hallgass már, te csacsi - mondta neheztelő hangon -, nagybátyád még soha egy szót sem beszélt nekem sem szerelemről, sem házasságról!

- Kár! - szók vissza Fruli az ajtóból. - Szegény édesanyád örülne, ha ilyen férjet kapnál. Nagy szerencse minden lányra, ha nem valami fiatal, hóbortos legényke forgolódik körülötte, hanem meglett, komoly ember, akinek a szavában bízni lehet.

Vilma csodálkozva hallgatta Fruli szavait. Aztán elnevette magát.

- Miért mennék férjhez - kérdezte Fruzsinától -, hiszen még tizenhat éves sem vagyok!

- No és? - dobta vissza Fruzsina a kérdést. - Minden lány előbb-utóbb férjhez megy, ez a lányok sorsa. Aki nem megy férjhez, az vénlány marad. Emlékszel az intézetben Csokonai Dorottyájára? Mindenki csúfolja a vénlányokat. Én nem szeretnék vénlány maradni.

- De hát... csak akkor szeretnék férjhez menni, ha szerelmes leszek - mondta Vilma eltűnődve.

- Nem elég, hogy Gyuri bácsi szerelmes? - nézett méltatlankodva Fruzsina Vilmára. - És talán szerelmes is vagy, csak nem tudod. Nagymama azt mondta, hogy a fiatal lányok nem tudják, hogy szerelmesek-e vagy sem. Én sem tudom - búsult el hirtelen -, szerelmes vagyok-e Kálmánba vagy sem ... Azt hiszem, igen ... - tette hozzá lemondóan -, de azt is tudom, hogy ez a szerelem viszonzatlan. Kálmánt nem érdeklik a lányok. Mennyivel jobb neked, hogy Gyuri bácsi szeret! Ha tudnád, mennyire! Minden mozdulatával, minden tettével elárulja... Így még sohasem kopasztotta meg nagypapa virágait, mint most, hogy neked legyen a legszebb csokrod.

Vilma, arcát tenyerébe támasztva, hallgatta barátnője fecsegését. „Én nem akarok még férjhez menni!" újra meg újra csak ez a gondolat motoszkált az agyában. Nem is hallotta, mit beszél Fruzsina.

- Miért nem felelsz, Vilma, miért hallgatsz? - türelmetlenkedett Fruzsina. - Csak azt ígérd meg, ha Gyuri bácsi feleségül kér, igent mondasz.

- Igent mondok, csak hagyjál már békében! - felölte Vilma, és lehunyta a szemét.

Szilassy György a báli éjszakán sokat táncolt Vilmával, közben formálgatta a szavakat, amelyekkel feleségül kéri, de mire sor került volna rá, elgyávult. Úgy érezte, nem tudná elviselni a visszautasítást. Elhatározta,

hogy először az édesapjával beszél. Ha az beleegyezik, csak akkor szól Vilmának. Hiszen Vilma hamarosan úgyis Pándra jön, és az otthoni környezetben talán könnyebben megy a lánykérés.

Szilassy nagymama fürkészve nézte fiát, amikor Fruzsinával hazaérkeztek. Nem kérdezett semmit, tudta, hogy unokája amúgy is elkottyantaná, ha György vőlegény lenne. De Fruzsina mindössze annyit mondott, hogy meghívta Vilmát augusztusra. Nagymama keskenyre szorította össze a száját, és megadóan bólintott. Csak később jegyezte meg dohogva:

- Amikor ilyen nagy a szárazság, amikor magunknak is alig van ennivalónk, még vendéget is hívnak! Hiszen lassacskán már inni sem tudunk! Újabb kutat kell ásnunk, mert már valamennyi kutunk kiapad. És azt is megmondom, hogy ezentúl nem engedek annyi vizet pazarolni a virágok öntözésére. A jószág szomjan hal, a virágok meg fürdenek a vízben!

Dohogott, dohogott Szilassy nagymama, de azért bő öleléssel és cuppanós csókkal köszöntötte Vilmát. És Vilma boldogan ölelte vissza az öreg hölgyet.

- Úgy szeretek Pándon lenni - mondta hálásan, és kibuggyant belőle a vallomás: - Itt sokkal jobban érzem magam, mint otthon.

Ezek a szavak nagyon jólestek Szilassyéknak. És ahogy múltak a napok, nagymama is mindinkább megenyhült, ha arra gondolt, hogy Vilma lesz a menye. Milyen szép pár lesz a karcsú, fehér bőrű, szőke lány meg az ő mokány fekete fia! Csak ne lenne olyan sok kifizetetlen váltója Hugonnainak! De hát Szilassy György megengedheti magának, hogy szerelemből házasodjék. Az, hogy Vilma esetleg nem akar György felesége lenni, eszébe sem ötlött a büszke édesanyának.

Végzetes volt ez a nyár minden gazdának, végzetes a parasztoknak. De a Szilassy-birtokon senki sem szenvedett semmiben sem hiányt. Mindenki megkapta a járandóságát. Amíg futotta a tavalyi termésből, azt osz-

totta ki Szilassy György, amikor elfogyott a tavalyi gabona, sógora erdélyi birtokáról vásárolt gabonát, kukoricát. Vilma tisztelettel nézett Szilassy Györgyre, tisztelte jóságát, nagylelkűségét.

- Ugye, mondtam neked, hogy Gyuri bácsi nagyszerű ember? - lelkendezett Fruzsina. - Te Vilma, az esküvőn arra kértelek, hogy ha Gyuri bácsi feleségül kér, mondjál igent, most már arra kérlek, hogy kérd meg te őt! Úgy látom, ő nem mer!

Vilma helyett azonban Szilassy nagymama vállalkozott erre a szerepre, noha fia nem kérte fel rá. De anyai ösztönével megérezte, hogy fia szenved. És elhatározta, hogy ennek véget vet. Egy délelőttön, amikor a két lány baracklekvár-befőzésben segédkezett a konyhában - mostanában már Fruzsina is háziasabb lett nagymama csak úgy mellékesen megszólalt:

- Vilma, gyermekem, tudod-e, hogy Gyuri fiam téged feleségül akar venni?

Vilma zavarában majd magára borította a hatalmas lábost, amelyet buzgón kevert. Meg sem tudott szólalni.

- Igen - bólintott Szilassy nagymama -, ő, aki minden ujjára tíz lányt kaphatott volna - itt nyelt egy nagyot, mert elhallgatta, hogy mind a tíz szebb és gazdagabb lett volna Vilmánál -, éppen téged választott. Nem mer szólni a csacsi, azaz már nem is csacsi, hanem szamár, hát én kérdem meg tőled: igent mondasz, ha a fiam megkér?

Olyan méltóságteljes volt a tekintete, és olyan ellentmondást nem tűrő a hangja, hogy Vilma szinte akaratlanul rebegte:

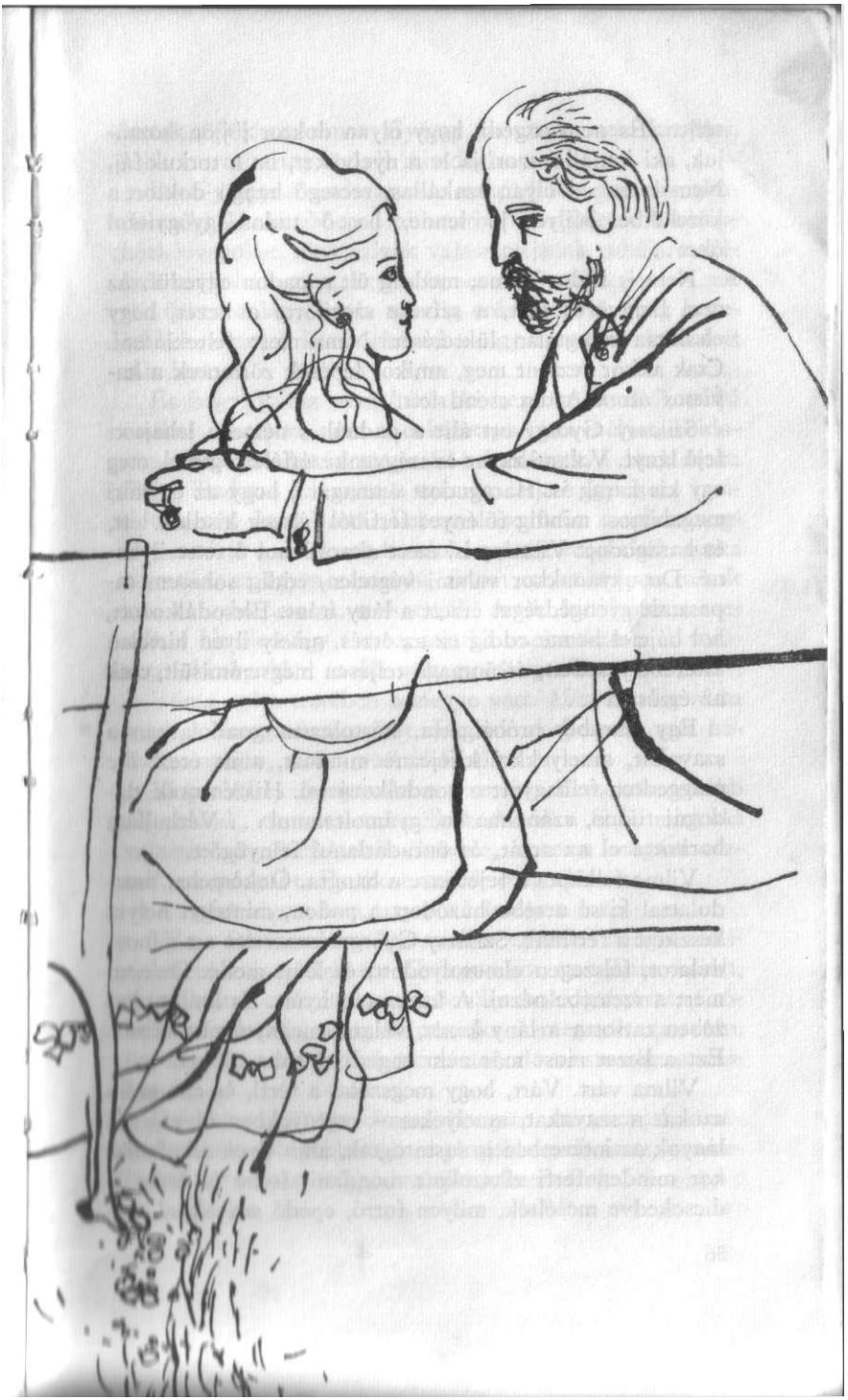
- Igen ...

Nem is gondoltam másképpen - felelte Szilassy nagymama -, de keverd, fiam, azt a lekvárt, mert mindjárt odasül a fenekére, s akkor nemcsak a lekvár megy tönkre, hanem a lábost is eldobhatjuk, mert akárhogy kįsúroljuk, minden leég benne. Vagy tudod mit? Tedd le a főzőkanalat, úgysem járhat most az eszed itt. Menj

ki a kertbe, mindjárt odaküldöm Gyurit. Szóljon már az a szamár, ne csak epekedjen, mint valami regényhős.

Vilma sietve surrant ki a konyhából, örült, hogy megszabadult nagymama éles nyelvétől. Mi történt, az istenért? Nagymama feleségül kérte fia számára, és ő igent mondott? De hiszen azt akarta felelni, hogy még egyelőre nem akar férjhez menni...

Tétován járt fel-alá a kertben, majd riadtan leült egy árnyas padra. Jaj, csak ne találja meg György, jaj, csak ne szóljon egy szót sem... Itt nagyon jó, szereti ezt a szép, régi házat, szereti a kertet, szered nagypapát és a virágait. Gyurit is szered, ha együtt lovagolnak, vagy együtt sétálnak. De hát elég ez a házassághoz? Mi a házasság? Ki tudna erre feleletet adni? Iréné és Irma azt mondják, hogy a lányoknak férjhez kell menniük, ez a sorsuk, s Fruzsina is ezt hajtogatja reggeltől estig. Fruli, szegény, öreg Fruli is azzal bocsátotta útnak, hogy „minden lánynak egy a sorsa: a férjhez menés". Még hozzátette: „Engem egyszer feleségül kérteik, akkor ostobán, büszkén nemet mondtam. És látod ..." Ebben a néhány szóban benne volt magányos élete minden keserű reménytelensége, minden sivársága. De hát akkor miért írta édesanyja levelében, hogy tanuljon, sokat tanuljon? Amikor júniusban elbúcsúzott Mária nénitől és az intézettől, az igazgatónő azt mondotta: annyit tud, hogy ha szüksége lenne kenyérre, taníthatna náluk. Aztán mosolyogva tette hozzá: „Noha nincs szükséged kenyérre, nem árt, hogy ennyit tanultál. Egyszer majd hasznát veszed, ha gyermekeidet neveled! " Igen, ha férjhez megy, gyermekei lesznek. Itt nőnek majd fel ebben a barátságos házban, s ő nagyon-nagyon fogja őket szeretni. Mindennap megcsókolja őket többször is. Ha betegek lesznek, ott ül az ágyuk mellett, és mesél nekik. Elmeséli mindazt a mesét, amit valaha is olvasott. Hányszor kívánta, amikor beteg volt, hogy valami csoda folytán édesanyja gyógyuljon meg, leüljön az ágya mellé, és me-

séljen. És nem engedi, hogy olyan doktor jöjjön hozzájuk, aki kanállal szorítja le a nyelvüket, ha a torkuk fáj. Nem is enged olyan szakállas, recsegő hangú doktort a közelükbe. Milyen jó lenne, ha ő tudná gyógyítani őket...

Nem is tudta Vilma, meddig ült a padon egyedül, az arca lángvörös volt, a szívére szorította a kezét, hogy elcsitítsa nyugtalan lüktetését. Nem mert feltekinteni. Csak akkor rezzent meg, amikor lépések zörrentek a kavicsos úton. Aztán csend lett.

Szilassy György ott állt a padnál, s nézte a lehajtott fejű lányt. Valami zavar és szégyenkezésféle fogta el, meg egy kis harag is. Haragudott önmagára, hogy az egykori magabiztos, mindig fölényes férfiból félszeg kisdiák lett, és haragudott Vilmára is, mert akaratlanul ő tette ilyenné. De ugyanakkor valami végtelen, eddig sohasem tapasztalt gyengédséget érzett a lány iránt. Elcsodálkozott, hol bújt el benne eddig ez az érzés, amely ilyen hirtelen kiterebélyesedett, és önmaga teljesen megsemmisült, csak az érzés él...

Egy darabig próbálgatta, kóstolgatta gondolatban a szavakat, amelyekkel kifejezné mindazt, amit érez. De csüggedten felhagyott a gondolkozással. Hiszen csak dadogni tudna, szánalmasan, gyámoltalanul... Vérhullám borította el az arcát, ós öntudatlanul felnyögött.

Vilma felkapta a fejét erre a hangra. Önkéntelen mozdulattal kissé arrébb húzódott a padon, mintegy helyet készített a férfinak. Szilassy György észrevette ezt a mozdulatot, félszegen elmosolyodott, és leült mellé. De nem mert a szemébe nézni. A keze után nyúlt. És amikor kezében tartotta a lány kezét, valami megnyugvást érzett. Ezt a kezet most már nem engedi el soha többet.

Vilma várt. Várt, hogy megszólal a férfi, és elmondja azokat a szavakat, amelyeket - regényekben olvasott, a lányok az intézetben is sustorogták, amit ilyen alkalmakkor minden férfi el szokott mondani. Iréné és Irma is dicsekedve mesélték, milyen forró, epedő szavakkal val-

lottak nekik szerelmet. György szereti őt, nem kétséges, s ha szereti, meg is kell mondania.

De György, akinek agya tele volt kusza, zavaros gondolatokkal, aki ebben a pillanatban megértette a középkori lovagokat, akik szívük választottjának ruhája szegélyét csókolták meg, egy szót sem tudott kiejteni. Csak szorította a lány kezét mindig erősebben, mindig hevesebben; ezzel a kézszorítással - úgy érezte - elmondott mindent.

És hogy Vilma nem húzta ki kezét a kezéből, majd amikor átkarolta, nem ellenkezett, a férfi mélyet, boldogat sóhajtott. Aztán maga felé fordította a lány arcát. Egy pillanatra lehunyta a szemét, látja-e így is az imádott arcot. Igen, látta. Lehunyt szemhéja mögött megelevenedett a domború homlok, a nagy, tengerkék, tiszta szempár, az egyenes vonalú, finom orr, a szépen rajzolt száj és a határozott, makacs áll. Aztán kinyitotta a szemét, s hirtelen úgy érezte, mintha napba nézne. A valóság sokkal-sokkal szebb volt az elképzelésnél.

Vilma egész testében remegve várt. Még mindig várta a szép, simogató szavakat. De szavak helyett csók hasadt a száján, mohó, vad férficsók.

Most Vilma hunyta le a szemét. A csókok tovább záporoztak, egyetlen szó nélkül. Aztán a férfi, mint aki valami mély kábulatból ébredve, hirtelen magára eszmél, megtorpant. És most szólalt meg először:

- A feleségem lesz, ugye, a feleségem lesz?

Vilma felelni akart. De mielőtt egyetlen hangot is kiejthetett volna, Szilassy György újra az ajkára hajolt, és csókolta, csókolta a beteljesülés boldogságával. Csókolta mindaddig, amíg Vilma ajka is megnyílt, és után, ügyetlenül, szégyenkező pirulással, de visszaadta a csókot.

De a szavak, a szerelmes, simogató, szép szavak, amelyeket költeményekben és regényekben olvasott, s amelyeket szomjasan, vágyódva várt, elmaradtak.

6

A nagytétényi kastélyban Iréné és Irma esküvője után hamarosan eljegyzést ünnepeltek. Hugonnai Kálmán boldog volt, hogy Vilmát férjhez adhatja. Az üveggyártól így is meg kellett válni, a hitelezők szorongatták, és fia is azt tanácsolta, ne újabb és újabb adóságokkal próbáljanak kievickélni a nehézségekből. Most már ő veszi kezébe az ügyeket, a lányok férjhez mennek, csak a két kisebbik fiút kell talpra állítani. Egy meggondolatlan pillanatban azt mondotta Kálmán, hogy a legokosabb lenne, ha megválnának a rengeteg terhet jelentő kastélytól. Édesapja belesápadt fia szavaiba, és csak annyit felelt, hogy amíg él, a kastély nem kerül idegen kézre. Kálmán többé nem hozta szóba a kastély eladását.

Vilma az eljegyzés után Pándra került. Szilassy nagymama kikötötte, hogy az ő keze alatt nevelődjön leendő menye, és váljék belőle igazi, vármegyehíres gazdasszony. Vilma nem ellenkezett, szerette Pándot, sokkal jobban, mint Nagytétényt. És szívesen fogadott meg minden tanácsot, öröme telt benne, ha olyan szép tortát sütött, mint a pesti cukrász, ha olyan halpaprikást főzött, hogy Szilassy nagypapa kijelentette, még Séra Dániel halászmestert is felülmúlta.

A napok kedves egyformaságban peregtek. Délelőtt Fruzsinával együtt kilátogattak a konyhába, ahol mindenki szeretettel fogadta Gyuri fiatalúr menyasszonyát. Vilma is szerette a hatalmas konyhát, a hófehér falakon a sok csillogó rézedénnyel, a beépített kemencével, amelynek tetején főttek, rotyogtak a lábosok, szerette a sok különböző zajt, a habverő, a diódaráló, a mozsártörő zaját, szerette, amikor keze alatt nyúlt, egyre nyúlt a rétestészta az óriási asztalon. És szerette az öreg szakácsnő elismerő mosolyát, a konyhalányok álmélkodását.

- Ilyen nagy uraság veszi feleségül, mégis mindent megtanul! - súgtak össze a kis piros arcú, szőke, barna varkocsú konyhalányok, akik nemrég kerültek valame-

lyik tanyáról az urasági konyhába, és őszintén csodálkoztak, hogy Vilma milyen szerény és szorgalmas.

Fruzsina gyakran megunta a konyhát, s Vilmát is biztatgatta, hagyja már abba a főzést-sütést, jöjjön be vele a hűvös szalonba; ott vannak a most érkezett divatlapok, válasszanak maguknak valami szép ruhát. Vagy kérjék meg Gyurit - mióta nagybátyja vőlegény lett, húga önkényesen elhagyta a „bácsi" szót -, vigye be már őket Pestre, megeszi az unalom mindkettőjüket Pándon.

Szilassy György, ha Fruzsina nyaggatta, mindjárt Vilmához fordult.

- Unatkozik, drágám? - kérdezte gyengéden. - Ha akarja, bemegyünk Pestre, akár színházba, akár hangversenyre, vagy - ha kedve van elüldögélhetünk valamelyik cukrászdában. Kár, hogy kávéházba nem vihetem magukat! Elvinném egyszer a „Kávéforrás"-ba. Ott ülnek az írók, költők, és nagyban politizálnak, és ahogy elnézem őket, meg akarják váltani a világot. Pedig nincs sok értelme annak a sok politizálásnak. Csak bajba keverhetik magukat.

Vilma tűnődve nézett vőlegényére. Mintha édesapját hallotta volna beszélni... Igaz, nem vele beszélgetett, hogy is beszélt volna Vilmával politikáról, de néha ellesett egy-egy mondatot, amikor Kálmánnal vitáztak. Kálmán Habsburg-ellenes volt, tüntetően magyar ruhában járt, magyarul beszélt, és váltig hangsúlyozta, hogy Magyarországnak ki kell vívnia önállóságát, függetlenségét. Vilma úgy érezte, Kálmánnak van igaza, hiszen ezt tanulta az intézetben is; történelemtanáruk, ha nem is ilyen nyíltan, de burkolt szavakkal dicsőítette a forradalmat. Mária néni pedig, noha tilos volt, a versek közé Petőfi forradalmi verseit is becsempészte.

- Min töpreng, Vilma? - kérdezte Szilassy György. - Úgy szeretném tudni, mire gondol, amikor ilyen hallgatag. Maga egyáltalán nem hasonlít Fruskára, aki csak fecseg, fecseg, mindent kimond, ami éppen eszébe jut. Maga meg csak hallgat! Miért is gondolkozik olyan so-

kat? Ne gondolkozzon, egész összeráncolja a szép, fehér homlokát !

Vilma zavartan elmosolyodott. Ha tudná György, min gondolkozik... Néha éjszakánként felriadt, felült az ágyban, és könyökére támaszkodva sokáig töprengett. Azon töprengett, hogy most már ez lesz az élete visszavonhatatlanul? Itt fog élni Pándon, Szilassy nagymama majd átadja az ezüst kulcsoskosarat, megmutatja a szekrényekben felhalmozott kincseket, a használatlan selyemdamaszt abroszokat, a vég vásznakat, a huszonnégy személyes limoges-i porcelán készletet, az ezüst evőeszközöket, kiviszi a tejgazdaságba, a baromfiudvarba, és azt mondja: „Lányom, ezentúl minden a te gondod lesz."

Ő pedig igyekszik mindennek eleget tenni, talán már sohasem jut ideje, hogy kilovagoljon Györggyel, vagy nagypapa rózsáiban, gyümölcseiben gyönyörködjék. Körülötte mindenki így ól, Iréné és Irma földbirtokos asszonyok egy dunántúli birtokon, a leveleik vidámak, elégedettek, az intézeti lányok is mind csak férjhez akarnak menni. Mailáth Flóri kijelentette, hogy színésznő lesz, de néhány erélyes anyai nyakleves után belátta, hogy hiábavaló ábrándokat kerget.

„Utazni szeretnék! - mondta egyszer hirtelen az éjszaka csendjében, és maga is megriadt saját hangjától. - Utazni szeretnék, úgy, ahogy Kálmán, ismeretlen városokat látni, ismeretlen emberekre rámosolyogni... Igaz, szép a pándi kúria, szép a napfelkelte, szépek a ringó búzamezők, szépek a mezei virágokkal teliszórt üde zöld rétek, szép az elcsendesedő alkonyat, de túl mindezen annyi minden van . .."

Vilma elhallgatott. Úgy érezte, nem szabad erre gondolnia, bűnt követ el Györggyel szemben, aki - érzi szavak nélkül is - nagyon szereti. Mert naponta kap tőle virágot, apróbb-nagyobb ajándékokat, hatalmas briliánsgyűrűt húzott az ujjára az eljegyzéskor; Fruli elégedetten állapította meg, hogy nagyobb, mint Iréné és Irma két gyűrűje együtt. És mindenki szereti itt, Szilassy nagy-

papa kényezteti, még nagymama is gyengéden szól hozzá, bár nehezen buggyan ki az ajkán az elismerés, mégis megjegyezte:

- Sokáig válogatott a fiam, de végül mégis jól választott!

Csak azt az egyet kifogásolja leendő anyósa, hogy sokat olvas. De György nem bánja.

- Olvassa csak, drágám, azt a sok könyvet meg újságot, hozatok én magának akár egy szekérderékkal! — mondta múltkor is, és Pestről megrendelte Jókai legújabb könyvét, a Szegény gazdagokat. Fruzsinával együtt olvasták ki, hajnali háromig égett mindkettőjüknél a gyertya, s György hozott nékik új gyertyát, nem akarta, hogy nagymama pöröljön velük. Mert akármilyen nagy a Szilassy-vagyon, takarékoskodni kell, és hová jutnának, ha minden éjjel két gyertyát csonkig égetnének?

őszből télbe fordult az idő, az első telet töltötte Vilma Pándon. Ilyen vidám tele még sohasem volt. György jégpályát csináltatott, Pestről hozott korcsolyákat, és mind a két lányt korcsolyázni tanította. Aztán szánkázni vitte őket, prüszköltek a lovak, fújtattak a hidegben, siklott a szán, prémes sapkában, prémes karmantyúban, jól beburkolózva, kipirult arccal élvezték a gyors rohanást. György, amikor Vilma mellett ült, és élvezte menyasszonya csillogó szemét, boldog mosolyát, megragadta a kezét, és könyörögve mondta:

- Vilma, az égre kérem, esküdjünk már meg, én nem bírom tovább!

Vilma ártatlan tekintettel nézett vissza vőlegényére, nem volt benne egy cseppnyi kacérság sem, amikor megjegyezte:

- Még annyi mindent nem tudok, amit egy igazi háziasszonynak tudnia kell! Szilassy nagymama azt mondja, még egy évet várni kell.

György mondani akart valamit, de elharapta a szót, elsötétedett arccal ült Vilma mellett, és egész úton szavát sem lehetett hallani. Vilma kicsit riadtan kérdezte:

- Miért haragszik ram, György? Haragszik, hogy még nem tanultam meg mindent?

- Haragudni, magára? - György csókokkal borította el a lány kesztyűs kezét. - Sohasem tudnék magára haragudni! Bármi történjék, soha, soha! Csak... nagyon nehéz kivárnom, míg magából tökéletes falusi gazdasszony lesz. Bevallom, azt sem bánnám, ha nem lesz olyan tökéletes gazdasszony, s helyette tökéletes feleség lesz!

Vilma nem felelt, eltűnődve fontolgatta György szavait. Hát hogyan lehet tökéletes feleség az, aki nem tökéletes gazdasszony? Nem értette, de nem mert kérdezősködni.

Fruzsina, aki György másik oldalán ült, lopva elmosolyodott. Kis csacsi Vilma - gondolta fölényesen -, kár, hogy az intézetben csak a könyveket bújta, meg a leckéket magolta. Nem ártott volna néha odafigyelni, ha társnői nagylányos dolgokról beszélnek. Megtudhatta volna, hogy az a legfontosabb, hogy egy asszony nagyon szeresse az urát.

György számára nagyon lassan múlt el a jegyesség két esztendeje. Vilma számára szinte elrepült. Közben meglátogatta Fruzsinával együtt nővéreit Füzéresen. Iréné és Irma meggömbölyödtek egy keveset, mindkettőnek szinte egy időben született gyermeke, a férjek legnagyobb bánatára: mindkét gyermek lány volt. Vilma érthetetlennek, sőt sértőnek találta, hogy a fiúgyereknek jobban örülnek, mint a lányoknak.

- Miért különbek a férfiak, mint a nők? - kérdezte elképedtem - Mi, nők nem érünk annyit?

- Bizony, nem! - válaszolták sógorai. - Igaz, eltartjuk magukat, mert nyúlfarknyi eszükkel hogyan is állnának meg az életben?

Vilma belesápadt ezekbe a szavakba, nem tudott visszavágni, de érezte, valami nagy-nagy igazságtalan-

ságot kellett most végighallgatnia. Tulajdonképpen sógorának igaza van, a legtöbb nőt eltartják. De hogy nyúlfarknyi az eszük? Hát honnan tudják? Tanították már a lányokat, éppen úgy, mint a fiúkat? Hol is tanították volna? Hiszen még iskolák sincsenek, ahol a lányok tanulhatnának.

- Ha minden lányt éppen úgy járatnának iskolába, mint a fiúkat, s ugyanannyi ideig tanítanák őket, akkor meglátnánk, kinek rövidebb az esze: a fiúknak vagy a lányoknak - mondta végül villámló szemekkel.

- No, nézd, ilyen szép kislány, és mégis a női jogok harcosa - álmélkodott Batizfalvy Endre, Iréné férje. - Édes lelkem, eddig azt hittem, hogy csak a nagyon csúnya lányok harcolnak a női jogokért, mert olyan csúnyák, hogy nem tudnak férjhez menni! De ilyen szép kislány, méghozzá menyasszony, az örüljön, hogy férjhez megy, és boldog asszony lesz belőle. Hagyja a harcot a csúnyáknak és szegényeknek!

Vilma tehetetlenül szorította ökölbe kezét. Nem tudott mit felelni. Mondja azt, hogy azért, mert valaki nőnek született, nem kell eltűrnie, hogy ostobának tartsák, és azt sem kell eltűrnie, hogy szomorkodjanak, ha fiú helyett lányt hoz a világra.

- Iréné - fordult nővéréhez, amikor úgy érezte, hogy elég nyugodt ahhoz, hogy beszélni tudjon nincs mindehhez egyetlen szavad sem? Te, aki ismerted édesanyánkat, aki tudod, hogy milyen művelt, milyen … milyen kiváló ember volt, hagyod, hogy így beszéljenek a nőkről? És a történelemben meg irodalomban hány kiváló nő volt? Brunszvik Teréz, Teleki Blanka, Zrínyi Ilona, Lorántffy Zsuzsanna, akikről te is hallottál! Hátha a te kislányod éppen ilyen tehetséges lesz?

- Jól van, jól van - mondta csillapítóan Batizfalvy Gábor -, igaza van, kis sógornő. Nekünk, férfiaknak kényelmesebb, ha semmibe sem vesszük a nőket. De azért mégis jobb szerettem volna, ha fiam születik lány helyett. Bár már egész megkedveltem ezt a kis jószágot.

Olyan édesen tud mosolyogni! Csak arra kérem, ne harsogja a nők jogait a vőlegénye előtt, mert megijed az *a* derék ember, és a végén még felbomlik az eljegyzés. Csak tréfáltam - tette hozzá nevetve -, ahogy én Györgyöt ismerem, mondhat maga akármit, meg sem hallja bolond nagy szerelmében ! Nem is csodálom ...

Batizfalvy Gábor elhallgatott, mert Irma figyelmeztető pillantást vetett rá. Pedig meg kellene mondani ennek az öntelt fiatal lánynak, hogy ne hordja olyan magasan a fejét. Nagy szerencse, hogy Szilassy György elveszi minden hozomány nélkül. Szilassy György akár negyvenezer holdat is kaphatna ...

Iréné és Irma, amikor magukra maradtak húgukkal, csitítgatták, és a maguk asszonyi tapasztalataival oktatták: mi a boldog házasélet titka.

- Rá kell hagyni mindent a férfiakra! - mondta Iréné, és Irma is helyeselt. - Sohase mondj ellent! Ha valamit el akarsz érni, irányítsd úgy a dolgot, mintha a férjed ötlete lett volna. És azután egyezz bele a férjed ötletébe. Ha pedig neki van valami kívánsága, és te nem akarod megtenni, mondd azt, hogy megteszed. Nem néz ő mindennek utána. Egy kis ravaszsággal eléred, hogy azt hiszi: ő az úr a házban, valójában pedig te vagy.

Vilma megadóan bólogatott, de valójában egy szót sem értett abból, amit nővérei mondottak. Homályosan érezte, hogy arra tanítják, hazudjék, alakoskodjék. Nem, ezt nem teszi! De nem is lesz rá szükség! György tiszta, igaz ember, és végtelenül szereti. Ha valamelyiküknek valami kívánsága lesz, megmondják egymásnak. És azt is megmondják, ha valami nem tetszik. Nyugodtan megtehetik, mert szeretik egymást. György sokkal különb ember, mint két sógora, akik még azért is szemrehányást tesznek feleségüknek, hogy lánygyermeket szültek. György ilyesmire sohasem lenne képes. És György nem alkuszik a hozományra, ahogy a két Batizfalvy testvér

alkudott. Milyen jó érzés, hogy György önmagáért szereti ...

Szilassy nagymama azt szerette volna, ha Vilma a házasság után is velük marad. Hiszen Fruzsina is hamarosan férjhez megy, erre a nyárra várják Meszlényi Pált, aki jövetelekor megkéri a kezét. Fruzsina tudott most már a jövendőbeli vőlegényről, és egy cseppet sem ellenkezett. Még örült is, hogy Erdélybe kerül, városba, ahol sokkal vidámabban lehet élni, mint a birtokon. Halványan emlékezett Meszlényi Pálra, igaz, kislány volt, amikor látta; eszébe sem ötlött, hogy egyszer majd a férje lesz, úgy rémlik, csinos, magas férfi volt. És ha nagymamáék meg Gyuri bácsi nem találnak rajta semmi kivetnivalót, bizonyára jó férj lesz ...

Meszlényi Pál Vilma lakodalmára érkezett, ő lett Fruzsina vőfélye Nagytétényben. Fruzsina kicsit csalódott a kiszemelt vőlegényben, mert túlontúl komoly volt, sokat beszélt közigazgatásról, politikáról, azt hangoztatta, hogy Erdélynek önállónak kellene lenni, mint már a történelem folyamán nemegyszer. Fruzsina ezeket a beszédeket módfelett unta. De hallgatott, illedelmesen, néha még egy „igen"-t is közbeszúrt, és azon mérgelődött, hogy miéit tanították a lányok az intézetben a legyezővel való kacérkodásra, szemfelvetésre, szemlesütésre, ha eddig még semmi hasznát nem vette.

Akárhogyan erősködtek a Szilassy szülők, György a feleségét nem vitte Pándra. A vasadi házat hozatta rendbe, oda költözött a fiatal pár. Kicsiny volt a ház, akár a nagytétényi kastélyhoz, akár a pándi kúriához képest, de Vilma úgy örült a háznak, mely saját otthona lesz, mint annak idején a babaházainak. És azt akarta, hogy minden úgy ragyogjon, úgy csillogjon benne, mintha valóban babaházban lennének.

A nagytétényi kastélyból maga válogatta ki a berendezést, kérdezte Györgyöt, melyik szekrényt, melyik garnitúrát vigyék magukkal, de férje mindenre csak azt felelte: „Nekem mindegy, drágám, minden úgy lesz jó,

ahogy maga akarja!" Fruli hallotta ezt a megjegyzést, s boldogan felsóhajtott: jó férje lesz Vilmának. Vilma az egyszerűbb bútorokat vitte magával; tudta, hogy az alacsony mennyezetű, megbarnult gerendájú szobákba nem illettek volna a virágos huzatú kecses rokokó bútorok. Kényelmes biedermeier garnitúrát, dobogós varróasztalkát vitt magával, és a zongoráját is felrakták a kocsiba.

Amikor megérkezett a bútorral megrakott kocsi, már alkonyodott. Előtte való nap nagy eső esett, ázós, csúszós volt a föld. György maga is segített a lerakódásnál, ingujjra vetkőzött, hordta be a holmikat, mert az égen nehéz fenyegető felhőrajok vonultak. Amikor a zongorát csomagolták ki, Vilma félénken kérdezte:

- Befér majd a zongora az ajtón?

- Hát ha nem fér be az ajtón, leemeljük a háztetőt, és azon eresztjük le. Azt akarom, hogy az én drágám otthon érezze magát.

De befért a zongora, befértek a könyvek, sőt befért a kis empire íróasztal is, amelyet Vilma édesanyja szobájából hozott el. Szerette volna megsimogatni a finom mahagóni bútordarabot, és suttogva megvallani édesanyjának, hogy boldog, nagyon-nagyon boldog. Györgynél nincs jobb ember széles e világon.

Szeptember elején költöztek Vasadra; délelőttönként még nyárias melegen sütött a nap, csak a délutánok szürkültek gyorsan alkonyattá. Délelőtt György a gazdasággal törődött, Vilma pedig nagy kulcscsörgetéssel játszotta a komoly háziasszonyt. De hamarosan rájött, hogy hiába csörgeti a kulcsait, nincs sok tennivalója. Szilassy nagymama küldött át szakácsnőt, szobalányt, konyhalány is akadt. Vilma néha nevetve jegyezte meg, hogy kettőjüket egész cselédhad veszi körül.

- Nincs ezen semmi nevetni való! - felelte férje komolyan. - Szilassy Györgynét megilleti mindez.

- Lehet - Vilma eltűnődve tette kezét férje kezére -, de ha mindent a helyembe hoznak, ha kiszolgálnak,

mit csináljak egész nap, mikor maga a határt járja? Vagy átmegy Pándra, és a gazdasági könyveket bújja? Nem lehetne, hogy én nézzem át a gazdasági könyveket? Higgye meg, nagyszerűen tudok számolni.

- Maga és a gazdaság... - Szilassy György felkapta Vilmát, mintha ölbeli baba lett volna, és megcsókolta. Majd elkomolyodva folytatta: - Nem, drágám. Maga ne foglalkozzon a gazdasági könyvekkel. Tavasszal majd ültetünk virágokat, édesapámtól kap virágmagvakat, ha akarja. Maga is foglalkozhatik a tejgazdasággal, a baromfival, de bevallom, jobb szeretném, ha ezt sem csinálná.

- De hát mit csináljak egész nap? - kérdezte Vilma megdöbbenten.

- Várjon, engem várjon! - Szilassy György szorosan magához ölelte a feleségét. - Nem is hiszi, milyen jó érzés az nekem, hogy otthon ül a feleségem, és engem vár!

Vilma nem felelt ezekre a szavakra. Arra gondolt, hogy hamarosan úgyis télbe fordul az idő, s akkor Györgynek kevés dolga lesz a gazdaságban. Akkor majd ő is otthon marad, ő leül a zongora mellé, György hallgatja a játékát, vagy kézimunkázik, s közben elbeszélgetnek. Hiszen valójában még alig beszélgettek ...

őszbe csavarodott az idő, sártengerré változott a vasadi tanya. Vilma naphosszat ki sem mozdult hazulról, leveleket írt, olvasott, kézimunkázott. György mellételepedett, átfutotta az újságokat, aztán ásítását elnyomva megszólalt:

- Kár, hogy nem tud kártyázni, drágám!

- Hát tanítson meg, György — felelte Vilma engedelmesen, és már le is rakta a kézimunkáját.

- Ugyan - nevetett fel a férje -, csak tréfából mondtam. Magától nem akarok nyerni. Kettesben pedig csak szerencsejátékot lehet játszani. Ha jobbra fordul az idő, majd bemegyek Kátára a kaszinóba, ott majd kártyázhatok. Mert ősszel meg télen mit is csináljon egy falusi ember?

Amint kicsit felszárad a sár, György állta a szavát, és délutánonként befogatott, várták már a kaszinóban. Szégyellte felesége előtt megmondani, hogy eddig is sokat ugratták, papucsférjnek nevezték, mert otthon ült, s nem hagyta ott az asszonyát. Amikor először ment el, Vilma kis csodálkozással várta, hogy majd hívja magával. Már délelőtt kikészítette szép, asszonyos köpenyét, új tollas kalapját, everlaszting cipőjét. Még nem is viselte a kelengyéjébe kapott díszes holmikat. De György csak magához ölelte, jobbról-balról megcsókolta, és a lelkére kötötte, hogy nagyon várja haza. Eszébe sem jutott, hogy magával vigye.

Vilma még sokáig állt az ablaknál, nézett a tovarobogó kocsi után. György maga hajtotta a lovakat, kocsist sem vitt magával. Nem értette: valójában mi történt. Igaz, gyermeket vár, talán kíméli az ura, nem akarja kitenni kocsikázásnak, talán egészségét félti a kaszinó füstös levegőjétől. De hát akkor miért ment ő el? És mikor jön haza? Búcsúzásnál odavetette, hogy ne várja ébren, feküdjön csak nyugodtan le. Hogyan? Olyan későn akar hazajönni?

Vilma leült a kézimunkája mellé, az olajlámpa fénye rávetődött a finom horgolásra. Kis réklit horgolt. Iréné küldött mintát és fonalat, azt írta, ilyenkor a legjobb sokat kézimunkázni, jobb, mint az olvasás, mellette olyan jól el lehet ábrándozni a jövőről. Vilma egy darabig gépiesen horgolt, de hamarosan letette a munkát. Nem volt türelme hozzá. Folyton csak Györgyre gondolt, aki elment Kátára. Hogy is tehette? Hogy is hagyhatta itthon egyedül? Hát nem tudja, milyen barátságtalanná tud válni ez a meghitt, kedves szoba, ha egyedül gubbaszt benne? Hány hónapja is ól itt Vasadon? Öt hónapja mindössze. És még egyetlen estéjét sem töltötte egyedül. Még életében sem fordult elő, hogy egyedül maradt volna. Otthon, a tétényi kastélyban, testvérei nyüzsögtek, lármáztak körülötte, az intézetben a lányok sustorogtak, kacarásztak, később Pándon Fruzsinával búját össze, és

vidáman fecsegtek. Hát ez a híres, sokat dicsért asszonyélet? Ez a nagy öröm a férjhez menésben?

Egy darabig újra gépiesen járt a keze, aztán hirtelen észrevette, hogy elvétette a mintát. Fel kellett fejteni jó darabot a horgolásból. Amikor visszafelé gombolyította a fonalat, végképp elkedvetlenedett. Lecsapta a horgolást, s a könyvszekrényhez sietett. Valami könyvet keresett, valamit, amibe bele lehet temetkezni, bele lehet felejtkezni... Éppen a Szegény gazdagokra esett a pillantása. Keserűen elmosolyodott. Szegény Henriette . .., ő is otthon búslakodik, és a férje kártyázik... Jó lesz most azt olvasni...

A szobalány bejött, alaposan megrakta a cserépkályhát, a rácson keresztül látni lehetett a lángok szeszélyes játékát. Vilma megvárta, amíg kimegy a szobalány, utána gyorsan felkuporodott a karosszékben, s olvasni kezdett.

Múltak az órák, a lángnyelvek már parázzsá csendesedtek, s néha megreccsent egy bútor, szél támadt odakinn, és zörgetett az ablaktáblákon. Vilma letette kezéből a könyvet, most nem tudott igazán odafigyelni Henriette és Fatia Negra történetére. Csak nézett maga elé s a szeme elnedvesedett.

Léptek hallatszottak. Vilma hirtelen lerakta a lábait, nem akarta, hogy a szobalány ilyen kislányos pózban találja.

A szobalány helyett a szakácsnő lépett be. Valamikor György dajkája volt, s még most is anyai szeretetet érzett György iránt. Ezt a szeretetet Vilmára is kiterjesztette. Amikor meglátta, ahogyan erőszakolt nyugalommal ül a karosszékben, szoknyája fodrai szépen elrendezve, az öregasszony megértően bólintott.

- Ne búslakodjon, kis méltósága! - mondta és hozzálépett. - Egy férfi sem ülhet az asszonya szoknyáján!

- Nem búslakodom, Mari néni! - Vilma felkapta a fejét, és buzgón ismételte: - Egyáltalán nem búslakodom!

- Akikor nincs semmi baj, kis virágom! Csak... a holnapi ebédet jöttem megbeszélni... Két nyulat kaptunk, meg akartam kérdezni, paprikásan csináljam, vagy inkább vadas húsra vágyik? Ilyenkor az asszonyok válogatósak. A kis méltóságának meg soha sincsen semmi kívánsága !

- Mindegy nekem, Mari néni, magára bízom. Úgy csinálja, ahogy György szered. Maga jobban tudja, milyen az ízlése.

A szakácsnő bólintott, és kifelé indult. Az ajtóban megállt. Vilma, mint a sötétben hagyott kisgyerek, utánaszólt:

- Van még valami dolga, Mari néni?

- Nincsen semmi, kis méltósága. Azért is jöttem be, hogy...

Elhallgatott, de Vilma szavak nélkül is megértette, mit akart mondani.

- Hát akkor maradjon velem — kérte -, ós meséljen ... milyen volt György kisgyerekkorában. Ügy szeretnék róla mindent tudni. És ő ... nem olyan beszédes.

Mari néni boldogan elmosolyodott. Odatelepedett Vilma mellé egy kis zsámolyra. Egy darabig tűnődve nézett maga elé, látszott rajta, hogy azon töpreng, sok meséinivalója közül melyiket is válassza ki. Végül habozva megszólalt:

- Azt sem tudom, kis méltósága, hol is kezdjem. Azon, amikor hároméves korában lóra ültették, és úgy megülte a lovat, mintha nem pendelyes gyerek, hanem felnőtt lett volna, vagy amikor tízéves korában puskát kapott a kezébe, és eltalálta a nyulat, vagy amikor... - Az öregasszony elhallgatott. Eszébe ötlött, hogy talán mégsem kell elmesélni a fiatalasszonynak, hogy amikor legénykorában három nap és három éjjel mulatott egyfolytában, a többiek mind kidőltek mellőle, de ő olyan friss volt, hogy utána befogatott, és bement Pestre, folytatni a mulatozást... Igen, azelőtt sokat járt szórakozni, sokat kártyázott. Mari néni azt remélte, hogy a fiatal

asszonyka mellől nem kívánkozik el. És iám, nem soká tartottak a csendes hónapok, már ma itt hagyta az asszonyát...

- Miért nem mesél, Mari néni? - kérdezte Vilma, mint a nyűgös kisgyerek, aki az esti mesét várja.

- Jó, hát kezdem már, kis virágom! Csak betakarom ezzel a kendővel, mert már lassan hűl ki a szoba. Vagy nem akarja, hogy lefektessem, odaülök az ágya mellé, és álomba mesélem?

- Lefektet? ... - Vilma elmosolyodott. - Mari néni, drága, engem még soha senki sem fektetett le...

- Nem? Hát az édesmama vagy valamelyik frájlájn?

- Nem. - Vilma arcára árnyék borult. - Még ha beteg is voltam, akkor is levetkőztem egyedül, még arra is vigyáznom kellett, hogy a holmimat rendesen lerakjam a székre. Édesanyám szigorúan meghagyta ezt, hogy soha, soha el ne engedjem magam, sem otthon, sem az intézetben.

Mari néni nem szólt egy szót sem, ölbe kapta Vilmát, és úgy vitte vigyázva a hálószobába. Ott gyengéden egy karosszékbe tette, majd óvatosan vetkőztetni kezdte. Vilma nem is tiltakozott. Hagyta, hogy az öregasszony ágyba fektesse, betakargassa, aztán odatelepedjen az ágya mellé. És lehunyt szemmel várta a mesét.

- Amikor György úrfi még kicsi gyerek volt, nagyon pákosztos volt a szentem - kezdte végül Mari néni -, különösen a mákos patkót szerette. Karácsony táján, amikor amúgy is nagy sürgés-forgás volt a konyhában, senki sem törődött vele, a német kisasszony a fát díszítette, úgyhogy ő belopózott a kamrába, nekiesett a mákos patkónak. Azokkal a pici, rizskása fogaival belebeleharapott, eleinte csak a szélébe, később mindig beljebb, beljebb, ahol több lett a töltelék, mindig nagyobbakat harapott. Addig harapdálta a patkót, hogy a végére ért. De mire befejezte az evést, úgy elfáradt meg elálmosodott, hogy ráhajtotta a fejét az egyik liszteszsákra, és elaludt.

Fiagyújtás előtt nagy izgalom támadt, mindenütt keresték György úrfit, sehol sem találták. A frájlájn volt a leghangosabb, bömbölt, németül sápítozott, tűvé tették az egész házat, padlástól a pincéig, még a kamrába is bekukkantottak, csak éppen a liszteszsákok mögé nem néztek. Tovább sírtak-ríttak, befogták a szánt, a patakhoz hajtattak, attól féltek, hogy odaszökött a szentem. Amikor már az öreg méltóságos úr elhajtott a szánon, bementem a kamrába, hogy tálakra rakjam az ünnepi tésztát. Hát odanézek, meghűl a vér bennem: az egyik patkónak csak a vége búslakodott a tálcán ... Nagyot sikoltottam ijedtemben, erre ébredt fel György úrfi. A szőke haja, akár a szénaboglya, az arca csupa láng, a szája körül tiszta maszat. . . láttam én abban a szent pillanatban, hogy ő ette meg az egész mákos patkót. De bántam is én ..., csakhogy megtaláltuk, csakhogy nem történt semmi baja! Felkaptam, magamhoz szorítottam ós vittem, vittem ... Ő meg csak nézett, nézett, most ébredt, révült pillantással. Ahogy hozzám bújt, éreztem a kis szíve verését... „Dadus - súgta, a nyakam köré fonta két puha kis karját -, megettem a mákos patkót..."

A méltósága befogatta a másik szánt, küldött az uráért. Bizony elhúzódott a gyertyagyújtás ezen a karácsonyestén. De mégis boldogok valtunk mindannyian, hogy nem lett semmi baja a szentemnek. És képzelje el, kis méltósága, még csak a gyomrát sem rontotta el attól a nehéz tésztától...

Vilma lehunyt szemmel hallgatta Mari néni mesélését. De csak félig hallotta a duruzsoló beszédet, közben a kinti neszekre figyelt. Mikor jön haza György? Hány óra lehet már? Szégyellte megkérdezni. Szégyellte, nagyon szégyellte az öregasszony előtt, hogy György így magára hagyta.

Mari néni megérezte Vilmán, hogy gondolatai másutt járnak. És mert sajnálta a fiatal teremtést, nem is sértődött meg azon, hogy a történet nem keltett kellő ha-

tást. Egy pillanatig tűnődött csak azon, hogy elmesélje-e a hóemberépítést vagy a befagyott patakon való izgalmas korcsolyázást, de azután úgy döntött, hogy hiába is mesélne. Ő is fülelt kifelé, mikor hall már kocsizörgést. Igazán hazajöhetne már György úrfi..., megmondja neki holnap, szigorúan megmondja, hogy ilyent többé ne tegyen. Eddig tehette, legényember volt. De ha már elvette ezt a szépséges fiatal teremtést, becsülje meg.

- Álmos lelhet már, Mari néni, ne virrasszon a kedvemért - szólalt meg Vilma. - Feküdjön le, korán kell holnap kelni!

- Ugyan, aranyvirágom, a magamfajta öregasszonynak nem kell sok alvás - legyintett a szakácsnő. - De elmegyeik már, hátha akkor a kis méltósága elalszik. Aludjon el, ne várja György urat. Bizonyára azok a komisz cimborák nem engedik. Ő meg virtuskodik, hogy csak azért is ott marad.

Vilma megadóan bólintott. Az öregasszony kiment, kisvártatva visszajött, új gyertyát hozott a gyertyatartóba.

- A legjobb lenne, ha elfújná a gyertyát - tanácsolta de ha mégsem fújja el, hoztam másikat, ha ez kiégne.

Vilma nem felelt. Lehunyta a szemét, úgy tett, mintha aludna. Mari néni még matatott egy keveset az ágya körül, eligazította a takarót, aztán nagyot sóhajtott, és kifelé indult.

A kommódon álló zenélőóra már rég elütötte az éjfélt, amikor Vilma még mindig várt. Két óra lehetett, amikor álomba szenderedett. És csak hajnal felé riadt fel az ura hangjára. György jókedvűen közeledett feléje, de elég volt Vilmának egy tekintete, hogy a férfi visszahőköljön.

- Mi baja? Mért néz úgy rám, mintha gyilkoltam volna? - kérdezte ingerülten. - Megmondtam, hogy ne várjon rám, nem tudom, miikor jövök haza, talán hazudtam, vagy becsaptam magát?

- Egyedül voltam itthon, egészen egyedül... - mondta Vilma csendesen.

- No és? Ha egyedül volt? Nem csecsszopó gyerek vagy ölbéli baba, akinek dajka kell! Asszony, aki nemsokára anya lesz! Az asszonyoknak meg kell szokniuk, hogy egyedül maradjanak. Vagy a füstös kaszinóba vittem volna magát? Vagy talán azt kívánná, hogy üljek itthon én is, begubózva, remete módra? Azt már nem! Egy férfinak kell a szabadság! Tanulja meg ezt, angyalom, jobb, ha hamar megtanulja, így legalább kevesebb könynyébe kerül. No, adjon egy csókot, és ezzel szent a béke!

A férfi föléje hajolt, de Vilma elhúzódott.

- Haragszik? Nem baj, majd megbékül! - Szilassy György egykedvűen vállat vont. - Azt hittem, hogy maga különb, mint a többi nő. És nem csinál egy kis kiruccanásból ilyen oécót! De ne higgye, hogy hatással van rám. Szilassy Györgynek nem parancsol sem az asszonyi könny, sem a villámló tekintet. Ha zavarja a jelenlétem, csak szóljon, kedves. Ezentúl majd az úriszobába ágyaztatok magamnak. De most még engedje meg, hogy itt hajtsam pihenőre a fejem!

György nagy sietve levetkőzött, nagy robajjal dobta le a csizmáját, a ruháit széjjelszórta s lefeküdt. Pillanatok múlva már hallatszott mély lélegzése. A lehelete borgőzös volt. Vilma a dupla ágy szélére húzódott, hogy minél messzebb legyen tőle. A téli reggel lassan belopakodott a leeresztett ablaktáblák mögé is, a házat megtöltötték a megszokott neszek: béresek fát aprítottak, a konyhában begyújtották a tűzhelyet, az ajtóban megjelent a szobalány, hogy befűtsön, de Vilma intésére sietve visszahúzódott.

„Az első magányos éjszaka - gondolta Vilma zúgó fejjel vajon hány jön még utána?"

Másnap, amikor György délfelé felébredt, nagyon szégyellte magát. Szégyellte, hogy olyan sokáig magára hagyta Vilmát, és még jobban szégyellte hetyke-goromba viselkedését. A szobalány tálcán behozta a reggelit, hozzá sem tudott nyúlni, nem mert kérdezősködni, merre van a félesége. Sietve felöltözött, és a nappali szoba felé indult, hátha ott találja Vilmát. Bocsánatot akart kérni tőle. De aztán arra gondolt, hogy inkább befogat, bemegy Pestre, és valami szép ékszert hoz az asszonynak. Igaz, Vilma nem lelkesedik különösen az ékszerekért, de azért csak örül majd neki.

Vilma a nappali szoba ablakából nézte, amikor férje kilépett az ajtón, hallotta, hogy kurta, rosszkedvű hangon parancsokat osztogat. Azt remélte, hogy most bejön hozzá, és a nappal világosságában, józanságában megbeszélik az éjszaka történteket, és napirendre térnek felette. Mari néni már kétszer sündörgött benn a szobában, kérdezősködés ürügyén, de hűséges tekintete mintha azt mondta volna: „Ne haragudj, bocsáss meg neki!" És Vilma várta, hogy megbocsáthasson.

De amikor a lovak patkóinak kopogását hallotta, hirtelen harag öntötte el. Két keze ökölbe szorult, az arcára apró, piros foltokat festett az indulat.

„Hát nem volt neki elég? - gondolta elfulladó lélegzettel. - Nem volt elég az éjszaka? Szó nélkül, köszönés nélkül újra elmegy. Úgy látszik, már várják a barátok, kíváncsiak rá, hogy milyen jelenettel fogadták otthon az éjszaka."

György pedig behúzódva ült a hintóban, a kocsist nógatta, menjenek gyorsan, minél gyorsabban. A pénztárcája tele volt pénzzel. Bár tegnap eleget veszített, de van itthon bőven pénz, ez az év jó termést hozott. Igaz, a pénzt arra szánta, hogy tavaszra fedett verandát és nyitott tornácot építtet a ház elé, a kertet is rendbe hozatja. No de tavaszig még sok idő van, addig vissza is

nyerheti a tegnap elvesztett ezreseket. Mert az a legfontosabb, hogy megengesztelje Vilmát. Szegény, szegény kicsi asszony... Tulajdonképpen gyengédnek kellene lennie most hozzá, gyengédebbnek, mint a jegyesség éveiben. Csakhogy...

György elkedvetlenedve gyújtott szivarra. Még önmagának sem akarta bevallani, hogy a jegyesség ideje alatt jobban szerette Vilmát. Akkor távoli volt, megközelíthetetlen, ma már az asszonya, hozzá tartozik, s ami eddig vonzotta, az ismeretlensége, az idegensége, ma már inkább néha bosszantja. Bosszantja a sok olvasása, bosszantja a posta, amely állandóan könyveket, újságokat hoz, és amelyeket Vilma olyan örömmel olvas. És ha még csak regények lennének ... De a múltkor elszörnyülködve látott egy négykötetes könyvet, valami Bock Károly írta Az egészség négy könyve volt a címe. Belelapozott, de bosszúsan félredobta. Aztán csak úgy odavetve kérdezte meg:

- Minek ez magának, kedves?

Az asszony nyugodtan felelte:

- Érdekel, amit benne írnak. És nagyon sok olyasmi van benne, aminek hasznát vehetem. Messze vagyunk a várostól, fél napba beletelik, míg kijön az orvos, és ez a könyv megtanít, hogy egyszerű esetekben hogyan kell segítségére lenni az embereknek.

- A parasztokon akar segíteni? - kérdezte enyhe gúnnyal. - Hiszen úgysem engednék meg, hogy hozzájuk nyúljon! Jobban hisznek Kati néninek, az öreg vajákos boszorkánynak, mint magának hinnének! Nem érdemes velük bajlódni.

- Úgy beszél, György, mintha nem törődne az embereivel - felelte Vilma. - Miért szégyenli, hogy rendes ember, jó gazda? Azt hiszi, elfelejtettem, hogy a nagy szárazságban, sőt a következő évben is, amikor fagy vert el mindent, a Szilassy-birtokon senki sem szenvedett semmiben sem hiányt?

György erre nem tudott mit felelni. Igaz, meg is érezte

azt a két keserves esztendőt; ha akkor nem olyan bőkezű, most nem kellene lelkiismeret-furdalást éreznie az elkártyázott pénz miatt. No meg azért, hogy briliáns függővel akarja meglepni Vilmát.

György számára hamar telt el a nap. Végigsétált a Váci utcán, Hatvani utcán, megebédelt az „Angol Királynő"-ben, megvásárolta a drága fülbevalót, utána még egy kávét ivott a „Kávéforrás"-ban, majd hazafelé hajtatott. Rózsás színben látta a világot, előre örült az asszonya örömének.

Vilma számára elmondhatatlanul hosszú volt a nap. Lézengett a házban, kézimunkát vett elő, majd letette; leült a zongorához, néhány akkordot játszott, aztán csüggedten lezárta a zongora fedelét. A könyvespolcon matatott, de még olvasni sem volt kedve. Kimondhatatlanul vágyott Fruzsina után. Ha itt volna, felvidítaná édes csacsi beszédével, s ő közben elfelejtené bánatát. Ó, hát nem rettenetes, hogy nincs egy teremtett lélek sem a közelében, akivel beszélhetne? Csak Mari néni tipeg be okkal és ok nélkül, a szobalány is részvevő pillantást vet rá, de ezeknek mégsem panaszkodhat a férjére.

Egyedül ült le az ebédhez. Vadasan csinálta végül a nyulat a szakácsnő, azt hitte, itthon lesz György is. Amikor a szobalány behozta a tálat, ő is bejött; bűntudatos tekintettel állt meg Vilma előtt:

- Ha nem ízlik a vadas hús, kiránthatok egy karajt, vagy valami másra van kedve a kis méltóságának?

- Köszönöm, nem kérek mást, Mari néni - felelte Vilma, és a tányérra nézett. Aztán nagy erőfeszítéssel enni kezdett.

Ebéd után elhatározta, hogy sétálni megy. Nem gubbaszthat egész nap a szobában. Az orvos, aki nemrég kinn járt náluk, azt mondta, hogy naponta legalább egy órát járjon. Ma száraz az idő, kicsit hűvös ugyan, de nem baj, felöltözik alaposan, és jár egyet. Igaz, György azt mondta, hogy nélküle ne menjen sétálni, ilyenkor télidőben szegénylegények, betyárok is feltűnnek,

még valamelyik megtámadhatja. De Vilma titkos kárörömmel gondolta, hogy nem fél a betyároktól. Mit is vehetnének el tőle? Legfeljebb a köpenyét vagy a fejkötőjét. Azt meg, ha kérik, önként is odaadja.

Mari néni, amikor látta, hogy Vilma kilép a házból, megrettent. Attól félt, hogy Vilma a patak felé tart, és valami kárt tesz magában. Mit tegyen? Magára kapta rojtos hárászkendőjét, és amennyire köszvényes lába engedte, futott utána.

- Kis méltóságám, álljon meg! - mondta könyörgő hangon. - Merre megy?

Vilma megállt. Megható és nevetséges volt egyben az öregasszony gyerekes szorongásában, érezte, hogy miatta aggódik.

- Sétálok egyet, Mari néni. Nem jó mindig otthon ülni. Kell a friss levegő!

- Ha levegő kell, miért nem fogat be? Ott a féderes hintó, nem rázná, György úrfi a másik kocsin ment be Pestre. Biztosan nem mert a szeme elé kerülni, kis virágom, azért szaladt el. Mert a férfi mind olyan makacs meg dölyfös, még őt kell megkövetni, akkor is, ha ő követte el a hibát! Ne haragudjék már az ilyen együgyű parasztasszonyra, ha tanácsot akar adni ilyen okos, művelt teremtésnek, csak arra kérem, ne menjen most el. Hátha megjön György úrfi, aztán nem találja itt a kis méltóságát, bánatában tán újra világgá megy..., mert én ismerem, milyen nehéz a természete ... De ha mindenáron sétálni alkar, sétáljon csak itt, a ház előtt, itt is levegőzhet! Holnap aztán majd az úrfival megy el, jó lesz, aranyvirágom?

Vilmát elkedvetlenítette a sok beszéd. Úgy érezte magát, mintha fogoly lenne, még a lépését is őrzik, György még akkor is fogva tartja, ha nincs jelen.

- Hát kísérjen el, Mari néni, ha félt! - mondta végül.

- Nem való az én lábam a sétára - mosolyodott el az öregasszony —, csak az urak szoktak sétálni. De ha akarja, Rozika elkíséri.

- Köszönöm, hogy ennyire félt, Mari néni, akkor csak itt sétálok a ház előtt. - Vilma kényszeredetten elnevette magát. - Három lépés előre, három lépés hátra, így majd megfelel?

Mari néni megbántottan pislogott, Vilma pedig fel-alá járt a csípős novemberi délutánon. Az ég kékje gyorsan elszürkült, amerre nézett, egyhangú, lapos volt a táj, csak itt-ott szakította meg egy kis akácos vagy nyíres.

„Hegyek között szeretnék élni" - gondolta Vilma, és hirtelen vad ellenszenvet érzett a lapos, kietlen vidék iránt. Nagytétényben legalább a Dunához futhatott, az örökké hömpölygő folyó nyújtott változatosságot. De itt, mióta beállt az ősz, és mindjobban közeledik a tél, néhány járható út kivételével csak feneketlen sártengerbe süpped.

Hirtelen éles szél kerekedett. Vilma megborzongott, és besietett a házba. Amikor beért a barátságos nappali szobába, könnyes lett a szeme. Olyan meghitt, otthonos volt a lobogó tűz mellé tolt karosszék, a kisasztalkán összegyűjtött újságok, kézimunkakosara, varródoboza, zongorája. Semmi sem változott, a tárgyak nem mutatták azt a változást, ami benne tegnap délután óta végbement. Tegnap délutánig boldognak érezte magát, s szerette a férjét. És azt hitte, a férje is szereti. De ma már nem tudja szeretni azt a borostás arcú, zavaros szemű, borgőzös leheletű férfit, aki furcsa mosollyal hajolt föléje, és a férfi sem szeretheti őt. A nélkül pedig értelmetlen és hiábavaló minden. Még az is hiábavaló, hogy gyermeket vár. A gyermeknek sem tud örülni...

Akárhogyan nem szeretett Mari néni sétálni, mégis kiment a dűlőútra György úrfi kocsiját várni. És amikor a kocsi a közelbe ért, megszólalt a sötétben:

- György úrfi, kis szentem, hát mit csinál már megint komiszságot? Már benőhetett volna a feje lágya! Nem elég, hogy tegnap magára hagyta az asszonykát, ma is elment köszönés nélkül?

György megállíttatta a kocsit, és beültette az öregasz-

szonyt. Azután mint egy megszeppent kisdiáik, mentegetőzött:

- Ide nézz, dadus, fülönfüggőt vettem, hogy azzal engeszteljem ki, anélkül nem mertem volna a szeme elé kerülni!

- Egy jó szó többet ér ennek, mint a fülönfüggő! - jelentette ki Mari néni megfellebbezhetetlenül. - Ma már világgá akart menni szegénykém. Hát nincs magában lélek, így otthagyni egy ilyen fiatal, szépséges teremtést? No, ne féljen, majd megbékítem szegénykét, de ígérje meg, hogy máskor nem csinál ilyent!

Két hétig tartott ígérete, két hétig otthon ült, pamutot gombolyított, újságokat nézegetett, s közben keservesen unatkozott. Néha lopva elnézte Vilmát, aki vagy kötése fölé hajolt, vagy valami könyvbe mélyedt, és azon töprengett, miért is ilyen unalmas a házasélet. Régi cimborái, akik valaha megnősültek, igaz, mindig irigyelték, hogy nőtlen maradt, de egy sem árulta el neki, milyen rossz soruk van otthon, milyen keserves dolog egy asszony szeszélyéhez alkalmazkodni. Szeszélyéhez? György, ha őszinte akart lenni önmagához, belátta, hogy Vilma nem is szeszélyes. Csak éppen azt kívánja, hogy törődjön vele. De hát erre, sajnos, nemigen alkalmas, nincs is sok kedve. Néha józanul végigsimította a homlokát, és megállapította, hogy amit eddig -érzett Vilma iránt, az láz volt, a láz elmúlt, és most, amikor a pulzusa normálisan ver, amikor nem szédül, nagyon keserves józanul végiggondolni, hogy mi vár rá. Talán ha megszületik a gyerek, Vilmának több dolga lesz, lesz, akire ráaggassa szerebetét, és nem azt várja, hogy ő szeresse. Legalább valami vendég tévedne be hozzájuk, de ki is jönne ide, ebbe az elhagyott fészekbe?

Két hétig töprengett, elmélkedett Szilassy György, pedig eddigi életében kevés alkalma és kedve volt erre az

önsanyargató töprengésre. Végre Vilma sietett segítségére.

- György, kedves - mondta neki csendesen -, tudom, hogy unatkozik itthon. Azt is tudom, hogy nem akar bemenni a városba, a barátaihoz. Mi lenne, ha meghívná őket? Enni-innivalóról gondoskodnék, azután korán eltűnnék. Nemigen tudok mostanában soká fennmaradni.

- Vendégeket hívjunk? Nem magának való társaság az! - felelte a férje kedvetlenül.

- Nem nekem való társaság? Hogy értsem ezt? - Vilma értetlenül nézett rá- - Hát csak nem ül le maga olyanokkal kártyázni, akik nem hozzám valók?

- Nem, dehogy ... - György a pokolba kívánta ebben a pillanatban Vilma áldozatkészségét és jóságát.

- Hát ha nem akar vendégeket hívni, menjen be egyszer-egyszer a kaszinóba- Nem fogok addig unatkozni, nézze, mennyi könyvet kaptam! - mutatott Vilma egy nagy halom könyvre. - Ma hozta a posta. Most már nem fogok egyedül félni!

- Nem, nem megyek! - tiltakozott György, de nagyon erőtlenül. - Megfogadtam, hogy nem hagyom magát ezekben a téli hónapokban egyedül, állom a szavam!

- Hát ha csak ezen múlik, menjünk át Pándra! - Vilma kérően rátette a kezét György kezére. - Úgyis... azt **szeretném,** ha ott születne meg a kicsi. Ott van a nagymama (Vilma nem tudta az anyósát másképpen nevezni) és Fruzsina. **Valahogy biztonságosabban** érezném magam, mint itten.

György csak tessék-lássék ellenkezett, de másnap már indult is Vilmával Pándra. És úgy rakta le feleségét régi otthonában, mint aki nagy tehertől szabadult meg. Fruzsina boldogan kapaszkodott Vilma nyakába, mindjárt bevonultak a leányszobába, és nagy sustorgásba kezdtek. Igaz, csak Fruzsina sustorgott, faggatta, faggatta Vilmát a házasságról, Györgyről, de a feleletet, szeren-

csére nem várta meg, s mindjárt belekezdett a saját kis történeteibe, amelynek középpontjában vőlegénye és a küszöbönálló esküvő állt. Vilma hálás volt a sok csacska beszédért és azért, hogy nem kellett a kérdésekre felelnie. Mert mit is mondott volna? Azt, hogy ha tehetné, lehunyná a szemét olyan erősen, hogy mire kinyitja, újra Hugonnai Vilma legyen, s ne Szilassy Györgyné? És hogy becsapták őt, becsapta a nagymama, aki fennen dicsérte a fiát, becsapta Fruzsina, s Fruli is, de a legjobban György csapta be, aki szerelmet ígért, ha nem is szavakkal, de minden mozdulatával, minden cselekedetével, és most, hat hónap után, egy idegen ember közönyös pillantásával néz rá, és ő ugyanilyen hideg, vizsgálódó pillantással méregeti. Ezt nem mondhatja meg Fruzsinának, nem ábrándíthatja ki, hiszen menyasszony, szerelmes menyasszony, és talán megrettenne, ha elmondaná, milyen mérhetetlen távolság választja el a meggyszínű bársony díszmagyarba öltözött vőlegényt a férjtől, aki testi és lelki pongyolában mutatja magát a felesége előtt. És ez a pongyola elég pecsétes, bizony. Pedig jó lenne valakivel őszintén beszólni. De kivel beszélhetne? Ha édesanyja élne, neki elmondana mindent. Ha édesanyja élne … Vilma keskenyre szorította a száját, hogy ki ne buggyanjon belőle a felgyülemlett keserűség. Ha édesanyja élne, ő sohasem lett volna Szilassy György felesége. Mert édesanyja megkérdezte volna, hogy szereti-e a leendő férjét. És nem azt magyarázta volna, hogy a szerelem a házassággal születik meg. És talán nem is az a haj, hogy nem szerelmes, hanem az, hogy György már nem szereti. Pedig mindössze hat hónapja a felesége.

György itthon sokkal nyájasabb, udvariasabb volt feleségével, mint Vasadon. Igaz, délutánonként bejárt Katára, kártyázott, gyakran nyert, de még gyakrabban vesztett. Édesapját aggasztotta a sok kártyázás, egyszer titokban meg is kérdezte a fiát, hogy miért jár mostanában annyit kártyázni. György kedvetlenül azt felelte, hogy rendszerint a tegnap elvesztett pénzt akarja visszanyerni.

Idősebb Szilassy György elszörnyedve hallgatta ezt a beszédet.

- Édes fiam - mondta fejcsóválva -, a Szilassy-vagyon ahhoz nem elég nagy, hogy elbírja a sok kártyaveszteséget. Aztán gondolj arra, hogy nemsokára hárman lesztek. Hát azért nősültél meg, hogy a régi legényéletedet éljed? Azért kár volt ezt a szép, tiszta lányt feleségül venni!

- Igaza van édesapámnak - felelte György -, de mit csináljak? Miért nem figyelmeztettek előre, hogy nem nekem való a házasság? És különösen nem nekem való az ilyen fiatal, furcsa teremtéssel. Hiszen ezt csak a betű, muzsika meg a betegség érdekli! Már azért is hoztam el Vasadról, mert ha valamelyik béresemnek szálka ment a tenyerébe, vagy valamelyik porontyának eleredt az orra vére, a feleségemet zaklatták. Az pedig olyan boldogan ment, külön kistáskában vitte a porokat, teákat, kötéseket, mintha valami irgalmas nővér lenne!

Idősebb Szilassy György komoly, átható pillantással nézett a fia szemébe. Az nem soká állta ezt a tekintetet. Lesütötte a szemét, és szótlanul kifelé indult. Az ajtóból visszafordult, kis, tört mozdulattal mondotta:

- Valami baj van közöttünk, édesapám, valami, aminek nem is tudok nevet adni. Hiszen Vilma szép, jó, okos, finom, csendes. Igen, ez az! - csapott a homlokára. - Ha legalább veszekedni lehetne vele, ha valamit mondok, és visszaválaszolna! De csak néz rám azzal a nagy kék szemével, hogy szinte megfagyok. Akkor, bizony úristen, szeretném megütni, pedig hát nem nyúltam még soha asszonyhoz, akárhánnyal is volt dolgom!

Édesapja nagyon elszomorodott ezekre a szavakra, és a fiát okolta, csakis a fiát. Nem úgy a felesége. Asszonyi szemével ő még hamarább meglátta Vilma megkeskenyedett, fehér arcán, időnként megrebbenő tekintetén, hogy a házasság nem sikerült. És ezt Vilmának rótta fel bűnül. Úgy érezte, nem tudja lekötni fiát, csakis magára gondol, a saját szórakozásaira, saját örömeire. Hogy mi-

•féle szórakozásai lelhettek Vasadon, az elhagyott pusztán, arra már nem gondolt idősebb Szilassyné. És várta, összeszorított ajakkal várta, hogy Vilma panaszkodjon. Akkor majd... akkor majd megmondja a menyének, akit hozomány nélkül vett el a megye első családjából való vagyonos Szilassy György, hogy „a házasság nem rózsaágy"!

De Vilma nem panaszkodott. Igyekezett mindig mosolygó arcot mutatni, ha anyósa ránézett, s igyekezett ugyanúgy élni, mint menyasszony korában. Délelőttönként kinézett a konyhába, megkérdezte: nincs-e szükség segítségre, de a szakácsnő erélyesen visszaparancsolta azzal, hogy ilyenkor árt a konyha gőze, vagy esetleg megégeti a kezét. Csak maradjon benn, a jó melegben, kötögessen, hímezzen, de azt se nagyon sokat, nehogy megfájduljon a szeme vagy a háta. Vilma csodálkozva látta, hogy a személyzet mennyi szeretettel veszi körül; sokkal több gyengédséget és figyelmet kapott tőlük, mint a rokonoktól. Fruzsina csak a maga dolgával volt elfoglalva, és ha időnként fel is tett egy kérdést Vilmának, a feleletet már nem várta be, akkorra már újabb témával hozakodott elő.

Karácsonyra megérkezett Meszlényi Pál, s kitűzték az esküvő napját. Fruzsina csupa láng, csupa izgalom volt. Még sohasem járt Erdélyben, sokat hallott már Kolozsvárról, előre élvezte, hogy városi életet fog élni, bálozhat, színházba járhat, s a házát édesapja rendezi be. Bécsből rendeli a bútorokat, szőnyegeket, függönyöket, a kelengyéjét is Bécsiből hozatta, az már meg is étkezett. Gyakran hívta Vilmát, jöjjön, nézze meg micsoda tündéri holmikkal lepte meg az édesapja; bizonyára ő lesz az első asszony egész Kolozsváron.

- Az a fontos, hogy szeresd a férjedet - mondta nagyon csendesen Vilma -, nem az, hogy első asszony legyél!

Fruzsina vállat vont. Szerelem..., majd megjön a házasságban - azt mondta nagymama. És ennél sokkal

fontosabb a sok szép ruha, berendezés meg a sok szórakozás, ami Kolozsvárott várja.

Februárban tartották Fruzsina esküvőjét. A nagykátai református templomban esküdtek, s utána Pándon volt a lakodalmi ebéd. György elemében volt, szerette a nagy vendégeskedést, három álló napig mulatták. A fiatalok már régen elutaztak, de a cigány még mindig búzta, a borostás arcú férfiak le-ledőltek egy-két órára, aztán folytatták az ivást meg a kártyát.

Vilma csak az ebéden vett részt, utána visszavonult szobájába; nem bírta sem az erős dohányfüstöt, sem a hangos kurjantozást meg a bor szagát. Szilassyné most az egyszer úgy találta, helyesen viselkedik a menye, ilyenkor már nem illik társaságban mutatkozni.

Egy héttel a lakodalom után megszületett a legifjabb Szilassy György. Vilma szerette volna, ha orvost hívnak, de anyósa kijelentette, hogy a nagykátai bábaasszony ügyesebb sok orvosnál. György nem volt otthon, amikor a tudós asszonyságot hívatni kellett, az inast küldték be lovon érte, aztán a kaszinó elé siettek, hogy Szilassy kocsiján kimenjenek Pándra. Csakhogy nem találták ott a kocsik, mert Szilassy György ez alkalommal nem a kaszinóban kártyázott. Az inas értelmes ember volt, ismerte a gazdáját, kocsit bérelt a bábának, ő pedig Marsapusztára ügetett. Sejtette: ott találja az urát.

Igaza volt, György valóban Marsapusztán volt. Házassága előtt gyakran járt Katalin bárónőhöz, s mióta visszaköltöztek Pándra, hetenként kijárt a már nem fiatal, de még mindig szép asszonyhoz. Amikor meglátta az inast, elkomorodott, de szótlanul felállt, s menni készült. Csak magában nyomott el egy cifra káromkodást, amikor elbúcsúzott.

A négy és fél kilós apróság olyan gyorsan megszületett, hogy a bába szinte sértve érezte magát. Megszokta, hogy úriasszonyoknál nagy szükség van bölcs nyugalmára, türelemre intésére, szerette, ha a folyosón izgatott férjek topogtak, s minden alkalommal, amikor érdeklődnek a

feleségük állapota iránt, egy-egy aranyat nyomnak a markába. Itt még az úr sem volt otthon, a fiatalasszony egy cseppet sem jajgatott, olyan gyorsan szült, mint valami parasztasszony.

- Tulajdonképpen rám nem is volt szükség - jelentette ki, amikor már megfürösztötte a kisfiút. De aztán megenyhült, mert a fürdővízben egy arany tízforintost talált, idősebb Szilassy György csempészte oda. Addigra már ifjabb Szilassy György is hazaérkezett, apja szemrehányó pillantására nem felelt, de amikor anyjának kezet csókolt, s az tréfásan meghúzta a fülét, zavartan elmosolyodott. Aztán bement Vilmához, szertartásosan megcsókolta a kezét, és egy briliáns karkötőt csatolt a karjára.

Vilma kimerülten és nagyon boldogan mosolygott férjére.

- Nézze meg, milyen szép! - suttogta. - Sokkal szebb, mint más csecsemő.

György csak egy futó pillantást vetett a bölcsőben fekvő vörös arcú kis jószágra, és udvariasan igent mondott. Aztán leült egy székre, és azon töprengett, hogy mit is illene mondani. Úgy rémlett, hogy ilyenkor boldognak kellene éreznie magát, hálával és alázattal tekinteni a feleségére, aki gyermekkel ajándékozta meg. Elnézte a sápadt, karikás szemű teremtést, s hála és alázat helyett valami sajnálatfélét érzett iránta. De akárhogyan erőlködött, az apai szeretetet nem tudta magában felfedezni. Többször elismételte önmagában, hogy most már apa, gyermeke van, és várt. Várt, hogy egyszerre megtelik valami nagy, boldogító érzéssel, ehelyett türelmetlen volt, lehangolt, zavarodott, és lelke mélyén nagyon szégyellte magát.

Végül felállt, odament a bölcsőhöz, és figyelmesen nézte a csecsemő ráncos képét, merev szemét és cserepes száját.

- Igen, nagyon szép! - ismételte kevés meggyőződéssel. Aztán Vilmához fordult: - Hogy érzi magát, drá-

fám? Nagyon ... nagyon sokat... — megakadt, nem merte megkérdezni, hogy sokat szenvedett-e.

Vilma azonban megértette, és végtelenül hálás volt ezért a ki nem mondott kérdésért.

— Ó, nem, nem... - mondta kicsit szégyellősen -, és olyan nagyon-nagyon boldog vagyok. Ugye, amint elmúlik a tél, visszamegyünk Vasadra?

— Vissza akar menni? De hát nem könnyebb itt magának? És én is jobban tudok a gazdasággal törődni. Azt hiszem, nincs sok értelme, hogy visszamenjünk.

— Ahogy gondolja, György - felelte Vilma -, de nem tudom, nem zavarja-e majd szüleit a kisgyerek.

— Ugyan, miért zavarná? Bizonyára nagyon jó gyerek lesz - mondta György kényszeredetten.

Szilassyné dugta be a fejét.

— György fiam, kimeríted Vilmát - mondta parancsoló hangon -, magára kell hagynod! Majd a második, harmadik gyerek után megtanulod, hogyan kell egy újdonsült apának viselkednie!

György hálás volt édesanyjának, hogy kihívta a szobából, úgysem tudott volna mit beszélni. Titokban nagyon haragudott magára, hogy sohasem találja meg a megfelelő szavakat, sohasem tud a feleségének néhány kedves, jó szót mondani. Igaz, gyönyörű ékszert vett. Kár, hogy Vilma nem szereti az ékszereket. Bezzeg Katalin hogy örült volna neki...

8

Vilma nem értette, hogy miért kell dajkát fogadni a fia mellé, amikor ő is szoptathatta volna. Fizikai fájdalmat érzett, amikor megjelent a sokszoknyájú parasztasszony, nagy vígsággal felkapta a kisfiút, és melléhez rakta. Vilma megkérdezte anyósától, hogy nem szoptathatná-e ő a fiát. Szilassyné lesújtó pillantást vetett menyére, és kijelentette: családjukban még nem fordult elő, hogy

bárki is ilyent tett volna. És úgy tudja, hogy a Hugonnai családban sem dívott ez a szokás. Vilma így kénytelen volt beletörődni, hogy elvették tőle a kisfiút. Mert Zsuzsanna, az örökké daloló, széles jókedvű Zsuzsanna nemcsak szoptatta, hanem ringatta, fürösztötte, tisztába tette a kis Györgyöt. Vilma pedig tétlenségre volt kárhoztatva.

Ott ült díszes selyempongyolájában a tágas szalonban, a karosszékét még külön kipárnázták, lába alá kis zsámolyt raktak, így fogadta a vendégeket. Mert vendég akadt elég. Hamarosan megétkezett édesapja, Kálmán bátyja; két öccse az intézetből írt kedves gratuláló levelet. Béla emlékeztette, hogy amikor gyerekkorukban titokban kirándulást terveztek a kis szigetre, nem is gondoltak arra, hogy nővérükből nemsokára komoly feleség és anya lesz. Viktor pedig arra kérte, hogy legyen a kisfiához nagyon megértő, mert reméli, nem felejtette el, hogy nem is olyan régen még együtt követtek el csínyeket.

Iréne és Irma csak a tavaszt várták, hogy meglátogathassák Vilmát. Még nem jártak Pándon, s nagy izgalommal készültek az útra. Irénének közben fia született, Irmának újból lánya. Férje ez alkalommal egészen elkeseredett, neheztelt a feleségére, hogy még mindig nincs fiúörökös. És amikor meghallotta, hogy Vilmának fia született, keserűen jegyezte meg, hogy milyen szerencsés ember a sógoruk.

Vilma igyekezett vidáman fogadni a sok vendéget. Szilassy rokon is jött szép számmal, naponta négy-öt hintó fordult be a kúriához vezető jegenyefasorba, s a legtöbbje négylovas volt. Szilassy nagymama, noha büszke volt arra, hogy mennyire szeretik a fiát, titokban haragudott a nagy dínomdánomra; ahogy öregedett, mindinkább tehernek érezte a nagy háztartás ezernyi gondját, de Vilmának nem engedett át belőle semmit. Azzal magyarázta, hogy Vilma még gyenge, csak pihenjen sokat, de tudta, hogy amíg él, nem adja ki kezéből a hatalmat. És egyébként sem való Vilma arra, hogy ilyen

nagy ház úrnője legyen. Hiszen még arról sincs fogalma, hány csirkét vagy libát vágasson le, ha húszan ülnek az asztalnál. Honnan is lenne fogalma? Odahaza nem látta. Hiába nevelte két évig, hiába tanította arra, hogy tökéletes feleség váljon belőle, nem sikerült megtanítania. György nem boldog mellette. György kártyázik, újra jár a szép Katalinhoz. És ki tehet erről? Vilma, csakis Vilma. Szilassynénak eszébe sem jutott, hogy talán a fiában is van némi hiba. Nem, az anyáknak abba a konok, szerelmes fajtájába tartozott, akik félistent látnak a fiukban, és mindenért a menyüket okolják.

Húsvétra Fruzsina is megérkezett. Nagyon divatos volt, nagyon jó kedvű, gyengéden átölelte Vilmát, aztán - mit sem törődve Zsuzsanna riadt tiltakozásával - felkapta a kis Györgyöt, és összevissza csókolta. Fruzsina nagyon büszke volt magára, ki tudta vívni férjénél, hogy elengedje egyedül a nagy útra, csak a komornája kísérte.

- Pál olyan féltékeny, hogy az utcára sem enged egyedül, én pedig ezt nagyon unom! - jelentette ki - ha kétszer felkér valaki táncolni, már vészjósló szemmel pislog rám. Azt hiszi, ettől jobban szeretem? - mesélte vígan Vilmának. - Jobb szeretném, ha nem lenne olyan unalmas szegény fiú, ha másról is tudna mesélni, mint a közigazgatásról meg Erdély önállóságáról. Felsorolja nekem valamennyi erdélyi fejedelem nevét, pedig tudod, drága Vilmám, hogy már az intézetben sem szenvedtem a történelmet. Jaj, ezek a férfiak, de nehéz velük kijönni! Neked sem lehet könnyű, mert te meg egész másfajta vagy, mint Gyuri. Nekem kellett volna ilyen mulatós, jókedvű férj, neked meg az én Pálom. De azért a gyerek gyönyörű! És remélem, nem rontotta el a szülés az alakodat, éppoly karcsú maradtál, mint voltál. Vigyázz magadra, drágám, vigyázz a szépségedre! Milyen ruhákat csináltattál, amióta férjhez mentél? Gyakran jársz be Pestre? Azt hiszem, én nem is csináltatok Pesten ruhákat. Kolozsvárott kitűnően dolgoznak, felfedez-

tem egy varrónőt, s varrt nekem egy olyan estélyi ruhát, hogy a megyebálon én voltam a legszebb! Más férj örül az ilyesminek, az ón Pálam meg olyan dühbe gurult, hogy azonnal haza akart vinni. Jaj, Vilmám, nem így képzeltem el a házasságot, de azért ne féltsd a te Fruzsinádat, jól érzem magam!

Fruzsina felváltva panaszkodott Pálra, felváltva dicsérte a vidám kolozsvári életet. Vilma feje belefájdult a sok csacska beszédbe. Mindamellett jóakaratú mosollyal hallgatta, hiszen nagyon szerette bolondos kis barátnőjét, aki egyben rokona is lett, s aki az ő kisfiának édes unokatestvére.

- Ugye, jobb neked itt Pándon, mint Vasadon? Hiszen emlékszel, hogy szeretted Pándot - folytatta Fruzsina a beszédet, mert rendszerint csak addig hagyta abba, míg be nem kapott egy bonbont, vagy ki nem szedett egy süteményt a vendégek számára elkészített tálakból és kosarakból.

- Igen, jobb - felelte Vilma, és nagyot nyelt. Fruzsina nem vette észre, milyen színtelenül cseng barátnője szava, egyébként sem igen figyelt a válaszra. Tovább fecsegett, remélte, hogy legalább két hónapiig itt maradhat, majd gyakran bejárnak Pestre. Vilmának nem kell itthon ülnie azért, mert gyereke van.

Vilma szeretett volna minél többet foglalkozni a kisfiával, de Zsuzsanna sértődötten kijelentette, hogy ha nem bíznak benne, még ma összecsomagolja a holmiját, és itt hagyja Pándot. Kínálnak neki Pesten is helyet, minek maradjon ott, ahol felesleges? És amikor Vilma elbátortalanodva kérdezte, hogy miért nem szabad megfürösztenie a kicsit, Zsuzsanna már indult is, hogy csomagoljon. Szilassyné tudomást szerzett a dada felháborodásáról, és újra csak Vilmát leckéztette.

- Elapad, édes lányom, a dajka teje, ha izgatod! - mondta felsőbbségesen. - Nem tudom, hogy miért nem akarsz úgy viselkedni, mint ahogy Szilassy Györgynének viselkednie kell!

Vilma hát elhallgatott. Ült tovább a karosszékben, s úgy érezte, hogy lassanként minden tagja megmerevedik. Olvasni nem tudott, vagy vendégek zavarták, vagy Fruzsina vette ki kezéből a könyvet, s valami divatlapon lelkendezett, vagy valami „érdekes" kolozsvári történetet mesélt. A zongorához nem ülhetett le, azt mondták, nem szabad a hátát erőltetnie. Eltűnődve ült a „kismama"-karosszékben, és azon töprengett, kihez forduljon segítségért. Hiszen ha sokáig ezt az életmódot kell folytatnia, megőrül. Még tizenkilenc éves sincsen, és tétlenségre kárhoztatták, szántszándékkal vesznek el tőle mindent, ami örömet szerezne. Miért szült gyermeket, ha még a kezébe sem veheti, miért nem engedik sétálni, amikor erősnek, egészségesnek érzi magát? Györgynek a múltkor említette, hogy nem bírja már ezt a tehetetlen életmódot, de György csak legyintett, és oda sem figyelt a szavára.

Tulajdonképpen itt kezdődik minden baj - gondolta Vilma hogy György nem figyeli arra, amit ő mond. Néha az az érzése, hogy valójában nincs is itt. Azt mondja, sokat kell veszkődnie a gazdasággal, a régi intéző elment, s az új gyenge, pipogya ember, mindenütt becsapják, rászedik. Neki kell mindenkinek a körmére nézni. És sokat kell Pestre járnia; az idén jó termés ígérkezik, igyekezni kell, hogy jó áron tudja eladni, mert ha mindenütt jó a termés, lenyomják az árát.

És nap nap után befogatott György, csak késő este tért haza. Vilma rendszerint ébren volt, de gyorsan elfújta a gyertyát, ha meghallotta a kocsizörgést; tudta, haragszik az ura, ha ébren találja.

Csak idősebb Szilassy György volt kedves, udvarias a menyéhez, úgy, mint fiatal lány és menyasszony korában. Amint kitavaszodott, Vilma hozzá menekült, a rózsakertben üldögélt, és hallgatta az öregúr magyarázatait. Pontosan tudta már, melyik virág honnan való, a latin nevüket sem felejtette el, azt sem, melyiknek milyen kezelés kell, mikor kell permetezni a gyümölcsfá-

kat, hogyan öntözzék, de úgy hallgatta apósát, mintha mindazt, amit az mond, először hallaná.

Idősebb Szilassy György nagyon szerette és nagyon sajnálta a menyét. Nem volt olyan elfogult fiával szemben, mint a felesége, pontosan látta, hogy csakis György a hibás, amiért ilyen rövid idő alatt ennyire eltávolodtak. Néha azt gondolta, talán jobb volna a fiataloknak, ha visszamennének Vasadra, észrevette, hogy felesége a hatalmát félti a fiatal asszonytól, de aztán belátta, hogy Vilma ott még magányosabb lenne.

- Most már kézimunkázhatnál, édes lányom - mondotta idősebb Szilassyné, amikor látta, hogy a posta újabb meg újabb könyveket hoz Vilmának. Nem átallotta előkeresni a szemüvegét, s fejcsóválva olvasgatta a könyvek címét. Ha csak szerelmes regények lettek volna, nem botránkozik meg annyira. De egész belepirult a felháborodásba, amikor az egyik könyv címét elolvasta. ***Boldogság tana az ember testi életére nézve*** - ez volt a könyv címe, és az öreg hölgy csak tátogott, mint a szárazra került hal; belelapozni már nem mert, ki tudja, miféle illetlenségeket tartalmaz. Hiába lett asszony Vilma, akkor sem illik a testi élettel foglalkozni. És György ezt hagyja, hiszen ő fizeti ezt a rengeteg pénzt, jönnek a könyvek meg az újságok ...

György hagyta, egy darabig hagyta, de aztán ő is megsokallta a könyvszámiákat. Azt, hogy Vilma nem csináltat ruhákat, nem kíván semmi szórakozást, Fruzsinának unszolnia kell, hogy bemenjen Pestre - az nem jutott György eszébe. Sem az, hogy tíz év alatt sem kerülnének felesége könyvei annyiba, mint amennyit ő egy nap alatt elveszít a kaszinóban, vagy amennyit ajándékra költ Katalinnak. Hogy is gondolt volna erre, ezt természetesnek találta, hiszen övé a vagyon, azt tehet vele, amit akar. Nem hánytorgatja fel feleségének, hogy hozomány nélkül vette el, de annak kellene azt felhánytorgatás nélkül is tudnia. Elhatározta, hogy a következő alkalommal szóvá teszi a pazarlást.

Vilma nem sejtette, hogy anyósa és férje milyen görbe szemmel nézi a felgyülemlő sok könyvet. Elhatározta, hogy az úriszoba nagy könyvszekrényét alaposan átválogatja, a régi, soha nem olvasott könyveket ládába rakja, és felküldi a padlásra, és az újabbakkal tölti meg a polcokat. Már bele is akart kezdeni, amikor Zsuzsanna megbetegedett, és újabb dadáról kellett gondoskodni. Szerencsére a kisfiú már nem szopott, így megfelelt egy szárazdajka is, ilyent könnyebb volt találni, mint szoptatós dajkát. De egy rövid ideig Vilma maga fürösztheti, etethette a kisfiát, és ebben az időben végtelenül boldog volt.

A kis György jókedvű, egészséges apróság volt, sohasem sírt, akkor sem, amikor a fogai jöttek; kilenchónapos korában felállt, és mire tízhónapos lett, megindult. Eleinte botladozott, lehuppant, de nagyon hamar elhárította a segítő kezet, és egyedül járt-kelt. Vilma valóságos csodát látott a kisfiúban, és dicsekedve mesélte férjének, hogy a legifjabb Györgynél nincs különb gyerek a világon. Férje jóakaratúan végighallgatta felesége áradozásait, de ritkán ment be a gyerekszobába. Még idősebb Szilassynénak is feltűnt, hogy fia milyen közönyös a kicsivel szemben. „Bizonyára ennek is a menyem az oka - gondolta fejcsóválva -, túlságosan sokat dicséri a gyereket. Hiába, ez a szegény Vilma mindent rosszul csinál..."

György még a fia első születésnapjáról is megfeledkezett; aznap véletlenül bement a gyerekhez, és az asztalon tortát látott, egy szál, világoskék szalaggal átkötött gyertyával. Ekkor jutott eszébe, hogy már egyesztendős a legifjabb Szilassy György. Kicsit elkedvetlenedett, ha arra gondolt, hogy ennek a gyereknek már sokkal kevesebbet hagyhat majd, mint amennyit ő várhatott egyesztendős korában. És ahogy a szőke, piros arcú, nevető gyereket elnézte, valami halvány lelkiismeret-furdalást érzett. Talán nem kellene annyit kártyázni, talán nem kellene Katalin minden szeszélyét kielégíteni... Ha Vilma tudna róla... De éppen az a bosszantó, hogy a fe-

lesége, akár tud, akár nem tud, soha egy szót sem szól. Nem kérdezi, miért jár annyit kártyázni, s ha későn jön haza, nem tesz szemrehányást. Miféle asszony ez - gondolta néha kicsit kíváncsian s bosszúsan -, akit nem lehet felingerelni, aki nem kéri számon a férjétől, merre jár? Ehelyett a könyveket bújja, s most már itt is rákapott a „gyógyítás"-ra. Úgy jönnek hozzá a tanyákról, mintha javasasszony lenne. Jobb lenne, ha ahelyett a vendégeivel foglalkozna. Nem ellenkezik, ha vendégeket hív, de megérzik a barátai, hogy csak erőlteti a szívélyességét, olyan komoly képpel ül közöttük, mintha templomban lenne. És ha őket hívják névnapra, születésnapra, valami kibúvót mindig talál, hogy ne kelljen elmenni. Akkor aztán ne csodálkozzon, ha ő is másutt keresi a szórakozást...

- Hát mit adjunk születésnapjára a legifjabb Szilassy Györgynek? - kérdezte György Vilmától. - Kicsi még a lóra, vadászfegyvert sem kaphat a kezébe, sőt még könyv sem való neki - tette hozzá enyhe gúnnyal. - Vagy talán tévedek, és tudóst akar nevelni a fiából?

- Nemcsak az én fiam, a magáé is - felelte Vilma -, egyelőre még kicsi ahhoz, hogy megtudjuk, milyen a hajlama. És egyébként olyan nagy baj lenne, ha tudóst akarnék nevelni belőle? Férfi, s a férfiak előtt nyitva áll minden pálya. Tanulhat, ha kedve van, nem úgy, mint a lányok!

- No, elérkeztünk kedvenc vesszőparipájához, a tanuláshoz! Betéve tudom már, mi következik! A nők sem érnek kevesebbet, mint a férfiak, csak elzárták előlük a tanulás lehetőségét, visszaszorították az otthon szűk korlátai közé, a férfiak kényük-kedvükre bánhatnak velük, egyetlen lehetőségük, hogy férjhez menjenek, ha meg nem sikerült, megtűrt rokonként élhetnek valahol, cselédsorban! Bezzeg ha tanulni hagynák őket, ha dolgozhatnának s megélhetnének, akkor ...

- Mit akar tőlem, György? - kérdezte Vilma csendesen. - Nem magának mondtam ezeket a szavakat. Fru-

zsinával beszélgettünk erről vagy valamelyik asszonnyal a társaságból.

- Éppen ez az! - Györgyinek a fejébe szaladt a vére. - Ha még csak Fruzsinának mondaná, bánom is én! De itt a környékbeli asszonyok összesúgnak-búgnak maga felett, és azt híresztelik, hogy maga elégedetlen, szerencsétlen asszony, azért van tele a feje ilyen kékharisnyás gondolatokkal! Nem tudom, miben szenved hiányt, mi a baja. Becsaptam én magát? Más életet ígértem, amikor feleségül vettem? Nincs meg mindene? Más életet élt az anyám vagy a magafajta úriasszonyok? Mire vágyik, azt mondja meg nekem! Nézzen a szemembe, és úgy mondja meg!

Vilma nagy kék szemét ráemelte a férjére.

- Igen, más életet ígért - felelte határozottan szerelmet és szeretetet ígért. És mit kaptam helyette? Azt hiszi, mert nem beszélek, nem tudom, mi van körülöttem? Azt hiszi, azok a környékbeli asszonyok, akik összesúgnak-búgnak felettem, a szemembe meg hízelkedők, jóindulatúak, nem pletykásak? És ha nem pletykáznának, magamtól nem tudnám, nem érezném, hogy maga már nem szeret? Azt hiszi, nem tudok a kártyázásáról, a váltókról, a Pesten töltött délutánokról, a divatárusok s az ékszerész számláiról? Azt hiszi, nem tudom, hogy Marsapuszta létezik?

Szilassy György eleinte igyekezett egykedvű arccal hallgatni a felesége szavait, majd mind ingerültebbé vált. Az arca belevörösödött, a torkához kapott, letépte a nyakkendőjét. És amikor Vilma kimondta Marsapuszta nevét, felemelte a kezét, hogy megüti az asszonyt. De amilyen hirtelen lendült a keze, olyan hirtelen lohadt le. Mondani akart valamit, de hang nem jött ki a torkán. Csak nézte a feleségét, szikrázó dühvel, vad indulattal.

Vilma pedig állta a tekintetét, csak az arca pirossága és a halántékán kidagadó erek mutatták, micsoda háború dúl benne. A keze ökölbe szorult, a száját összeszorí-

totta. Nem, nem mond többet, kár volt, hogy ennyit is beszélt...

A dada lépett be, jókedvűen, nótaszóval. Amikor meglátta a házaspárt, elakadt a jókedve. A gyerekhez tartott, aki nagy igyekezettel próbált felmászni egy magas székre. Már-már felkapaszkodott, de hirtelen visszahuppant, a földre pottyant, s megütötte magát. Keserves sírásra fakadt.

A dada kétségbeesetten lépett hozzá, felkapta, ölelgette, csókolgatta, ott, ahol érte. György, mint aki örül, hogy végre bűnbakot talál, rátámadt a dajkára:

- Mit kényezteti úgy azt a gyereket?! Mit babusgatja? Anyámasszony katonáját akar belőle nevelni? Mit csinál ilyen cécót abból, hogy a fenekére potyogott? Egy Szilassy ne sírjon, ha leesik! Azonnal tegye le a fiamat.

A dajka riadtan tette le a földre a kis Györgyöt, s közben Vilmára nézett, kétségbeesetten, de kicsit vádlóan is. Miért nem szól az asszonya? Miért hagyja, hogy az ura még a gyerekszobában is parancsolgasson? Eddig legalább ide nem jutott el a haragja. A házban néha úgy járt-kelt, összehúzott szemmel, zord ábrázattal, hogy mindenki igyekezett kikerülni. De a gyerekszobát elkerülte. Most már itt sem lehet meg senki békességben? És ez a fiatalasszony sohasem veszekszik, sohasem lármázik, még a szavát sem hallani. Nem jól teszi, az egyszer szent!

A kisfiú, amikor újra földet ért, mintha megérezte volna, hogy most jobb lesz csendben maradni, elhallgatott. Bámész szemmel nézett anyjára, apjára. Szilassy György nem sokáig állta a kisfia ártatlan, csodálkozó tekintetét. Szótlanul kifordult a gyerekszobából.

Vilma nagyon szégyellte, hogy nem tudott uralkodni magán, és olyan volt, mint a többi féltékeny asszony. Elhatározta, hogy többé nem tesz említést az ügyről, igyekszik kedves-közönyösen viselkedni, s remélte, hogy

férje sem beszél majd a gyerekszobában lezajlott jelenetről.

György egy-két napig nagyon csendesen viselkedett, délutánonként otthon maradt, sőt hívta Vilmát, jöjjön, kocsizzanak ki egy kicsit, nem jó, hogy mindig otthon ül. Azt is megkérdezte, nem akarna-e reggelenként lovagolni. Idősebb Szilassyné hallotta ezt a beszélgetést, és elégedetlenül csóválta a fejét.

- Ugyan, mi jut az eszedbe, édes fiam? - kérdezte ingerülten. - Ki hallotta már, hogy férjes asszonyok, anyák hajnalban kilovagoljanak?

- Az édesanyám is lovagolt, amíg egészséges volt - jegyezte meg Vilma -, de ne tessék félni, nem fogok lovagolni.

Szilassyné nagyot nyelt, nem akarta Vilma édesanyját megbántani, csak magában gondolta, hogy úgy látszik, az az üvegfúvómester unokája hamarosan felvette a mágnásasszonyok szokásait. A Szilassyak nem mágnások, nem is akarják utánozni őket. A császárné, akiből hamarosan magyar királyné lesz, igaz, sokat lovagol, de a császárné azt tehet, amit akar. Egyébként a lovaglását rossz szemmel nézik az udvarnál, különösen anyósa, Zsófia főhercegnő. Szilassyné a fiatal Erzsébettel szemben anyósának, Zsófiának adott igazat.

Györgynek is a császárné jutott eszébe meg a küszöbönálló koronázás, amiről naponta írtak az újságok. És hirtelen elhatározással fordult a feleségéhez:

- Vilma, kedves, nem volna kedve végignézni a koronázást? Azt hiszem, ilyen nagy élményben nem lesz egyhamar részünk. Én feltétlen látni akarom a menetet. Egyébként is boldog vagyok, hogy idáig jutottunk! Nem hittük volna ezt még két év előtt sem!

Vilma, bár nagyon rokonszenvezett a fiatal, gyönyörű Erzsébettel, nem akart Pestre menni a koronázásra.

- Nem szeretem a nagy tömeget - mondta -, de ha kedve van, menjen csak el. Azután hazajön, és elmeséli, hogy mit látott.

György megkönnyebbülten vette tudomásul, hogy Vilma nem jön vele Pestre. Katalint bizonyára nem kell kétszer hívnia. Katalin kétszer annyi idős, mint Vilma, és sokkal több életkedv van benne, mint a feleségében. Tulajdonképpen jobban járt volna, ha Vilma helyett Katalint veszi el...

Így György a koronázásra egyedül ment fel Pestre. Katalin csak másnap érkezett. Vilma nem bánta, hogy férje elutazott. Fullasztó meleg napok jártak, a dadával állandó harcot kellett folytatnia, hogy kevés ruhát adjon a kisfiúra, s engedje meg, hogy a kis kádat kitegyék az udvarra - abban pancsoljon a gyerek.

- Hol szeded ezeket az egészségtelen dolgokat? - támadt Vilmára anyósa, amikor látta, hogy a kis György majdnem meztelenül bemászik a napmelegítette vízbe. - Majd tüdőgyulladást kap a gyerek, aztán szalajthatunk orvosért! Azt hiszed, hogy amiért azt a sok ostoba könyvet elolvastad, értesz valamit a gyermeknevelés hez? Fiatal vagy még, tapasztalatlan; ahelyett, hogy rám hallgatnál, mész a magad makacs feje után! Én nem bánom, csak figyelmeztetlek rá, hogy beteggé teszed a gyerekedet!

- Nem hinném, hogy a naptól vagy a langyos víztől megbetegszik a gyerek - felelte Vilma csak vigyázni kell, hogy meddig legyen a napon.

Szilassyné dohogva ott hagyta a menyét, majd bement a házba, s férjének panaszolta, hogy Vilma szántszándékkal beteggé teszi a kis Györgyöt. Az öregúr egy darabig hallgatta felesége kifakadását, végül megsokallta.

- Kedvesem - mondta csendesen -, hagyjon már fel ezzel az áldatlan viselkedéssel! Mit akar ettől a szerencsétlen fiatal teremtéstől? Még azt az örömet sem hagyja neki, hogy a gyerekét úgy nevelje, ahogy jónak látja? Inkább a fiát leckéztethetné, arra jobban ráférne! Most is felment a koronázásra, a legnagyobb dologidőben, és ott éli világát. Azt hiszi, hogy a Szilassy-vagyon mindent kibír? Maga akkora lármát csap, ha pazarol a

személyzet, hogy reng belé a ház, egy összetört tojásért a fejét akarja venni a szakácsnőnek, a fia meg ezresekben kártyázik I

- A fiam? Éppúgy a maga fia, mint az enyém! - válaszolta harciasan Szilassyné, de titokban kicsit megszeppent. Úgy látszik, rosszul bánnak Vilmával, ha még az ő galambszelíd férje is észreveszi.

- Ez igaz! Éppen úgy az én fiam, mint a magáé. És én is hibás vagyok abban, hogy nem fogtuk szigorúbban. Legalább ne házasodott volna meg!

- Hát bizony ez az asszony nem hozzá való! Nem tudja lekötni. - Szilassyné újra csak Vilmát okolta. És azt is az ő hibájának rótta fel, hogy György csak egy héttel a koronázás után jött haza. Igaz, akkor mindenkinek drága ajándékot hozott. Vilma gyönyörű gyöngysort kapott. És nem győzte mesélni, hogy milyen csodálatos véletlen folytán jutott be a templomba, így láthatta a császárt és a császárnét, amint magyar királlyá és királynévá koronázzák.

- És milyen volt a ruha, csakugyan olyan szép, amilyennek az újságok írják? - érdeklődött Szilassyné. - Azt olvastam, hogy ötezer frankba került, és Párizsból rendelték!

- ötezer frankba? Igazán? Én nem adtam volna annyit érte! - felelte György. - Azt hiszem, ezüstbrokát ruha volt a királynén, legalábbis azt mond .. .ták - tette hozzá kicsit zavartan. - És a fején gyémántkorona csillogott. Nyolcfogatú kocsiban vitték a templomba. A király fehér lovon ült, táborszernagyi egyenruhát viselt. És képzeljétek: ezer meg ezer arany- és ezüstpénzt szórtak szét a nép között. Egyet nekem is sikerült megkaparintanom. Ezt eltesszük, és majd idővel a kis György kapja ajándékul.

Szilassy György megkönnyebbülten sóhajtott fel, amikor befejezte a mondatot. Az előbb majdnem elszólta magát, hiszen Katalin volt az, aki órákig zengte a királyné koronázási ruhájának szépségét. Magát a gyö-

nyörű királynét alaposan lecsepülte. Még azt is mondta, hogy nézze meg György; milyen sárga a foga. György csodálkozva figyelte Katalint, és magában megállapította, hogy az asszonyoknál nincs rosszindulatúbb fajta. Ebben a pillanatban Vilma jutott az eszébe, és enyhe lelkiismeret-furdalást érzett vele szemben. Vilma nem ilyen, sohasem tesz fullánkos megjegyzést senkire, nem pletykázik, nem ócsárol. Igen, Vilma kitűnő teremtés. Talán túl tökéletes - ez a legnagyobb hibája.

- No, mesélj még, fiam, mesélj! - nógatta Szilassyné a fiát. - Igaz, az újságok mindent megírtak, de mégiscsak más, ha valaki a saját szemével láthatott mindent!

- Mindent én sem láttam, édesanyám - legyintett György -, például azt sem, amikor a király felvágtatott a koronázódombra, és négy kardvágást tett a négy világtáj felé. Azt mesélték, hogy a lova nagyon ágaskodott. Csakhogy Ferenc József ügyes, tapasztalt lovas, megfékezte az állatot. Nem úgy, mint két püspök, akik soha életükben nem ültek lóháton, s amikor eldördültek az ágyúk, mindketten lefordultak a lovukról!

- És vajon a koronázási ajándékkal mit csinál majd a királyi pár? - érdeklődött tovább Szilassyné. - Úgy tudom, ötven-ötvenezer aranyat kaptak az országtól.

- Azt a honvédek özvegyeinek és árváinak adták - válaszolta György ez igazán nemes gesztus volt részükről, hiszen a honvédek ellenük harcoltak. Bizonyára a királyné beszélte rá a férjét erre. Általában az egész kiegyezést Erzsébetnek köszönheti a nemzet.

Vilma elgondolkozva nézett maga elé. Vajon a kiegyezés jót jelent az országnak? - töprengett. György lelkesedik érte, de apósa, ha megkérdi, szelíden elhárítja a kérdést, és a virágairól, gyümölcseiről beszél. Milyen jó lenne, ha Kálmánt kérdezhetné meg: mi a véleménye, a kiegyezés nem megalkuvás? Vagy ha egyszer Pestre menne, és meglátogatná Mária nénit, régi igazgatónőjét... Mária néni, aki annyi hévvel beszélt a forradalomról és a szabadságharcról, aki módját ejtette, hogy

a legsötétebb időben is ébren tartsa a lányokban a szabadság eszméjét, őszintén megmondaná, mit vár a magyar nemzet a kiegyezéstől. Igen, Pestre kellene menni, a kis Györgyöt amúgy is be kell himlő ellen oltani.

Amikor Vilma megemlítette, hogy a kis Györgyöt be kell himlő ellen oltani, férje csodálkozva nézett rá.

- Engem sem oltottak, mégis felnőttem - jelentette ki, de miután nem akart újabb vitákat, aránylag könnyen beleegyezett az oltásba. Csak azt ajánlotta, hogy hivassák ki az orvost, minek törjék a gyereket az utazással? Vilma belátta: férjének ebben az esetben igaza van. Nem mondhatta, hogy ő szeretett volna egyedül Pestre menni, és elbeszélgetni Mária nénivel...

így aztán Káváss, a nagykátai orvos oltotta be a kis Györgyöt himlő ellen, és megkérdezte, nem akar-e a család többi tagja is oltást. A megyében több himlőeset fordult elő, nem ártana az óvatosság. Vilma azt felelte, hogy még gyermekkorában megkapta az oltást, édesanyja szigorúan ügyelt erre.

- Hát akkor a többieket oltom be! - jelentette ki az orvos. Eszébe sem jutott, hogy milyen heves ellenállásba fog ütközni, különösen idősebb Szilassyné részéről, aki minden orvosi beavatkozást személye ellen irányuló sértésként fogott fel.

- Csak csinálják ezeket a fiataloki - mondta, és kis megvető pillantást küldött a menye felé. - Nekem jó lesz már úgy is, ahogy eddig éltem.

Az orvos vállat vont, összecsomagolta orvosi táskáját, és közölte, hogy ha az oltás megered, esetleg lázas lesz a kisfiú, de ne ijedjenek meg. Aztán beült kis bricskájába, amelyet maga hajtott. Útközben enyhe rosszérzéssel gondolt Szilassyékra; úgy érezte, nem volt elég erélyes, akaratuk ellenére is be kellett volna oltani azokat, akik még nem kaptak oltást.

A kis György jól viselte el az oltást, még csak lázas sem lett tőle, noha a karján két hatalmas hólyag mutatta, hogy az oltás megeredt. Csak az fájhatott neki,

hogy nem fürödhetett, mindig oda tipegett, ahol eddig kis kádja állt; beszélni még alig tudott, de állandóan kereste a vizet.

Pár héttel az oltás után egy éjszaka lovas zörgetett az orvos ablakán.

- Mi baj van? Beteg a kisgyerek? - kérdezte az orvos, s már öltözködött is.

- Az öreg méltóságos úr nagy beteg! - felelte a legény lihegve -, nagyon magas a láza, s az arca tele kiütésekkel.

Az orvos rosszérzéssel indult ki Pándra. Megint az motoszkált a fejében, hogy a nyáron nem volt elég erélyes. Amikor belépett a szobába, azonnal látta, hogy a legény igazat mondott. Az öregúr önkívületben feküdt, a szobában csak Vilma volt.

- Hát igen ... - mondta az orvos -, kétségtelen: himlő. Nem tudom, megbirkózik-e a szervezet ezzel a betegséggel...

- Doktor úr, kérem, mondja meg, mit tegyék. Nekem adjon utasításokat - nézett rá Vilma kérő szemmel -, mert én fogom ápolni. Az anyósom ugyanis...

- Az anyósa fél, ugye? - fejezte be a doktor a mondatot.

- Azt hiszem, igen ..., ő nincsen beoltva, megkaphatja a betegséget. A cselédek is félnek ...

- Gyógyszert nem írok fel: hidegvizes borogatást kell a betegre rakni, háromóránként cserélgetni, és a kiütéseket mandulatejjel kenegetni. Ha erős a szervezet, ha a szív bírja, ki fogja heverni az öregúr a betegséget. De egyedül nem ápolhatja a méltóságos asszony! Ha a személyzet fél, amit nem is csodálok, hívassanak Pestről ápolónőt, akivel felváltva ápolják a beteget. Mert különben ön is összeroppan rövid idő alatt.

Vilma bólintott.

- Természetesen keresünk ápolónőt - felelte -, de elsősorban én fogom ápolni. És ne féltsen engem, doktor úr, nagyon erős vagyok, és rengeteg energia gyűlt

bennem össze az évek folyamán. Hiszen a világon semmi dolgom nincs...

- Rendben van, de mégis kérem, hogy vigyázzon nagyon magára. És a kisfiúval ne foglalkozzék! Tudom, a gyerek megkapta a védőoltást, mindamellett nem árt az óvatosság. Holnap újra eljövök, ós meglátom, hogy tartotta be az utasításaimat.

Amikor az orvos elment, Vilma a férjét kereste. György még nem jött haza a határból. Vilma anyósához fordult, őt akarta megkérni, küldjön be Pestre egy megbízható ápolónőért. De Szilassyné ki sem nyitotta az ajtót menye kopogtatására. A zárt ajtó mögül kérdezte elhaló hangon, ki keresi, és mit alkarnak tőle. Amikor meghallotta Vilma hangját, kétségbeesetten kérte, hogy menjen a közeléből, ne terjessze a ragályt. Vilma szótlanul visszaindult, és bement a betegszobába.

György csak délután került elő. Igyekezett erőt venni magán, de a betegszobába nem mert belépni. Vilma észrevette félelmét, és így csak az ajtón keresztül kérte, hogy szerezzen ápolónőt. Azután határozottan megtiltotta, hogy bárki a betegszoba közelébe jöjjön, majd ő egyedül ellátja a beteget.

- Ugyan, Vilma, kedves, ez képtelenség. Beküldök egy szobalányt! - jelentette ki a férje.

- Ne küldjön szobalányt! Azok a szegény lányok éppen úgy félnek a himlőtől, mint... bárki más - mondta Vilma csendesen. - Remélem, a himlő még nem fertőzött meg senkit, és ha csak én maradok itt, elszigeteljük a betegséget.

„Hiába, nagyszerű asszony a feleségem!" - gondolta Szilassy György szégyenkezve, és anyjához sietett. Nem kopogott az ajtón, egyenest belépett. Szilassynét az ágyban találta, a hideg rázta, egész testében reszketett, éppen a lázát mérte.

- Félek, fiam, félek! - tört ki az öregasszonyból. - Nem merek apádhoz menni...

- Ne is menjen, édesanyám. Vilma majd ellátja édesapát. És Pestről hozatok egy ápolónőt.

- Pestről? Ápolónőt? - Szilassynéban egy pillanat tört részére felágaskodott zsugorisága, de nem mert ennek kifejezést adni. Csak megadóan bólintott.

- Tegyetek úgy, ahogy jónak látjátok - mondta elhaló hangon. - Én már úgysem élek sokáig. Apátok túléli majd a himlőt, de engem elvisz a szívem!

Az orvos másnap Szilassynét is megvizsgálta de nem talált rajta semmi betegséget. Mindamellett tapintatosan azt mondta, hogy legjobb lesz, ha néhány napig ágyban marad. Az öregasszony beleegyezően bólintott, de amint az orvos eltávozott, felkelt. Félt, hogy Vilma ragadja magához a háztartás vezetését.

Vilma azonban édeskeveset törődött a háztartással, egyetlen gondja apósa volt. Pontosan követte az orvos utasításait, sőt sok olyasmivel is igyekezett enyhíteni a beteg szenvedéseit, amit a doktor nem is mondott. Így kétóránként egy-egy korty narancslevet itatott meg az öregúrral, ami láthatóan felüdítette. A borogatásokat gyakran cserélte, és a láz már a negyedik napon csökkent. A Pestről küldött ápolónőnek nem sok hasznát lehetett venni.

- A méltóságos asszony feküdjön csak le, bízza rám a beteget - mondta megnyugtató hangon, és leült az ágy mellé. A következő pillanatban lecsuklott a feje és máris aludt.

Tíz napon át ápolta Vilma szinte éjjel-nappal az apósát. A láz a hét végére teljesen megszűnt, az öregúr erős szervezete legyőzte a betegséget. Az orvos csak attól tartott, hogy most Vilma esik ágynak.

De Vilma éppen olyan frissen járt-kelt, mintha nem is virrasztott volna tíz napon keresztül. És most, hogy apósa egy kicsit erőre kapott, még jobban kellett vigyáznia. Mert Szilassyné, aki most már bemerészkedett férjéhez, minden pillanatban valami nehéz ételt hozott, azt akarta beleerőltetni a betegbe. Hiába kérte Vilma, csak nagyon

könnyű dolgokat adjanak apósának, ha történetesen kiment a betegszobából, már ropogós malacsültet, véres bélszínt, fánkot hoztak be tálcán.

Szerencsére az öregúrban volt annyi önmegtartóztatás, hogy visszautasította az ínyencfalatokat. És nem győzte hangsúlyozni: azt, hogy visszanyerte egészségét, csakis Vilmának köszönheti. Amikor először kelt fel az ágyból, gyönyörű briliáns fejéket és nyakláncot ajándékozott menyének. Vilma alig akarta elfogadni a drága ékszereket. És amikor berakta őket a kis ékszeres kazettájába, elámulva nézte, hogy mennyi - számára értéktelen csillogó holmi gyűlt össze házassága alatt.

„Minek nekem az a sok ékszer, én sohasem fogam hordani őket!" - gondolta közönyösen, azután vissza tette a kis bársonykazettát a szekrényébe.

Öt évig hozzá sem nyúlt Vilma az ékszerekhez. Öt év múlva azonban ezek a szikrázó kövek, sejtelmes fényű gyöngyök, csillogó karperecek tették lehetővé, hogy élete teljesen új síneken haladjon.

MÁSODIK RÉSZ

I

Zürichben, a Remistrasse és a Plattenstrasse sarkán álló Phönix-penzióba 1872 szeptemberében új lakó költözött. Fiatal, rövid hajú, szőke teremtés volt, svédnek vagy németnek gondolták a penzióbeliek. Amikor elfogódottan bemutatkozott, furcsa, kemény hangzású neve gondolkozóiba ejtette lakótársnőit. A tulajdonosnő, Frau Führsprech Sulzberger azonnal eloszlatta a kételyt, közölte, hogy a fiatal teremtés magyar, nem is lány, hanem asszony.

- Asszony? - ezen alaposan elcsodálkoztak a lányok. - Igazán, Frau Mathilde? - kérdezte hitetlenül Julija Ivanovna, egy jaroszlavi lány.

- Nézzék meg a bőröndjein levő névjegyet - mondta felsőbbségesen Führsprech Sulzberger asszony, aztán kivonult.

A lányok nem átallották, kisiettek az előszobába, ahonnan a szobalány éppen vitte be a bőröndöket. Frau Mathildének igaza volt: a bőröndökön kis névjegy fityegett „Frau Gräfin Vilma Hugonnai aus Ungarn" felírással.

- Asszony, méghozzá grófnő, ez teljesen érthetetlen! - A Hányok összenéztek, majd a rézveretes disznóbőr táskákat vették szemügyre. A kis bolgár lány, Maja, aki mindössze egyetlen nádfonatú kosárral érkezett hazájából, még meg is tapogatta az egyik bőröndöt. De gyorsan elhúzta a kezét, mert Frau Mathilde némán és méltóságteljesen átvonult az előszobán, és bekopogott az új lakó szobája ajtaján, majd a „Herein!" szóra belépett.

- Nos, kedves grófnő, megfelelőnek találja a szobát? - kérdezte Frau Mathilde, a tőle telhető legnagyobb nyájassággal. — Ennek a szobának legszebb a fekvése, az ablakból a hegyekre és a tóra nyílik kilátás, az egyetem mindössze pár perc, s ha majd megnézi a többi szobát, megláthatja, hogy itt a legszebbek a bútorok. Nézze ezeket a kényelmes, meghitt karosszékeket, ezt a kedves s amellett praktikus íróasztalt!

- Kérem, asszonyom, ne nevezzen grófnőnek - szakította félbe Vilma a tulajdonosnőt -, nagyon sajnálom, hogy a bőröndökön rajta maradt a névjegykártyám, erre nem ügyeltem elutazásom előtt. Itt Zürichben éppen olyan egyszerű diáklány vagyok, mint bármelyik lakója vagy az egyetem bármelyik hallgatónője.

- Kérem ... kérem ... - Frau Mathilde még jobban összehúzta rövidlátó szemét, és keskeny szája még keskenyebb lett, míg Vilmát hallgatta. - Engem nem érdekelnek a rangok - mondta tettetett közönnyel -, a mi hazánkban senkinek sincs öröklött rangja, de azt hittem, hogy abban a távoli, egzotikus országban az ilyesminek nagy fontosságot tulajdonítanak.

Vilma nem sértődött meg Frau Mathilde fullánkos megjegyzésén. Szelíden elmosolyodott, s engeszteljen mondta:

- Kedves Frau Führsprech Sulzberger, nem akartam megbántani. Csak arra kérem, hogy itt ne tekintsenek grófnőnek, sem ön, sem a többiek. Szeretnék beilleszkedni a többiek társaságába, akik otthon bármilyen társadalmi osztályba tartoznak, itt csak diákok, akik tanulni akarnak. És én is ... én is csak tanulni akarok! Azért jöttem ide.

A tulajdonosnő arca még mindig merev volt, nehezen viselte el, hogy jó szándékát nem méltányolták kellőképpen.

- Ahogy gondolja, kedves gróf ... azaz kedves kisasszony! így már megfelel?

- Igen, nagyon köszönöm, így lesz a legjobb - válaszolta Vilma ragyogó arccal.

Frau Mathilde méltóságteljesen bólintott, és magára hagyta Vilmát. Egy pillanatra átvillant rajta, hogy a magyar nő elég furcsa teremtés lehet, de aztán vállat vont. Elve volt, hogy nem érdekli a lakói magánélete, bár ez csak elv volt, a gyakorlatban bizony elég kíváncsian figyelte a penzióban lakók életét.

Amint Vilma egyedül maradt, az ablakhoz lépett. Míg a pályaudvarról a kocsi idehozta, valójában körül sem nézett, kimerítette a kétnapos út, amely alatt alig aludt. Az utolsó napok feszültsége nem engedte pihenni, hiába ült benn a vasúti fülkében, hiába rohant vele a vonat mind messzebbre és messzebbre, mindig úgy érezte, ha lehunyja a szemét, s elszunnyad, mire felébred, újra ott találja magát Pándon, a vastag falú nappali szobában, csak álom volt az utóbbi hónapok küzdelme, s férje gúnyos mosollyal néz rá, mintha kérdezné: „Hát valóban elhitte, hogy elengedem?"

Nem, nem akarta elhinni. Utolsó percig nem hitte, s most, ahogy itt állt az ablak mellett, még mindig nem hitte, még mindig nem érzékelte a valóságot. Nézte az előtte elterülő képet, a hóborította magas hegyeket, a zöldesen csillogó Limmat folyót, amely beletorkollt a mozdulatlan kék tóba. A szeptember délutáni nap lassan csúszott le a hegyek mögé, a kék eget telehintette rózsaszínnel, a kék tavon is rózsaszín csíkok húzódtak végig. Álomszerűnek, távolinak tűnt a táj, lehunyta a szemét, s hirtelen a Duna villant fel képzeletében. Látta az örökké fodrozó, mindig más színű folyót, látta a partokon hajladozó fákat s a víz közepén a titokzatos kis szigetet. Ó, a kis sziget, ahová gyerekkorában öccseivel mindig készültek, sokféle kalandos szökési kísérletet terveztek, gyakran neki is indultak, egyszer már benn ültek a csónakban, amikor észrevették a szökést, s visszahozták mindhármukat, mert sem Fruli, sem Mr. Allington nem tűrte a lázadást.

Igen, gyerekkora tele volt lázadással, de ezek a lázadások elcsitultak, amikor György menyasszonya lett. Akkor azt hitte, éppen olyan szabályos életet fog élni, mint nővérei, mint egykori iskolatársnői. Otthona lesz, gyerekek kapaszkodnak majd a szoknyájába, akiket nagyon fog szeretni. Ők kapják meg mindazt a szeretetet, amit ő nem kaphatott, amire egész gyerekkorában szomjasan, kínlódva vágyott.

És milyen gyorsan szertefoszlott a hite... Nem okolja csak Györgyöt, talán benne is volt hiba. Túl fiatal volt, s fiatalságában túlságosan érzékeny. Legalábbis ezt mondták a nővérei. Iréne kijelentette, hogy György egy cseppel sem rosszabb, mint a többi férj, s Vilmának kár volt a durcás, sértődött asszonyt játszani. Anyósa is ezt mondta, nemcsak kezdetben, hanem később is, amikor már megszelídült, és szeretni kezdte Vilmát.

Az öregasszony férje felgyógyulása után enyhült meg Vilma iránt. Az öregúr sohasem felejtette el Vilma önfeláldozó ápolását, mindenki előtt hangoztatta: csak a menyének köszönheti, hogy életben maradt. Idősebb Szilassyné azzal hálálta ezt meg Vilmának, hogy nem zsörtölődött, ha sokáig égette az olajlámpát, vagy gyakran kellett gyertyát cserélni a gyertyatartójában. Sőt meghagyta, hogy esténként az inas rakja meg még egyszer a kályhát, mert a fiatal méltósága sokáig szokott olvasni a nappali szobában. Amikor egy hideg novemberi estén Vilma fázósan összekuporodva ült a karosszékben, és arra gondolt, hogy kénytelen lesz lefeküdni, mert fázik, egyszerre csak belépett az inas, hatalmas hasábfákat rakott a vajszínű cserépkályhába. Hamarosan felvillantak a lángok, duruzsolt a fa. Vilma odatelepedett a kályha. elé, nézte a lángok szeszélyes játékát, és forró hálát érzett anyósa iránt.

Másnap reggel, amikor a reggelinél találkoztak, zavartan kereste a köszönő szavakat, de nem tudott mit mondani. Odalépett hát az öregasszonyhoz, és ügyetlenfélénken átölelte. Idősebb Szilassyné is elérzékenyedett.

Csendes bűntudattal vonta magához a menyét, szája kicsit megremegett, amikor mondta:

- Jó teremtés vagy te, lányom, jobbat érdemeltél volna az én komisz fiamnál. Aztán neveld te jobban a fiadat! Mert abba is a Szilassyak nehéz vére szorult, szelídítsd meg, szoktasd csendesebb örömökre, tanítsd meg a betű szeretetére. Mert - most már belátom - sok örömet adhat a betű. És ha sok pénzbe kerülnek is a könyvek, meg sok tüzelő és olaj fogy, mégis kevesebbe kerül, mint a kártya meg a ...

Elhallgatott. Nem mondta ki Katalin nevét, Vilma úgyis tudta, mire gondol. Hány éve is ennek? Idestova három. Szoktassa a betű szeretetére... Akkor még kicsi volt ehhez a fia. Keménykötésű kis legény, kicsattanó piros arcú, borzas szőke hajú, világító kék szemű, s olyan eleven, akár a higany. Apja hároméves korában lóra ültette - megülte a lovat. Korcsolyát is kötött a lábára - vígan csúszkált a jégen. Vilma szerette volna néha ölbe kapni, összevissza csókolni, vagy leülni a kiságya mellé, és mesélni. De a kis György fészkelődött anyja ölében, és nem érdekelték azok a mesék, amelyeket anyja mesélt. Csendesen hallgatta Csipkerózsika szép történetét, s csak akkor élénkült fel, amikor a királyfi lováról esett szó. Apróra kikérdezte, milyen volt a ló, milyen sebesen vágtatott. És vadászni nem járt a királyfi? Aztán milyen állatok voltak az erdőben? Találkozott medvével, rókával, farkassal? Vilma lassanként rájött, hogy a kisfia kérdéseivel irányítja a mesét, s az kerekedik ki belőle, amiről a fia akar hallani.

Hamupipőke szomorú sorsa nem hatotta meg a gyermeket, s közönyösen hagyta Jancsi és Juliska keserves vándorlása az erdőn keresztül. Talán ha Vilma úgy meséli a meséket, ahogy neki mesélték, több érdeklődést váltott volna ki a kis Györgyből. De Vilma elhallgatta, hogy a szülők tették ki az erdőbe Jancsit és Juliskát, azt sem mesélte, hogy Hófehérke gonosz mostoháját a végén szöges hordóban gurították le a hegy tetejéről. Grimm

után Andersennel próbálkozott meg, de a dán meseóriás sejtelmes történeteire sem hederített a kisfiú. Amikor a rút kiskacsáról hallott, felcsillant a szeme, és azt kérdezte:

- Mikor kapok puskát, édesanyám, mikor mehetek édesapával vadászni vadkacsára?

A kis György nem szerette a meséket, a valóság érdekelte: a bűvös tűzszerszám helyett igazi puskára vágyott, s a bátor ólomkatonától nem a bátorságot, hanem a csákóját irigyelte.

Vilmának lassanként rá kellett jönnie, hogy kisfiának -terhes a sok szeretet, terhes a sok becézés. Pompás, egészséges kis fickó volt, és sokkal inkább vonzódott az apjához, mint az anyjához. Talán azért is, mert azt ritkábban látta, s kitüntetésszámba ment, ha magával vitte valahová.

Amíg még élt az apósa, az öregúrtól sok gyengédséget kapott. Hívta mindig magával, amikor látta, hogy elárvultan lézeng a házban, vagy könyvei közt matat. És Vilma ment, nézte a csodálatos szirmú, tarka virágokat, amelyek idegen földről eredték, és nézte a rózsákat, amelyekre végtelenül büszke volt idősebb Szilassy György.

- Tanuld meg, édes lányom, gondozni a virágaimat - mondta halála előtt néhány héttel -, mert rád maradnak. A fiam nem ért hozzájuk, s ki tudja, meddig tarthattok majd kertészt? Kicsúszik lassan minden a kezetek közül, már csak a címer marad meg a házunk homlokzatán, a híres Szilassy-címer: kék mezőben háromküllős aranykerék agyából kiemelkedő ezüst egyszarvúval. De sem az arany, sem az ezüst nem lesz elegendő, hogy megéljetek belőle, vagy felneveljétek az unokámat!

- Ne tessék ilyen szomorú dolgokat beszélni - kérte Vilma -, édesapa egészséges, s ha valami baja lesz, itt vagyok én, hogy ápoljam.

- Kár, hogy nem lett belőled orvos, kislányom - mondta eltűnődve az öregúr —, most már az anyósod is

belátja: neked tanulnod kellett volna. Nem való vagy te arra, hogy cselédekkel vesződj, sem arra, hogy azt lesd, mikor jár haza az urad ...

Az ura pedig ritkán járt haza. Ha ritkábban is kártyázott, Katalinnál annál többet üldögélt. Vilmának elpletykázták a jóakaratú látogatók, hogy Katalin tud bánni Györggyel, akármilyen rosszkedvűen megy hozzá, mindig felvidítja. Gyakran hív vendégeket, kitűnő a konyhája, s György kedvenc ételeit szolgáltatja fel. És amit a legjobban becsül minden férfi: sohasem sértődött vagy rosszkedvű. Könnyen teheti, ráér rosszkedvét kitölteni a személyzeten akkor, ha György elment. Olyankorra tartogatja dühkitöréseit, fejfájós rohamait, olyankor pofozza fel a szobalányát, s tépi-szaggatja le magáról a ruhát, ha úgy találja, hogy a szobalány nem vasalta ki tökéletesen.

Vilmának eszébe jutott, hogy György akkor is Katalinnál volt, amikor agyvérzést kapott az édesapja. A lovaslegény már nem is kereste Kátán, egyenesen Marsapusztára ügetett. Katalin kocsiját küldték az orvosért, György pedig rémülten, kínzó lelkiismeret-furdalással hajtott haza. Úgy érezte, hogy az előtte való napi beszélgetés okozta az agyvérzést. Az öregúr szelíd szemrehányásaira indulatosan, nyersen válaszolt. Kikérte magának, hogy beleszóljanak a dolgaiba. És amikor apja a rengeteg váltót, adósságot emlegette, György bevágta maga mögött az ajtót. A folyosón Vilma jött vele szemben. Kezében kis táska volt, valamelyik cselédházba hívták; már a bábaasszony is rákapott, hogy szülésekhez segítségül hívja. Férje, amikor meglátta a kezében a táskát, amit gúnyosan „orvosi táskának" csúfol, csak ránézett némán, de a szeme tele volt gyűlölettel. Vilma tudta, hogy György haragszik, ha elhívják hazulról, de nem törődött vele. Amikor egy-egy betegen tanáccsal, orvossággal, jó szóval segített, meg volt az elégtétele, hogy valakinek mégis szüksége van rá. És jó volt látni, hogy ragyog fel a gyerekek arca, ha belép egy házba.

Vilma, amikor a szülés után hazajött, nem találta otthon a férjét. Apósa hajnalban kapta az agyvérzést, s mire az orvos megérkezett, már halott volt. György hamuszürke arccal, összetörten állt az ágy mellett.

Vilma úgy érezte a temetés után, hogy most vált igazán idegenné Pánd. Eddig, ha fojtogatta a magányosság, felkereste apósát, leült melléje, és a csendes öregúr néhány halk szava, simogató tekintete megvigasztalta. Most hová menjen? Anyósa bezárkózik szobájába; az egykor pattogó, erélyes nagyasszonyból siránkozó, panaszkodó anyóka lett. A férje, ha otthon van, szótlanul ül egy karosszékben, kezében újságot tart, ezzel jelzi, hogy nem akar beszélgetni, bár bele sem pillant az újságba. A fia___, ez a remek, izmos, mindig vidám kis jószág naphosszat játszik, fára mászik, árkot ugrik, megeszi az éretlen gyümölcsöt, szőrén megüli a lovat; csak akkor boldog, ha kinn lehet a szabadban, a legszurtosabb béresgyerekkel szívesebben eljátszik, mint a Pestről hozatott drága játékokkal; egy fából faragott furulya nagyobb örömet szerez neki, mint a leggyönyörűbb képeskönyv. A fiának nincs szüksége az anyja kényeztető, óvó szeretetére, s Vilma nem akarja agyonnyomni gyengédségével. Este, amikor a kis György elbúcsúzik tőle, illedelmesen kezet csókol, odanyújtja arcát csókra, s Vilma kedves-könnyedén megcsókolja a fiát. Aztán már viszi is a kisasszony, s ő vágyódva néz utána. Néha azt reméli, hogy a gyerek az ajtóból visszafordul, kitépi magát a kisasszony kezéből, odarohan hozzá, rácsimpaszkodik, öleli, ahol éri, s azt kéri: „Hadd maradjak veled, édesanyám! Mesélj nekem!"

Nem. A kis György nyugodtan alszik rácsos ágyában, boglyas szőke fejét belefúrja a párnába. Vilma az ágy mellett áll, s szomjasan nézi az alvó gyerek kipirult arcát. Szeretné felkapni, magához ölelni, becézni. Ehelyett csak után megsimogatja a karcolásokkal, zúzódásokkal tele, barnára sült kis kezet, aztán csendesen kimegy a szobából.

Így múltaik el hetek-hónapok az öregúr temetése után. Idősebb Szilassyné naphosszat fel sem kelt, vagy ha felkelt, fázósan gubbasztott egy karosszékbe behúzódva, és egy napon átadta Vilmának a kulcsokat.

- Már nem soká élek - mondta sírós-panaszosan -, rád bízom a házat. Viseld gondját mindennek! És bocsásd meg nekem, hogy... rosszul neveltem a fiamat!

Vilma megilletődötten vette kezébe az ezüst kulcstartón lógó töméntelen sok kulcsot, s azt hitte, hogy most már lesz valami dolga a pándi kúrián, szükség lesz rá. De hamarosan rájött, hogy a hatalmas kulcscsomó csak jelkép. A személyzet kifogástalanul végezte munkáját, s ez évben látogató alig akadt, nem kellett előszedni a finom porcelánt, a nehéz damasztabroszokat, a súlyos ezüst evőeszközöket.

És György éppen olyan keveset volt otthon, mint apja halála előtt. Mostanában gyakran utazott Pestre, ha hazajött, még borúsabb, még rosszkedvűbb volt. Vilma néha riadtan nézte férje arcát: a homlokát mély redők szántották fel, s a szája körül két ránc keseredett. Noha alig beszéltek egymással, az asszonyból mégis kitört a rémült kérdés:

- Mi baj van, György? Mi bántja?

- Semmi! - felelte kurtán a férje. - Mi bántana? Mindenem megvan, ami csak kell. Mi baja lehet Szilassy Györgynek, az egykor híres úrlovasnak, a pándi földesúrnak? Vagy nem enyémek a legzsírosabb földek a határban? Vagy nem enyém a legszebb ménes meg a legszebb, legmegértőbb asszony?

Vilma némán, sápadtan hallgatott. A férfi egy darabig nézte felesége elkínzott arcát, majd gúnyosan folytatta:

- Hát nem. A zsíros földek lassanként mind elúsznak, a ménesre már alkuszik a szomszéd birtokos, a legszebb, legmegértőbb asszony pedig vagy a könyveit bújja, vagy a cselédeimet gyógyítja! Megint csak azt mondom:

pályát tévesztett maga, kedvesem! Miért nem ment el felcsernek vagy orvosnak, ha ez szebben hangzik?

- Miért? Mert nem mehettem! - Vilmában ágaskodott a sok éven át féken tartott indulat. - Tudja jól, hogy nem tanulhattam! Bár tanulhattam volna! Bár lenne önálló életem, hivatásom, ami betölt. Mert mi vagyak én? Amióta a felesége lettem, feleslegesen lézengek itt, hol ide kapok, hol oda, de szüksége senkinek sincs rám!

- A régi nóta, megint a régi nóta! - György egykedvűen vállat vont. - Hát menjen, menjen, tanuljon! Igaz, nálunk nem tanulhatnak a nők, de külföldön már igen. Nézze, itt az újság: Zürichben nőket avattak orvossá! Látja, nincsenek lehetetlenek. Aki akar, aki nagyon akar, az tanulhat.

- Mutassa! - kapott Vilma a lap után. A *Hont* járatták, Jókai lapját, annak megindulása óta.

Vilma arca hol elsápadt, hol elpirult, míg a hírt olvasta. Semmi kétség: a zürichi egyetemen valóban orvosnőket avattak. Igaz, egyik sem volt magyar - angol, orosz, amerikai nők voltak még a tengerentúlról is eltaláltak Zürichbe.

- De boldogok... - jegyezte meg végül, s letette az újságot. Majd kiszakadt belőle a kívánság: — Ha én is tanulhatnék ...

A férfi úgy érezte, mintha arcul csapták volna. Ez a kiábrándult, lemondó, mindent temető hang jobban bántotta, mintha az asszony lármázik, kiabál, veszekszik. Hány éves házasok is? György töprengett, s nem tudott rájönni. Hány éves a kis Gyuri? Hat múlt nemrégiben, így hát hétéves házasak. És a hét év előtti ragyogó szemű, mosolygós teremtésből megkínzott arcú, riadt tekintetű, keserű asszony lett, aki úgy jár-kel a házban, mint egy élő lelkiismeret-furdalás, mint egy lidérc.

- Tanulni szeretne? Hát felőlem tanulhat! - György keze ökölbe szorult, s az arca beleveresedett a szavakba. - Tessék! Menjen maga is Zürichbe!

- Ugyan, hagyja György, ezt a gúnyos hangot egyikünknek sem kedve a tréfára. - Vilma fárad dulattal letette az újságot.

- Nem tréfálok. - György felállt, s a felesége lépett. - Azt mondtam, menjen Zürichbe, menjen, tanuljon, ha akar! Én nem állok útjába!

Vilma is felállt. Nézte a férfi szikrázó szemét, komor, indulat feszítette arcát. Valóban, György nem tréfál. Komolyan beszél. Igazán elmehetne? Elengedné?

- Miért néz rám ilyen halálra váltan? Mondtam, nem tréfálok, s teljes felelősséget vállalok a szavaimért. Ha akar, elmehet Zürichbe tanulni. Hagyja itt az otthonát, hagyja itt a férjét, a fiát, s menjen el, akár a többi hóbortos teremtés! Tudom, nem tartja vissza semmi! Nem szakad meg a szíve majd sem a férje, sem a fia után. Többet ér majd magának, ha hullákat boncolhat, vagy megtanulja a csigolyák meg a különböző nyavalyák nevét.

- Hagyja kérem abba! — Vilma kiegyenesedett, és keményen szembenézett a férjével. - Ha valóban nem gördít akadályt az elé, hogy Zürichbe mehessek és tanulhassak, úgy boldogan elmegyek.

- Hát menjen, menjen! De vissza fog jönni, hamarosan vissza fog jönni, ezt bizonyosra veszem. Majd megtanulja kinn, mi az, diáklánynak lenni. Majd megtanulja a diákpenziókban - a tétényi kastély meg a pándi kúria után! Megtanulja, mi az a diáknyomorúság! Mert azt az egyet meg kell mondanom, hogy pénzt nem adhatok arra, hogy tanuljon. Nem gonoszságból, sem fukarságból. De ide nézzen, kedvesem!

György egy hirtelen mozdulattal kihúzta az íróasztal fiókját. Egy mappát szedett elő, s átnyújtotta Vilmának.

- Itt vannak a váltók, adósság- és hitellevelek, eladott földekről szóló szerződések, zálogkölcsönök, bekebelezések. Nem tudom, mennyit ért a pénzügyekhez, lehet, hogy még nálam is kevesebbet. De azt megérti belőle, hogy ebben a mappában van az egykori legendás

Szilassy-vagyon. Hét év óta, mióta maga a feleségem, úgy apadt a vagyon, mint a gyertya, ami mellett maga mindig bújja a könyveket. Ne értsen félre, nem szemrehányásképp mondom, s nem az a napi egy gyertya tett tönkre. De tönkrementünk, kedves Vilma, éppen úgy, mint az édesapja, akitől szintén nem várhat segítséget.

Vilma bele sem nézett a mappába. Ebben a pillanatban nem érdekelte sem a Szilassy-, sem a Hugonnai-vagyon. Még arra sem tudott gondolni, hogy ha György kezén elúsztak a földek, akkor a kisfiát miből nevelik fel. Mindabból, amit férje kissé színpadiasan előadott, csak azt értette meg, hogy György nem állja útját, hogy elszabadulhat Pándról, lerázhat magáról minden fojtogató kötöttséget, szabad lesz, tanulhat...

Az arca lángolt, a szeme tágra nyílt, az ajkán mosoly hasadt ki. Férje, amikor rápillantott, önkéntelenül hunyorított. Úgy érezte, mintha vakító fénybe nézett volna. Egy röpke pillanatig eltűnődött, hogy mitől ragyog a felesége arca, de hamar megtalálta rá a feleletet. Éveken át nem látott ezen az arcon mást, mint beletörődést, keserűséget, lemondást. És most egyetlen odavetett szavától, a lehetőségtől, hogy elmehet, megváltozott az egész arc. Hát ilyen börtön volt neki Pánd? Ilyen börtön az otthona, férje, kisfia? Ám jó, menjen csak, egyetlen szóval nem tartja vissza ...

- Valóban elenged? - kérdezte Vilma tétován.

- Nem szoktam játszani a szavakkal, nem vagyok sem poéta, sem regényíró. Férfi vagyok. Amit kimondtam, állom.

- Kezet rá! - Vilma lassan megindult férje felé, és bátortalanul nyújtotta a kezét. Szilassy erősen megrázta a felé nyújtott kezet. És utána kis gúnyos mosollyal jegyezte meg:

- Kézfogás nélkül is bízhat a szavamban! Csak arra vagyok kíváncsi, mit szól majd hozzá az édesapja, testvérei, a Hugonnai meg a Szilassy rokonság.

- Nem tudom - felelte Vilma egykedvűen. - Édes-

apám bizonyára ellenzi majd az utazásom, de Kálmán … Kálmán örülni fog!

Szilassy György másnap Vilmával együtt Nagytéténybe utazott, és sokáig üldögélt apósával a dohányzóban. Tőle várt segítséget. De az öregúr csendes beletörődéssel hallgatta veje indulatos szavait, némán szítta szivarját, végül bocsánatkérően mondotta, hogy nem tehet semmiről sem. Kálmán, amikor meghallotta, hogy Vilma Zürichbe alkar menni tanulni, nem lepődött meg túlságosan.

- Igen - bólintott megértően -, az álarc lehullt.

Vilma kérdően nézett bátyjára.

- Nem érted, ugye, miről beszélek? - mondta mosolyogva. - Amikor kislány voltál, és elkísértelek az intézetbe, az igazgatónőd tette ezt a furcsa megállapítást. Azt mondotta, hogy úgy viselkedsz, mintha éppen olyan lány lennél, mint a többi, aztán néha, egy vers olvasásakor hirtelen megváltozol. Mintha álarcot viselnél, és ilyenkor az álarc mögött meglátszik az igazi arcod. Úgy látszik, igaza volt. Az álarcot most végérvényesen eldobod, és álarc nélkül nézel farkasszemet a világgal. Nehéz lesz, Vilma, nagyon nehéz lesz…

- Nem baj, Kálmán, én minden nehézséget vállalok! - Vilmát most elhagyta az ereje, ráborult bátyja vállára, és keserves sírásra fakadt. Férje idegesen rágta a bajuszát. Vilma úgy érezte, ebben a pillanatban Kálmánnal együtt feneketlenül gyűlöli őket.

Most lázas hetek következtek. Hugonnai kijelentette: nincs joga Vilmát visszatartani, ha a férje elengedi, de anyagi segítséget nem tud nyújtani. Vilma nem is várt apjától segítséget. Fiókosszekrénye mélyén őrizte házassága hét éve alatt kapott ékszereit. Milyen közönyösen fogadta akkor a sok csillogó holmit, a mély tűzű rubinokat, a szikrázó gyémántokat, a tompa fényű gyöngyöket. És most ezek az ékszerek teszik lehetővé a tanulást.

György nem kifogásolta az ékszerek eladását. Vilma érezte, hogy férjén valami fásultság vesz erőt, amikor

látja, hogy milyen lázasan készülődik az útra, csupa tettvágy, csupa lelkesedés; útikönyveket hozat, azokat bújja, szinte naponta megy Pestre, szerény ruhatárát kiegészíti, fogorvoshoz jár, a padlásról lehozatja a régóta ott porosodó bőröndöket.

Vilma maga kérte, hogy jöjjön vele a pesti ékszerészhez, de György elhárította a kérdést.

- Nem, drágám, eleget temettem a családi vagyonból, ne kívánja még azt is, hogy a családi ékszerek temetésén is részt vegyek! Inkább magának adom ezt a briliánsgyűrűt, keresztapámtól kaptam, sohasem hordtam, nem férfinak való az ékszer. No meg itt van ez a gyöngysor. De anyámnak ne mondjuk meg, hogy hová tűntek az ékszerek! Amúgy is elég fájdalmas lesz számára, hogy maga elmegy. Talán … talán nem is kellene megmondanunk az igazságot. Mondjuk azt, hogy szanatóriumba megy…

Vilma kényszeredetten mosolygott, tudta, hogy anyósát úgysem lehet félrevezetni. De Szilassy Györgyné meglepő közönnyel fogadta menye utazását. Férje halála óta olyan begubózva élt, állandó halálfélelemben, az öregek természetes önzésével csak saját magával törődött. Nem kérdezte, hogy Vilma miből fog élni Zürichben, még azt sem kérdezte, mi lesz a kis Györggyel, ki viseli majd gondját.

Ki viseli majd gondját? Vilma szívébe beletépett az aggodalom, mikor idáig értek gondolatai. Eddig mesterségesen hessegette el magától a gyermek képét, mindenfajta más emléket rángatott elő, csak a kisfiára nem akart gondolni. A kis Györgyöt mulattatta a készülődés, hívta barátait, a béresgyerekeket, s velük játszott bújócskát a bőröndökben, amíg a kisasszony szigorúan el nem parancsolta őket. Hallotta, hogy édesanyja utazik, de ebben nem talált semmi meglepőt. Hiszen a szülei gyakran utaztak, igaz, csak Pestre, s hatéves kis fejében nem tudott különbséget tenni Pest és az ismeretlen hangzású város között.

Vilma nem akart elbúcsúzni a kisfiától. A kis Györgymég aludt, amikor a kocsi hajnalban Pándról Pestre: vitte, hogy elérjék a reggeli vonatot. Vilma megállt a gyerekszoba ajtajában, nem akarta, nem merte megcsókolni az alvó gyermeket. Csak nézte a párnán elterülőgyűrűs szőke haját, az alvástól rózsás arcot, már-már megindult, hogy még egyszer odaszorítsa arcát arcához, érezze bőrének selymes érintését, beszívja hajának illatát. De egy lépés után megtorpant. Félt, hogy ha megérinti akár csak a kezét, nem lesz elég ereje, hogy itt hagyja.

„Az anyám - villant át rajta az emlékezés -, az anyám sem engedett egyikünket sem a közelébe. Most már értem, most már tökéletesen megértem, miért nem tett sohasem engedményt. Félt. Félt, hogy ha egyszer elengedi magát, többet nem lesz elég erős..."

És megindult velük a négylovas hintó Budapestre. Vilma behúzódva ült a kocsiban, kis útikalapját mélyen fejébe húzta. Férje a nagy zűrzavarban észre sem vette, hogy derékig érő szőke haját előző nap levágatta. Zürichben nem lesz szobalány, aki fésülje. A tornyos frizura szilasi és pilisi Szilassy Györgynéhez illik, a körfésűvel leszorított rövid hajat pedig majd Hugonnai Vilma viseli, a zürichi egyetem első éves hallgatója. „A zürichi egyetem első éves hallgatója" - ezeket a szavakat ismételte magában, amikor búcsút vett Györgytől, amikor felszállt a vonatra, ezt zakatolták a kerekek, mialatt ismeretlen tájakon robogott vele a vonat. Férje hálókocsit akart venni neki, de ő erélyesen tiltakozott a felesleges kiadás ellen. Időnként a nyakához kapott: ruhája alatt kis szarvasbőr zacskóban őrizte az ékszerek eladásából kapott pénzt. Ki tudja, hány évig kell ebből élnie? Nagy nekirugaszkodással készült az útra, s a boldogság lázában nem is gondolt arra: vajon bírja-e majd a tanulást. Hiszen orvos akar lenni..., az orvosi könyvek, amiket olvasott, tele voltak latin szavakkal, s ő nem tud latinul. A Pröbstl-intézetben nem tanítottak latint. És a

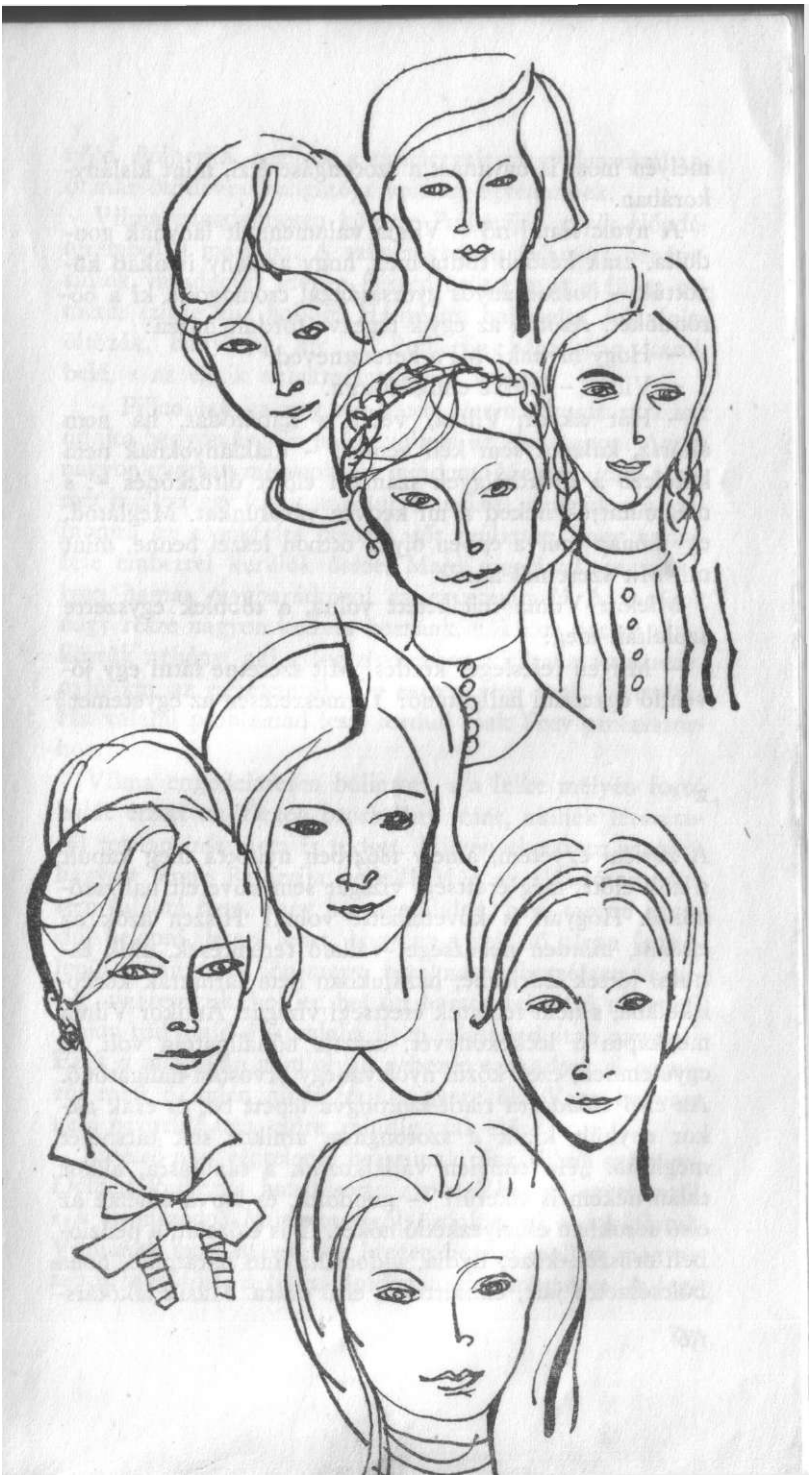
latinon kívül mennyi minden van, amihez alig konyít. Egyenes derékkal ült a fülke sarkában, a váltakozó útitársak eleinte igyekeztek beszédbe elegyedni vele, de néhány mondat után belátták, a fiatal szőke lány nem óhajt társalogni. Lánynak tartotta mindenki; fehér galléros szürke útiruhájában, rövid hajával valóban lánynak látszott. És a kezén nem viselt karikagyűrűt. Vizsgálódó szem megláthatta volna gyűrűs ujján a fehér csíkot, a hét évig hordott gyűrű jelét, de Vilma elrejtette a kezét. A fehér csík majd lassan visszakapja a kéz eredeti színét, s ahogy barnul a bőr, úgy tűnik mind távolabbra az otthon képe, amelyhez olyan kevés szép emlék fűzi. És nem szabad visszanézni, csak előre, csak előre, mindig csak előre ...

Az ajtón kopogtattak. Vilma felriadt. Gépiesen mondta: „Tessék!" Mikor már kimondta, akkor eszmélt rá, hogy németül kellett volna szólnia. De a kopogtatók nyilván megértették a magyar beszédet, mert hamarosan nyílt az ajtó, és nyolc fiatal teremtés lépett be; a penzió valamennyi lakója: hat orosz, egy bolgár és egy finn lány.

- Érezze magát jól közöttünk! - mondta a finn lány, Lydia Seemann. - Háziasszonyunk elárulta, hogy magyar, így hát valójában rokonok vagyunk. Mert mi, finnek, büszkék vagyunk arra, hogy a magyarok nyelvrokonaink!

- Mi ugyan nem vagyunk rokonok - Pulherija Jakovleva kedves közvetlenséggel átölelte Vilmát -, de mindannyian, akik hazánkból eljöttünk, hogy tanulhassunk, valamiképpen rokonok, sőt közeli rokonok vagyunk. És arra kérjük, ne szomorkodjon itt egyedül a szobájában, majd segítünk kicsomagolni, aztán, ha nem túlságosan fáradt, elvisszük sétálni.

Vilma meghatottan bólintott. Ebben a pillanatban úgy érezte magát, mint réges-régen, amikor először hozták el az intézetbe. Hány év telt is el azóta? Hirtelen nem is tudja, de hiába múltak el az évek, nem lett felnőtté, lelke

mélyén most is ugyanazt a szorongást érzi, mint kislánykorában.

A nyolc fiatal nő - Vilma valamennyit lánynak gondolta, csak később tudta meg, hogy asszony is akad közöttük - boszorkányos gyorsasággal csomagolta ki a bőröndöket. Azután az egyik tegezve fordult hozzá:

- Hogy hívnak? Mi a keresztneved?

— Vilma - felelte elfogódottan.

— Hát akkor, Vilma, vedd a kabátodat, ha nem akarsz, kalapot sem kell venned - diáklányoknak nem kötelező a divathölgyek számára előírt öltözködés -, s megmutatjuk neked a mi kedves városunkat. Meglátod, egy hónap múlva éppen olyan otthon leszel benne, mint mi. Mit szeretnél látni?

Mielőtt Vilma felelhetett volna, a többiek egyszerre szólaltak meg:

- Milyen felesleges kérdés! Mit szeretne látni egy jövendő egyetemi hallgatónő? Természetesen az egyetemet

2

A zürichi egyetem, amely 1864-ben nyitotta meg kapuit a nők előtt, még érettségi vizsgát sem követelt hallgatónőitől. Hogyan is követelhette volna? Hiszen azok az elszánt, minden nehézséget vállaló teremtések, akik tanulni jöttek Zürichbe, hazájukban nem járhattak középiskolába, s nem tehettek érettségi vizsgát. Amikor Vilma megkapta a leckekönyvét, száztíz nőhallgatója volt az egyetemnek, ezek közül nyolcvanegy orvostan-hallgatónő. Az első előadásra riadt-szorongva lépett be, és csak akkor enyhült kicsit a szorongása, amikor sok társnőjét meglátta. „Ha ennyien vállalkoztak a tanulásra, akkor talán nekem is sikerül!" - gondolta, és lopva elnézte az első sorokban elhelyezkedő nőket, ő is előreült, a penzióbeli oroszok közé. Lydia, újdonsült finn barátnője, noha bölcsészetre járt, elkísérte az első órára. Másik lakótárs-

nője, Pulherija, segített a tantárgyak megválasztásában; ő már ötödéves hallgatója volt az egyetemnek.

Vilma engedelmesen követte Pulheriját, egyik előadóteremből a másikba. A szünetekben a folyosók benépesültek, mindenütt idegen beszéd ütötte meg a fülét, németet szinte alig hallott. Hányfajta hajviselet, hányfajta öltözék, hányfajta arc ... Pulherija bátorítóan karolt belé, s az egyik ablakmélyedéshez vezette.

- Pihenjünk itt meg egy kicsit, látom, fáraszt ez a sok újfajta benyomás. Én is így voltam az első napon. Aztán nagyon gyorsan megszoktam mindent. Megtanultam a német mellett egy kicsit angolul, franciául, nem idegen számomra ez a sokfajta beszéd, sőt mulattat, hogy annyiféle emberrel kerülök össze. Majd meglátod, te is milyen hamar megbarátkozol az egyetemmell A tanárok nagy része nagyon kedves hozzánk, nőkhöz; persze akad köztük néhány, aki a legszívesebben kitiltana valamenynyiünket az egyetemről. De szerencsére ezek kivételek. Ha valami problémád lesz, fordulj csak Frey professzorhoz.

Vilma engedelmesen bólintott, s a lelke mélyén forró hálát érzett az idegen orosz lány iránt, akinek létezéséről tegnap még nem is tudott. Milyen elveszett, magára hagyott lenne Pulherija nélkül! Még az előadótermeket sem találná meg, vagy ha megtalálná, nem merne egyedül belépni. Hogy lehet, hogy ez a sok nő olyan fesztelenül, könnyedén jön-megy, bizalmasan beszélget társaival, cigarettázik, hol itt, hol ott harsan fel jóízű nevetés? Vajon tud majd ő is valaha ilyen felszabadultan nevetni? Ezek a nők talán nem olyan nehezen szakadtak el hazulról mint ő, talán nincs férjük, gyerekük. Vagy ha van, nem néznek hátra, előre, mindig csak előre ...

Az első nap végtelenül hosszúnak tűnt Vilma számára. Délben Pulherija hazakísérte a penzióba, az egyetemről s a szomszédos Műegyetemről özönlött ki a sok fiatal. Vilmának most már a sok idegen beszéd mellett magyar szó is megütötte a fülét. Boldogan elmosolyodott. A leg-

szívesebben odaszaladt volna a két magyarul beszélő fiatalemberhez, de aztán észbe kapott. Milyen nevetséges ötlet...

- Min mosolyogsz, minek örülsz, Vilma? - kérdezte az orosz lány.

- Magyar szót hallottam - felelte kissé szégyenkezve -, és olyan jólesett...

- Ó, hát ez természetes! - Pulherija megértően bólintott. - Zürichben van magyar egyesület is. A Műegyetemen sok magyar diák tanul. Nő, rajtad kívül, úgy tudom, egy sincs, de azért azt ajánlom, iratkozz be az egyesületbe. Jó érzés lesz majd néha magyarok között lenni, magyar szót hallani. Bár ... először, azt hiszem, magyar helyett latinnal kellene foglalkoznod.

Vilma elámulva nézett új barátnőjére. Honnan találta ki, hogy ma az előadások alatt folyton ez motoszkált a fejében? Latintudás nélkül nem boldogulhat, a tanárok magyarázatának egy részét így nem értheti meg. Ó, ha diákkorában tanulhatott volna latinul! Öccsei megbuktak latinból, csak Mr. Allington szigorú következetességének köszönhették, hogy átmentek a pótvizsgán, Ő nem tanulhatott latinul, nem tanulhatott matematikát, s a többi tárgyakat is mintegy ostyába csomagolva tanították az intézetben. Ehelyett tud slingelni, azsúrozni, szemrontó gobelint hímezni, kenyeret dagasztani, tortát sütni, mindenfajta befőttet készíteni. Hány sárba ragadt ősz, behavazott tél múlt el a pándi kúrián, amikor összevissza olvasta azt, amihez hozzájutott, ami keze ügyébe került, ahelyett, hogy rendszeresen tanulhatott volna ...

Az egyetemtől pár percnyire volt a penziójuk. Vilma megkönnyebbülten sóhajtott fel, amikor beléptek a kapun. A lányok egy része már otthon volt, körülvették Vilmát, s érdeklődtek, hogy telt el az első délelőtt. Azután azt ajánlották, hogy ma délután ne menjen vissza az egyetemre. Pihenjen le egy keveset, hiszen valószínűleg az első éjszaka keveset aludt. Özvegy Führsprech Sulzbergerné megkérdezte, nincs-e valami különleges kíván-

sága, elfér-e a holmija a szekrényben, mert ha nem, szívesen rendelkezésére bocsát még egy szekrényt. - Ámbár - tette hozzá - már tegnap is mondottam, hogy a maga szobája a legszebb, legkényelmesebb szoba, és a legszebb bútorok állnak benne. Éppen azért nagyon kérem, vigyázzon nagyon a bútorokra!

Vilma nem felelt. Egy pillanatig a nagytétényi kastély villant fel emlékezetében, a drága mahagóni bútorok, a smaragdzöld brokáttal bevont karosszékek, a díszterem híres freskói, a csodálatos francia porcelán kályhák, a vitrinek nehéz ezüstjei, az angol fajanszok, a muranói üvegek, mindaz a sok szépség, amit több mint egy évszázadon keresztül gyűjtöttek össze ősei. Frau Führsprech Sulzberger mennyire félti a kicsit kifényesült huzatú garnitúráját, a derék rézágyat és a nyikorgó kétajtós szekrényeket ...

Ebéd után Maja, a bolgár lány hívta be szobájába. Körtével, szőlővel kínálta, nemrég kapta hazulról, Plovdivból. A nagy kosárban már alaposan megfogyatkozott a gyümölcs, Maja bőkezűen osztogatott belőle mindenkinek. Maja is orvostanhallgató volt, de már harmadéves, neki is sok nehézsége volt kezdetben a latinnal, és felajánlotta, hogy elviszi ahhoz a tanárhoz, akinél ő tanult első évben latinul.

Rudolf Schultess tanár úr a tó partján lakott egy bájos villában, édesanyjával és három öccsével. Vilmát annyira elbűvölte a csodálatos tó, hogy hirtelen megsajnálta, amiért nem a tó partján keresett lakást. De azzal vigasztalta magát, hogy amíg az idő engedi, eljár majd az uszodába, s ha a lányok közül akad partnere, csónakázni is fog. Milyen jó, hogy kislánykorában megtanult úszni. Maja, amikor Vilma terveiről hallott, őszintén elcsodálkozott. Ő bizony nem tudott úszni, s az oroszok között sem akadt egyetlen vállalkozó, aki megkóstolta volna a tó hideg vizét.

- Majd én megtanítom, azaz megtanítalak úszni - ígérte Vilma. Még nehezen ment a tegezés, de igyeke-

zett, hogy meg ne sértse ezeket a kedves, jóakaratú teremtéseket.

Schultess tanár úr eleinte szabadkozott, hogy nem vállalhat magánórákat, most már nem középiskolai tanár, hanem magántanár lett az egyetemen, de Maja olyan ékesszólóan könyörgött, hogy végül beadta a derekát. Vilma elfogódottan ült a szék szélén, meg sem mert szólalni, még az órák árában is Maja állapodott meg a tanár úrral.

„Ha György látná, milyen elveszett, gyámoltalan vagyok, tudom, örülne" - gondolta kicsit keserűen.

- Kedd és péntek délután megfelel? - kérdezte Schultess tanár úr, és Vilma gépiesen bólintott. Majd nagy nehezen préselte ki magából a szavakat:

- Megfelel, tanár úr, természetesen megfelel.

- Hát akkor pénteken öt órakor várom! - Schultess felállt, Maja is, ekkor kapott Vilma észbe: most már menniük kell.

Amikor hazafelé tartottak, akkor gondolt csak rá, hogy nem is figyelt oda: mit is kell fizetnie a tanár úrnak. De akármennyit kell fizetni, erről nem mondhat le, éppen olyan szükséges kiadás, mint az egyetemi tandíj.

Ő nem kérhet tandíjmentességet, mint a többiek, Szilassy Györgyné gróf Hugonnai Vilma nem mondhatja a rektornak, hogy vagyontalan. Hiszen ha megkérdik, mi a férje, kénytelen azt felelni, hogy földbirtokos. A kifizetetlen váltókról, az adóslevelekről nem beszélhet...

- Látom, fáradt vagy, Vilma - mondotta Pulherija vacsora után -, így az ismerkedési estet holnapra halasztjuk. Tudod, régi szokás ez nálunk a penzióban, hogy az újonnan jöttöt ismerkedési estre hívjuk meg. Rendszerint teát főzünk, erős orosz teát, jobb szeretjük, mint a derék svájciak híg kávéját, s teakortyolgatás közben mindannyian elmondjuk életünk történetét. Mi nyolcan már jól ismerjük egymást, de te nem tudsz rólunk semmit sem. És mi sem tudunk rólad semmit. Természetesen csak mi beszélünk, az újonnan jöttől nem kívánjuk,

hogy őszinte legyen. Mi csak annyit kérünk tőle, hogy bennünket hallgasson meg. Azután rábízzuk, hogy ő mennyit és mit akar elmondani. Így hát ne ijedj meg, nem akarunk sem tapintatlanok, sem túl bizalmaskodók lenni!

Vilma kicsit megnyugodott ezekre a szavakra. Az első pillanatban, amíg Pulheriját hallgatta, riadt félelem vett erőt rajta. Nem, nem akar semmit sem elmondani - gondolta. - Nem, ne tudjanak semmit sem Pándról, Györgyről, megkeseredett házasságukról, s ne tudják meg, hogy gyermeke van ...

Amikor szobájába ment, ágy érezte, hogy nem fog tudni aludni. Túl sok benyomás halmozódott benne össze: először az egyetem, az előadások, idegen, ismeretlen anyag, amelyből alig értett meg valamit, majd a diákok tarka serege, sokfajta beszédjük, könnyed fesztelenségük, délután Schultess professzor s most végül Pulherija meghökkentő nyíltsága...

Az ablakhoz lépett. Szokatlan volt számára, hogy mindenfelé fények csillogtak, az utcák gázlámpái szelíd, kék világosságot árasztottak, a hegyek hófödte csúcsai kiemelkedtek a sötétségből, omnibuszok zaja szakította meg a csendet, és a körülötte levő házak ablakszemeiből is fény szűrődött ki. Vilma most eszmélt csak rá, hogy még sohasem élt városban, mert az intézeti éveket nem számíthatja, akkor még gyerek volt. És tizenhat éves kora óta hol Tétényben, hol Vasadon, hol Pándon teltek a nyúlós, hínáros évek.

Azt hitte, hogy nem jön majd álom a szemére. De alighogy eloltotta az olajlámpát, máris elaludt. És reggel arra ébredt, hogy a nap széles csíkokban ömlik be az ablakon. Elfelejtette elhúzni a függönyt.

„Ezentúl sohasem húzom el a függönyt" - határozta el, amikor a napfény végigcirógatta a szobát, amely most valóban kedvesnek tűnt ebben a vidám csillogásban, és jókedvűen, kipihenten ugrott ki az ágyból. Az ággyal szemben levő tükörben akaratlanul megpillantotta ma-

gát. Hirtelen azt sem tudta, kit lát. Idegen volt a borzas, rövid hajú teremtés, s még idegenebb volt a várakozó, bizakodó tekintete.

A tükörhöz lépett. Kis pajkos fintort vágott tükörbeli képmása felé.

„Hát ilyen is tudsz lenni, Vilma? - kérdezte meglepetten a tükörbeli arctól. - Tetszel nekem, határozottan tetszel - mondta elégedetten -, azt hiszem, jó barátok leszünk!"

Pulherijának igaza volt. Már a harmadik napon otthonosabban érezte magát Vilma az egyetemen, s az első hét végén éppen olyan fesztelenül lépett be a kapun, mint akármelyik társnője. Nem sütötte le a tekintetét, ha egy kollégája alaposan végignézte, ráemelte nagy kék szemét, nyugodtan, szégyenkezés nélkül. És ha valamelyik megszólította, röviden, minden zavar nélkül válaszok. A kérdések majdnem mind ugyanazok voltak, mindenki tudni akarta, honnan jött, mi a nemzetisége, hol lakik, és nem volna-e kedve délután egy kis sétát tenni. Valószínűleg nem ismeri sem a várost, sem a környéket, szívesen megmutatják a nevezetességeket.

Vilma nem sértődött meg a kollégák ajánlatán, de mindegyiküket visszautasította. A penzióbeli lányok azt mondották, hogy fiúk, lányok gyakran kirándulnak, hangversenyre, színházba közösen járnak, de Vilma egyelőre nem akart sehová sem menni. A nap minden percében csak tanulni akart. Boldog volt, hogy hallgathatta az előadásokat, és még boldogabb volt, amikor Schultess tanár úr latinra tanította. A jóindulatú kövérkés Schultess tanár hamarosan észrevette, hogy új tanítványa rendkívül becsvágyó, de rendkívül tudatlan is. Így nem törődött azzal, hogy letelt az óra, tovább magyarázott, kezdetben csak latint, később matematikát, sőt növénytant, állattant is. Néha meglepődött, hogy Vilma elemi dolgokat nem tud, néha pedig azon csodálkozott, hogy sok új tu-

dományos eredményről, felfedezésről hallott. Sokáig tartott, amíg megértette: tanítványa hol itt, hol ott szedte fel hézagos tudását. Vilma nagyon tisztelte tanárát, de lelke mélyén kicsit haragudott rá, mert Schultess nem óhajtott tudomást venni arról, hogy Magyarország nem azonos Ausztriával, Ő kezdett el magyarázni a negyvennyolcas forradalomról, Petőfiről, a szabadságharcról beszélt, s a tanár úr ámulva hallgatta.

— Ez igazán szép, ez igazán megható - bólogatott elégedetten a zsarnokokat le kell rázni! Látja, mi, svájciak, megszabadultunk a zsarnokságtól, s szabadok vagyunk. Most már maga megtanított egy keveset hazája történelmére, remélem, a mi történelmünket is megtanulja. Hogy is mondta Schiller a Tell Vilmosban: „Lern dieses Volk der Hirten kennen!"*

- Ó, tanár úr, én már régtől fogva ismerem az önök történelmét - felelte Vilma -, és Tel Vilmos egyik legkedvesebb színdarabom! Nálunk gyakran játsszák. Színpadon még nem láttam, mert nemigen jutottam el a színházba. Tudja, éveken át falun vagy tanyán laktam ...

Vilma maga is meglepődött, milyen könnyedén ejti ki ezeket a szavakat. Már nem mar belé a fájdalom, ha Vasadra vagy Pándra gondol. A penzióbeli „ismerkedési esten", igaz, még nem mesélt saját magáról semmit, csak meghallgatta a többieket, de az első hónap végén már természetesnek találta, hogy mindent elmond. És nem szégyellette kitenni íróasztalára kisfia fényképét. Társnői megcsodálták a képet, noha a kis György ijedten nézett farkasszemet a fényképész lencséjével. Vilma mentegetőzött is, hogy a kép nem jó, életben nem ilyen megriadt kis csibe a kisfiú, és a fénykép nem tudja visszaadni haja szőkeségét, arca kicsattanó pirosságát.

Hirtelen elhallgatott. Pándról, a férjéről, úgy érezte, könnyen tud beszélni, de ha a kisfiára gondol, nehéz visszatartani a könnyeit.

*** Ismerd meg e pásztori népet**

Schultess tanár úrnak azonban nem beszélt sem a házasságáról, sem a kisfiáról, megmaradtak a latin és a matematika mellett. Vilma nagyon nagy örömet talált a latin nyelvtan logikus rendjében, összehasonlította a német és francia nyelvvel, s őszintén sajnálta, hogy gyermekkorában nem tanították latinra. Mennyivel könnyebb lett volna megérteni a francia nyelvtant.

„Miért nincsenek iskolák a lányok számára, miért is? - töprengett gyakran, amikor elgondolkozva ült egy nehezebb latin fordítás vagy egy bonyolultabb matematikapélda előtt. - Miért nem tanulhattam mindezt gyermekkoromban? Miért kellett szemrontó hímzéssel, fesegetéssel bajlódnom, amikor egyikhez sincs tehetségem?"

Lakótársnőivel gyakran beszélgettek arról, hogy menynyi nehézséget okozott hiányos előképzettségük. Oroszországban éppen úgy nem voltak középiskolák a lányok számára, mint akár Magyarországon, akár Finnországban vagy Bulgáriában. Pulherija nevetve jegyezte meg, hogy náluk nem szabad középiskolát követelni a lányok számára, mert mindjárt rájuk sütik, hogy nihilisták, forradalmárok, és előbb-utóbb Szibériába száműzik őket.

- Nézz körül az egyetemen - mondta Pulherija -, mi, oroszok vagyunk a legnagyobb számban. Nemcsak azért, mert tanulni akarunk, hanem mert nem tudjuk elviselni a szellemi börtönt, ahová minden értelmes, nyitott szemű orosz embert, akár férfi, akár nő, bezárnak. Inkább vállaljuk a szegénységet, nélkülözést, csak hogy szabadok lehessünk.

- És ha végeztek, nem mentek vissza hazátokba? - kérdezte Vilma meglepetten. - Hiszen neked férjed van - fordult Pulherijához.

- Férjem? Valójában nem a férjem - felelte Pulherija kis vállrándítással. — Szergej, akár a többi diák, csak a nevét adta, hogy külföldre juthassak. Szüleim nem engedtek volna el tanulni. De Szergej hajlandó volt feleségül venni, és így szüleim már nem rendelkeztek velem.

Vilma arca mély megdöbbenést árult el. Pulherija elmosolyodott.

- Látod, kis grófnő, mennyi minden van a világban, amiről neked fogalmad sincsen! Azt hiszed, te szenvedtél a legtöbbet mindannyiunk között?

- Én, én ... - Vilma szólni akart, de barátnője elhallgattatta.

- Tudom, sohasem mondtad, hogy mennyit szenvedtél, de abból, amit elmondottál, érzem, hogy keserves, nehéz évek vannak mögötted. De mögöttünk is. Nézd például Maját. Apját sohasem ismerte, elhagyta anyját, mielőtt még Maja megszületett volna. Anyja bánatában belehalt. Egy nagynénje nevelte, művelt, okos teremtés, aki mindig azt hangsúlyozta: legyen önálló foglalkozása, ne legyen kegyelemkenyérre utalva, ha nem megy férjhez, vagy nem sikerül a házassága. És a többiek is, honfitársnőim, mind sokat küszködtek, amíg eljutottak ahhoz, hogy tanulhatnak. És anyagilag mind nehezebben élnek, mint te.

- Mint én? - Vilma elmosolyodott. Ha tudná Pulherija, milyen féltő gondossággal néz meg minden kiadott fillért, milyen szűkre szabja a napi élelemadagját, nem mondaná, hogy a többiek nehezebben élnek. Igen, megérkezésekor nehéz, rézveretes disznóbőr bőröndöket raktak le a kocsiról, a címeres névjegy elárulta grófi származását. Pulherija sok mindent tudhat a világról, a világot megrengető szabadságmozgalmakról, az emberi és női jogokról, de az eszébe sem ötlik, hogy a grófok között is akadnak szegény emberek ...

- Látom, kinevetsz - Pulherija is elmosolyodott -, jobb, ha nevetsz, mint ha szomorkodsz! Vagy talán azért van jókedved, mert kedves levelet kaptál ma?

- Igazad van, nagyon kedves levelet kaptam - felelte Vilma -, egy rokonom, aki egyben barátnőm is, írt. Azt hittem, haragszik rám, amiért nem is tudattam vele elutazásomat, és csak innen írtam néhány sort, de nem, nem haragszik, sőt azt írja, hogy karácsonykor megláto-

gat. Férje ugyan nem akarja elengedni, de ha ő a fejébe vette, hogy meglátogat, akkor bizonyos vagyok benne, hogy keresztül is viszi az akaratát.

Igen, Fruzsina a fejébe vette, hogy meglátogatja Vilmát. Az első pillanatban, amikor Vilma Levelét megkapta, táncolni kezdtek a betűk a szeme előtt, majd amikor lecsillapodva végig tudta olvasni a levelet, akkorát sikoltott, hogy férje a szomszéd szobából ijedten beszaladt.

- Nézze, csak, kedves, nézze csak - lihegte Fruzsina félig ájultan, és átnyújtotta Meszlényinek a levelet nézze csak, mi történt Vilmával!

Meszlényi az első pillanatban meghökkent. Mi történt Vilmával? — gondolta megrémültem - Csak nem történt valami baleset vagy egyéb szörnyűség? Fruzsina nagyon szereti Vilmát, és ha valami baja történnék, felesége bánatát vagy keserűségét rajta tölti ki. Meszlényi őszintén félt Fruzsina gyakori dühkitöréseitől, s megvetette saját magát, amiért ilyen pipogya ember, nem tud elbánni az asszonnyal. Fruzsina, ha dühbe jön, olyan, mint egy vadmacska: prüszköl, karmol, nemegyszer az ő képébe is belemart…

Félve nyúlt a levél után, és olvasni kezdte. Már az első sorok után megkönnyebbült. Ó, hát csak ennyi? Vilma Zürichbe ment diáklánynak. Ez mégis jobb annál, mintha meghalt volna, vagy otthagyta volna az urát.

Annyira örült, hogy semmi baj nem érte felesége legkedvesebb barátnőjét, hogy nem is botránkozott meg különösebben Vilma cselekedetén. Fruzsina pedig fürkészve várta a hatást. És amikor férje arcán csak megkönnyebbülést látott, azonnal kész volt tervével: elutazik Vilmához. Még úgysem járt külföldön, ez most a legjobb alkalom. Még fontolgatta magában, mi módon adja ezt Pál tudtára. Beszéljen arról, hogy szegény Vilmát fel kell karolni nagy elhagyatottságában, vagy fejtse ki azt, hogy neki mint legközelebbi rokonának kell visszatéríteni az eltévelyedett teremtést a helyes útra? Jó lenne, ha férje megszólalna, és tudná, mi a véleménye. Aszerint

kell fellépnie. De Pál nem szólt egy szót sem. Az évek folyamán igyekezett Fruzsina rokonairól minél kevesebbet beszélni, mert még a legszelídebbnek induló beszélgetések is gyakorta veszekedésekké fajultak.

- Ide hallgasson, Pál! - szólalt meg végre Fruzsina, amikor látta, hogy férje nem nyilvánít véleményt. - Nekem Vilmához kell utaznom!

- Magának? Ugyan miért? - kérdezte elcsodálkozva Meszlényi Pál. - Mi keresnivalója van magának Zürichben? Vagy talán maga is be alkar iratkozni az egyetemre?

Fruzsina ezekből a szavakból úgy vette ki, hogy Pál nem helyesli Vilma cselekedetét.

- Mit tételez fel rólam? - kérdezte az asszony gyászosra vált hangon. - De el kell mennem, hogy hazahozzam Vilmát. Gondolja meg, mit tett az a szerencsétlen teremtés! Otthagyta férjét, azt a drága jó embert, otthagyta az angyali kisfiát, és külföldre ment, egyetemre, méghozzá orvosi egyetemre! Ennél szörnyűbb dolgot nem követhetett volna el! És nem akadt senki sem, aki erről le tudta volna beszélni. Az én áldott Gyuri bátyám, aki maga a megtestesült jóság, mindezt hagyta. Gondolhatja, hogy a megye hogy a szájára vette Vilmát és vele együtt az egész Szilassy családot. Hát én tűrjem ezt?

Fruzsina szeme szikrázott, kezét csípőjére rakta, úgy, mint kislánykorában, s így nézett harciasan férjére. Az pedig mindig megriadt, ha felesége vadmacskaarcát meglátta.

- De én nem kísérhetem el, várnia kell nyárig - mondta kényszeredetten így hát egyelőre nem érdemes útitervekkel foglalkoznia.

- Nyárig várjak? Nyárig? - Fruzsina hangja magasba csapott. - Hagyjam, hogy szegény bátyám és az ártatlan kisgyermek nyárig nélkülözzék Vilmát? Kedves Pál, magának vagy a józan esze, vagy a szíve hiányzik. Ne is ábrándozzon arról, hogy engem lebeszélhet az útról! És mi szükség van magára, hogy elkísérjen? Azt hiszi, olyan ügyefogyott vagyok, hogy nem tudok egyedül

utazni? Maga csak intézze el a formaságokat, nem tudom, mire van szükség, kell-e útlevél vagy ilyesmi, váltsa meg a vonatjegyemet, adjon pénzt, a többit bízza rám!

- De Fruzsina, nem értem, egyáltalán nem értem magát! Vilmát megszólják, hogy elment Zürichbe - magát vagy engem senki sem szól meg? Időnként azt hiszem, hogy nem tudja, mit beszél!

- Nagyon is jól tudom, hogy mit beszélek! Vilmát meg kell mentenünk! És ha nem akar elengedni, ha nem ad pénzt, majd írok édesapámnak. Ne féljen, az nem lesz ilyen kicsinyes, krajcároskodó, mint maga! Már megyek, írok is!

Fruzsina már ugrott is, szaladt ki a szobából, becsapta maga mögött az ajtót, hogy beleremegtek a falon levő képek. Meszlényi Pál nem tétovázott. Tudta, hogy ha meg akar úszni egy nagyobb veszekedést, amely után a kibékülést drága ajándékkal kell megvásárolni, jobb, ha azonnal beleegyezik az útba.

Ilyen előzmények után kapta Vilma Fruzsinától az értesítést, hogy karácsonyra meglátogatja. Vilma vegyes érzelmekkel várta a találkozást. Örült, hogy láthatja szeleburdi, örökké csacsogó barátnőjét, akin az évek múlása mit sem változtatott, de egyben félt is attól, hogy kizökkenti szigorú rendjéből. Napjai pontos beosztás szerint teltek, korán kelt, mielőtt bement az egyetemre, elolvasta az előtte való nap jegyzeteit. Pulherija szoktatta rá, hogy minden előadást jegyezzen. Eleinte nehezen ment, de később megszokta, hálás volt a tanácsért. Ebéd után visszasietett az egyetemre; ilyenkor voltak a gyakorlati tárgyak: boncolás, kémiai, fizikai gyakorlatok. Aki akart, tovább is benn maradhatott. Vilma csak akkor ment el korábban, ha Schultess tanár úrnál volt órája. Rendszerint csak vacsorára érkezett haza. A vasárnap volt csak kivétel, ilyenkor a lányokkal kisebb-nagyobb sétára mentek. Ezeket a sétákat nagyon élvezte, a kanyargós erdei ösvényeken mindig feljebb, feljebb jutottak. Vilma volt az, aki mindig magasabbra akart mászni.

- Ti nem értitek ezt - magyarázta a többieknek nem tudjátok, mit jelentenek alföldi embernek a hegyek. Mindig csak lapályon éltem, ameddig a szem ellátott, csak síkság vett körül, örültem, ha egy akácfát vagy nyírfát láttam. Itt pedig erdőben járok, dús lombkoronájú fák néznek le rám; ha fenyvesek közé kerülünk, úgy érzem magam, mintha karácsony lenne. Talán azért volt környezetemben mindenki olyan kicsinyes, szűk látókörű, mert sohasem láttak hegyeket...

- A ti országotokban nincsenek hegyek? - kérdezte sajnálkozva Maja.

- Dehogynem! Csak én éltem mindig síkságon, leánykoromban és később asszonykoromban is.

Vilma elhallgatott, nem akart beszélni sem Vasadról, sem Pándról. Ó, azok a vasadi őszi délutánok, amikor sártengerben fuldoklott, ha kimerészkedett a házból, az eső verte szünet nélkül a tetőt, és vad, zabolátlan szél tépte, cibálta az ablaktáblákat. Itt a hegyek felfogják a szelet, még a tó hullámai is csak szelíden fodroznak, mintha a természet is lábujjhegyen járna, ha a város felé közelít.

Fruzsina, mielőtt útnak indult volna Svájciba, ellátogatott Pándra. Úgy érezte, kötelessége Vilmának beszámolni férjéről, kisfiáról. Ügy tervezte, hogy Pándon egy hetet tölt, utána két-három hónapot Svájcban. Férjével ezt természetesen nem közölte, úgy búcsúzott tőle, mintha csak néhány napra menne el.

A pándi látogatás nagyon elszomorította. Szilassy nagymama a nap nagy részét ágyban töltötte; amikor Fruzsinát meglátta, kicsit felélénkült, ráncos, aszott kezével végigsimította unokája arcát, de hamarosan újra elbóbiskolt. György, amikor látta Fruzsina döbbent rémületét, szomorúan elmosolyodott.

- Bizony, édesanyám már sohasem lesz egészséges. Igyekszünk neki mindent nyújtani, igyekszünk meghosszabbítani az életét. Bár nem tudom, hogy helyesen tesszük-e. Azelőtt legalább a kis Györgynek örült. De most

már a gyerek is fárasztja. Éppen ezért alig engedem be hozzá.

Fruzsina szorosan magához ölelte a kisfiút, aki fészkelődött az idegen néni ölelése alatt.

- Milyen szép, egészséges gyerek! - mondta kis vágyakozással a hangjában. - Bár nekem lenne gyerekem. Akkor... akkor minden másképpen lenne! Akkor boldogabb lennék!

- Ugyan, Fruska____- György fáradtan legyintett -, látod, Vilmának van gyereke. Pompás kis vasgyúró. És boldogabb tőle? Nem láttál Vilmánál boldogtalanabb teremtést, míg itthon volt. Most pedig jókedvű, elégedett leveleket ír. Nem tartotta vissza a gyermeke, s... nem tartottam vissza én sem. Nem gondolt arra, mi lesz velem, ha elmegy.

- Ugyan, Gyuri, hagyjad ezt az érzelmes hangot! - Fruzsina méregbe jött. - Pálnak azt mondtam, hogy azért megyek Svájcba, hogy visszahozzam Vilmát, de csak neki mondtam, hogy könnyebben engedjen el. Neked azonban megmondom, hogy teljes mértékben helyeslem Vilma tettét, és még ha neki jutna eszébe, hogy hazajöjjön, lebeszélném, minden erőmmel lebeszélném! Nyavalyogsz itt, mint egy szerelmes, elhagyott férj, közben eszedbe sem jut, hogy milyen voltál te ez alatt a hét esztendő alatt. Azt hiszed, hogy Erdélybe nem jut el a pletyka? Én nem tudok a kimaradozásaidról, Marsapusztáról? És ha emellett legalább itthon gyengéd, kedves lettél volna..., de mindig azt harsogtad Vilmának: „Én vagyok a maga ura és parancsolója, és maga engedelmeskedni tartozik nekem!" Vagy nem ezt mondtad? Ne tagadd le, még én is hallottam! Örülj neki, hogy Vilma nem vált el tőled szégyenszemre, csak tanulni ment. És amilyen becsületes, hűséges teremtés, ha elvégezte az egyetemet, visszajön hozzád. Pedig nem érdemled meg tőle. istenemre mondom, nem érdemled meg!

- Fruzsina, hogy beszélsz? - Györgyben ágaskodott

az indulat. - Még a saját vérem is ellenem Lázad? Akármit csináltam én, férfi vagyok, s az asszonyok kötelessége a megbocsátás. Hová lenne a világ, ha minden asszony világgá szaladna, mert a férje időnként megenged magának egy kis kiruccanást?!

- Kedves Gyuri bátyám, hagyjuk abba ezt a meddő vitát - legyintett Fruzsina. - Olyan ostobaságokat beszélsz - már megbocsáss nyíltságomért! -, hogy nem is tudok szavakat találni. Vedd tudomásul, hogy az asszonyok csak azért nem szaladnak el, ha a férjük megcsalja őket, mert nincs hová szaladniuk. Mert ti vagytok az urak, és még a legjobban szeretett, legelkényeztetettebb asszony is a rabszolgátok. Vilma azonban megunta ezt a rabszolgasorsot. És fellázadt. Persze nem minden asszony ilyen tehetséges és ilyen erős! Ilyen volt már az intézetben is. És szerencsére ilyen is maradt. Ahelyett, hogy büszke lennél a feleségedre, játszod a megsértett, megbántott férjet!

György most már nemcsak Vilmára, hanem húgára is megharagudott. Fruzsina nem sokat törődött vele, de azért a tervezett egy hét helyett már a harmadik napon elutazott. Bátyja el sem kísérte Pestig, a hintót rendelkezésére bocsátotta, és mindketten fellélegeztek, amikor a kocsis a lovak közé csapott.

„Nem csodálom Vilmát, hogy itt hagyta Györgyöt - gondolta Fruzsina, és mélyen, megkönnyebbülten sóhajtott, amikor a hintó kigördült a jegenyefasorból. - És azt sem csodálnám, hogyha soha nem jönne vissza ...

3

A pályaudvaron Fruzsina hangos sikoltozással borult Vilma nyakába, ölelte, csókolta, ahol érte. Vilma kicsit feszélyezetten tűrte a viharos szeretetkitörést, riadtan körülnézett, nem lát-e ismerőst, nincs-e kinn valamelyik diáktársa. Szerencsére senki sem vetett ügyet rájuk, s fel-

tűnés nélkül szállhattak be egy kocsiba, még a rengeteg poggyász is belefért.

- Mesélj, hogy vagy, hogy élsz, jaj, de gyönyörű ez a város! Ilyen szépet még életemben nem láttam, ehhez képest eltörpül Kolozsvár, sőt Pest is! Jaj, milyen tiszták az utcák, s mennyi kirakat, hetekbe telik majd, míg mindegyiket megnézem! Kár, hogy ennyi ruhát csináltattam, itt bizonyára szebbeket lehet kapni s divatosabbakat! Nézd a bundámat! Sikerült kicsikarnom Páltól. Igaz, édesapa küldte rá a pénzt, de Pál új szalongarnitúrát akart venni. Édesapa rendelt szobát az Hotel Baur au Lacban, azt mondja, ez a legelegánsabb szálloda. Ugye, amíg itt vagyok, te is odajössz lakni? Ne félj, fizetem a szállodát, de nem akarok egyedül ott lakni. Pálnak azt ígértem, hogy állandóan velem leszel, különben el sem engedett volna. Jaj, milyen harcomba került, hogy eljutottam, nem is hiszed, de látnom kellett téged, no meg nem hagyhattam ki ilyen lehetőséget, hogy külföldre utazhassam. Hiszen ha tudnád, milyen egyhangú az élet Kolozsváron, mindig ugyanazok az arcok, ha színházba megyek, előre tudom, ki ül a mellettem levő páholyban, ki a szemközt levőben, nem tudok az utcára kilépni, hogy unalmas ismerősbe ne botoljak bele. De itt... itt mégiscsak érdekesebb lehet az életed! Hát mesélj... mesélj ... Györgyöt is meglátogattam ... A kisfiad gyönyörű, férjed pedig undok medve, a te helyedben én is otthagytam volna, és szegény nagymama ...

Pergett, pergett Fruzsina nyelve, csak akkor hagyta abba, amikor a szálloda elé értek. Egy pillanatra még őt is megérintette a hely varázsa, a decemberi délelőttön hideg-fényesen csillogott a tó, a víz partján házak sorakoztak egymás mellett, tetejüket mintha cukorral vonták volna be, olyan tiszta fehéren borította a hó, a körbefutó hegyek is hósipkát viseltek, s a derült kék égből a fák hócsipkés ágain játékosan villant meg a napfény.

- Jaj, de gyönyörű - szaladt ki önkéntelenül a száján, majd amikor beléptek a szálloda pálmákkal díszített elő-

3

csarnokába, ahonnan puha vörös szőnyeggel borított lépcső vezetett fel az emeletre, összecsapta a kezét örömében. Aztán ijedt pillantást vetett Vilmára, s gyorsan közönyös-hideg arckifejezést vett fel.

- Jól van, jól van, ne nézz rám olyan szemrehányóan - súgta -, tudom, hogy nem illik ilyen gyerekesen viselkedni. De ha tudnád, hogy örülök, mintha még mindig az intézetben lennék, és vakációra jöttem volna! Akkor az intézetet untam, ma a házasságomat, úgy látszik, csak a vakációt szeretem. Okos vagy, hogy te is ide jöttél vakációzni.

Vilma nehezen bírta visszafojtani mosolyát. Barátnője azt hiszi, hogy a Phönix-penzió éppen olyan, mint a legelegánsabb szálloda, és az élete vakációzás.

Fruzsina hamarosan rádöbbent, hogy Vilma merőben más életet él, mint azok, akik a Hotel Baur au Lacban laknak. Már a penzió szerény bútorzata miatt is nehezen tudta visszafojtani rosszallását, de még jobban elképedt, amikor a lakótársnőket megismerte. Nagy erőfeszítéssel igyekezett barátságosan mosolyogni, beszélni egyikkel sem tudott, mert Fräulein Else hiába igyekezett az intézetben németre tanítani, nem sok eredményt ért el vele. És ami keveset meg is tanult az intézetben, az évek folyamán tökéletesen elfelejtette. A penzióbeliek is furcsán néztek Fruzsinára, drága bundájára, hatalmas tollas kalapjára, nagy karmantyújára. Pulherija, amikor kettesben maradtak Vilmával, meg is jegyezte:

- Most még jobban tisztellek, Vilma, mint azelőtt. Ha ilyen környezetből, ilyen emberek közül, mint barátnőd, el tudtál szabadulni, nagyon erős akaratod lehet.

Fruzsina is Vilma erős akaratát emlegette, ha - bármikor betoppant - könyvek között találta barátnőjét. Az egyetemi előadások szüneteltek, de Schultess tanár úr a szünetben is adott órákat, a könyvtárak nyitva voltak, s Vilma állandóan hordta haza a vastag könyveket. Olyan mohón, szomjasan fúrta be magát a könyvekbe, hogy Fruzsina lelkiismeret-furdalást érzett, ha megza-

varta. Szerencsére az első hét végén egy kolozsvári házaspárral találkozott, akik kislányukat hozták egy svájci ¡nézetbe, és ettől kezdve Fruzsina kevesebbet háborgatta Vilmát. Velük járt színházba, hangversenyre, kirakatokat nézegetni, majd velük együtt utazott tovább Luzernbe.

Vilma megkönnyebbülten sóhajtott fel, amikor Fruzsinát kikísérte a pályaudvarra, s Fruzsina is örült, hogy elutazhat. A vasúti fülkében agyba-főbe dicsérte barátnőjét ismerőseinek, akik hitetlenkedve hallgatták Fruzsina beszédét. Először el sem akarták hinni, hogy a rövid hajú, keskeny arcú, egyszerűen öltözött diáklány honfitársnőjük, méghozzá grófnő, aki férjét és kisfiát hagyta otthon, hogy Zürichben tanulhasson.

- Bizony, így van, ez szó szerint igaz! - erősítgette Fruzsina.

— Érthetetlen! - A kolozsvári asszony csak a fejét csóválta. - Mondd, kedvesem, nem valami szerelmi regény húzódik e mögött a lázas tanulás mögött? Talán a rokonod másképpen nem tudott szabadulni a férjétől, az nem akart válni, azért jött Zürichbe, hogy háborítatlanul együtt legyen a szerelmesével?

Fruzsina ezen őszintén megsértődött. Mit képzelnek Vilmáról?

— Kár, hogy nem jöttél el velem a penzióba, ahol lakik, kár, hogy nem láttad a kupacban álló könyveket, kár, hogy nem töltöttél el vele egy napot - mondta, szokása szerint azonnal haragra gerjedve. Majdnem csípőre tette a kezét, de megállt a keze félúton. A nemzetközi elegáns vonatban mégsem viselkedhet ilyen szabadosan..

- Hát vedd tudomásul, hogy Vilma nem ilyen, nem törődik a férfiakkal, egyszerűen tanulni akar. Az orvostudomány érdekli, a szobája asztalán egy koponya van - más asszonyok szépítőszereket tartanak ott, ő pedig csontokat! Más asszonyok a híres ruhaszalonok címeit tudják, ő pedig a csigolyák neveit.

- Bizonyára dúsgazdag, azért van ilyen különös hó-

bortja - szólalt meg a férj is -, mert a tanulás sok pénzbe kerül!

- Igen, igen, dúsgazdag. Nagybátyám, a férje, Pest megye egyik leggazdagabb földbirtokosa - füllentette hidegvérrel Fruzsina -, mindamellett Vilma nagyon szerényen él. Nem akar kiválni a penzióbeli társnői közül, akik nagyrészt szegények.

- Jaj, mindenféle társaságba keveredik, igazán érthetetlen, hogy a férje ezt tűri - botránkozott meg az asszony. - Nem tudom, mi lesz az arisztokráciával, ha ilyen lazaságokat engednek meg maguknak!

Fruzsina elutazása után Vilma első útja a könyvtárba vezetett. A könyvtáros örömmel üdvözölte, mostanában ritkábban látta, azt hitte, hazautazott karácsonyra. Vilma tagadólag rázta a fejét, mosolyogva mondotta, hogy nagyon költséges mulatság lenne hazautazni vakációra. Führsprech Sulzbergerné kis karácsonyfát állított fel a hallban, a penzióbeliek mind otthon töltötték az estét, igyekeztek vidáman, elfogulatlanul beszélgetni, de az erőltetett beszélgetés lassan abbamaradt, és ahogy csendben ültek az ünnepinek szánt vacsora mellett, mind hazagondoltak. Pulherija váltig hangoztatta, hogy Oroszországban csak tizenhárom nap múlva esedékes az ünnep, s kis bánattal a hangjában jegyezte meg, hogy így nem is egyszer, kétszer kell éreznie azt a szorongó-fájdalmas érzést, amely minden ünnepkor elfogja. Vilma a régi karácsonyokra gondolt, köztük legélénkebben arra az estére emlékezett, amikor Györgyöt megismerte. Lehunyta a szemét, maga előtt látta a hatalmas fát, amelyet annyi igyekezettel díszítettek, orrában érezte a fenyő illatát, a kandallóban pattogtak a hatalmas fahasábok, a nehéz damasztselyemmel, csillogó ezüsttel, hajszálvékony porcelánnal, metszett kristállyal, virággal díszített asztalra finom ételek kerültek, mindenki mosolygott rá, mindenki szerette, kényeztette. És a tavalyi karácsony … György mogorván nézte a készülődést, zsörtölődött, hogy minek a sok ajándék, minek ez a felesleges pazarlás, pedig mennyire igye-

kezett, hogy minél kevesebbet költsön. Maga készítette a díszeket, az ajándékokat mind saját holmijából adta, nővéreinek, édesapjának, Kálmánnak kézimunkákat küldött, csak a kisfiúnak hozatott Pestről játékokat. A gyerek tapsolt, kacagott örömében: puskát, kardot, csákót kapott. Másnap a kis György megbetegedett, férje kijelentette, hogy a sok felesleges édesség ártott meg neki. Vilma attól rettegett, hogy diftériát kapott.

- Maga mindig a legrosszabbra gondol, túl sok orvosi könyvet olvasott! - vetette oda a férje. - Vagy talán valami diftériás béresgyereket ápolt?

Vilma három napig remegett, amíg végre alábbhagyott a láz. Hiába nyugtatta meg az orvos, hogy a kisfiúnak egyszerű mandulagyulladása van.

Amikor a kis György meggyógyult, Vilma lett beteg. Két napon át magas láza volt, de nem akart orvost hívatni, a doktor harmadnapra váratlanul állított be, még egyszer meg akarta nézni a kisfiút. Fejcsóválva vizsgálta meg Vilmát, akinek akkorra már elmúlt a láza. Egy darabig tűnődve nézett maga elé: milyen orvosságot is ajánljon? Végül azt tanácsolta, hogy járjon gyakrabban Pestre, szórakozzon többet. Vilma halvány mosollyal bólogatott, majd amikor a doktor már távozni készült, megkérdezte:

- Mondja, doktor úr, jó orvos lenne belőlem?

Kávász doktor egy pillanatra meghökkenten hallgatta a váratlan és szokatlan kérdést, aztán elgondolkozott.

- Feltétlenül - felelte kis habozás után -, majdnem minden tulajdonsága megvan ahhoz, hogy jó orvos legyen. Intelligens, jó megfigyelő, csak egyetlen hátránya lenne pályáján: túlságosan érző szíve van. De hát ez a kérdés teljesen elméleti, méltóságos asszonyom!

Kávász erősen hangsúlyozta az utolsó két szót. Vilma arcába szökött a vér. Az orvosnak igaza van. Felesleges ilyen ostoba kérdéseket feltenni. Hogyan is lehetne belőle orvos? És lám, nem is telt bele egy év, s ami akkor lehetetlennek tűnt, most lehetségessé vált. Igaz, még nem

orvos, de ha kitartóan dolgozik, évek múlva orvos lehet. Vajon hány év szükséges hozzá? El tudja-e végezni öt év alatt az egyetemet? Le tudja-e tenni mind a szigorlatokat? Lesz-e elég ereje a megfeszített tanuláshoz, s főként lesz-e elég pénze?

Amikor eladta az ékszereit, kis bőrzacskójában ezreseket őrzött. Ő, akinek sohasem kellett pénzzel bánnia, pénzzel gazdálkodnia, azt hitte, nagyon-nagyon gazdag. De amint megérkezett Zürichbe, beiratkozott az egyetemre, tandíjat fizetett, könyveket vásárolt, penziószámláit fizette, hamarosan rájött, hogy nagyon kell takarékoskodnia, ha öt-hat évig ebből a pénzből akar élni. Ha gyümölcsöt vagy kenyeret vásárolt, kis mosollyal gondolt a pándi gyümölcsfákra, ahol több volt a lehullott, fel nem használt gyümölcs, mint amennyit az egész üzletben láthatott. És a dekára mért kenyérről eszébe jutott a pénteki kenyérsütés, amikor a konyhalányok kora hajnalban kezdtek neki a dagasztásnak, s délfelé egymás után emelték ki a kemencéből a pirosbarna héjú illatos cipókat. És a konyhában reggeltől estig sütöttek-főztek. Csak most tudja, hogy milyen bőségben élt.

Lakótársnői ugyanilyen aggályos gonddal osztották be a hazulról kapott filléreket, némelyek középiskolásokat tanítottak. Schultess tanár úr neki is felajánlotta, hogy szerez tanítványt. Vilma köszönettel visszautasította az ajánlatot, nem akarta egyik társától sem elvenni a keresetet. Hiszen neki még van pénze, ráér majd akkor tanítványt vállalni, ha elfogy az ékszerek ára. Addig inkább takarékoskodik, kevesebbet eszik - a sok evés amúgy sem jó a szervezetnek. Elhatározta, hogy csak a szobát béreli a penzióban, az étkezésről egyedül gondoskodik. Így feltétlenül olcsóbb lesz. Nemrég olvasott egy cikket az újságban, amely a vegetáriánus életmódot dicsérte. Megpróbál csak növényi koszton élni; mindenképpen erőpróba lesz, erőpróba, hogyan tud a szervezeten uralkodni, hogyan tudja gyomrát és ínyét leszoktatni a finom falatok ízéről.

A hazaírt levelekben nem említette, hogy áttért a növényi és hamarosan a nyers kosztra. Hol is tudott volna főzőcskézni? Frau Führsprech Sulzberger nem engedte volna meg, hogy a konyhájában pepecseljen. De még ha megengedte volna is, akkor sem tette volna. Sajnálná a ráfordított perceket. Hiszen a pénz mellett az idő volt a legveszedelmesebb ellenség. Kegyetlen gyorsasággal repült, szinte száguldott. Néha úgy érezte, a nap huszonnégy órája egyetlen múló pillanat volt csak.

És amint tavaszodott, még kínzóbbá vált az időhiány. Hiszen úgy szeretett volna kirándulni a hegyek közé, felmászni a csúcsokra, s hajnalban onnan nézni a napfelkeltét. De úgy érezte, még nincs ehhez joga. Csak akkor engedhet meg magának ilyen kikapcsolódást, ha Schultess tanár úrral pótolta a középiskolai anyagot. Ha latinban, matematikában, ásványtanban, növénytanban nem bukkan sehol sem hézagra. Akkor... akkor a lányokkal egy hétre elmennek egy közeli menedékházba, s bebarangolják a környéket. Pullherija lesz a vezetőjük, ő már ötödik éve él itt, sokfelé megfordult, még a Jungfrauig is eljutott. Igaz, alaposan megkoplalta ezt a nagy élményt.

Hetenként egyszer írt haza, mindig vidám, derűs leveleket. György azonban havonta legfeljebb egyszer válaszolt. Mostanában már a kis György is ráírta verébbetűkkel a nevét. Vilma kis sóhajjal nézte az ákombákom írást, eltöprengett rajta, vajon a kisfia megszerette-e most már a betűt? Milyen a tanító bácsi, akiről férje beszámolt, s aki hetenként háromszor jön ki Kátáról, hogy az első osztály anyagára tanítsa a kis Györgyöt? Néha arra gondok, hogy megkérdi férjétől a tanító címét, és levelet ír neki. Megkéri, hogy nagyon sok szeretettel bánjon a kisfiúval, s magyarázza meg neki, hogy az életben a legtöbb szépet a betűkön át kapja. De elvetette ezt a gondolatot. A tanító meglepődne a levélen, talán beszélne róla, mutogatná, és a kisvárosban, a környéken híre kelne, hogy Szilassyné, aki nem átallotta otthagyni

a családját, álszent módra levelekkel zaklatja a tanítót. Hiszen ő a „világ", a rokonság, György barátai és ismerősei körében szívtelen, gonosz asszony, aki otthagyta a gyermekét. Ki értené meg abban a sárba ragadt világban, hogy mennyivel inkább anyja tud majd lenni, ha egészséges emberként megy vissza? Mert ha vele marad, mindjobban belefásul az egyhangú tétlenségbe, lelki és testi beteggé válik, aki csak rossz hatással lehet a gyerekre. Nem, ezt nem értik meg Pándon, legkevésbé érti a férje, akinek minden levele tele van fullánkos megjegyzésekkel. És közben arról ír, hogy Ágaspusztát el kellett adniuk, de reméli, hogy ebben az évben jó lesz a termés, s akkor kifizethet egy sereg esedékes váltót.

Vilma szomjas-mohón várta a hazai leveleket, és mindig elszomorodott, ha végigolvasta őket. Kálmán leveleinek hangja sem volt jobbkedvű, édesapja is betegeskedett, a gyógyíttatása sok pénzbe került, s hiába kérte Kálmán, hogy adják el a nagytétényi kastélyt, Hugonnai hallani sem akart róla. Két öccse a minisztériumban kapott állást, s csekély fizetésüket Kálmánnak kellett kiegészítenie, mert a két fiú gazdagon akart nősülni, és azt mondták: ehhez elegáns öltözködés és gavallér életmód szükséges. Így Kálmánra szakadt minden gond. Igyekezett takarékoskodni ott, ahol tudott, hajnalban kelt, ellenőrizte az ispánokat, elbocsátotta a jószágigazgatót, maga végezte a számadásokat, és maga intézte a birtok minden ügyes-bajos dolgát, de tudta, hogy hiába minden erőfeszítése: a birtok óhatatlanul kicsúszik keze közül. Csak azt kívánta, hogy legalább addig tudja megtartani a látszatot, míg édesapja él. így Vilma hívó leveleire kénytelen volt azt felelni, hogy - bármennyire szeretné - egyelőre nem tud eleget tenni a meghívásnak. Nem írta meg, hogy sem édesapját, sem a birtokot nem tudja otthagyni, s pénze sincsen hozzá, de Vilma kiolvasta a ki nem mondott szavakból is a szomorú igazságot.

Az első év végén minden tárgyból jelesre vizsgázott. A penzióbeliek vidám ünneplésben részesítették, szobáját

belerakták virággal és gyümölccsel. Führsprech Sulzberger asszony is gratulált, elég nehezére esett a gratuláció, mert lelke mélyén halálosan sértve érezte magát, amiért Vilma visszautasította a főztjét, és helyette csupa nyers dolgot evett. Eleinte titokban reménykedett, hogy a különc magyar nő nem sokáig bírja ezt a lehetetlen kosztot, megbetegszik, és majd újra ráfanyalodik a Phönix-penzió - szerinte - ízletes ételeire. De Vilma ragyogó színben volt Az egyetemen egy órát sem mulasztott, és most a leckekönyve napnál világosabban mutatta: a nyers koszt mellett, sőt ellenére, kitűnő eredménnyel végezte el az évet.

Schultess tanár úr nagyon büszke volt tanítványára. Ügy érezte, neki is része van a jeles eredményben. Amikor Vilma megmutatta a leckekönyvet, a tanár elégedetten bólogatott, és kijelentette, hogy Vilma most már pótolta mindazt, amit a középiskolában kellett volna megtanulnia. Vilma szomorúan nézett tanárára.

— Ez azt jelenti, hogy elküld, tanár úr? - kérdezte. - Pedig annyi minden van, amit még nem tudok - folytatta —, és ha nem járok ide, elvesztem a biztonságomat. Olyan vagyok, mint a gyermek, aki belekapaszkodik a felnőtt kezébe. Ha nem járhatok ide, nekem kell felnőttnek lennem. És ez a tudomány világában nagyon nehezemre esne.

Schultess tanár úr hümmögött, zavartan krákogott, ő sem könnyen vált volna meg Vilmától. De tudta, hogy a fiatal magyar asszony elég szűkösen él, bár Vilma sohasem beszélt életéről, anyagi viszonyairól. Szívesen tanította volna Vilmát ingyen is, ezzel azonban nem akarta megsérteni. így csak nézett rá szemüvege mögül, gyámoltalanul, s nem tudta, hogyan foglalja szavakba mondanivalóját. Végül hosszas habozás után megszólalt:

- Hát, kedves... kedves asszonyom, most úgyis hazautazik, de ha ősszel visszajön, jöjjön el hozzám hetenként egyszer. Akkor majd átismételjük az idén tanultakat. És mivelhogy ... ismétlésről van szó ..., természetes, hogy ezért... nos, ezért nem fogadhatok el pénzt.

Schultess megkönnyebbülten sóhajtott, mire beszéde végére ért. A homlokán néhány verítékcsepp jelent meg, zsebkendőt vett elő, és gondosan törülgetni kezdte a homlokát.

Vilma meghatottan nézett tanárára.

- Nem utazom haza, kedves tanár úr - mondta csendesen -, az útiköltség nagyon drága, azonkívül... talán nehezen tudnék visszajönni, ha kizökkennék a megszokott, magamra szabott, szigorú rendből.

Nem is folytathatta tovább. Schultess közbevágott:

- Nem utazik haza? De hiszen akkor nyáron sem kell abbahagynunk az órákat! Ez igazán kitűnő! Nyáron sokkal több időm van, alaposabban foglalkozhatunk a latin nyelvtannal meg a matematikával. Úgy érzem, matematikában még több a hiányosság, mint a latinban. Hát akkor a jövő héten mikor jön el? Nem, ne szóljon egy szót sem, nem fogadok el semmi kifogást! Nem foszthat meg attól az örömtől, hogy tanítsam. Mert egy tanárnak nincs nagyobb öröme, mint ha érdeklődő, tehetséges tanítványra bukkan.

Vilma maga sem tudta, hogyan ígérte meg, hogy még ezen a héten eljön órára. Amikor elmesélte Pulherijának, hogy Schultess ingyen akarja tanítani, Pulherija hitetlenül nézett rá. Aztán fejcsóválva jegyezte meg:

- Nagyon megnyerted a szívét a derék embernek, Vilma! Büszke lehetsz hódításodra! A svájciak nem érzelmesek, különösen ha a zsebükről van szó. Ha egy orosz, akár tanár, akár diák, ingyen tanít valakit, abban nincsen semmi meglepő. De egy svájci embernél, akinél a legfontosabb a takarékbetét, ez igen mély érzelmet takar. Nem lennék meglepve, ha a nyár végére megkérné a kezedet!

- Ugyan! - Vilma szomorkásán elmosolyodott. - Most már tudja, hogy férjes asszony vagyok, sőt még a kisfiam fényképét is megmutattam neki.

- Az is lehet, hogy majd arra kér: válj el az uradtól.

Vilma arcába szökött a vér ezekre a szavakra.

- Nos, elválnál vagy nem? - ingerkedett Pulherija. - Ha nem is Schultess kedvéért, akinek olyan az arca, mint egy öreg csecsemőé, hanem valaki más kedvéért. Valaki kedvéért, akibe beleszeretnél.

Vilma vállat vont.

- Szerelem? Ugyan, miket beszélsz, Pulherija! Tudod jól, hogy nem érek rá szerelmesnek lenni, dolgom van, nagyon sok dolgom. El kell végeznem az egyetemet, aztán hazamenni, és otthon gyógyítani. Minden szerelemnél fontosabb számomra, hogy nyáron dolgozhassam az Élettani Intézetben. Hermann professzor megígérte, hogy - amint üresedés lesz - bekerülhetek hozzájuk.

- Ehhez gratulálok! - mondta Pulherija elismerően. - Pedig Hermann nem nagyon szereti a nőhallgatókat. Úgy látszik, te kivétel vagy.

- A professzor, amikor meghallotta, hogy nyers koszton élek, azt mondta: lehetetlenre vállalkozom - nevetett Vilma. - A múltkor, amikor bementem hozzá, és kértem, hogy nála dolgozhassam, végignézett rajtam, kicsit csóválta a fejét, majd így szólt: „Nos, Frau Hugonnai, maga élő cáfolata az én elméletemnek. És milyen viruló színben van." Majd megkérdezte, hogy mit eszem. Elmondottam, hogy nyolcvan napon keresztül csak gyümölcsön éltem, s egyedül a kenyér hiányzott. Ha elmentem egy péküzlet előtt, s megcsapott a frissen sült kenyér illata, remegni kezdett a térdem. De feltettem magamban, hogy megpróbálok nyolcvan napig csak gyümölcstáplálékon élni. Nehezen ment, de kibírtam. És közben egyetlen előadást, egyetlen gyakorlatot sem mulasztottam. Nyolcvan nap után aztán újra kezdtem kenyeret enni. És amióta kenyeret is eszem, semmifajta ételre sem vágyom, semmi nem hiányzik!

- Micsoda akaraterő van benned! - Pulherija átölelte Vilmát. - Én nem lennék ilyesmire képes. És ha minden ételről le is tudnék mondani, a teáról soha. Ma este búcsúestet tartunk. Lydia és Maja hazautaznak, ennek tiszteletére kifényesítettem a szamovárt, s neked is gon-

doskodtam ennivalóról: vettem egy kiló epret. Remélem méltányolod az igyekezetemet, hogy újdonsággal kedveskedem, ma először láttam epret a piacon!

4

Az Élettani Intézetben csak augusztusra üresedett meg hely, és így Vilma a júliust kénytelen-kelletlen a pihenésnek szentelte. A penzióban Lydia és Maja helyére a nyár folyamán két angol lány költözött. Eleinte merevek, tartózkodóak voltak, de hamarosan felengedtek, és a kilenc fiatal teremtés mindenhová együtt járt. Kora reggel uszodába mentek, azután csónakáztak a tavon, ebéd után — Vilma kivételével - mindannyian lepihentek, később kisebb-nagyobb sétára indultak. Vilma ebéd utánonként átismételte az első év anyagát, megvette a következő év tankönyveit, és azokat búj ta. Hetenként legalább egyszer kirándultak a közeli hegyekbe, s július utolsó hetében elutaztak Innertalba, öt napot töltöttek az ezer méter magasan fekvő menedékházban.

Vilma a menedékházba is könyvet akart magával hozni, de Pulherija átkutatta a hátizsákját, és szörnyülködve rakta ki belőle a nagy anatómiai atlaszt.

- Inkább gyümölcsöt vigyél magaddal, mert a menedékházban nem lesz mit enned! - intette Jekatyerina. - Ezer méteren nem terem sem alma, sem körte.

Az angol lányok, akik egy London közelében levő magániskolában tanítottak, szintén velük tartottak. Mindketten hálásak voltak, hogy ilyen kellemes társaságra találtak, bevallották, hogy eleinte féltek, hogy az egyetemi hallgatónők lenézik majd őket, mert nem olyan műveltek. Kellemes meglepetés volt számukra a penzióbeliek könnyed, fesztelen hangja, különösen Pulherija tetszett nekik, mert az orosz embereket merőben másfajtának tartották. Magyarországról, Bulgáriáról sohasem hallottak. Vilma ezen eleinte felháborodott, de aztán lecsilla-

podott, és nagy hévvel magyarázott hazájáról. Még térképet is előszedett, azon mutatta meg, merre van Magyarország, sőt berajzolta Nagytétényt is, születése helyét. Phyllis ós Gwendolyn bűnbánattal bólogattak, mosolyogtak, és megígérték, hogy földrajzórákon, ha Európáról tanítanak, ezentúl Magyarországról is beszélnek.

- But you know - mondta Phyllis, mert német beszédükbe gyakran kevertek angol szavakat -, olyan nagy a mi hazánk, azt kell először tanítani!

- Igen, nagy, és egyre nagyobb lesz - folytatta Gwendolyn, és szeplős, sovány arcán büszkeség virított. Vilma ámulva nézte, hogy a csúnya lány egy pillanat alatt megszépült.

„Vajon bennünk miért nem lángol ilyen öntudat? Mi miért nem vagyunk büszkék hazánkra?" - gondolta elszomorodva.

Ez a szomorúság gyakran kísértette az ötnapos kirándulás alatt. A menedékház közelében levő falu láttára Pándra kellett gondolnia, a tanyai cselédházakra. Ha otthon belépett egy ilyen házba, orrfacsaró szag fogadta, a közös konyhából jobbra-balra nyíló szobákban két család ólt, s még a legnagyobb melegben is zárva tartották a parányi ablakokat. Hatan-nyolcan laktak a földes szobákban, s hiába kérte Györgyöt, hogy segítsen a béresein, építsen a nagyobb családoknak még egy szobát. Ilyenkor mindig azt a feleletet kapta: „A plebejusvér megint kiütközik magából, kedvesem! A parasztnak jó volt eddig is így, jó lesz ezentúl is! Vagy kérte valamelyik már tőlem, hogy nagyobb lakást kapjon? Még ezt az egy szobájukat sem tudják tisztán tartani!" „De hát nem is mernek ilyesmire gondolni — védte őket Vilma -, olyan nyomorúságban éltek mostanáig, eszükbe sem jut, hogy nekik is joguk van emberi életmódra!" György legyintett, és azzal torkolta le, hogy a nagy ínségek idején a Szilassy-birtokon senki sem éhezett. „És most is jóllakhatik mindegyik, teletölthetik a bendőjüket. Másra úgysincs igényük!"

Ó, ha György látná ezeket a fából épült svájci házakat, a vakítóan fehér, tiszta falakat, nyers fából készült kényelmes berendezését, a konyha csillogó rézedényeit, s mindenütt a rengeteg virágot... Az emberek barátságosak, jól öltözöttek, az arcukon végtelen nyugalom, s a lényükből biztonság árad. Ezek az emberek *otthon* vannak. Övék a smaragdzöld mezők, övék a réteken békésen legelésző állatok, értük harcoltak elődeik, nekik teremtettek meg az emberi életfeltételeket. Igen, ez a nép lerázta magáról a zsarnokságot, nem ül a nyakukon semmiféle népnyúzó hatalom. Vilma a könyvtárakban nemcsak orvosi könyveket olvasott a tél folyamán, gyakran lapozgatta a történelemkönyveket is, és naponta végigolvasta az újságot. Az újságokból megtudta, milyen rendeletekkel segítik a mezőgazdaságot, hány új iskola nyílik, hogy növekszik a tanulók száma, nemcsak a fiúké, a lányoké is, hogyan javítják a tanítók fizetését, hogyan emelkedik évről évre a lakosság szellemi és anyagi színvonala. Végigolvasta az újságot, de a halott szöveget csak most értette meg valójában, csak most vált élő valósággá.

Pulherija észrevette, hogy Vilma gyakran szótlanul ül közöttük, nem is igen hallja a többiek vidám beszédét, másfelé gondol. Egy délután, amikor kinn ültek a menedékház előtti lócán, megkérdezte:

- Mi van veled, Vilma? Olyan örömmel készültél erre a kirándulásra, s mióta itt vagyunk, úgy gubbasztasz, mint egy beteg madár. Azt hittem, hogy amikor olyan közel vannak a hegycsúcsok, hogy szinte kézzel meg tudjuk fogni őket, nagyon boldog leszel. Vagy hazagondolsz?

- Igen, hazagondolok - felelte Vilma, és szórakozottan tépdeste egy százszorszép gyengéd szirmait. Egy pillanatra elmosolyodott. Fruzsina játéka volt ez, a fehér szirmoktól kérdezte: „Szeret, nem szeret, szívből, igazán, vagy csak egy kicsit talán?" Szerelem ... Milyen messze van tőle, mintha nem is huszonhat, hanem százhat esztendős lenne...

- És mire gondolsz? - faggatta tovább Pulherija. - Vagy kire? Férjedre, kisfiadra?

- Nem - vallotta be Vilma kicsit habozva. - A béresekre gondolok, az uradalmi cselédekre, a szegénységükre, elmaradottságukra. Ha néha beszéltem férjemnek szörnyű életkörülményeikről, mindig letorkolt, hogy: „Ez a világ rendje, vannak szegények és gazdagok! Azzal, hogy maga kiköltözne a kastélyból, és azok beköltöznének, még nem változtatná meg a világ rendjét." De most, hogy látom, hogyan élnek itt Innertalban az emberek, nemcsak érzem, hanem tudom is, hogy férjem nem mondott igazat: nem ez a világ rendje!

Pulherija hosszasan, szótlanul nézte Vilmát; olyannyira, hogy Vilma nyugtalanul felkapta a fejét.

- Mit nézel rajtam? Ha ilyen fürkészve vizsgálsz, spirituszba rakott furcsaságnak érzem magam.

- Hát valóban furcsa teremtés vagy, drágám - Pulherija hangja gyanúsan csengett -, és minden tiszteletem a tied. Hogy is jutottak eszedbe ilyen világfelforgató gondolatok? Honnan szedted őket?

- Ki tudja? - nézett maga elé tűnődve Vilma. - Hogy is mondják? „Már az anyatejjel szívta magába ..." Féléves sem voltam, amikor kitört a forradalom, amely pillanatok alatt akart minden igazságtalanságot, minden jogtalanságot megszüntetni... És csak ...

- Tudom, mi következik - vágott közbe Pulherija. - A cári seregek taposták el a világ egyik legszebb, leghősibb szabadságharcát. De ugye, te is tudod, hogy az orosz nép, amely talán még sokkal szegényebb, mint a magyar nép, minderről nem tehet?

- Tudom, Pulherija, tudom - Vilma megnyugtatóan tette kezét barátnője kezére -, és azt is tudom, hogy ti mindannyian, akik itt éltek, itt tanultok, azért vagytok itt, hogy segítsetek az orosz népen. Nektek jó, mert többen vagytok. De én egyedül vagyok itt magyar nő.

Kis sóhajjal gondolt arra, hogy az egyetemen még egy magyar nőt tartanak számon, pedig az osztrák. De hiába

magyarázná, hogy más Ausztria, és más Magyarország, az egyetemi tisztviselők csak bólogatnának udvariasan, aztán újra csak közös rubrikába írnák az osztrákokat és a magyarokat. Hiszen a térképükön is úgy szerepelnek: Österreich-Ungarn. A zürichi magyar egyesületben, ahová tavasszal belépett, sok szó esett erről, s a Műegyetemen is egy kalap alá vették az osztrákokat és a magyarokat. De a műegyetemisták kijelentették, hogy ezt tovább nem tűrik. Magyarország önálló ország, nem tartománya Ausztriának, tüntessék fel külön minden kimutatásban a magyar hallgatókat.

- Az bizonyos, hogy mi többen vagyunk - felelte Pulherija -, de akármennyien vagyunk, mind kevés ahhoz, hogy valamire jussunk. Jövőre doktorrá avatnak, haza akarok menni, és otthon gyógyítani. De nem tudom, engednek-e.

- Hát ha megszerzed a diplomádat, miért ne engednének? Vagy olyan sok az orvos nálatok, hogy nincs szükség több orvosra? - kérdezte Vilma megdöbbenten, és egy pillanatra átvillant rajta, hogy talán ... talán őt sem engedik majd gyógyítani, ha elvégzi az egyetemet. De azonnal elhessegette ezt a gondolatot.

- Nő vagyok - Pulherija kis tehetetlen kézmozdulatot tett —, nem az első, aki elvégezte az egyetemet. Már két honfitársnőmet avatták doktorrá: Marija Bokovát és Nagyezsda Szuszlovát. Marija szemész, és nem kap állást, mert szemorvos. Zürichben pedig kilenc orvosnő dolgozik, mind jó beosztásban.

Vilma hallgatagon nézett maga elé. Az alkonyat szürkesége lassan elfeketedett, a völgyben apró fények gyúltak ki - mint szentjánosbogárkák, világítottak -, valahonnan lágy énekszó hallatszott.

- Merre vagytok, lányok? - csendült fel Jekatyerina hangja. - Gyertek vacsorázni!

- Menj csak, Pulherija, én még kinn maradok — mondta Vilma -, az én vacsorám nem hűl ki.

Pulherija felkelt, bement a házba. Vilma egyedül maradt. Rákönyökölt az asztal előtti lócára, s eltűnődött barátnője szavain. Eddig eszébe sem jutott, hogy ha elvégzi az egyetemet, bárki is megakadályozza abban, hogy dolgozhasson. Nem, Pulherija rémeket lát. Magyarországon szükség van orvosra, s különösen a gyermekeknek, nőknek van szükségük rá. Egészen bizonyos, hogy szeretettel fogadják, ha hazamegy. Csak György ne akadékoskodjon. György értse meg, hogy hivatása van, és el kell jönniük, mindnyájuknak el kell költözniük Pándról.

Még sokáig ült Vilma a lócán. Az énekszó elhalt, a sötétkék égen szikrázva ragyogtak a csillagok. Majd egyik fényes ívben hullott lefelé.

„Hulló csillag - gondolta hirtelen. - Nálunk augusztus a csillaghullás ideje. Fruzsina mindig kívánt valamit, ha hullott egy csillag. Nekem is kívánnom kellene valamit. Mit is kívánjak?"

Mire idáig ért gondolatban, a csillag már le is hullott. Vilma felkelt, lassú léptekkel indult befelé a házba. A többiek már megvacsoráztak. Phyllis a gyorsforralón teát főzött. Vilma is nekilátott az evésnek: egy pohár tej, két szelet rozskenyér, mandula, dió, füge volt a vacsorája.

Szeptemberben az angol lányok hazautaztak, és megérkezett Lydia. Maja levelet írt a penzióbelieknek. Megírta, hogy a nyáron megismerkedett egy orvossal, aki feleségül kérte. Nagynénje rábeszélte a házasságra, mivel amúgy sem tudta volna biztosítani annyi időn át a tanulását. Maja kis habozás után igent mondott; úgy érezte, nem elég erős ahhoz, hogy egyedül küzdjön. Borisz mellett könnyebb lesz az élete.

Mindannyian sajnálták a fényes fekete szemű, mindig jókedvű kis Maját, és egy kicsit becsapva érezték magukat. Maja valójában félrevezette őket. Azt hitték, ugyanolyan törhetetlen erővel, kitartással készül a pályára, mint ők; ő lett volna az első bolgár orvosnő. Három ne-

héz esztendő volt mögötte, és most... egy férfi kedvéért sutba dobta a hivatását. Ha legalább szerette volna.....,
a szerelmet meg tudták volna bocsátani. De egyetlen szóval sem említette levelében, hogy szerelmes. Nem, csak arról írt, hogy egy férfi árnyékában biztonságban érzi magát, nem kell küzdenie, harcolnia.

- Minek engedtük el? - csóválta a fejét Jekatyerina.

Lydia vállat vonva jegyezte meg:

- Úgy látszik, harcképtelen volt. Ne haragudjunk ezért rá, kívánjuk, hogy boldog legyen. Kívánjuk, hogy az ismeretlen Borisz legyen jó hozzá, és szeresse. Mert szerelem nélkül borzalmas lehet a házasság.

Vilma kis csodálkozó pillantást vetett a finn lányra. Honnan tudja ezt Lydia? Hiszen még lány. **Ő** aztán igazán megmondhatná, milyen kegyetlen teher, nyűg a házasság szerelem nélkül. Ha Maja itt lenne, megmondaná neki, hogy csak a biztonságért, csak a könnyebb életért ne menjen férjhez. Inkább vállalja az egyedüllétet, vállalja a harcot.

Maja helyére egy francia lány került, aki nagyon törve beszélte a német nyelvet. Vilma volt segítségére, az intézetben tanult szavak lassan előbukkantak a feledésből, s ahelyett, hogy a kis Isabelle haladt volna a német nyelvben, Vilma kezdett folyékonyan franciául beszélni.

Isabelle, mint kiderült, egészen másfajta volt, mint a penzióbeliek. Nem akart mindig csak tanulni; szeretett volna szórakozni járni, de hamarosan rádöbbent, hogy Zürichben egy magányos fiatal lánynak kevés alkalma van a szórakozásra. Csodálkozott, hogy a többiek természetesnek találják ezt az életformát.

- De legalább udvaroltatnátok magatoknak! - mondta méltatlankodva. - Hiszen úgy éltek, mint az apácák. Jó, tudom, mi nem járhatunk el a Gambrinusba sörözni fiatalemberekkel, de miért nem hívjátok ide őket? Vagy miért nem megyünk el együtt sétálni? Hiszen mind csinosak vagytok, mindegyiknek akadna lovagja! Pulherija,

Julija, Jekatyerina, Lydia, Vilma, Marija, Anna, Szofija, mi van veletek?

A lányok összenéztek, vállat vontak, és nevettek Isabelle felháborodásán.

- Majd én szerzek nektek udvarlót! - erősködött Isabelle. - Holnap vacsora utánra vendégeket hívok, meglátjátok, milyen kedélyes estét töltünk majd együtt! Remélem, Frau Mathildénak nem lesz ellene kifogása.

Frau Mathilde nem is sejtette, hogy mit forgat fejében Isabelle. De amikor valóban beállítottak a meghívott vendégek, villámló szemmel méregette végig valamennyit. Szólni nem szólt egy szót sem, de olyan pillantásokat lövellt Isabelle felé, hogy az sejtette, a derék hölgynek nincs ínyére a vendégeskedés.

Pedig a fiúk - valamennyien medikusok, jogászok, műegyetemi hallgatók - csendesen viselkedtek, ittak ugyan a magukkal hozott borból, de egyetlen hangos szó sem hallatszott. Leginkább egyetemi problémák kerültek szóba, nagyrészt a tanárokról beszéltek, dicsérték Rosét, a sebészprofesszort, akinek gégeműtétei híresek voltak. Vilma nagy érdeklődéssel hallgatta a beszélgetést. Másnap Führsprech Sulzberger asszony szobájába kérette Isabelle-t, s kijelentette, hogy nem tűri a vendégeket. Penziója híres arról, hogy erkölcsös lakói vannak, nem engedi annak jó hírét lerombolni. Isabelle nagy, kerek szemekkel nézett Frau Mathildéra. Aztán csicsergő hangon megkérdezte, hogy az erkölcsös penzió miért lesz erkölcstelen, ha néhány egyetemi hallgató eljön este.

- Isznak, cigarettáznak, ledérkednek - mondta a derék hölgy mély megvetéssel - az én tiszteletre méltó otthonomban. Nem, kedves Mademoiselle Isabelle, én az édesanyjuk helyett édesanyjuk akarok lenni, és egy édesanya nem tűrhet ilyen feslettséget!

Isabelle szótlanul végighallgatta Frau Führsprech Sulzbergert, aztán kijelentette, hogy amennyiben nem fogadhat társaságot, még ma elköltözik. Akad még penzió vagy üres szoba Zürichben. Erre a váratlan fordulatra

Mathilde asszony hápogni kezdett. Elég nehezen tudta kiadni Maja üresen maradt szobáját, s most, október közepén még nehezebb lenne új lakót találni, különösen nőt. Mert férfit semmiképpen nem óhajtott házába fogadni. Úgy érezte, hogy ez teljesen tönkretenné jó hírét

- A hallgatás: beleegyezés — mondta vidáman Isabelle —, tehát ezentúl fogadhatunk vendégeket, kedves Mathilde asszony, tekintve, hogy nem apácakolostorba, hanem penzióba jöttem. Ami pedig az édesanyámat vagy bármelyikünk édesanyját illeti, arra ne legyen gondjai ők nyilván megbíznak bennünk, azért engedtek el. Nem akarnánk önt feleslegesen terhelni, amikor a penzió vezetése éppen elég gonddal, vesződséggel jár.

És Isabelle, egy kecses mozdulattal búcsút intve, már ott is hagyta a hüledező asszonyságot.

Kinn az előszobában kacagva utánozta Mathilde asszony szavait, megdöbbent, rémült arckifejezését és végül szégyenletes visszakozását.

- Ezentúl minden héten rendezünk összejövetelt - jelentette ki Isabelle -, hangversenyre is együtt járunk. Ne féljetek, azért lesz időtök tanulni is! - tette hozzá megnyugtatóan, mert látta, hogy Vilma kicsit riadtan néz rá. - Te, Vilma, te vagy a legcsinosabb valamennyiünk között, és egyszersmind a legbarátságtalanabb. Miért haragszol a férfiakra? így sohasem fogsz férjhez menni!

- Most fején találtad a szöget! - Lydia elnevette magát. - Hát vedd tudomásul, hogy Vilma az egyetlen asszony közöttünk. Igaz, Pulherija is férjnél van, de csak névházasságot kötött. Viszont Vilmának otthon igazi férje, sőt kisfia is van!

Isabelle hitetlenkedve nézett hol egyikre, hol másikra. És ha Lydia tréfás szavai nem győzték volna meg, Vilma elkomolyodott arca, megrebbenő tekintete elárulta, hogy a finn lány igazat beszélt. Isabelle elszégyellte magát.

- Akkor... akkor bocsáss meg, ha tapintatlan voltam. Nem akarattal tettem. Ezek szerint még ha akadna is udvarlód, vissza kellene utasítanod. Ámbár...

Isabelle könnyedén vállat vont, mormogott még valamit franciául, aztán szobájába sietett. Leült az íróasztala mellé, és tűnődve nézett maga elé. Sohasem hitte volna, hogy ez a szőke, karcsú fiatal lány - asszony, sőt anya. De hát ha asszony és anya, miért hagyta ott a családját? Pulherija azt is elárulta, amit Vilma titkolt: nemcsak asszony, hanem gazdag földbirtokos felesége, földbirtokos leánya, méghozzá grófnő, aki kastélyban született, s ott nőtt fel, szobalányok, inasok szogálták ki, egész nap semmi dolga sem volt. Isabelle nem sokáig töprengett Vilma rejtélyén. Azt gondolta, hogy nyilván nem szerette az urát. Mert ha szerette volna, nem tudta volna otthagyni. El is határozta, hogy amint erre alkalom adódik, kikérdezi Vilmát házassága felől. Persze nagyon vigyáz, hogy meg ne bántsa az érzékenységét. Mert a szép magyar grófnő nagyon érzékeny teremtés, ezt Isabelle hamarosan észrevette. De addig is, amíg Vilma házasságát magával Vilmával megbeszélhette volna, a többieknél puhatolózott. Pulherija azonban erélyesen leintette:

- Ne törd mindig a szerelmen a fejedet, Isabelle! Nekünk más céljaink vannak. Mi, akik ide jöttünk tanulni, s vállaltunk minden nehézséget, nem törődünk az emberek fullánkos megjegyzéseivel, gyakran megvetésével, nem pazarolhatjuk energiánkat a szerelemre. Nekünk hivatásunk van.

- Olala! - Isabelle kis fricskát nyomott Pulherija orrára. - Csak ne legyen olyan büszke, asszonyom! És ne beszéljen olyan lenézően a szerelemről! Ne higgye, hogy elbújhat olyan fennkölt szavak mögé, mint „hivatás". Mindannyian fiatal, egészséges emberek vagyunk, és a szerelem hozzátartozik az élethez. Azért beszélsz olyan gőgösen, mert még sohasem voltál szerelmes! Igaz, Pulherija? Valld be, hogy igaz!

- Igaz... - Pulherija belepirosodott ezekbe a szavakba, nem állta a francia lány nyílt, átható tekintetét. - Miért, te voltál már szerelmes?

- Igen! - Isabelle felkapta a fejét. - Nem is egyszer,

többször. Pillanatnyilag nem vagyok szerelmes. De hamarosan leszek, érzem, nem tudom az életet szerelem nélkül elképzelni. Leszel még te is szerelmes, Pulherija! És boldog asszony lesz belőled.

- Hogyan? Hiszen én névházasságot kötöttem, ki tudja, el tudok-e majd válni a férjemtől? Szergej Németországban tanul, három éve nem hallottam róla. Egy honfitársnőm, Marija Alekszandrovna, férjhez ment Bokovhoz; ő volt a. el ő a baráti körömben, aki névházasságot kötött. És amikor beleszeretett Szecsenovba, nagyon soká nem tudott elválni a férjétől. Az addigra olyan szerelmes lett, és úgy ragaszkodott hozzá, hogy nem akarta elengedni. Azért mond m neked, Isabelle, mi, akik a tudományos pályát választottuk, jobb, ha nem foglalkozunk a szerelemmel.

- Hány éves vagy te, Pulherija? - kérdezte ingerkedve Isabelle.

- Huszonnégy - felelte kicsit szégyenkezve az orosz lány.

- Huszonnégy? ... Bizony, már matróna vagy - csúfolódott Isabelle -, tiszteletre méltó matróna! Hát mondok én neked valamit, neked is meg a többieknek is megmondom: lehet belőletek jó orvos, jó nyelvész, fizikus, bármi, akkor is, ha szerettek valakit! Sőt - tette hozzá -, ha majd beleszeretsz valakibe, még jobban tudsz dolgozni, több lelkesedés, érdeklődés lesz benned!

Pulherija meglepetve nézett a kis franciára.

- Ugyan honnan veszed ezt? Tapasztalatból? - kérdezte végül eltűnődve.

- Bizony tapasztalatból - bólintott Isabelle -, mindig jobban megy a munka, ha szerelmes vagyok! Tudod, olyankor, ha felébredek, úgy érzem, érdemes felkelni. Az egész nap olyan gyorsan, vidáman múlik el! Az agyam is sokkal jobban fog. így volt otthon, Limogesban, mielőtt eljöttem. Egy fiatal orvost szerettem, de szegények voltunk mind a ketten, és a fiúnak gazdagon kellett megnősülnie. Nem haragudtam rá, ez az élet rendje,

hozomány nélkül nem könnyű feleségül venni egy lányt, különösen egy kezdő orvos nem tehet ilyent. Majd ha elvégeztem az egyetemet, senki sem kéri tőlem számon a hozományomat. Akkor a diplomám lesz a hozományom! Jaj, Pulherija, bár már találnék valakit, akibe beleszeressek! Nem fontos, hogy hozzámenjek, csak szerelmes akarok lenni! Nincs annál jobb, pezsdítőbb érzés! Olyan, mintha kissé spicces lennél. Próbáld meg te is egyszer! És mondd meg a többieknek, hogy vége az unalmas vénkisasszony-életnek! Majd meglátjátok, hogy ezentúl mennyivel vidámabb, kellemesebb napok virradnak rátok!

Isabelle nemcsak Pulherijával, a penzió többi lakójával is közölte, hogy ezentúl minden héten vendégeket hív, vasárnaponként pedig közös kirándulásra viszi valamennyiüket. Valóban csodálatos energia buzgott benne. Olyan volt, mint a higany, mindenütt jelen volt, mindenre ráért, tanácsokat adott a lányoknak, hogyan öltözködjenek, reggelenként megjelent a sütővassal, rendbe hozta a frizurákat, sőt Juliját, akinek zsíros arcbőre volt, be is púderezte.

- De ez titok, nagyon nagy titok — súgta Julijának -, el ne meséld senkinek, hogy púder van az arcodon, mert ha Frau Mathilde megtudja, kiseprűz, még azzal sem törődik, ha üresen marad a szobája!

Isabelle szerette volna, ha Vilma megnöveszti a haját; szörnyülködve hallgatta, amikor Vilma elmesélte, hogy elutazása előtt való napon vágatta ilyen rövidre derékig érő haját.

- Növeszd meg, Vilma, növeszd meg! - kérlelte a kis francia lány. - Vétek, hogy nem törődsz semmit sem magaddal. Tudod, milyen szép lennél, ha rendesen fésülködnél, s elegánsan öltözködnél? Te lennél a legszebb az egyetemen.

- Ugyan, Isabelle, ne túlozz - mosolygott Vilma, és legyintett -, a hajamat pedig, ne haragudj, senki kedvéért sem növesztem meg! Rengeteg felesleges időt rabol el a

fésülködés. Már kislánykoromban, az intézetben is tíz perccel korábban kellett felkelnem, mint a többieknek, mert nekem volt a leghosszabb és legsűrűbb hajam, sokáig tartott a fésülködés. Akkor persze még eszembe se jutott, hogy rövid hajat hordjak. Mindig azt hallottam: „A haj a nő legszebb ékessége, koronája." Így hát kínlódtam az ékességemmel meg a koronámmal. Aztán elutazásom előtt való napon bementem egy fodrászhoz, s kértem, hogy vágja rövidre a hajam. A fodrász sehogy sem akarta teljesíteni a kérésemet. Könyörgött, hogy ne csináljak bolondságot. Úgy viselkedett, mintha súlyos műtét előtt állna. De én egy cseppet sem sajnáltam, amikor az olló belenyisszant a hajamba. Tudod, Isabelle, milyen könnyű, felszabadult érzés, hogy nem kell annyi csipesszel, csavaróval, sütővassal bajlódnom?

- Olala, olala - Isabelle csak vonogatta a vállát -, nehéz dió vagy te, Vilma! Azt hiszem, semmire sem megyek veled. Bizonyára azt sem veszed észre, hogy Alfonso halálosan szerelmes beléd!

Vilma újra csak legyintett. Isabelle vendégei között mostanában gyakran feltűnt egy spanyol medikus, aki nem is titkolta, hogy Vilma miatt jár ide. A tüzes fekete szemű, olajos bőrű fiatalembert Vilma **fehér** bőre, szőkesége, kék szeme vonzotta. Isablle-nek elárulta, hogy feleségül szeretné kérni Vilmát, de nem meri. A kisasszony (Alfonso természetesen lánynak tartotta) olyan szigorúan néz rá, hogy beléje fagy a mondanivaló. Talán ha Isabelle tolmácsolná a kérését...

Isabelle-t jókedvre derítette Alfonso vallomása. Nem árulta el, hogy Vilma férjes asszony, mulattatta a derék spanyol őszinte lángolása. „Ez igen - gondolta -, jó, ha tanulás közben van valami szívderítő, lelket vidámító szórakozás. Ez a kis idill mindenesetre ilyen lesz!"

Megígérte Alfonsónak, hogy közbenjár érdekében. Meg is mondta Vilmának, és kérte, ne árulja el, hogy férjes asszony, de Vilmát sokkal jobban érdekelték az

Élettani Intézetben folytatott kísérletek, mint a spanyol fiú szerelme. És a következő szombat este, amikor Alfonso epekedve pillantott rá, meg is mondta kereken:

- Kérem, Senor Ferrogut, ne nézzen rám ilyen bánatosan. Nincs ennek semmi értelme. Én tanulni jöttem Zürichbe, csakis tanulni. Ha udvarolni akar, keressen magának valami fiatalabb, vidámabb teremtést, az bizonyára *még* örül is ennek a rajongásnak.

- De kisasszony! - Alfonso vérvörös lett. - Megkértem Isabelle kisasszonyt, hogy tolmácsolja őszinte vonzalmamat! Én önt feleségül akarom venni.

- Úgy látszik, Isabelle elfelejtette közölni, hogy nem mehetek férjhez magához, mert ezt a csacsiságot már elkövettem egyszer, nyolc és fél esztendeje. Nekem otthon férjem s kisfiam van.

- Nem, ez nem igaz — ugrott fel szenvedélyesen a spanyol -, csak el akar küldeni magától! Megmondhatja, ha terhére vagyok, ha ellenszenvesnek talál! De nem kell ilyen kifogásokkal élnie, ilyen lehetetlen dolgot kitalálnia.

- Lehetetlen? Várjon egy keveset! — Vilma szobájába sietett, és kisfia képével tért vissza. - Ide nézzen! Itt a fiam. Hasonlít rám, láthatja, hogy nem hazudok.

Alfonso a kezébe vette a képet, és hangos nevetésre fakadt.

- A fia? Az öccse - mondta megnyugodva -, természetesen hasonlít magára. De ne akarja elhitetni velem, hogy ekkora fia van!

- Nézze, tudtam, hogy nem hiszi el, amit mondok. Ezért levelet is mutatok: igaz, magyarul ír a kisfiam, de annyit el tud olvasni, hogy „mama". Ez a szó minden nyelven ugyanazt jelenti.

Alfonso arca kicsit megnyúlt, míg a levelet nézegette, de azért nem hitt teljesen Vilmának.

- Nyilván nagy korkülönbség van maga és az öccse között - mondta végül kis tűnődés után. - Maga nevelhette a kicsit, anyja helyett anyja volt, azért ez a meg-

szólítás. Mikor utazik haza, a téli szemeszter után vagy csak jövő nyáron?

- Miért kérdi? - Vilma csodálkozva nézett a spanyolra.

- Azért, mert akkor elkísérem - jelentette ki Alfonso villámló szemmel. - Bemutatkozom édesapjának, a kis öccsének, az egész családnak, és feleségül kérem magát.

- Nem tudom, mikor kerül erre sor ... - Vilma elfelhősödött arccal nézett maga elé. - Ha haza akar kísérni, várnia kell, míg elvégzem az egyetemet.

5

A második zürichi esztendő még gyorsabb iramban múlt el, mint az első. Vilma már nem vett órákat Schultess tanár úrnál, egy év alatt tökéletesen megtanulta a középiskolai latin- és matematikaanyagot. Ludimar Hermann professzor felvette az Élettani Intézetben megüresedett helyre, és Vilma volt az intézet legszorgalmasabb dolgozója. A professzor európai hírű tudós volt, s nagy kitüntetésnek számított, ha valaki intézetében dolgozhatott. A zürichi polgárok közül sokan ellenszenvvel néztek Hermannra, mert tudták, hogy kísérleteihez halakat és békákat használ fel, s abban az időben még élénk harc dúlt Zürichben, a lakosság nagy része követelte, hogy tiltsák meg az állatkísérleteket. Hermann professzor az izmok és idegek elektromos ingerlékenységének okaival foglalkozott; nemcsak állatokon, hanem növényeken is megfigyelte az áram hatását. Vilma az intézetben való munkája közben döbbent rá, hogy nem volt elég a matematika és latin pótlása, fizikai ismeretei is nagyon hiányosak. Ezért egy szombat délután felkereste Schultess tanár urat, és szégyenkezve bevallotta, hogy fizikaórákat szeretne venni. A derék tanár úr belepirosodott örömébe, még a kopasz feje búbja is rózsaszínű lett, aztán órarendet szedett elő. Egy darabig nézegette a teleírt papír-

lapot, majd - mivel másképp nem tudta volna Vilmát beilleszteni tanítványai közé - hirtelen radírt vett kezébe, és több helyen kiradírozta a beírt neveket. Majd az üres helyre gondosan Vilma nevét írta be.

Isabelle fejcsóválva tapasztalta, hogy hiába hív szombat estére vendégeket, hiába vásárol hangversenyjegyeket, a lányok nem lelkesednek sem az összejövetelekért, sem a hangversenyekért. Pulherija és Anna utolsó szigorlatukra készültek, remélték, hogy decemberben mindkettőjüket doktorrá avatják.

- Olala - vont vállat Isabelle -, és mi történne, ha elhalasztanátok a szigorlatokat? A nap éppen úgy felkelne, mint eddig, és a föld sem szűnne meg forogni! Aztán itt van Vilma, ő még csak másodéves, és hajnaltól éjfélig az egyetemen van. Alfonz meg engem nyaggat, könyörög, hogy járjak közben az érdekében. Te Vilma, úgy hallottam, hogy ez a spanyol nagyon gazdag. Valami bányájuk van: réz- vagy szén- vagy vasbánya. Te, gondold meg a dolgot!

Vilma csak mosolygott, nem is igen hallotta, amit Isabelle beszélt. Csak egy pillanatra ütötte meg a fülét a „gazdag" szó. Gazdagság... Mikor férjhez ment, György nagyon gazdag volt. És mit jelentett számára a gazdagság? Mindössze annyit, hogy a kapott ékszerek árából tud tanulni. De sokkal gyorsabban fogy a pénz, mintsem gondolta volna. Amikor egy-egy nagyobb bankjegyet felvált, megriad, és szeretné visszahúzni az odaadott pénzt. Jaj, csak el ne fogyjon, amíg el nem készül! Akkor már nem lesz szüksége rá. Mert akkor ő maga is tud majd pénzt keresni. Milyen csodálatos érzés lesz az, ha a munkájáért pénzt kap, ha nem kell, hogy eltartsák. Akkor nem vághatja György a szemébe: „Én vagyok a maga ura és parancsolója!"

Isabelle egy darabig várta, hogy Vilma feleljen, majd amikor semmi válasz nem kapott, dohogva becsapta maga mögött az ajtót. Vilma pedig, fel sem tekintve, tanult tovább.

Pulheriját december 20-án ***avatták.*** Anna avatása a következő év januárjára maradt. Szülei évek óta kuporgattak útiköltségre, hogy eljöjjenek lányuk avatására. Még a január elsejei fizetést kellett édesapjának megvárni, azért halasztotta el Anna az avatást. Pedig a szigorlatot Pulherijával együtt jelesre tette le. Vilma, amikor a hallgatóság körében ülve végignézte Pulherija meghatott arcát, arra a tavaszi napra gondolt, amikor György az újságból felolvasta, hogy Zürichben nőket avattak doktorrá. Milyen távolinak, valószínűtlennek hangzott a hír! Egy pillanatra újra Pándon érezte magát, mellére valami nyomás nehezedett, mintha a múlt lidércei bukkannának fel újra. Néha álmodik is Pándról, akkor is verejtékes-csapzottan ébred, s ha körülnéz az egyszerű szobában, ha az íróasztalon tornyosuló könyvekre esik tekintete, csak akkor nyugszik meg.

„Doktorrá fogadom, doktorrá fogadom" - hangzott a rektor szava, és egymás után hajoltak meg ügyefogyott-lámpalázasan a jövendő doktorok, közöttük egyetlen nő: Pulherija. Isaibelle hiába igyekezett, hogy frizuráját feltornyozza, éppen úgy koszorúba tűzte haját, mint eddig, és fekete ruhájára sem engedett semmiféle díszt aggatni. Mindamellett szép volt, arca kipirult, szeme csillogott.

A karácsonyt még a Phönix-penzióban töltötte, meg akarta várni Anna avatását, azután együtt készültek vissza Oroszországba. Szergej írt Németországból, Berlinben tanult; azt ajánlotta Pulherijának, hogy ha nem sikerül Oroszországban állást kapnia, jöjjön Németországba.

— Nem! - rázta a fejét energikusan az új doktorkisasszony. - Nekem otthon kell állást kapnom. Ha már egyetemre nem járhattam otthon, legalább a munkalehetőséget ne vegyék el tőlem!

Vilmát újra megdöbbentették Pulherija szavai.

- Azt hiszem, rémeket látsz — mondta vigasztalóan. - Remélem, hamarosan kapok tőled levelet, amiben értesítesz, melyik: kórházban dolgozol.

- Bár már meg tudnám írni ezt a levelet! - Pulherija átölelte Vilmát, és sóhajtva jegyezte meg: - Nagyon fogsz hiányozni nekem te is meg a többiek is. Szépek tartalmasak voltak ezek az évek, s most, ha hazamegyünk, ki tudja, mi vár ránk?

Pulherija és Anna elutazása után árván érezték magukat a penzióbeliek. Führsprech Sulzberger asszony is szomorkodott lakói távozásán, üresen maradt a szobájuk, még Isabelle jókedve is megcsappant egy kicsit. A szombat esti összejövetelek látogatói lassanként elmaradtak, a kis francia lány hiába igyekezett hangulatot teremteni. A lányok, ha meg is jelentek rövid időre, hamarosan visszasiettek szobájukba, és tovább tanultak. Alfonso csak addig maradt, ameddig Vilma. Amint Vilma visszavonult, a spanyol is távozott. Még egy szemrehányó pillantást vetett Isabelle-re, aki bűnbánóan széttárta karját, jelezve, hogy nem tehet semmiről sem.

A második év végén ismét csupa jeles díszítette Vilma leckekönyvét, és Hermann professzor külön megdicsérte az intézetben végzett szorgalmas munkájáért. Azután megkérdezte, hogy a nyár folyamán hazautazik-e. Vilma megmondta, hogy nincsen pénze útiköltségre.

- Akkor szívesen látom a nyár folyamán is az intézetben - mondta a professzor, és Vilma elpirulva köszönte meg a kitüntetést. Úgyis ez volt titkos vágya. A professzor maga sem ment el szabadságra, folytatta kísérleteit, s szívesen vette, ha Vilma segít a kísérletekben, különösen a táblázatok és számítások készítésében.

A két angol lány ezen a nyáron is eljött Zürichbe, sőt még egy társnőjüket is magukkal hozták. Mathilde asszony boldogan adta oda a két üresen maradt szobát, de Phyllis és Gwendolyn csalódottan kereste Pulheriját és Annát. És Vilmával is elégedetlenek voltak. Vilma ezen a nyáron alig járt velük, a nap nagy részét az intézetben töltötte.

- Jövőre nem jövünk ide! - zsémbeskedett Phyllis. - Ezt igazán nem érdemeltük tőled, Vilma! Télen olyan

sokszor gondoltam rád, amikor a tanítványaimnak Magyarországról tanítottam. Még összetűzésem is támadt az igazgatónővel; azt hitte, hogy mindaz, amit elmondok, csak mese. És ahelyett, hogy meghálálnád, amit házádért tettem, egyszerűen faképnél hagysz bennünket! Mit csinálsz te abban a rossz szagú laboratóriumban?

- Gyere el egyszer - ajánlotta Vilma -, s nézd meg, milyen érdekes kísérleteket végzünk az állatokon, sőt növényeken. Nemsokára megjelenik a professzor dolgozata, már mindenki nagy érdeklődéssel várja.

- Lehet - vont vállat Phyllis -, de én képtelen lennék végignézni ilyesfajta kísérleteket. Hát nem sajnálod az állatokat? Megszakadna a szívem értük! Mit mondasz? Hogy meg is mérgezitek a halakat? Ne haragudj, darling, de én ilyesmit nem nézek végig, akármilyen magasabb cél érdekében bántjátok is az állatokat!

Vilma nem akarta megbántani az angol lányokat, és szakított időt, hogy legalább uszodába menjen velük. Még korábban kelt, és még később feküdt le. Néha maga is csodálkozott, hogy napi négy-ötórás alvás és a nyers koszt mellett milyen erős és munkabíró. A professzor egyszer meg is kérdezte, hogy még mindig nem szakított-e a vegetáriánus életmóddal. Amikor Vilma közölte, hogy most is csak tej, kenyér és gyümölcs a tápláléka, Hermann tűnődve nézett végig rajta.

- Már tavaly is említettem, hogy maga élő cáfolata az elméletemnek, idén kénytelen vagyok ezt megerősíteni. És még azt is hozzá kell tennem, hogy nem átlagember. Nagyon erős akarata lehet! Ez az akarat hajtja előre. Maguk, nők, mind ilyenek. Ahány nőtanítványom volt, mind ilyen lázasan, megszállottan tanult, dolgozott. Mit akarnak maguk elérni? Hová igyekeznek? És aztán ... ha eljutottak oda, ahová olyan vadul törtettek, vajon jobb lesz? Igaz, miért kérdezem ezt magától, éppen annyira nem tud rá válaszolni, mint én. Majd az idő mutatja meg, hogy miféle utat törtek maguknak.

Mindenesetre kívánom, hogy boldoguljanak, és előrejussanak azon az úton, amelyen elindultak.

A professzor kezet fogott Vilmával, aki fülig pirult zavarában. Ritka eset volt, hogy Hermann ennyi figyelemre méltatta egyik hallgatóját, s magánbeszélgetést folytatott vele. Rendszerint csak a kísérleteket és a felmerülő problémákat tárgyalta meg tanítványaival.

Amikor a professzor kiment, a kollégák közrefogták Vilmát, és élénken érdeklődtek a lezajlott beszélgetésről. Vilma azonban kitért a felelet elől. A fiúk abba is hagyták a faggatást, de a két vele dolgozó lány - egy angol és egy amerikai - nem nyugodott.

- Talán szerelmes beléd a prof? - kérdezte ingerkedve Mary.

Vilma egy pillanatra csodálkozva nézett Maryre, aztán bosszúsan bólintott.

- Tökéletesen eltaláltad - mondta -, bámulatra méltó az éleslátásod, és ha már így eltaláltad, meg kell mondanom, hogy ez alatt a rövid idő alatt szerelmet is vallott! Csak azért nem térdelt le előttem, mert túl sokan voltatok a közelben. De ha nagyon igyekeztek, a következő alkalommal megleshetitek, hogy térdre borulva fog újra szerelmet vallani. Mert sejthetitek, hogy elutasítottam, de bizonyosra veszem, hogy nem hagyja annyiban, és újra ostromolni kezd!

Mary és Susy megütődve pislogtak Vilmára. Fel sem tételezték volna a hallgatag, mindig nyugodt és mindig udvarias kolléganőjükről, hogy ilyen csípős is tud lenni.

- Úgy látszik, a fejébe szállt a dicsőség - súgta végül Susy Marynek —, azt hiszi, neki mindent szabad, mert a prof megszólításával tüntette ki.

- Hiába, ezeknek a balkániaknak nincs modoruk — állapította meg Mary, és megvető pillantással mérte végig Vilmát.

De a pillantás célt tévesztett. Vilma már ott hagyta két fullánkos társnőjét, és leült az íróasztalhoz. Az előtte való nap végzett kísérletiek számításait másolta le. A má-

solás sokkal lassabban ment, mint a számítás, tudta, hogy írása nehezen olvasható, és nagyon kell igyekeznie, hogy a táblázatok könnyen áttekinthetők legyenek.

Vilma rendszeresen írt hetenként haza. Néha, amikor leült az íróasztala mellé, az intézeti évekre gondolt: az intézetben is hetenként egyszer kellett levelet írniuk, akár volt kedvük, akár nem. Gyakran kötelességnek érezte a levélírást, töprengett, milyen témát keressen, mi érdekelhené férjét. Tudta jól, hogy a tanulmányai nem érdeklik; ha az elért eredményeiről írna, talán még bosszankodna is. Hiszen minden levelében megkérdi: nem unta még meg Zürichet? Nem akar hazajönni? Ezeket a kérdéseket válasz nélkül hagyta. A legszívesebben csak kérdezett volna a levelében, a kisfiáról: milyen nagyra nőtt, mivel játszik a legszívesebben? Tanul-e szorgalmasan? Olvasgat néha? De György nagyon ritkán felelt a feltett kérdésekre. Vilma gyakran érdeklődött anyósa állapota felől, néha külön is írt neki, erre sohasem kapott választ.

A család többi tagjai közül csak Kálmánnal levelezett. Kálmán számolt be arról, ami a kastélyban történt, ő közölte az öreg Fruli halálát. Iréne és Irma az első évben még írtak egy-egy képeslapot, karácsonyra, névnapra, de hamarosan ezt is beszüntették. Ha nagy néha hazalátogattak édesapjukhoz, Kálmánnál érdeklődtek „szegény Vilma" felől. És mindketten Györgyöt sajnálták, azt a derék, jó embert, akit ilyen szégyenletesen otthagyott a felesége. Kálmán hiába próbálta megmagyarázni, hogy elsősorban Vilma nem hagyta ott a férjét, csak tanulni ment, másodsorban még az sem lenne meglepő, ha Vilma valóban otthagyja a férjét.

- Ugyan miért? - fortyant fel Iréne. - György sem rosszabb, mint a többi férj. Gondtalan életet biztosított Vilmának, s mindennel elhalmozta. Mennyi ékszere volt! És az ostoba, mindent eladott. És ha néha a sógor in-

dulatos volt, nem kellett volna a húgocskámnak olyan nagyon a szívére venni! Ha az uram dühbe gurul - s bizony elég gyakran előfordul -, kitérek az útjából. Amilyen hamar felfortyan, éppen olyan hamar le is csillapszik. Egy asszonynak okosnak kell lennie, kedves bátyám! - fejezte be Iréne a fejtegetését, s Irma buzgón helyeselt neki.

Kálmán vállat vont. Tudta, hogy két húga világéletében szűk látókörű és butácska volt, és sohasem értették meg Vilmát. Hiába is magyarázná nekik, hogy Vilma a házasságban nemcsak a gondtalan életet kereste, s nem elégítette ki a sok ékszer. Talán ha Györgyben igazi élettársat talál, elcsitul benne az a nyugtalanság, amely gyerekkora óta kínozza. A tudásszomját kielégítik a könyvek, gyógyítóvágyát, segítőkészségét pedig kiéli a környezete, az uradalmi cselédek gyógyításában.

Kálmán időnként ellátogatott Pándra, főleg azért, hogy Vilmának beszámolhasson kisfiáról. Ha nem is tudta, sejtette, hogy György milyen rossz levélíró, és azt is sejtette, hogy Vilma milyen mohón várja a fiáról szóló híreket. A kis György örömmel szaladt Kálmán bácsi elé, eldicsekedett, hogy már milyen jól tud lovagolni, megmutatta, milyen magas fára mászott fel, hívta: jöjjön rabló-pandúrt játszani. Kálmán kérte, mutassa meg az iskolafüzeteit, a kisfiú ilyenkor zavartan elmosolyodott, s gyorsan másról kezdett beszélni. Egyszer sikerült a tanítójával beszélni, aki kijelentette, hogy bár nagyon eleven eszű a legifjabb Szilassy György, nemigen érdekli a tanulás. Az írása macskakaparás, olvasni nem szeret, de számolni kitűnően tud. „Jó gazda lesz belőle - mondta a tanító biztatóan -, és mi egyébre lenne a fiatalúrnak szüksége? A tisztartók nem tudják majd becsapni, egy pillanat alatt fejben kiszámolja majd, hány mázsa búzával akarják megrövidíteni. És ennyi elég egy ilyen nagy úrnak!"

Kálmán, aki pontosan tudta, hogy sógora milyen nehézségekkel küzd, hogyan apad évről évre a föld, csak

bólintott a tanító szavaira. De magában kis szorongással gondolt arra, hogy mi lesz, ha unokaöccse felnő. Addigra már biztosan nem kell a tiszttartók körmére nézni; ha marad is valami a birtokból, a kis György azzal egyedül is elboldogul. De erről nem beszélhetett sógorával, ,s nem is írhatott róla Vilmának. Ehelyett dicsérte a kisfiú számolási készségét, amiről egyébként személyesen meg is győződött. Vilma mindig jobb kedvű lett Kálmán levelei után. Eszébe sem jutott, hogy bátyja mennyi mindent hallgat el, s milyen tehetségesen domborítja ki a kis György kiváló képességeit. A levélben nem volt egy szemernyi hazugság sem, s a valóságtól mégis elég messze járt.

A valóságra Vilma csak akkor ébredt rá, amikor hazalátogatott. Feltett szándéka volt, hogy csak akkor megy haza, amikor elvégezte az egyetemet. Addig a téli és nyári szünidőket tanulásra használja fel, hiszen minden perc drága. Amikor elvégezte a harmadik évet, már sebészetet is tanultak, és bejárhattak a klinikára. Nyáron kevesen maradtak Zürichben, s akik ott maradtak, azok is inkább a szabadba igyekeztek, senki sem vágyott a kórtermekbe vagy a műtőbe. Vilma azonban szívesen töltötte délelőttjeit a klinikán. Büszke volt, hogy Rose professzor kíséretében megjelenhetett a betegágyaknál. A professzornak legendás híre volt, nagyon sok diftériás gyereket mentett meg a haláltól bravúros gégeműtétjeivel. Amikor Rose délelőttönként végiglátogatta a kórtermeket, Vilma leghátul lépkedett. A professzor egy alkalommal - három nappal a műtét után - egy kis betegénél feltűnő javulást tapasztalt, megállt az ágy előtt, és hosszasan magyarázni kezdte az eset előzményeit, a műtétet s a hirtelen javulás feltételezett okait. Majd hátrafordult, s akkor kicsit elcsodálkozva tapasztalta, hogy előadását az orvosokon és nővéreken kívül csak Vilma hallgatja.

- A kisasszony hányadéves? - fordult Vilmához.

- Negyedéves vagyok - válaszolta Vilma halkan, szo kása szerint nyakig pirulva.

- Hm ... hm ... nagyon tiszteletre méltó, hogy ilyen szép időben, ahelyett, hogy a tavon csónakázna, vagy uszodába menne, a klinikán tartózkodik. Műtétekre is be szokott járni?

- Igen - most már az osztályos orvos vette át a szót -, Hugonnai asszony egyik legszorgalmasabb hallgatónk.

- Asszony? Hugonnai asszony? - A professzor nehezen ejtette ki a számára szokatlan nevet. Majd alaposabban megnézte Vilmát. És hozzá fordult: - Jelen volt akkor, amikor a beteget operáltam, asszonyom?

- Igen, professzor úr - felelte Vilma elfogódottan. A nővér ránézett, meg akart szólalni, de Vilma tekintete elhallgattatta. A nővér el akarta mondani, hogy Vilma a műtét napján késő estig benn maradt a klinikán, s könyörgött, hadd töltse itt az éjszakát. A gyerek - öt év körüli szőke kisfiú - a kis Györgyre emlékeztette. De a nővér kérlelhetetlen volt - ellenkezett a szabállyal, hogy bárki idegen a klinikán maradjon. Az ápolónő csak a fejét csóválta. „Mi lenne az orvosokból, ha minden betegükhöz személyes érzés fűzné őket? - kérdezte megrovóan. - Akkor nem lehetnének jó orvosok! - tette hozzá. - Tanulja ezt meg, s igyekezzen megváltozni, különben hamarosan belebetegszik a mesterségébe!"

Vilma belátta, hogy valami igazság van a szikár, szenvtelen arcú ápolónő szavaiban, aki pontosan, szakszerűen látta el a feladatát, de azért nem tehetett arról, hogy minden egyes beteg, különösen gyerek ágyánál szorongó vággyal kívánta, hogy segíteni tudjon.

A professzor tovább nem kérdezősködött, de másnap már bólintott Vilma felé, amikor elkezdte szokásos aznapi vizitjét.

Ez alkalommal Vilmán kívül még négy orvostanhallgató jelent meg; nyilván az osztályos orvos mesélte el valamelyik gyakorlaton, hogy a professzor megszólításával tüntette ki Vilmát.

- Nem volt elég az Élettani Intézetbeli sikere, most már a sebészet felé kacsingat! - epéskedtek kollégái, személyes sértésnek vették Vilma szorgalmát. Úgy érezték, buzgalmával rossz példával jár elöl, s ha nem igyekeznek behozni, lemaradnak. Pedig a szép nyári napokon egyiküknek sem volt különös kedve a munkához. De nem hagyhatták, hogy egy nő megelőzze őket.

Vilma nem sejtette, hogy lelkesedése, munkavágya milyen ellenszenvet kelt társai körében. Lakótársnői gondosan elhallgatták ezt előtte, még Alfonso sem említette, hogy egy német diákkal párbajt akart vívni Vilma miatt, merít az kifogásolta szorgalmát. A szenvedélyes spanyol már elküldte segédeit. A német örült az alkalomnak, úgyis unalmasnak találta a zürichi nyugodt, verekedés- és iddogálásmentes életet. Lydia akadályozta meg a párbajt; Alfonsónak megmagyarázta, hogy Vilmának milyen rossz hírét keltenék a verekedéssel, a némettel pedig közölte, hogy bejelenti a rektornak a párbaj helyét és idejét. Vilma csak később tudta meg, hogy lánglelkű lovagja milyen meggondolatlanságot akart érte elkövetni. Nem tudta, hogy bosszankodjék-e, vagy mosolyogjon Alfonsón. Társai rosszakaratú megjegyzései azonban nagyon bántották, különösen az fájt, hogy még a lányok között is akadt olyan, aki ellene áskálódott.

Lydia vigasztalta, és megmagyarázta, hogy Susy és Mary nem a tanulást irigylik tőle, csak azt, hogy a professzor erre felfigyelt.

Vilma vállat vont.

- Nem veszem el tőlük a helyet - mondta -, az Élettani Intézetben csak az dolgozhat, aki helyet kapott, de a kórterembe mindenki bejöhet, ott nincs kötött létszám. Ha Susy és Mary úszás helyett műtéteken akarnak részt venni, senki sem akadályozza meg ebben őket.

A lányok azonban nem akarták a vakáció rövid napjait kihasználatlanul hagyni, és továbbra is Vilma maradt az egyedüli nő Rose professzor reggeli vizitjein. A

műtéteiknél is jelen volt, nézte az orvos hosszú ujjú, vékony kezét, mely boszorkányos gyorsasággal és biztonsággal dolgozott.

„Ó, ha nekem kellene egy ilyen műtétet végrehajtanom, hogy remegne a kezem ... Vajon meg merném-e tenni?" - gondolta gyakran elakadó lélegzettel. Néha álmodott is a műtőről, már ott állt a beteg mellett, körülötte társai figyelték gúnyos-fölényesen, a professzor maga adta kezébe az operálókést... De amire odáig ért volna, hogy a beteghez nyúljon, csapzott-verejtékesen fölébredt.

Így múlt el a július és augusztus első fele. A professzor két hét szabadságra ment, Vilma azonban most sem akart megválni a klinikától. A reggeli viziteken a gyerekek boldogan fogadták, felragyogott az arcuk, vékony kis hangjukon hívták magukhoz. Némelyik olyan volt, mint egy fészkéből kipottyant kis madárfióka, Vilma a legszívesebben valamennyit magához ölelte volna. Gyakran gondolta, hogy ezek elbírnák azt a sok szeretetet, ami benne összegyűlt, s amit senkinek sem tudott odaadni. Sem a férjének, sem a kisfiának... A kis György sohasem nyújtotta ilyen vágyódva felé a karját. „Talán ha lány lenne, több szüksége lenne rám! - gondolta, ha megállt egy-egy kislány ágya mellett, s érezte a gyerek sóvárgó pillantását, kezébe vette lesoványodott, gyenge kis kezét. - Vajon lesz-e nekem valaha kislányom, aki szeret, és akit én is nyíltan szerethetek, becézhetek?" - töprengett néha, ha végigjárta a kórtermet.

Augusztus végére várták vissza a professzort, aki Olaszországban töltötte szabadságát. A klinikán nagytakarítást tartottak, az adjunktus végigjárt minden helyiséget, és kérte Vilmát, hogy alaposan vizsgáljon át mindent.

- Tudja, Frau Hugonnai, a női szem gyakran meglát olyan részleteket, amelyek felett a férfiak elsiklanak. És sajnos, a professzornak sok tekintetben női szeme van. Nem akarom, hogy megérdemelt pihenése után azonnal

bosszankodjék valami apróság miatt. Holnap majd korán bejövünk, és együtt utánanézünk mindennek.

Vilma azonban nem tudott másnap eleget tenni az adjunktus kérésének. Az éjszaka folyamán sürgöny érkezett Nagytétényből. A sürgönyben Kálmán értesítette húgát, hogy édesapjuk váratlanul elhunyt. Vilma egy kis bőröndbe dobálta a legszükségesebb holmiját, és az állomásra sietett. Az adjunktusnál néhány kapkodó sorban mentette ki magát, a levelet Lydiának adta, s kérte, hogy juttassa el a klinikára.

- De visszajössz, ígérd meg, hogy visszajössz! - Lydia belekapaszkodott Vilmába, s alig akarta elengedni.

- Visszajövök, ne félj, Lydia, visszajövök! - felelte Vilma könnyek között.

- A férjed vajon visszaenged? Hátha erőszakoskodik? - Most már Lydia is sírt, hangos, fel csukló sírással.

- Nincs erő, ami visszatarthatna! - Vilma arca elszánt, kemény volt. - Egyszer már eljöttem, akkor sokkal nehezebb feladattal kellett megbirkóznom. Remélem, hogy most már nem kell újra harcolnom. Remélem, György megérti, hogy nem hozzá jöttem vissza, csak ha nem lehettem ott apám halálos ágyánál, legalább a sírjára tehessek néhány szál virágot!

6

Kálmán várta Vilmát a pályaudvaron, neki sürgönyözte meg jövetelét. A hintó elé még mindig négy nemes, kiváló fajtájú ló volt fogva, és a kipödört bajuszú, cifra ruhájú kocsis fehér kesztyűben hajtotta a lovakat. Kálmán besegítette húgát a hintóba, és Vilma halvány mosollyal nézte a díszes fogatot, csillogó rézveretes lámpáit, piros bársony, rugós üléseit.

- Szóval minden a régi - kérdezte kis sóhajjal -, a hintó, a kastély, a park, semmi sem változott?

- Külsőleg semmi - válaszolta Kálmán -, mindez,

amit látsz, csak díszlet, s addig akartam fenntartani a festett kulisszákat, míg édesapám élt. Most már... nincs szükség erre. Természetesen meg kell ezt beszélnünk majd a .. temetés után.

Vilma szótlanul bólintott. Hallgatagon ültek egymás mellett, pedig mindegyiküket sok-sok kérdés kínozta. Kálmán szerette volna tudni, elégedett-e most Vilma. Elcsitult-e benne a lázongás, megtalálta-e a munkában, tanulásban azt, amire vágyott, amiért kilépett a körből, amelyben élt, s vállalta az emberek kaján sustorgását, amiért otthagyta férjét, kisfiát? De nem kérdezett semmit. Nézte húga finom vonású arcát, beárkolt kék szemét, s látta, hogy keze éppen olyan görcsösen szorul ökölbe, mint sok-sok év előtt, amikor édesanyjuk előtt álltak a kék szalonban.

Vilma érezte bátyja hallgatásában a ki nem mondott kérdéseket, de nem akart rájuk felelni. Apjáról szeretett volna kérdezősködni, halvány lelkiismeret-furdalást érzett, hogy az elmúlt három esztendőben milyen kevéssé érdekelte, mi is van apjával. Tulajdonképpen mindig távol voltak egymástól. Végigfutotta emlékezetében a gyermekéveket, apja néha ölébe vette, megsimogatta, ha Fruli árulkodott rá, jóságos mosollyal csak legyintett. Sohasoha nem beszélgettek egymással, a felületes „Hogy érzi magát, édesapám?" „Hogy vagy, kislányom?" kérdéseken kívül alig volt mondanivalójuk egymás számára. Amikor György feleségül kérte, édesapja meghatottan ölelte magához. Nem szólt egy szót sem, de látszott rajta, hogy kedveli jövendőbeli vejét. Tulajdonképpen neki nem volt sem valóságos anyja, sem apja. Anyját a halálos betegség tette hozzáférhetetlenné, apját pedig... talán az, hogy lánynak született. Hiszen a fiúkkal sokkal többet foglalkozott, többet törődött. És mielőtt Zürichbe ment, György szinte vonszolta ide, az apai tekintély bástyája mögé akart elbújni, azt remélte, hogy az apai hang visszaparancsolja Pándra, és akkor ő hiába adta szavát, hiába engedte el, neki mégis itthon kell maradnia. De apja,

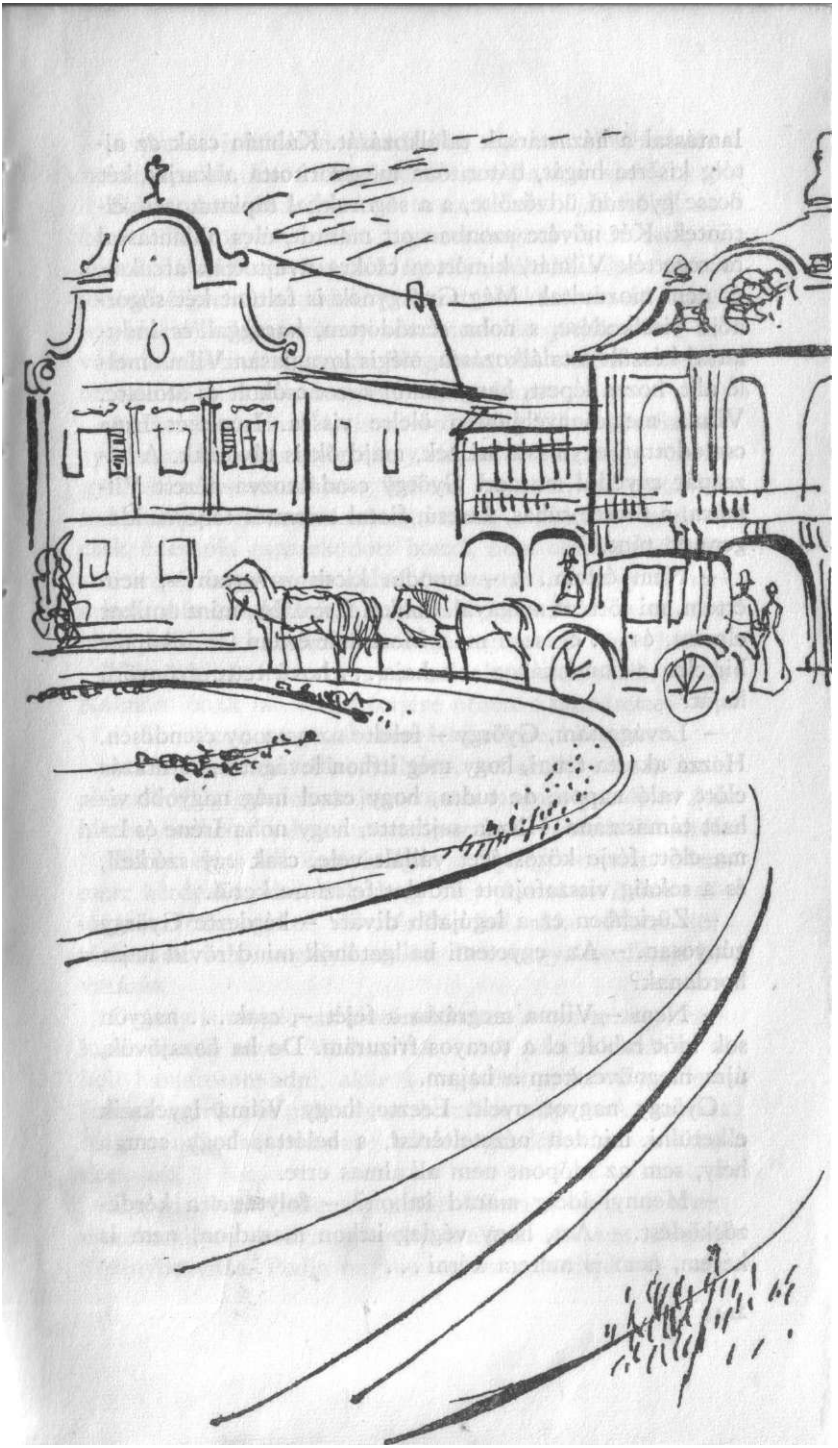
szegény, nem akart útjába állni. Pénzt nem tudott adni, nem azért, hogy itthon tartsa, egyszerűen azért, mert nem volt. Hiszen a Hugonnai-birtok sokkal régebben fogyott, apadt, mint a zsíros Szilassy-uradalom. Szilassy György még gazdagságba vitte a „koldus grófkisasszonyt", ahogy anyósa néha gúnyosan emlegette, ha azt hitte, hogy nem hallja.

Vajon otthon mi lehet? Mi maradt meg a birtokból, hány hold földet kellett eladnia Györgynek? Szaporodtak a váltók, hitellevelek, zálogkölcsönök a piros bőrmappában? Most majd megtudja. Meg kell tudnia. Talán jobb is lenne, ha idővel György bérbe adná a megmaradt földet, és Pestre költöznének. A birtok jövedelméből meg abból, amit majd keres, gondtalanul élhetnek. És nem kell elszakadnia a kisfiától, nem kell intézetbe adni, hiszen az is sok pénzbe kerül...

Vilma homlokán megfeszültek az erek, ujjait mind görcsösebben szorította össze, ahogy közeledtek a kastély felé. Kálmán elmondotta, hogy György már tegnap megérkezett a temetésre. A kis Györgyöt nem hozta magával. „Nem való gyereknek a temetési cécó!" - ezt válaszolta sógorának, amikor a gyerek felől kérdezősködött. Vilma sejtette, hogy ellene irányult ez a cselekedet. Férje kevés levelet írt Zürichbe, de azokba a levelekbe mindig beleszőtt egy-egy megjegyzést arról, hogy feleségét nemigen érdekelheti a gyereke. Hányszor kérte Vilma, fényképeztesse le a kis Györgyöt, és küldje el neki. „Nincs pénzem effajta felesleges dolgokra!" - fénykép helyett ez a válasz érkezett.

György az előcsarnokban várta a kocsi érkezését. Irénével és Irmával beszélgetett, a két asszony kitüntető szívélyességgel bánt vele. Közömbös témákról folyt a szó, de minden szavukkal éreztették, hogy elítélik Vilmát, és György mellett állnak.

Vilma megállt az előcsarnokban, egy pillanatra összefolyt előtte minden, nem is látta pontosan, ki mindenki gyülekezett össze, ki mindenki lesi kíváncsi-kaján pil-

lantással a házastársaik találkozását. Kálmán csak az ajtóig kísérte húgát, bátorítóan megszorította a karját, két öccse gyorsan üdvözölte, s a sógorokkal tapintatosan eltűntek. Két nővére azonban ott maradt, éles pillantással méregették Vilmát, kimérten csókra nyújtották arcukat, és nem mozdultak. Még Györgynek is feltűnt két sógornője viselkedése, s noha sértődötten, haraggal és indulattal készült a találkozásra, mégis lovagiasan Vilma mellé állt, hozzá lépett, hangtalanul kezet csókolt és átölelte. Vilma megkönnyebbülten ölelte vissza. Iréne és Irma csalódottan egymásra néztek, majd ők is távoztak. A házaspár egyedül maradt. György csodálkozva nézett Vilmára, a fekete ruhás, karcsú, fiatal teremtés teljesen idegennek tűnt.

- Nem értem ... - mondta kicsit zavartan -, nem értem, mi történt magával. Sokkal fiatalabb, mint amikor elment, és ... egészen más. Most már értem ... - kapott hirtelen a homlokához - a haja ... hová tette gyönyörű haját?

- Levágattam, György - felelte az asszony csendesen. Hozzá akarta tenni, hogy még itthon levágatta, az utazás előtt való napon, de tudta, hogy ezzel még nagyobb vihart támasztana. Hiszen sejthette, hogy noha Iréne és Irma előtt férje közösséget vállak vele, csak egy szó kell, és a sokáig visszafojtott indulat felszínre kerül.

- Zürichben ez a legújabb divat? - kérdezte György gúnyosan. - Az egyetemi hallgatónők mind rövid hajat hordanak?

- Nem - Vilma megrázta a fejét -, csak... nagyon sok időt rabolt el a tornyos frizurám. De ha hazajövök, újra megnövesztem a hajam.

György nagyot nyelt. Érezte, hogy Vilma igyekszik elkerülni minden nézeteltérést, s belátta, hogy sem a hely, sem az időpont nem alkalmas erre.

- Mennyi ideig marad itthon? — folytatta a kérdezősködést. - Azt, hogy végleg itthon maradjon, nem is kérem, nem is merem kérni...

- Az őszi félév megkezdéséig, egészen októberig itthon maradok, ha... ha örül nékem, ha szívesen lát!

Szilassyban újra ágaskodott az indulat. „Ha örül nekem ..." Hogyan örüljön egy asszonynak, akit csak az apja halála hozott haza? Már előre félt Katalin csipkelődéseitől, a szomszédok jóakaratúan kárörvendő megjegyzéseitől. Mert bizonyosan sorra látogatják őket, kíváncsiak lesznek a „tudós hölgy"-re, aki csak a temetésre jött haza, s azután megy újra vissza. ..

A temetés után Kálmán tartóztatta Vilmát és Szilassyt, maradjanak még néhány napot. Most, hogy összegyűltek a testvérek, meg kellene beszélni, mi történjék a kastéllyal. Nem lehet megtartani, s nincs is értelme, csak édesapja ragaszkodott hozzá, nem akarta tudomásul venni, hogy nincs miiből fenntartani, s hogy a harmincszobás kastélynak, a hatalmas parknak a fenntartása hány hold földet vitt el a még megmaradt birtokból.

Vilma kijelentette, hogy mindenbe beleegyezik, amit Kálmán jónak lát. Majd férjére nézett s hozzátette:

- Remélem, magának sem lesz ellene kifogása.

- Nem - vont vállat Szilassy. - Csinálj, sógor, amit akarsz! Elég gondom-bajom van a magam portáján. Azt hiszem, nekem is hamarosan meg kell válnom Pándtól.

Vilma elcsodálkozva hallgatta György szavait. Nem mert kérdezősködni, félt, hogy férje kiérzi az öröm csillogását. Ha meg kell válniuk Pándtól, akkor Pestre költözhetnek, s ha végleg hazajön, Pesten gyakorolhatja hivatását.

György is négylovas hintón érkezett a temetésre, négylovas hintón vitte Pándra Vilmát. A pándi kúriát is el kell hamarosan adni, akár a nagytétényi kastélyt, de a fényes szőrű paripák olyan büszkén vágtattak, mintha még mindig negyvenezer holdon gazdálkodna a tulajdonosuk.

Éppen olyan hallgatagon ült Vilma a férje mellett, mint amilyen hallgatag volt, amikor Kálmán Pestről Téténybe vitte. Pedig nagyon sok mondanivalójuk volt

egymás számára. De mindketten féltek. Különösen Vilma félt György nyers, sértő szavaitól. Tudta, hogy sor kerül majd a veszekedésbe, de legalább addig ne kezdjenek bele, míg nem látja a fiát.

A kis Györgyöt a nevelőnő előkészítette édesanyja érkezésére. Új kisasszony volt, alig pár hónapja jött; a személyzettől sok mindent hallott: egyesek pártolták Vilmát, mások Györgynek adtak igazat. A nevelőnő kíváncsian várta a ház úrnőjének megérkezését. Nem nagyon kedvelte Györgyöt, vele szemben is sokszor volt mogorva, türelmetlen, még kevésbé szívelte idősebb Szilassy Györgynét, aki szinte múmiára aszottan járt-kelt a házban, sápítozott, panaszkodott, s mindent kifogásolt. „Nagyszerű, bátor asszony lehetett, hogy itt hagyta ezt a cifra jómódot, férjét, gyerekét, s elment tanulni. Igazán örülök, hogy megismerhetem!"

- Nagyon udvarias légy édesanyádhoz! - intette állandóan növendékét. A kis György, akire már kora reggel tiszta ruhát adtak, s cipőbe, harisnyába kényszerítették, enyhe rosszérzéssel gondolt az édesanyjára. Különben is nagyanyjától állandóan azt hallotta, hogy anyja már nem törődik vele, nem szereti. Ha apja hallotta, hogy idősebb Szilassyné ilyen megjegyzéseket tesz, elég nyersen kikelt ellene. A kisfiú eleinte félt az effajta veszekedésektől, később hozzászokott, de lehetőleg igyekezett elkerülni minden, anyjára vonatkozó beszélgetést. Barátai a béresgyerekek közül kerültek ki, ezeknél sem tapasztalta, hogy anyjukról sokat beszéltek volna. Ha beszéltek is, inkább panaszkodtak, anyjuk rendszerint valamit megtiltott, vagy észrevette valamelyik csínyüket. Néha irigyelték Györgyöt, hogy sokkal szabadabb, mint ők, kevesebben őrködtek felette. Hiszen mindegyik gyerek tudta, hogy édesapja ritkán van otthon, nemigen törődik vele, mit csinál a fia, a nagymama már nagyon öreg, azt éppen olyan könnyű kijátszani, mint a gyakran változó kisasszonyokat.

A kis György nagyon szerencsétlennek érezte magát

az ünneplő ruhában. Szeretett volna legalább a kutyákkal játszani, de a kisasszony állandóan a nyomában volt, és alighogy eltűnt a szeme elől, már kiáltott utána.

- Végy könyvet a kezedbe, ülj le a tornácra! - mondta a nevelőnő. - Innen a tornácról láthatod, amikor a kanyarulatnál feltűnik a kocsi.

- Ki tudja, mikor jön a kocsi? — dünnyögte a gyerek, és sóhajtva leült a tornácon egy kerti székbe. A könyvet kezében tartotta, de bele sem pillantott. Két pajtása, Jóska meg Jani, madárfészket talált tegnap; hívták, hogy jöjjön velük, megnézni a fészket. György kérte, várjanak holnaputánig, mert másnap édesanyja érkezik. Most félt, hogy barátai megdézsmálják a fészket, ha nincs velük.

A kisasszony megnyugodva látta, hogy a kis György illedelmesen ül a kerti székben. így besietett a házba, hogy utánanézzen a terítésnek. György csak erre várt. Lecsapta a könyvet, s futott a barátai után. Végigrohant a parkon, s a gazdasági udvaron át kijutott a mezőre. Előtte való nap esett, tócsákban állt a víz, hangosan cuppant lábai alatt, amint lihegve igyekezett a patakhoz. Ott, a patak partján - azt mondta Jani -, a fűzfa tetején van a bíbicfészek ...

Még messze volt a pataktól, amikor éles szeme füstcsíkot vett észre. Csüggedten megtorpant. Most már hiába igyekszik..., a fiúk megszegték ígéretüket, kiszedték a tojásokat, tüzet raktak és megsütötték. Hazudtak neki, becsapták ..., azt hitték, mert édesanyja jön, nem megy utánuk. És holnapra... holnapra letagadják, hogy megették a tojásokat. Ó, ha nem lenne ebben a cifra ruhában, most nekik menne, azt sem bánná, hogy ketten vannak ellene! Kettőjükkel is megbirkózna.

György ritkán szokott sírni, szégyellte is a könnyeket, apja mindig azt mondta, hogy egy Szilassy nem lehet anyámasszony katonája. De most mégis kicsordult a könny a szeméből, s lassan folyt végig az arcán. Egy

darabig csak állt, nézte a vékonyodó füstcsíkot, aztán bánatosan visszaindult.

A kisasszony kétségbeesetten szaladgált a parkban, mire visszaért. A szemrehányások özönével árasztotta el, miközben tiszta harisnyát, cipőt adott rá. Aztán törölközővel nekiesett az arcának. Egy pillanatra meghökkenten nézte kisírt szemét, szokatlan volt ez számára.

- Valami bajod van? - kérdezte kicsit enyhébb hangon.

György csak a fejét rázta. Mit tudja ez a sipítozó teremtés, hogy milyen fájdalom szorítja össze a szívét? Mit tudja akár ő, akár apja vagy akár barátai, hogy mennyire szereti a madarakat? Milyen édesek azok a kis csupasz fiókák, amikor éhesen tátognak, s apjukanyjuk felváltva hordja az ennivalót. Nem beszól erről senkinek, kinevetnék... A kis György elég korán megtanulta, hogy ha bármiféle érzelmet árul el, nevetnek rajta. Nevetnek, ha megsimogatja Marcit, a kutyáját, s a drága kis póninak, amit kilencedik születésnapjára kapott Fruzsina nénitől, csak titokban mer cukrot adni. Pedig Zsemle - így nevezte el szép zsemleszínéről - jobban megérdemli a cukrot, mint barátai. Zsemlével vagy Marcival jobban érzi imagát, mint akár a fiúkkal, akár otthon. Otthon is mindig zsémbelődő hangokat hall, hol itt, hol ott csattan fel veszekedés, s a fiúk is mindig lármáznak, ordítoznak — igazi békesség csak az állatok között van.

A kisasszony most már nem mert elmozdulni György mellől, ott ült mellette, mint a börtönőr, a legszívesebben odakötözte volna a székhez. - Olvass, ne bámulj a levegőbe! - mondta minden két percben, és a kisfiú engedelmesen belepillantott a könyvbe. Megváltás volt, amikor végre kocsizörgés hallatszott.

Vilma szorongva nézett maga elé. Most meglátja a fiát, akitől el sem búcsúzott, s akiről még fényképet sem kapott. Vajon mit beszéltek neki róla? Vajon anyósa - aki bár az utóbbi időben gyengédebb volt hozzá, de

sohasem szívelte - nem mondta-e azt rá, hogy gonosz, lelketlen anya? És. .. és a kisfiának hiányzott-e? Ha nagyobb lesz, megérti majd, hogy el kellett mennie, s ha visszajön - mert visszajön -, akkor talán meg is bocsátja ezt a távollétet.

A kis György a hintó elé szaladt, kutató szemmel nézte az útikalapos, fiatal szőke nőt. Idegennek találta. Emlékeiben élt egy asszony, aki mindig lassú léptekkel járt a házban, vagy lehajtott fejjel ült a nappali szobában zongorája vagy varróasztala mellett; arcára alig emlékezett, csak súlyos szőke hajkoronájára. Most pedig a fiatal, fekete ruhás nő gyors mozdulattal közeledett felé, levette kalapját, és a kalap alól nem tűnt elő az ismerős tornyos frizura. Csak amikor megszólalt, akkor volt ismerős a hangja ...

- Gyurka, kisfiam! - Vilma hangja megcsuklott, és a szeme tele lett könnyel. A gyerek meghökkenten nézett rá. Nem látott még felnőttet sírni. Hát a felnőtteknek is fájhat valami? - gondolta kicsit elcsodálkozva. És hirtelen rokonszenvet érzett az idegen teremtés iránt. Belésimult a feléje nyújtott karokba, és arcát anyja jószagú arcához szorította. Aztán neki is kibuggyant a száján, kicsit szégyenlősen, félszegen:

- Édesanyám!

És mint aki ismeretlen, jó ízű ételbe harap, azt kóstolgatja boldog-örömest, úgy ismételgette többször egymás után:

- Édesanyám, édesanyám!

Vilma mélyet, megkönnyebbülten sóhajtott. Érezte, a fiát nem vették el tőle, a fia az övé maradt. És most már kiegyenesedve, csillogó tekintettel lépett be a házba. Most már nem félt Szilassy nagymamától.

Öt hétig maradt Vilma Pándon, s ezt az időt vakációnak szánta. Bár egy bőröndre való könyvet csomagolt össze Zürichben, most boldog volt, hogy nem jutott idő

a tanulásra. A nap legnagyobb részét fiával töltötte. Az első pillanat varázsa mindkettőjüket hatalmába kerítette, s ettől kezdve nem szűnt meg a varázs, sőt még fokozódott. Vilma félt, hogy a benne felgyülemlett szeretettömeg terhére lesz a kis Györgynek, emlékezett fia fészkelődő mozdulataira, ha régebben becézve magához vonta, s most tétován nemigen mert csókkal, öleléssel felé közeledni. Megpróbált ennek az értelmes, nyílt tekintetű gyereknek a pajtása lenni. Remélte, hogy a pajtásból idővel barát lesz, s ha vissza kell mennie, barátot hagy itt, aki megérti, hogy anyja sohasem hagyta el, s nem is fogja elhagyni.

Idősebb Szilassyné fanyalogva fogadta Vilmát. Még a magára erőltetett szívélyesség is belefagyott, amikor megpillantotta rövid hajú menyét.

- Úgy, ez a legújabb divat - mondta, és összeaszott arca még ráncosabb lett a keserűségtől -, különben ... - tette hozzá legyintve - nekem jó, ha az uradnak jó. Az, úgy látom, mindent eltűr..., talán még azt is, hogy nem maradsz itthon, hanem tovább éled ezt a cigányéletet!

Vilma egy figyelmeztető tekintetet vetett az öregasszonyra, a kis György ott állt mellette, és nagy, bámuló szemmel nézett hol anyjára, hol nagyanyjára. Idősebb Szilassyné vállat vont.

- Jól van, jól van, lányom! Csináld, ahogy akarod! Ne légy tekintettel senkire sem! Én bezzeg világéletemben a családomért éltem, s nincs benne köszönet... Te tudod, hogy neveltem Fruskát, nem volt más gondolatom, mint az a lány, s most csak minden szent időben ír néhány sort az öreganyjának. És nem jön el soha! Nem baj, majd ti is megöregesztek egyszer, majd megtudjátok, mi az, öregnek lenni...

Vilma szótlanul hallgatta végig anyósa kifakadásait, s szótlanul hallgatta férje indulatos-gúnyos szavait. Nem fájt semmi sem, hiszen reggeltől estig ujjongó boldogsággal töltötte el a fia. Kora reggel úgy ébredt, hogy ko-

pogtatás nélkül, mezítláb, hálóingben, borzasan megjelent a kis György, és nem tágított mellőle egész napon át. Miért is tágított volna? Hiszen az új anyuka (a kisfiú a három év előtti édesanyját régi anyukának nevezte, annyira más volt most Vilma) sokkal mulatságosabb pajtás volt, mint bármelyik pajtása. Nem kívánta tőle, hogy az ünneplő ruhájába bújjon, pedig ettől félt a legjobban, nem kellett harisnyát húznia, anyuka azt is megengedte, hogy mezítláb járjon. Megmagyarázta, hogy a patak partján vagy a mezőn nyugodtan lehet mezítláb, ott nincsen semmi piszok, de ha kimegy a baromfiudvarba vagy az istállók felé, cipőt kell húznia. És nem kellett eltitkolnia, hogy szokott a patakban fürödni, sőt anyuka is fürdőruhát vett fel, s tanította úszni. Sekély volt a patak, de azért lehetett benne kicsit tempózni. György elragadtatása nem ismert határt, amikor látta, hogy édesanyja is úszik a patakban. Ennek a kedvéért zúgolódás nélkül mosakodott reggel, sőt a fogát is megmosta, anyuka hozott szép, piros nyelű fogkefét. Pedig volt neki fogkeféje, de egyik kisasszony sem törődött vele, mossa-e a fogát vagy sem.

És anyuka lovagolni is tudott. Igaz, csak egyszer lovagolt ki vele, többször nem jött, akárhogy hívta. Nem tudta, miért ment el a kedve tőle, amikor pedig olyan jókedvűen ügetett mellette...

A kis György nem tudta - hogyan is tudta volna? -, miért nem ült Vilma többé lóra. Amikor boldogan, felfrissülten jött haza a lovaglásból, György már a tornácon várta.

- No lám, újra lovagol? - kérdezte gúnyosan. - Valamire mégiscsak jó az itt hagyott Szilassy-birtok? Ha másra nem, arra, hogy nagyúri passzióit újra kiélhesse. Zürichben nem hiányzott a lovaglás?

- Nem - felelte Vilma, s igyekezett, hogy férje ne vegye észre: célba talált a sértése. - Zürichben nem jutott eszembe, hogy lovagoljak. Most sem azért ültem lóra, mert vágyódtam utána, hanem mert a fiammal akar-

tam lenni. De ha úgy gondolja, hogy nem jár nekem ilyen nagyúri mulatság, könnyen le tudok mondani róla.

És azontúl csak fürödni járt a fiával vagy sétálni. A mezőn minden virágnak ismerte a nevét, azokról magyarázott, és örült, hogy a kis Györgyöt mennyire érdekli a természet. Éppen úgy szerette a növényeket, mint az állatokat, és ha azokról mesélt, a gyerek szemében mohó érdeklődés csillant fel. Grimm és Andersen történetei annak idején csak unalmat váltottak ki nála, de a kitapintható valóságot nagyra becsülte és értékelte. Szilassy nagypapa virágoskertjéből sok növény kipusztult, mert nem gondozták rendesen a virágokat, de maradt néhány nagyon szép fajta, s a növényeken keresztül beszélt Vilma azokról a tájakról, ahonnan ezeket a virágokat küldték. A gyerek ámulva figyelt. Vilma úgy érezte, hogy félrehúzott egy függönyt, és a függöny mögül kandikál kíváncsian a fia. Talán ha tudta volna, hogy míg anyjával beszélget, történelmet, földrajzot tanul, kevesebb érdeklődéssel figyel. Egyszer megkérdezte, honnan tudja édesanyja mindazt, amit neki elmesél. És amikor azt hallotta, hogy mindezt könyvekben olvasta, a könyvek iránt érzett ellenszenve nagymértékben csökkent.

- Majd küldök neked könyveket - ígérte meg Vilma -, és ha sokat olvasol, akkor jobban is megy majd az olvasás. És ... ha elmegyek, és levelet írsz nekem, szebben kell írnod! Tudom, nem megy ez könnyen, nem megy máról holnapra, de lassan, idővel mindent meg lehet tanulni. Csak kicsit türelmesebbnek kell lenned! Azt szeretném, hogy Zürichben mindenkinek büszkélkedhessem a kisfiam leveleivel.

- Zürichben ... - A gyerek szeme megrebbent, a szája lefelé görbült. - Hát mégis elmegy, anyuka? - -György hallotta, amikor a személyzet a kisasszonnyal együtt találgatta: visszamegy-e a fiatal méltósága, vagy itt marad az ura mellett.

„Itt marad, én azt mondom, hogy itt marad" - erős-

ködött a kisasszony, de a szobalányok tagadólag rázták a fejüket.

„Nem szeretik egymást - mondta az első szobalány -, a méltóságos úr éppen úgy jár mindennap Marsapusztára, mint eddig, éjfél után jön csak meg, az aszszonyka pedig végigéget minden éjjel egy gyertyát. . ."

Amikor észrevették, hogy a kisfiú a közelben van, elhallgattak. A kis György pedig égő szemmel, zúgó halántékkal ténfergett tovább. Elhatározta, hogy megkérdi: itt marad-e édesanyja. Gyakran már nekirugaszkodott, hogy megszólaljon, aztán gyáván elhallgatott. Most, hogy édesanyja levélírásról beszélt, valami szorító fájdalmat érzett a szíve táján.

Vilma látta fia arcának elváltozását. Az itthon töltött pár hét alatt kiismerte rajta a változó hangulatokat, gyakran látta az öröm, az elragadtatás felcsillanását, hallotta önfeledt kacagását, s most látta rajta a szorongás fájdalmát. Amikor három év előtt elment, György még kicsi volt ahhoz, hogy megértse: miért kell elmennie. Itthon hagyta, még ahhoz sem volt ereje, hogy elbúcsúzzon. De az elmúlt évek megedzették, akkori bizonytalansága, önmagában való kétkedése is megszűnt. Akkor még kétkedett, hogy jó útra lépett-e, és helyesen cselekedett-e, de ma már bizonyos volt benne. Már nem halogathatja -tovább. Beszélnie kell a fiával.

- Gyurkám - mondta csendesen, és magához vonta a gyerek szőke fejét -, látom, elszomorodtál. Azért szomorodtál el, mert az írásodról beszéltem, vagy azért, mert tudod: nemsokára visszamegyek Zürichbe?

A kisfiú nem felelt. Leszegte a fejét. „Nem fogok sírni, nem fogok sírni — ismételgette magában, és keze görcsösen ökölbe szorult. - Nem fogok sírni!"

Vilma felemelte a gyerek állát, belenézett a nagy kék szempárba, amely most fátyolos volt a visszafojtott könynyektől.

- Nem felelsz, nem baj. Tudom, hogy fáj, ha elmegyek, de talán kevésbé, mint nekem... Mert nekem

akkor is fájt, amikor először elmentem. Meg is fogadtam, hogy nem jövök addig haza, amíg be nem fejeztem a tanulást, mert sejtettem, hogy nagyon nehéz lesz viszszamennem. Miért megyek akkor vissza - kérdezheted -, miért okozok fájdalmat magamnak és neked? Amikor pár hét előtt hazajöttem, még nem tudtam, megérted-e, hogy miért kellett benneteket itt hagynom. Most, hogy az én itt hagyott kicsi fiam helyett igazi barátot találtam, bizonyosra veszem, hogy megérted. Azért mentem el Zürichbe, mert tanulni akartam. Ugye, furcsa dolog ez? Te nem szereted túlságosan a tanulást; a tanító bácsid gyakran szid, hogy hanyag vagy, s nem érdekel a lecke. De amit én meséltem neked a virágokról meg az állatokról, az nagyon érdekelt. Pedig az is tanulás volt! Csak éppen olyan dolgot tanultál, ami érdekelt. Így beláthatod, hogy van olyan tanulnivaló, ami érdekes lehet. Én orvos leszek, Gyurikám - az emberi testről tanulok meg arról, hogyan lehet a betegségeket leküzdeni, sőt hogyan lehet az embernek az egészségét megóvnia. És ez engem nagyon-nagyon érdekelt már kislánykoromban. Amíg más gyerekek a babáknak babaruhát varrtak, meg öltöztették őket, én azt játszottam, hogy betegek a babák, és gyógyítgattam őket. Sőt csak a rozoga, rokkant babákat szerettem, akiknek hiányzott karjuk vagy lábuk, azoknak új kart, új lábat varrtam. Később, amikor édesapád feleségül vett, és idekerültem Pándra, már nem babázhattam, közben felnőttem. De azért akkor is nagyon szerettem volna gyógyítani. Különösen itten, ahol, ha valaki megbetegszik, néha egy napba is beletelik, míg megérkezik az orvos. Hányszor kívántam egy-egy beteg gyerek ágya mellett, bár értenék az orvostudományhoz, bár meg tudnám gyógyítani. De hát eszembe sem jutott, hogy orvos legyek, hiszen nőket nem engednek egyetemre, s aki orvos lesz, annak egyetemre kell járnia. És egyszer édesapád olvasta az újságban, hogy Zürichben nők is járhatnak orvosi egyetemre. Látta rajtam, hogy mennyire szeretnék én is Zürichbe menni, és ezért meg-

engedte, hogy elmenjek és tanuljak. Tudod, Gyurkám, édesapád a legjobb, a legnemesebb ember a világon, aki vállalta ezt az áldozatot, hogy hosszú évekig távol legyek tőletek.

Vilma elhallgatott, nyugtalanul nézett fiára, aki nagy, figyelő szemmel nézett vissza rá. Arcán nem látszott semmi kétkedés. Vilma megkönnyebbülten folytatta:

- A tanulásból három év már letelt, a felén túl vagyunk, kisfiam. Most visszamegyek, még szorgalmasabban fogok tanulni, hogy minél gyorsabban elvégezzem az egyetemet. És akkor hazajövök. Aztán már nem válunk el egymástól sohasem. Rendben van így?

A kisfiú nem felelt azonnal, lehajtott fejjel nézett maga elé. Amit édesanyja mondott, szép volt, megindító. De nem értette teljesen, csak annyit értett belőle, hogy anyuka újra elmegy. És ha elmegy, ki lesz az ő jó pajtása? Édesapja ritkán van vele, a kisasszony csak sápítozni tud, nagymama mindig panaszkodik, kesereg, és a pajtásai... a pajtásai unalmasak, verekedősek, s megették a madártojásokat. Anyjára nézett. Látta, hogy feleletet vár tőle. És érezte, hogy neki most mit kell felelnie.

- Rendben van, anyukám - mondta, és felvetette a fejét. A szemében könny bujkált, de a szája mosolygott. Egy kicsit habozott, majd szégyenlősen folytatta: - És én nagyon-nagyon fogom várni! Levelet is írok - tette hozzá hősiesen. De mire ezt kimondta, elfogyott az ereje. Anyjára borult keserves sírással, s mindketten, egymást átölelve, zokogtak.

- Mi van veled, Vilma? - lsabelle fürkészve nézte a visszatért Vilmát.

Vilma önkéntelenül igazgatni kezdte a ruháját, kivette körfésűjét, és végigfésülte a haját. Még tükröt is előszedett a táskájából.

- Igen, a hajam kicsit megnőtt - mondta mentegetőzve -, amíg otthon voltam, nem mentem fodrászhoz. Tudod, meglehetősen körülményes lett volna ...

Vilma elmosolyodva gondolt arra, hogy csak kétszer járt Pesten, akkor is sietett vissza a fiához, nem akarta a rövidre szabott időt feleslegesen elpocsékolni. És a hajvágás - egybekötve a fodrász kétségbeesett könyörgésével, hogy ne tegye tönkre magát — legalább két órát vett volna igénybe.

- Ó, nem a hajadra gondoltam! - Isabelle legyintett, és beleborzolt Vilma hajába. - Nem. Valami furcsa vonás van az arcodon! Te... kérdezte meghökkenten -, csak nem szerettél bele valakibe? Talán a férjedbe? - tette hozzá, amikor Vilma tagadóan rázta a fejét.

- Nem, igazán nem? Ez lehetetlen - Isabelle mutatóujját orrára téve, töprengve nézett maga elé -, az én szemem nem csal. Ha nem is tudod, hogy szerelmes vagy, akkor is az vagy! Meglágyult az arcod s a szemed — Te, olyan furcsán csillog a szemed! Vilma, ne titkolózz! Mondd meg, kit szeretsz!

- A fiamat - buggyant ki Vilma ajkán a vallomás -, a fiamat... Amikor elmentem, kis vadóc volt, került engem, kinn csatangolt a mezőn, a legnagyobb esőben sem akart bejönni; emlékszem, egyszer az ablakból néztem, hogy tapsol és nevet a viharban. Most pedig... - az emlékezés boldog mosolya lágyította meg Vilma arcát - most pedig együtt voltunk, mindig együtt voltunk. így megváltozott!

- Vagy te változtál meg! - A francia lány kis vállrándítással intézte el társnője problémáját. - Bizonyára

sokkal jobb kedvű voltál, azért ragaszkodott hozzád. A gyerekek nem szeretik a szomorú embereket. Emlékszem, amikor gyerekek mellett voltam mint nevelőnő; ha jókedvű voltam, szerettek a gyerekek, és könnyen boldogultam velük. De ha bánkódtam, s ma chérie, gyakran volt okom a bánatra, a gyerekek elhúzódtak tőlem.

Vilma eltűnődve nézett Isabelle-re. „Mennyi természetes esze van a kis franciának! - gondolta elismerően. - Isabelle nem tűnik ki társnői közül sem szorgalmával, sem vizsgaeredményeivel, mégis több esze, no meg jobb ösztöne van, mint valamennyiüknek itt a penzióban. Lám, a lányok közül egy sem vette észre, hogy milyen öröm fűt..."

Vilma most még nagyobb lelkesedéssel tudott dolgozni, s ha nagyon elfáradt estére, nemcsak a napközben felmerült klinikai esetek jártak a fejében - megnyugvásnak, üdülésnek hazagondolt. Újra meg újra végigélte a kis Györggyel együtt töltött órákat, és gondosan elkerült minden kellemetlen emléket. Ha előtérbe tolakodtak, elhessegette őket. Miért gondolt volna az étkezésekre, amikor kénytelen volt végigenni a dús lakomának beillő ebédeket; nem akart egyszerű nyers kosztjával tüntetni. Még a megdöbbenését is sikerült elpalástolnia a sok nehéz étel láttára, pedig néha fizikai roszszullét környékezte. A szobalányok egyik fogást a másik után hozták be, hatalmas tálban gőzölgött a leves, húsz ember jóllakhatott volna belőle. Háromfajta hús került utána az asztalra, mind zsírosan, erősen fűszeresen elkészítve, utána sült tészták, torták, fagylalt, s természetesen minden étkezéshez sört és bort szolgáltak fel. Vilma szabadkozott, amikor a pincéből nemes borok kerültek az asztalra, kérte, hogy miatta ne bontsák ki a palackot, nem szereti az italt. György csak mosolygott szokott gúnyos mosolyával, és megjegyezte, hogy úgy látszik, már elfelejtette, Szilassyéknál mindennap kibontanak legalább egy üveg bort.

Egyszer kérdezte csak meg a férjétől, hogy miért kell ilyen nagy konyhát vezetni, mi szükség van erre a sok ételre, amikor a felét sem tudják megenni. És a személyzetnek mindig külön főznek, így hát az ott hagyott ennivaló mind pocsékba megy. György ránézett, vállat vont, aztán kijelentette, hogy amióta az eszét tudja, mindig ilyen konyhát vezettek, s arra a rövid időre már nem érdemes változtatni rajta. Vilma aztán töprenghetett rajta, hogy mit értett a férje a rövid időn. Az élet hátralevő részét vagy azt a pár esztendőt, amit még Pándon töltenek? Mert György nem titkolta, hogy előbb vagy utóbb meg kell válniuk a birtoktól. Vilmát ez nem bántotta, s remélte, hogy mire ez bekövetkezik, kezében lesz a diplomája, és akkor ő lesz a pénzkereső. Pulherija is kapott állást, ha nem is Péterváron, de Ogyesszában. Anna hívta oda — igaz, mindketten járványkórházban dolgoznak, de mégsem tanultak hiába, nem kell szegre akasztaniuk a diplomájukat.

Pulherija levele is arra ösztönözte, hogy minél többet dolgozzon. A délutánokat Rose professzor klinikáján töltötte, s egyetlen műtétet sem mulasztott el. Legfőbb vágya az volt, hogy gyakorlóévében a professzor mellett dolgozhasson. Valóságos hőst látott Rosében, aki szinte egész nap a klinikán tartózkodott, gyakran éjjel is bejött, s ha szükségesnek látta, éjjel végezte az operációt. Pénzt sohasem fogadott el a műtétért, ha valaki ajándékot küldött, azt visszaküldte, az ennivalót, virágot szétosztotta a betegek között.

Vilma minden műtétről jegyzeteket készített, elhatározta, hogy disszertációjául a professzor gégeműtétjeit választja. Amióta a professzor gégeműtéteket végzett, sokkal nagyobb volt a diftériás betegek gyógyulási aránya, mint régente. Az operáltak felét meg tudták menteni.

„Ez statisztika - gondolta Vilma, amikor jegyzetei fölé hajolva vizsgálta az adatokat —, a statisztika az előbbi évekhez képest kedvező, az orvostudomány elé-

gedett lehet vele. De az anyák, akik kétségbeesve, reménykedve hozzák be gyerekeiket, s nem viszik haza őket, nem nézik a statisztikát." Vilma igyekezett az ápolónők előtt eltitkolni megrendülését, ha meghalt egy-egy gyerek. Komoly, szenvtelen arccal írta be jegyzetfüzetébe az adatokat, s csak ha egyedül maradt, akkor tört ki belőle a sírás. „Jaj, ha az én fiam feküdne itt" - gondolta, és szívét kegyeden fájdalom markolászta. De sietve törölte le könnyeit, mert a folyosón feltűnt a főnővér, aki már többször megrótta érzékenységéért. Egyszer meg is említette az egyik orvosnak, hogy a magyar nőt gyakran kisírt szemmel látja. „Mindig megsiratja, ha egy beteg meghal" - tette hozzá vádlóan. Az osztályos orvos, amikor meghallotta, hogy Vilma magyar, megértően bólintott. „A magyarok különös emberek, nővér - mondta -, másfajták, mint mi vagyunk. Hevülékeny, romantikus nép. Ne csodálja Frau Hugonnait, és ne rója meg az érzékenységéért! Egyébként tehetséges, jófejű teremtés. A professzor is nagyon szereti. Pedig mostanáig nemigen lelkesedett a nőhallgatókért!"

A negyedik évet is jeles eredménnyel végezte Vilma. Mint minden esztendőben, idén is kis ünnepséget rendeztek a sok jeles szigorlat örömére. Alfonso is megjelent az estén; sem ő, sem Isabelle nem mondtak le arról, hogy a derék spanyol kitartása, állhatatossága egyszer csak célt ér. Vilma azonban édeskeveset törődött vele. Egyszer meg is mondta Isabelle-nek, hogy miért nem próbálja inkább a maga számára megszerezni a bőkezű lovagot. Isabelle a vállát vonogatta, s kijelentette, hogy ezen már ő is töprengett. „Azt hiszem, a szőkeséged vonzza olajos bőrű barátunkat - mondta végül. - Talán ha szőkének születek, több az esélyem! Nem baj, majd csak akad nekem is valaki, ha nem is egy unalmas svájci, hanem valami kedves, vidám olasz vagy esetleg amerikai. Elmegyek vele a tengerentúlra is, még azt se bánom, ha tengeribeteg leszek a hajón!"

A Phönix-penzió szemeszter végi ünnepén ez évben

Lydiát búcsúztatták. Lydia elvégezte az egyetemet, szerves kémiából doktorált, és hazakészült Viborgba. Fogalma sem volt, mit kezd újdonsült diplomájával, sejtette, hogy ha vegyészként akar dolgozni, ott kell hagynia családját és szülővárosát. Svédországban talán el tud helyezkedni. Csak azt nem tudja, szülei beleegyeznek-e, hogy otthagyja őket.

„Mindenütt ugyanaz a probléma - gondolta elszomorodva Vilma, amikor kikísérte társnőivel együtt Lydiát a pályaudvarra. - Először harcolnunk kell, hogy tanulhassunk, s ha elvégeztük az egyetemet, harcolnunk kell, hogy dolgozhassunk."

Führsprech Sulzberger asszony is nagyon sajnálta Lydia távozását. Jobb szerette volna, ha Isabelle keres más szállást. Kitenni nem akarta, mert nehezen kapott megfelelő lakót; Henke, az egyetemi pedellus neheztelt rá, s a lakást keresőknek sohasem ajánlotta, mert Mathilde asszony nem volt hajlandó a pedellust külön díjazni. De Lydia távozása után, amikor az angol lányok sem jelentkeztek, elhatározta, hogy feladja elveit, és egyezséget köt a pedellussal. Henkének nagy elégtétel volt, hogy a rátarti hölgy mintegy megalázkodott előtte, meg is ígérte támogatását, de csak a következő félévre. „Nyáron a diákok szétszélednek, még férfit se igen tudnék ajánlani, hát még nőt!" - mondta színlelt sajnálkozással. Führsprech Sulzberger asszony nagyot sóhajtott, és tíz frankot vett elő gyöngyös táskájából, majd halkan hozzátette, hogy ugyanennyit fizet, ha megfelelő lakót küld megüresedett szobáiba.

Henke úr kegyesen bólintott, de júniusban, sőt júliusban is üresen maradt a Phönix-penzióban Lydia szobája. Mathilde asszony már-már azon volt, hogy az általa mélyen megvetett módszerhez fog folyamodni: hirdetést tesz közzé az újságban, és abban ajánlja fel szobáját.

Ebben az időben kapta Vilma bátyja levelét, s örömtől elakadó lélegzettel olvasta, hogy Kálmán hamarosan meglátogatja. Arra kérte Vilmát, hogy szerezzen számára

megfelelő, olcsó lakást. Bekopogott Mathilde asszonyhoz, és megkérdezte, nem tudna-e a közelben tiszta szobát bátyja részére. A derék asszonyság kicsit habozott, feladja-e végleg elveit, s férfit fogadjon a házába. „Hiszen Frau Hugonnai bátyja - gondolta lelkiismerete megnyugtatására -, és Frau Hugonnai már négy éve lakik nálam. Megbízható, pontos fizető, és erkölcsös teremtés. A bátyja sem lehet más!"

— A maga kedvéért kivételt teszek, kedves Vilma kisasszony - mondta végül kegyosztó hangon -, és ha magának is megfelel, bátyja elfoglalhatja Lydia szobáját.

Vilma örült a nem remélt megoldásnak, és nagy izgalommal várta Kálmán érkezését. Négy esztendeje, Fruzsinán kívül, az első rokon, aki meglátogatja. Nővérei, bár jómódban éltek, és el is jutottak külföldre, divatos fürdőhelyekre, Svájcot elkerülték. Öccsei a francia Riviérán jártak, a játékkaszinóban próbáltak szerencsét, azt írták, hogy majd a nyereségből fedezik zürichi útjukat. A nyereség elmaradt, bátyjuknak sürgönyöztek útiköltségért, így tudtak csak hazautazni. Kálmán Vilma hívó leveleire eddig mindig azzal válaszolt, hogy nincs pénze az utazásra. Talán az ez évi termés jó volt, azért engedheti most meg magának a svájci kirándulást.

Alfonso, Vilmával együtt, türelmetlenül várta Kálmánt. Isabelle-től értesült a látogatásról, és eleinte gyanakodott, hogy titkos udvarló vagy vőlegényjelölt érkezik, akibe Vilma szerelmes, és ezért nem érdekli állhatatos lovagja. Nem akarta elhinni Vilmának, hogy a bátyja jön, még akkor sem, amikor Isabelle Mathilde asszonyt hívta tanúnak.

Kálmán 1860-ban, még édesanyjuk halála előtt járt Svájcban, angliai útja alkalmából. Meglepődött, hogy tizenhat év alatt mennyit fejlődött a város. Különösen a Polytechnikum érdekelte, amelyet abban az időben kezdtek építeni. Most bejárta Vilmával együtt a tágas előadótermeket, a kitűnően felszerelt laboratóriumokat,

a hatalmas könyvtárat, s kicsit szomorkásán jegyezte meg:

- Tudod-e, Vilmám, hogy valamikor nagyon szerettem volna mérnök lenni? Amikor Angliába mentem, megkérdeztem édesapámtól, nem iratkozhatnék-e be jog helyett a műegyetemre. Édesapám megbotránkozva jelentette ki, hogy nem engedi sem lakatosnak, sem pallérnak a fiát. Az egyetemet sem helyesli túlságosan, de ha nagyon ragaszkodom hozzá, jogot tanulhatok. És most... nem is árt, hogy jogi végzettségem van. Legalább el tudok helyezkedni.

Vilma csodálkozva nézett bátyjára. Kálmán kis csüggedt mozdulattal jegyezte meg:

- Tulajdonképpen ráértem volna erről beszélni. Úgy terveztem, hogy eljövök hozzád, két boldog hetet töltünk együtt, s majd csak elutazáskor beszélek arról, ami miatt tulajdonképpen jöttem. És most... akaratlanul kicsúszott a számon, amit el akartam hallgatni. Félek, hogy esetleg fájdalmat okozok a beszédemmel, de ha már elkezdtem ...

A testvérek elhagyták a Műegyetem épületét, és lefelé haladtak a domboldalon. Vilma úgy tervezte, hogy megmutatja bátyjának az orvosi egyetemet, de érezte, Kálmánt ebben a pillanatban nem érdekli az egyetem, valami mondanivaló feszíti.

Lassan sétáltak, kart karba öltve, míg eljutottak a tó partjára. Ott leültek egy csendes padra, egy darabig némán nézték a mozdulatlan vizet, amelynek simaságát csak egy-egy csónak evezőcsapásai hasították fel.

- De szép itt - mondta eltűnődve Kálmán -, de szépek a hegyek! Tulajdonképpen mindig hegyek között szerettem volna élni. Most, ha nem is kerülök magas hegyek közé, de legalább dombos vidékre jutok.

Vilma szeme, amely az előbb csodálkozást árult el, most megrebbent. Tudta, hogy mit kerülget Kálmán, mi az, amit el kell mondania, bármennyire nehezére esik: a nagytétényi kastélytól s a birtoktól meg kell válniuk.

- Kálmán, kedves - mondta csendesen, és kezét bátyja kezébe kapcsolta —, ne hidd, hogy fájdalmat okozol azzal, amit mondani akarsz. Már édesapa temetésén céloztál arra, hogy a birtokot el kell adni. Akkor is azt mondtam: tégy úgy, ahogy jónak látod, teljesen megbízom benned. És most is csak azt mondhatom. Ne szomorkodjunk azon, amin nem tudunk változtatni. Örülnünk kell, hogy addig fenn tudtad tartani a látszatot, amíg apánk élt. Mert neki bizonyára nagy szenvedés lett volna megválni a kastélytól, a parktól, a földtől. De nekem ...

- Neked nem fáj? - kérdezte Kálmán kicsit megdöbbenten.

- Nem! - Vilma erélyesen megrázta a fejét. - Tudod, hogy a tétényi kastély, ahol gyerekkorunkat töltöttük, milyen fájdalmas emlékeket ébreszt bennem. Amikor édesapa temetésén otthon voltam, félve jártam végig a szobákat, s alig mertem kimenni a parkba. Édesanyánkra gondoltam. Most értem csak meg igazán, micsoda hős volt, milyen áldozat árán váltotta meg az egészségünket. És Fruli hiányzott, a hegyes kontyú, mindig zsörtölődő, csoszogó, öreg Fruli, aki sohasem látogatott meg Pándon. Önmagát okolta, amiért rábeszélt a házasságra. Pedig nem is beszélt rá ..., csak együtt lelkendezett a többiekkel, akik mind meghatódtak a nagy csokroktól, amelyekkel György érkezett, és meghatódtak a legendás Szilassy-vagyontól. Hová lett azóta a vagyon? ... Azt hiszem, Tétény után Pánd is idegen kézre kerül hamarosan. És mihez kezdesz, Kálmán, ha eladtad a birtokot? Marad valamid?

- Nagyon kevés - felelte Kálmán kis hallgatás után. - És ami marad, négyünké, mert Iréne és Irma hozományt kaptak. Amikor az iratokat rakosgattam, megtaláltam a házassági szerződések másolatait. Bizony, elég sokra tartották magukat a Batizfalvy testvérek! Igaz viszont, hogy ők jól gazdálkodtak a kapott pénzzel. Miért van ez - nem tudom. Ők gyarapodtak, mi pedig - Györggyel együtt - elszegényedtünk. Pedig hidd el,

Vilma, én nem kártyáztam, nem ittam, csak éppen … szívesebben olvastam vagy muzsikáltam … Mire észbe kaptam, már késő volt. A Batizfalvyak telkeket vásároltak Pesten, s hatszoros-hétszeres áron adták el. Mert egyre jobban kiépül a város, a Sugár úton nemsokára dalszínházat építenek. Fruzsina édesapja közel jár a hetvenhez, de azért házakat vásárol, majd haszonnal továbbadja őket. És megvásárolt egy cukorgyárat, sőt - a múltkor találkoztam vele a Kuglernál — azt mesélte, hogy betársul egy szeszgyárba is. Idegen nekem mindez, Vilma. Idegen ez a hangos, felcseperedő főváros, amely olyan hetykén viseli most a Budapest nevet. Azelőtt, ha leültem a Duna-parton egy kávéházban, jólesett nézgelődnöm, örültem annak, hogy híd szeli át a Dunát, hogy vígan kocognak az omnibuszok, hogy lóvasút is jár már. Örültem, hogy hamarosan utolérjük Bécset, vagy talán el is hagyjuk a császárvárost. De most, úgy érzem, túl gyorsan akarjuk behozni a mulasztottakat. Olyan a város, mint egy csecsemő, amelyet mesterségesen túltápláltak. Azelőtt arra gondoltam, hogy ha eladom a birtokot, Pesten keresek valami állást, a megyénél vagy a városnál. De letettem erről a tervről. Nem nekem való ez a megváltozott, zsibongó város. Inkább megyek vidékre.

Vilma tűnődve hallgatta Kálmánt. Valami csendes fájdalom csendült ki bátyja szavaiból, ami talán nemcsak az elvesztett birtoknak, az elveszett életformának szólt, valami más is lehetett mögötte. Talán csak nem szerelmi csalódás érte? Vilma titokban elszégyellte magát, lám, már ő is elfogadja Isabelle szemléletét, és mindenütt érzelmeket keres. Kérdezni nem merte, félt, hogy még be nem hegedt sebet tép fel.

- És végül hová akarsz menni? - kérdezte gyengéden.

- Nagykanizsára - felelte Kálmán. — Egy kedves barátom él ottan, Molnár Alajos bíró. Azt mondja, ha akarom, kineveznek engem is bírónak. Veszek ott egy

kis *házat,* néhány kedves, régi bútordarabot levitetek, szabad időmben majd méhészkedem, muzsikálok s olvasgatok. Aztán lassan megöregszem ...

- Kálmán, Kálmán... - Vilma fürkészve nézte bátyja elfelhősödött arcát -, miért nem vagy őszinte hozzám? Miért nem mondod el, mi bánt? Alig múltál harmincéves, és máris az öregséggel kacérkodol? Meg kellene házasodnod! Eddig a birtokért, a kastélyért áldoztad fel magad, tudom, időd sem volt, hogy feleség után nézz. De most már keress valakit, aki továbbviszi a Hugonnai nevet. Hiszen az öcskösök sem sietnek a nősüléssel!

- Sohasem fogok megházasodni! - mondta szilárdan Kálmán, és makacsul leszegte az állát. Vilma ebben a pillanatban úgy érezte, bátyja megsértett kisfiú, aki nem kapta meg a kívánt játékot. Talán jó is lesz, ha Kanizsára megy, ott majd elfelejti a csalódást, s talál valakit, aki szeretni és becsülni fogja. Hiszen Kálmán - nemcsak testvéri elfogultsággal látja - különb, mint a legtöbb férfi. Ó, ha György olyan lenne, mint Kálmán! Miért is nem találkozott valakivel, aki Kálmánhoz hasonlít? Igaza van Isabelle-nek, szeretni nagyon jó, milyen boldogság az is, hogy a fiát szeretheti, de milyen lehet az, ha valaki nem gyermeket, hanem férfit szeret, aki társa az életben?

- Ne beszélj csacsiságokat, Kálmán, ki láthat a jövőbe? Annak idején Fruzsina halálosan szerelmes volt beléd, fél éjszakákat nem hagyott aludni, mindig rólad beszélt.

- Ó, a kis Fruzsina! Szép kislány volt, hamvas, mint egy őszibarack, de nem sok ész szorult belé. Ilyen kis libát nem tudnék feleségül venni, halálosan unnám magam mellette...

A penzióbeli leányok kellő tisztelettel bántak Kálmánnal, különösen Isabelle sündörgött mindig körülötte. „Un vrai charmeur" - mondogatta állandóan, és meglepődve tapasztalta, hogy Kálmán milyen tökéletesen

beszél franciául. Amikor Vilma látta, hogy a kis francia lány mennyire igyekszik bátyja közelébe kerülni, magukkal hívta minden sétára, kirándulásra. Kálmánt mulattatta a pergő nyelvű, vidám teremtés, aki egy cseppet sem titkolta, mennyire tetszik neki Kálmán.

- És gróf, igazi gróf - mondta társnőinek -, kastélyban lakik, úgy, ahogy a regényekben olvashatjuk. Milyen boldog lehet az, akit majd feleségül vesz!

- Mindig csak a házasságon jár az eszed - csóválta a fejét Jekatyerina -, igazán csodálom, hogy közben elvégzed az egyetemet, és idővel doktorrá avatnak!

- Ó, az még messze van - sóhajtott fel Isabelle addig még sokat kell tanulni! És én nem vagyok olyan szorgalmas, mint Vilma. Vilma most is minden éjjel tanul, így pótolja azt az időt, amit bátyjával tölt. Nem is tudom, hogy bírja. És még mindig bogyókat eszik!

Kálmán is csodálkozott Vilma munkabírásán s az étkezésén. Meglepődve hallotta, hogy mióta Zürichben tanul, csak nyers koszton él, s egészségesebbnek érzi magát, mint régebben.

- Hidd el, Kálmán - mondta -, felesleges a sok evés; a zsíros, nehéz ételek, a helytelen öltözködés mind elősegítik a megbetegedéseket. Nézd például a női ruhákat. A középkorban a keresztes lovagok jártak ilyen vértezetben, de azok az ellenség kardja ellen hordtak páncélt, a nők pedig azért hordanak halcsontos ruhákat, azért fűzik be magukat, hogy szebbek legyenek. A ruhájuk a földet sepri, mennyi piszkot szednek össze a nap folyamán! Majd ha orvos leszek, könyvet írok a helyes táplálkozásról, célszerű ruházkodásról.

- Könyvet, ejha! - Kálmán elismeréssel nézett húgára. - Ha régi igazgatónőd hallana, büszke lenne rád, és még büszkébb a jóslatára! Bevallom, szorongó szívvel jöttem hozzád, féltem, fájdalmat okozok neked azzal, hogy meg kell válnunk a birtoktól. De megnyugodva megyek haza. Örülök, hogy nem ragaszkodsz a múlthoz,

s még jobban örülök annak, hogy ennyi örömet találsz jövendő hivatásodban.

Kálmán elutazása után Vilma még több időt töltött Rose professzor klinikáján. Most már ötödéves volt, s a professzor megkérdezte, ha elvégezte az egyetemet, nem akar-e nála dolgozni. Noha idegen származású, elintézi a kinevezését. Vilma néhány pillanatig szólni sem tudott, olyan váratlanul érte a megtisztelő ajánlat. Tudta, hogy Rose eddig még sohasem hívott meg klinikájára női munkatársat. Ha itt dolgozhatna a professzor mellett...

Rose látta Vilma szemében első pillanatban az öröm felvillanását, majd a következő másodpercben kialudt a fény, s elfátyolosodott a tekintete. Kezét görcsösen ökölbe szorította, s halántékán kidagadtak az erek. Csak nagy sokára tudott megszólalni:

- Köszönöm, professzor úr megtisztelő bizalmát, köszönöm, hogy méltónak talált arra, hogy ön mellett dolgozhassam. Nem tudom kimondani, mennyire fáj, hogy nem fogadhatom el az állást. Ha elvégeztem az egyetemet, haza kell mennem. Férjem van otthon és kisfiam, aki számlálja a napokat, mikor jövök haza. Tízéves, és gyakran ír nekem levelet. Azt írja, mindennap letép egy lapot a kalendáriumról, és kérdezi, hogy vajon gyorsabban múlik-e az idő, ha naponta több lapot is letép. Ha megkapom a diplomámat, másnap haza kell utaznom. De ha nem várna is otthon a fiam, akkor is haza kellene mennem.

Vilma elhallgatott. A professzor kérdően nézett rá. Kis csend után megkérdezte:

- Miért?

- Miért? - Vilma zavartan kereste a szavakat, igyekezett, hogy mindaz, amit mond, ne tűnjék fellengzős szavalatnak, üres pátosznak. - Azért, professzor úr, mert magyar vagyok. Nem tudom, mennyire ismeri Magyarországot, hallott-e róla valamit. Diáktársaim, társnőim nemigen tudják, merre van, sokan kétségbe vonják: létezik-e egyáltalán. Az egyetem dékáni hivatalában úgy

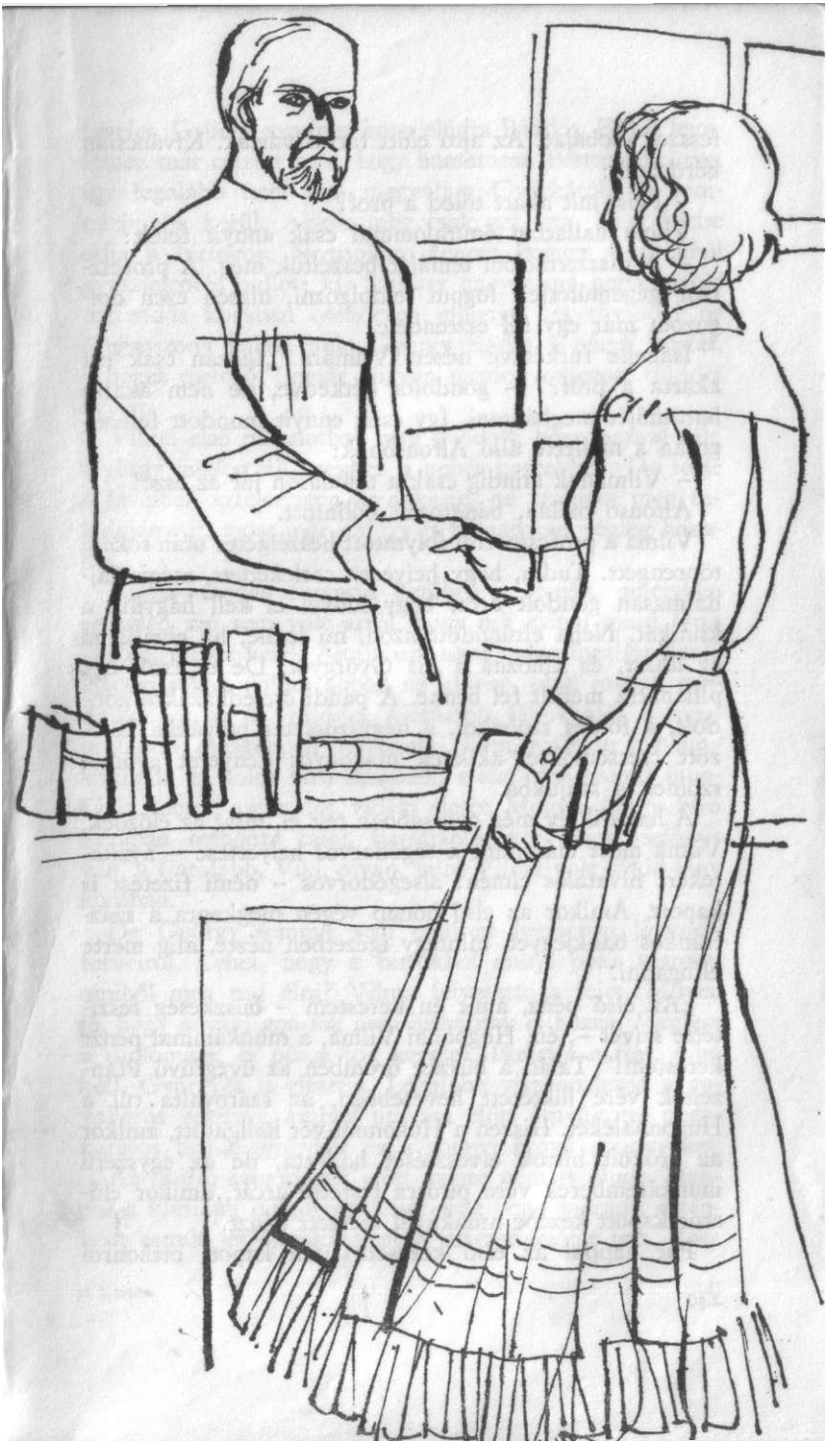
tartják számon, mint Ausztria egy részét, tartományát. Pedig ez az ország önálló ország, nagyon sok vért áldozott azért, hogy megtarthassa önállóságát. Mindig harcolni, mindig verekedni kellett, talán azért maradtunk ilyen szegények, ilyen elmaradottak. Professzor úr, aki egy gazdag, független, boldog országban él, nem sejti, milyen szegény, milyen tudatlan nálunk a nép. Ijesztően magas a gyermekhalandóság, a szülőnők félnek az orvosoktól, vajákos asszonyokhoz, kuruzsló banyákhoz járnak. Lehet, hogy azért, mert nincs, aki megmagyarázza nekik, hogy nincs mitől félniük. Amikor kislány voltam, én is féltem a körszakállas, recsegő hangú doktortól, inkább eltagadtam, ha betegnek éreztem magam. Ha nő hajolt volna az ágyam fölé, bizonyára nem féltem volna tőle. És hány leány meg asszony nem mer betegségével, bajával orvoshoz fordulni. Nő előtt könnyebben nyílna meg, nőben több bizalma lenne. Úgy érzem, rám otthon nagy feladatok várnak...

Rose elgondolkozva nézte a lángba borult arcú, csillogó tekintetű teremtést. Az előbb még enyhe nehezteléssel hallgatta a szavait, tudós- és egyben férfihiúsága is kapott sebet, hogy Vilma visszautasította a felajánlott állást. De ahogy hallgatta, mindinkább háttérbe szorult neheztelése, s helyébe a tehetséges tanítványnak szóló rokonszenve mellett az igaz embernek kijáró tisztelet lépett.

- Igaza van, ha hazamegy - mondta végül -, de remélem, ameddig megkapja diplomáját, nálam dolgozik. Nem tudom, hogy áll anyagilag, de azt hiszem, az utolsó évben, mialatt disszertációját készíti, valami fizetést is tudok adni. A hatodik esztendőben az orvostanhallgatók gyakornokként dolgozhatnak a klinikán.

- Nagyon-nagyon köszönöm a professzor úr jóságát - Vilma nehezen tudott megszólalni, a meghatottság könnyei fojtogatták torkát -, és azon leszek...

Tovább nem tudott beszélni. Rose felállt, kezet nyújtott, és Vilma kicsit szédült, amikor elhagyta a pro-

fesszor szobáját. Az ajtó előtt társai várták. Kíváncsian kérdezték:

- Nos, mit akart tőled a prof?

Vilma hallatlan önuralommal csak annyit felelt:

- A disszertációm témáját beszéltük meg. A professzor gégeműtétjeit fogom feldolgozni, hiszen ezen dolgozom már egy fél esztendeje.

Isabelle fürkészve nézett Vilmára. „Igazán csak ezt akarta a prof?" - gondolta kétkedve, de nem akarta barátnőjét megbántani. Így csak ennyit mondott félhangosan a mellette álló Alfonsónak:

- Vilmának mindig csak a tanuláson jár az esze!

Alfonso mélán, bánatosan bólintott.

Vilma a professzorral folytatott beszélgetés után sokáig töprengett. Tudta, hogy helyesen cselekedett, mégis fájdalmasan gondolt arra, hogy idővel el kell hagynia a klinikát. Néha eltűnődött azon, mi lenne, ha elvállalná az állást, és kihozná a kis Györgyöt. De ez csak egy pillanatra merült fel benne. A pándi cselédházakra gondolt, a földes szobákra, a négyszögletes pólyákba kötözött csecsemőkre, akiknek mákonyos kenyeret gyömöszölnek a szájukba.

A hatodik év még gyorsabban telt el, mint az előzőek. Vilma most már mint a segédorvos helyettese - nyakatekert hivatalos címén: alsegédorvos - némi fizetést is kapott. Amikor az első hónap végén megkapta a százfrankos bankjegyet, mintegy igézetben nézte, alig merte elfogadni.

„Az első pénz, amit én kerestem - büszkeség feszítette szívét -, én, Hugonnai Vilma, a munkámmal pénzt kerestem!" Talán a büszke örömben az üvegfúvó Pfanzeltek vére lüktetett hevesebben, az szárnyalta túl a Hugonnaiékét. Hiszen a Hugonnai-vér hallgatott, amikor az örökölt birtok elvesztését hallotta, de az egyszerű munkásemberek vére pirosra festette arcát, amikor először kapott kezébe munkával szerzett pénzt.

Pár nappal az első keresete után kapott otthonról

levelet. György megírta, hogy eladta Pándot. Előző leveleiben már célzott arra, hogy hamarosan Pestre költözik; így legalább nem kell megválnia Gyurikától, ha gimnáziumiba kerül. Akkor még csak azt írta, hogy bérbe adja a birtokot. Nemsokára fekete keretes borítékból gyászjelentés hullott ki: Szilassy nagymama hetvennyolc esztendős korában csendesen elhunyt. És röviddel az öregasszony halála után György eladta a pándi kúriát, a hozzá tartozó, immár nagyon megfogyatkozott földdel együtt.

Vilma első pillanatban arra gondolt, hogy hazautazik, György mellett áll ezekben a nehéz percekben. De férje a levélben kifejezetten arra kérte, ne szakítsa meg tanulmányait, most már amúgy is hamarosan végleg hazajön.

Vilma tétován forgatta kezében a levelet, amelyben egyetlen szó sem volt arról, hogy mit csinál majd férje Pesten, mihez kezd. Általában, akar valamihez kezdeni? Hiszen sokan voltak abban az időben, akik rosszul gazdálkodtak az ősi földdel, kicsúszott lábuk alól, s megpróbáltak másképpen boldogulni. Lám, Kálmán is Nagykanizsán él, mint bíró dolgozik, s azt írja: szereti munkáját, szereti a csendes, vidéki életet. Molnár Alajos bíró házában otthonra talál, barátjának két bájos kislánya van, a fiatalabb, Viki, olyan, mint Vilma volt süldő lány korában.

De György semmit sem említett levelében jövendő terveiről. Lehet, hogy a birtokból annyi pénz maradt, amiből meg tud élni? Vilma felvetette a fejét. Milyen jó, hogy anyagi gondok nem juthatnak el hozzá. Meglesz a diplomája, és pénzt fog keresni. Eltartja a fiát, s ha kell, Györgyöt is eltartja. Legalább viszonozhatja a gavalléros gesztust, amivel utazása előtt átnyújtotta négykarátos briliánsgyűrűjét és a tompa fényű gyöngyöket.

Az utolsó szigorlatok előtt szinte nem is aludt. Nappal a klinikán dolgozott, késő estig benn maradt, esténként tanult, és éjszakánként a disszertációját írta. Rose

professzor gégeműtétjeinek tíz esztendejét dolgozta fel, százharmincegy esetet írt le, amelyből száz került műtétre. Isabelle, amikor egy téli reggel bekopogott hozzá, elszörnyülködve látta, hogy teljesen felöltözötten ül az íróasztala mellett, s vetett ágya gyűretlen, ez éjszaka sem feküdt le.

- Tönkreteszed magad, chérie! - A kis francia lány kétségbeesetten tapogatta Vilma homlokát, nem lázas-e. - Legalább ennél vagy innál közben. Várj, mindjárt hozok neked valamit! - Kiszaladt, és nemsokára nagy pohár narancsszörppel tért vissza. - Nem ennél is valamit? - kérdezte aggódva. Vilma a fejét rázta.

Isabelle nézte a táblázatokat, látta, Vilma éppen a századik kóresetnél tart.

- De hiszen ez rengeteg! Minek ennyit összeírni? - Isabelle csak bámulta a sok számot, kimutatást. - Nem lenne elég, ha kevesebb esetet írnál le?

- Ugyan! - legyintett Vilma. - Száz eset igazán nem sok! Berlinben a Bethanien-kórház nemrég 754, a Langenbeck-klinika pedig 504 ilyen esetet hozott nyilvánosságra.

A kis francia lány felkuporodott az ágyra, tűnődve nézte Vilmát, aki olyan frissen, egyenes háttal ült az íróasztala mellett a kihűlt szobában, mintha most lépett volna ki a hideg fürdőből.

- Úgy látszik, szerelem nélkül is lehet komolyan, örömmel dolgozni - állapította meg, és kis sajnálkozással gondok Alfonsóra. Ebben a pillanatban tisztán látta, hogy az olajos bőrű spanyol, aki bár most már nem nyíltan ostromolja Vilmát, csak a háttérben vár, némán, türelmesen - sohasem ér célt.

Alfonso ezt azonban még akkor sem látta be, amikor 1879. február 3-án részt vett Vilma avatásán. A svájci, német s angol hallgatók mindegyikének eljött valaki hozzátartozója. Csak Vilma állt ott egyedül, teljesen egyedül. „Hát ha férje volna meg kisfia, bizonyára itt lennének - gondolta megnyugodva. - Vilma csak távol

akart tartani magától. Most majd elmegyek Magyarországra, s ott kérem feleségül az édesapjától."

A Phönix-penzióból mindenki eljött az avatásra, ez alkalommal még Frau Mathiilde is megjelent, részben, hogy megadja a tiszteletet kifogástalan erkölcsű lakójának, részben, hogy Henke urat újabb tíz frankkal arra ösztökélje, hogy a megüresedett szobába szerezzen lakót.

Isabelle könnyei csak úgy potyogtak, amikor Vilmával sorban kezet szorítottak a díszbe öltözött egyetemi tanárok. És akkor is zokogott, amikor másnap hajnalban az egész penzió kikísérte az újdonsült doktornőt. Csikorgó téli nap volt, előtte egész éjszaka hullott a hó. Vilma emlékében így maradt meg a kép: a hósipkába burkolózott hegyek között még csendesen alszik a város, a téli nap lassan bújik csak ki a szürke ég mögül, megvilágítja a kékesszürke tavat, a békésen szunnyadó házakat, éles füttyszó hasítja fel a csendet, még egy utolsó kézszorítás, még egy utolsó ölelés, és a vonat megindul. Vilma az ablakban áll, önkéntelen mozdulattal ruhájához nyúl, aztán elmosolyodik. Üres már a kis bőrzacskó, amelyben idejövetelekor ezresek lapultak. A sok színes papírdarab helyett piros pecsétes, fehér pergamentekercset visz haza: hat és fél esztendő megfeszített munkájának eredményét. A fehér pergamenen gondosan rajzolt betűkkel latin nyelvű írás: Hugonnai Vilmát az egyetem rektora 1879. február 3-án az orvostudományok doktorává avatta.

HARMADIK RÉSZ

1

Az Ősz utcai lakás három kicsi szobájába zsúfolta ösz-sze Szilassy György a pándi kúria legféltettebb darab-jait. Nem volt senki, aki segítsen a fájdalmas költöz-ködésben. Vilma nővérei betegségükre való hivatkozással bújtak ki a terhes feladat alól, Fruzsina utolsó percig ígérgette jövetelét, végül kesergő levelet írt, melyben férje zsarnokságára panaszkodott, aki nem engedi el Ko-lozsvárról. Katalint a személyzet miatt nem hívhatta segítségül, pedig az felajánlotta; egyébként sem akarta, hogy az asszony lássa, milyen keservesen válik meg ott-honától. Amikor már nagy üggyel-bajjal kiválasztotta a Pestre szállítandó holmikat, megérkezett Nagykanizsáról sógora, Kálmán. György zavartan, mentegetőzve fogadta. Kálmán elmondotta: azért jött, hogy segítségére le-gyen.

- Én már átéltem azt, amit te most élsz át, sógor — mondta bátorítóan -, arra kérlek, ne hagyd el magad! Vannak rokonaid, barátaid Pesten, kaphatsz valami ál-lást, s a megmaradt kis tőkéddel együtt megélhetésed biztosítva lesz. Aztán, ha hazajön Vilma, együtt köny-nyebben boldogultok.

- Nem megyek állásba! - Szilassy egykedvűen vállat vont. - Szilasi és pilisi Szilassy György nem mehet sem skriblernek, sem szatócsnak. Nincs senkire és semmire sem szükségem, egy pipa dohányravalót még megen-gedhetek magamnak anélkül, hogy más szolgája lennék! A fiamat is tudom taníttatni, majd lassan eladogatom azt, amim van. Úgysem élek már sokáig.

Kálmán hiába beszélt, magyarázott, hiába hivatkozott

saját magára, aki elégedett munkájával, Szilassy csak legyintett. És amikor megkérdezte, hogy mit szól majd mindehhez Vilma, sógora gúnyosan elmosolyodott.

- Azt hiszem, neki van a legkevesebb joga ahhoz, hogy felelősségre vonjon - jegyezte meg. - Mindez nem történik meg, ha nem hagy itt. De sohasem törődött velem, önzően mindig csak a saját örömére, saját szórakozására gondolt!

Kálmán arca lángba borult, hirtelen haragjában majdnem nekiment Szilassynak. De aztán megtorpant. Bármit tesz, bármit mond, nem tudja megváltoztatni ennek a korlátolt embernek a véleményét. Milyen kényelmes, hogy a saját hibáját feleségének rója fel, s Vilmát úgy tünteti fel, mint aki szórakozást és élvezetet keresni ment Zürichbe!

Egy darabig hallgatott, aztán csak ennyit mondott:

- Ha így várod Vilmát, tele szemrehányással, hamis vádakkal, talán a legjobb lenne, ha nem is térne vissza hozzád. Mert sejtheted, hogy sem vele, sem velem nem tudod elhitetni, hogy miatta úszott el a birtokod. És azt is jól tudod, hogy hat és fél év alatt, mialatt te itthon kényelemben, semmittevésben éltél, ő milyen körülmények között tanult és dolgozott Zürichben. Én jártam nála, láttam a szerény penzió-szobáját, végignéztem nemegyszer az étkezését, s tudom, hogyan takarékoskodott, hogy teljék tandíjra. Mert tandíjmentességet nem kapott sziiasi és pilisi Szilassy Györgyné, akinek hat és fél év alatt egyeden fillért sem küldtél, akitől - ugye? - egyetlenegyszer nem kérdezted meg, nincs-e valamire szüksége.

György kényelmetlenül érezte magát sógora beszéde közben. Nemigen tudott mit válaszolni. Kálmán hamarosan búcsúzott. Szilassy még befogatott, s a négylovas hintó, amely nemsokára jövendő gazdája birtokába kerül, bevitte Hugonnait Nagykátára. Onnan már vasúton tette meg az utat Pestre.

- Ezentúl én is vasúton fogok járni - mondta Szilassy

György, és valóban, életében először, vasúton utazott Pestre, onnan bérkocsin hajtatott az Ősz utcába. És bérkocsin hozta haza Vilmát, amikor az Pestre érkezett.

Vilma igyekezett elpalástolni megdöbbenését az Ősz utcai sivár bérház s az agyonzsúfolt, sötét szobák láttán. Amikor belépett, ösztönös mozdulattal félrehúzta a nehéz plüssfüggönyöket, amelyek eltakartak minden világosságot. A legszívesebben kitárta volna az ablakokat is, kesernyés füstszag áradt mindenünnen. Vilma hirtelenében nem is tudta, a kályhák füstölögnek-e, vagy a férje pipájának átható szagát érzi.

De amilyen hirtelen támadt a vágya, olyan hirtelen torpant meg a lendülete. Férje mellette állt, és nyugtalanul, enyhe bűntudattal nézett maga elé. Vilma látta elgyötört, megöregedett arcán a vívódást, s nagy, mélyről jövő sajnálkozást érzett iránta. És bármilyen nehezére esett a hazugság, mégis kimondta:

— Nagyon kedves a lakás, ha kicsit túl tömött is. De látom, minden kedves darabot elhozott. Még a zongorámról sem feledkezett meg. Annak is helyet szorított! Köszönöm ... Gyurka mikor jön haza az iskolából?

György szomorkásan elmosolyodott. Érezte, hogy felesége alakoskodik, mégis jólesett a tapintata. És hányadszor kérdezi, fia mikor jön haza az iskolából.

- Mondtam, kedves, hogy tizenkét órakor végződik a tanítás. A Ráday utca nincsen innen messze, mindjárt itt lesz a fiú!

Míg ezt mondta, elszégyellte magát. Lám, az asszony milyen nagylelkű, igyekszik észre nem venni a nagy különbséget a pándi kúria és a sivár bérlakás között, ő pedig megtiltotta a fiának, hogy az anyját a pályaudvaron megvárja. Ez az asszony mindig megszégyeníti. Mellette jobban érzi saját fogyatékosságát, sekélyességét.

Gyurka szinte száguldott haza az iskolából, s ölelte csókolta az anyját. Vilma a meghatottságtól szótlanul nézte tizenharmadik évében levő fiát, akinek csinos arcvonásait még a kamaszkor sem csúfította el. Magas volt,

karcsú, éppen olyan szőke, mint Vilma fiútestvérei, s most, hogy anyjára nézett, nagy kék szeme tele volt derűvel, boldogsággal.

- Most már velünk marad, ugye, mindig velünk marad, édesanyám? - buggyant ki az ajkán.

- Veletek maradok — felelte Vilma, és igyekezett, hogy hangja természetesen csengjen. Nem akart semmiféle ünnepélyességet, zökkenő nélkül szeretett volna beilleszkedni az Ősz utcai lakás házirendjébe.

Ez azonban elég nehezen ment. Szilassy nem hozott magával személyzetet Pándról. Pedig öreg dadája könyörgött, hogy vele jöhessen. Nem akarta, hogy bárki is lássa: milyen körülmények közé kerültek. Itt állandóan egymást váltották a mindenesek. György valójában nem is tudta, mit kíván tőlük, fogalma sem volt, mi az: piacon vásárolni, beosztottan főzni. Hol kevés került az asztalra, hol roskadoztak a megrakott tálak. Tüzelőről kellett gondoskodni, elsején kértek házbért, s mindekhez pénzre volt szükség. Szilassy, amikor egymás után váltotta fel a százasokat, elámult a pesti életen, ahol még a petrezselymet is boltban vették. Gyakran nyersen rátámadt a mindenesre; az fogta magát, még aznap összecsomagolt, és otthagyta a házat. Szilassy nem értette, mi történt. Eszébe sem jutott, hogy már nincsen Pándon, ahol régi, hűséges cselédei megszokták már dühkitöréseit, nyerseségét, és nem sokat törődtek vele.

Mikor Vilma megérkezett, durcás arcú fiatal lány matatott a konyhában. A lány néhány hete került a házba, ügyes volt és jó szándékú, de amikor Szilassy közölte vele, hogy felesége másnap érkezik, azonnal távozni akart. Csak a kis György könyörgésére maradt még egy napot. Vilma, amikor végigjárta a lakást, és belépett a sötét konyhába, kicsit megriadt. Valójában a konyha sem volt rosszabb, mint a többi helyiség, csak itt a bordó plüssfüggönyök helyett betámasztott barna ablaktáblák takarták el a világosságot. Vilma a lányihoz

lépett, aki tettetett közönnyel, fel sem pillantva mosogatott.

- Sziiassyné vagyok - mondta, és kezet nyújtott. Szebelkó Annának még a szája is tátva maradt csodálkozásában. Elpirult, kikapta kezét a mosogatóvízből, sietve törölte le kötényében, aztán a feléje nyújtott kezet mindenáron meg akarta csókolni. De Vilma nem hagyta. Erősen megszorította a lány kezét.

- Sötét ez a konyha - mondta -, de látom, van rajta ablak.

Az ablakhoz lépett, kitárta a fatáblákat, és egyszerre világosság lett.

Gyurka, aki elkísérte anyját a konyhába is, ámultan nézett körül.

- Sohasem tudtam, hogy itt ablak is van! - nézett ragyogva Vilmára. - Most itt is világos lett, akárcsak a szobában.

A két erélyes mozdulat mintegy jelképpé vált: a sötét, kényelmetlen, levegőtlen lakás hamarosan kellemes otthonná alakult. Vilma száműzte a felesleges bútorokat; a háznak hatalmas, szellős padlása volt, oda kerültek a kényelmetlen, merev hátú székek, a huszonnégy személyes ebédlőasztal, a nagy, hasas almárium, Szilassy nagymama faragott, XVI. századbeli menyasszonyládája. Lekerültek a nehéz függönyök is az ablakokról, a falakról is le akarta vétetni az ősök szigorú tekintetű képek. De amikor látta, hogy férjének ez rosszul esik, megkegyelmezett a sok Szilassy elődnek. Ezek legalább nem foglaltak el helyet, s nem vették el a levegőt. A konyhában is rendet teremtett. Ládákba csomagolták a hatalmas kondérokat, fazekakat, tepsiket, óriási mozsarakat, szakajtókat. Aztán nekiindult, és megmaradt pénzéből néhány lábast, fazekat, tálat vásárolt. Amikor György megkérdezte, miért dobálja ki a pénzt, nevetve felelte, hogy kénytelen volt új tejeslábast venni, hiszen a régi, amit Pándról hoztak, tízliteres volt.

- György, kedves, értse meg, hogy a lakásban mind-

össze négyen vagyunk - mondotta békítőleg, mert látta, hogy férjét bántja a nevetése.

- És annyi pénzt adok ki, mintha húszan lennénk! - mormogta Szilassy.

- Ezentúl majd én vásárolok be, meglátja, milyen kevésbe kerül a háztartás - biztatta Vilma.

- Maga? Kosárral a karján akar végigmenni? Ezt nem engedhetem! - Szillassy arcát elöntötte a vér. - Zürichben élhetett akármilyen életet, de itt Pesten, ha nem is ismernek sokan, akkor sem engedhetem meg ezt. Amíg a nevemet viseli, nem cipelhet cekkert, mint valami piaci kofa!

Vilma nyelt egy nagyot. Nem akart vitába, veszekedésbe kezdeni, nem akarta megkérdezni, hogy vajon meddig tudják még cipelni a cekkert. Mi lesz, ha elfogy az a csekély pénz, amit György a birtokból meg tudott menteni? Unokatestvére vásárolta meg Pándot, kifizette az adósságokat - így mondta a férje -, de hogy az adósságok kifizetése után mennyi tőkéjük maradt, arról nem nyilatkozott. Vilma pedig nem kérdezte. György ámultán figyelte az asszonyát, figyelte, milyen határozottan, magabiztosan tesz-vesz. Még két hét sem telt el, s megváltozott az Ősz utcai lakás, megváltozott a háztartás. Anna már nem akart elmenni, rajongva, kutyahűséggel követte Vilma minden utasítását. Nem kellett Vilmának a cekkert cipelnie, kétszer ment el csak a lánnyal a piacra, harmadszor már Anna hozott haza mindent, s ragyogott, ha valamit olcsóbban tudott megvenni. Vilma főzött az első napokban, s bár maga nem evett húst, a többieknek ízletes, kiadós ételeket állított elő, saját receptjei szerint. Kevesebb zsírt, fűszert tett az ételekbe, s igyekezett mindig valami friss dolgot az asztalra adni, bár télen ez nehezen ment. Anna és a kis György nagy érdeklődéssel kóstolgatták főztjét, ízlett nekik a reszelt sárgarépa, feketeretek, káposztasaláta - ezzel díszítette a tálakat, no meg sok zöldpetrezselyemmel. Sohasem hallotta hírét még a vitaminoknak, hogy is hallotta vol-

na, még nem fedezték fel őket, de saját tapasztalataiból kiindulva tudta, hogy a friss ételek mennyire frissítőleg hatnak a szervezetre. És azt is örömmel látta, hogy a háztartás, noha mindennap húst főz, nem kerül sokba.

Amikor Annára már a főzést is rá tudta bízni, elhatározta, hogy munkához fog. Kálmán, aki már a megérkezése utáni napon meglátogatta, elmondotta, hogy barátainál érdeklődött: zürichi diplomáját nosztrifikáltatni kell, újra le kell tenni a szigorlatokat, csak úgy dolgozhat. Vilma értetlenül nézett bátyjára. Erre igazán nem számított. Sem Pulherija, sem Anna nem írták annak idején, hogy Oroszországban nem fogadták el a zürichi diplomát. És az amerikai meg angol lányok, akiket orvossá avatták, minden vizsga letétele nélkül gyógyíthattak.

- Szívesen leteszem még egyszer a szigorlatokat - mondta végül -, legalább újra átismétlem az anyagot. Természetesen jobb lenne, ha azonnal dolgozhatnék. Tudod, Kálmán, hogy anyagilag nem állunk valami rózsásan. Nem merem megkérdezni Györgytől, mennyi pénze maradt, azt hiheti, hogy talán szemrehányást akarok tenni neki. Sajnos, nekem már elfogyott minden pénzem. Utolsó filléreimen néhány konyhaedényt vettem, s előfizettem az Orvosi Hetilapra. Azt hiszem, György ezt pazarlásnak tartja. De Zürichben minden külföldi orvosi laphoz is hozzájutottam, s nem akarok itthon sem elmaradni. így hát azt gondolod, hogy jelentkeznem kell az egyetemen, és megkérdeznem, mikor tehetem le a szigorlatokat?

Vilmában egy csepp kétely sem volt az iránt, hogy a szigorlatokat leteheti. Kálmán habozott egy keveset, megmondja-e, hogy a szigorlatok letétele korántsem olyan egyszerű, mint húga gondolja.

- Azt hiszem - jegyezte meg óvatosan -, hogy először hallgatnod kell az előadásokat, s csak utána mehetsz szigorlatra. De... nálunk nincsenek nőhallgatók. így tehát kérvényezned kell, hogy bejárhass az egyetemre.

Vilma kicsit bosszankodva nézett bátyjára. Úgy látszik, Kálmán nagyon beleélte magát új hivatásába, szőrszálhasogatóvá, kicsinyessé vált, nyilván Nagykanizsán sok a tyúkper, ott tanulta meg az aprólékosságot.

- Hát akkor majd kérvényezem, hogy egyetemre járhassak! — mondta nevetve. - Bevallom, szívesen hallgatom a magyar tanárokat, érdekel, milyenek. És ... diáknak lenni a legjobb dolog a világon. Igaz, nem soká engedhetem meg magamnak ezt a fényűzést, pénzt kell keresnem.

- Hát György, György miért nem néz állás után? — kérdezte Kálmán indulatosan. - Te akarod eltartani majd? Mit gondolsz, ebbe beleegyezik? Amikor kértem, hogy próbáljon pénzt keresni, azt vágta a szemembe, hogy szilasi és pilisi Szilassy György nem mehet sem skriblernek, sem szatócsnak! Tiltja a büszkesége! De egy asszony kenyerét enni, azt nem tiltja?

- Hagyjad, Kálmán. - Vilma békítőleg tette kezét bátyja kezére. - Mostanáig György tartott el még Zürichben is, hiszen a kapott ékszerekből éltem. És amikor elvett, nem volt hozományom. „Koldus grófkisasszony" voltam az anyósam meg a dölyfös-gazdag Szilassy család szemében. Hát a koldus grófnő most majd visszafizeti az eddig kapott pénzt, és meghálálja az ingyen pusztított kenyeret!

De hamarosan rájött Vilma arra, hogy nem egykönynyen tudja meghálálni a „ingyen pusztított kenyeret". Az egyetemre bejárhatott mint rendkívüli hallgató, a tanárok s a diákok megkülönböztetett udvariassággal bántak vele, de a szigorlatok letételére nem kapott engedélyt. Trefort, a kultuszminiszter, a Szilassy család régi ismerőse volt. Vilma bizalommal kereste fel. De a miniszter, aki többször volt vendégük Pándon, nem sok jóval biztatta.

- Az egyetemre nálunk nem járhatnak nők, méltóságos asszonyom - mondta, és sajnálkozva tárta szét karjait. - Nemcsak nálunk van ez így, Európa majdnem

valamennyi országában. A nők felforgatnák az államot, ha tudományos téren egyenjogúsítanák őket a férfiakkal!

Vilmának arcába szökött a vér, mint mindig, ha indulat fogta el, s homlokán kidagadták az erek. Néhány másodpercig várt, amíg kicsit lecsillapodik, s csak azután szólalt meg:

- Micsoda alapokon nyugszik az az állam, amelyet néhány intelligens nő felforgathat? Szégyellném, ha ilyen államnak volnék a gyermeke. Hogy a tudományosság több zűrzavart idézne elő, mint a tudatlanság, ennek élő cáfolata Svájc, ahol először nyíltak meg az egyetemek nőhallgatók számára. Minél értelmesebbek a nők, annál üdvösebb lesz a befolyásuk!

Trefort meghökkenve hallgatta látogatója fejtegetéseit. Nem tudott rá mit válaszolni. Egy pillanatra átvillant rajta, hogy tíz év előtt Veres Pálné harcolt ilyen elszántan azért, hogy a lányok számára középiskolákat létesítsenek. És harca, noha elég ellenállásba ütközött, végül eredményre vezetett. Örüljenek a nők, hogy idáig eljutottak, s ne kívánjanak lehetetlent!

- Méltóságos asszonyom, Önnek orvosi diplomája van, ezt tudomásul veszem. Családjához régi barátság fűz, tehát elhiheti, igyekszem, hogy kérését valami módon elintézzem. De csak félmegoldást tudok ajánlani. Miután az egyetemünkre nem vehetjük fel, diplomáját nem is nosztrifikálhatjuk. De ha elvégzi a bábaképző tanfolyamot, mint okleveles szülésznő orvosként is működhetik!

Vilma nem is hallotta meg a mondat második részét. Amikor Trefort kimondta a „bába" szót, a szeme előtt színes karikák táncoltak, s forgott véle az egész szoba. Görcsösen belekapaszkodott a szék karfájába, mert érezte, különben leszédül. Olyan sápadt lett, hogy a miniszter aggódva kérdezte:

- Rosszul van, méltóságos asszonyom? Csengessek egy pohár vízért?

- Nem, köszönöm, már elmúlt - felelte Vilma, és vé-

gigsimította a homlokát. - Csak... kicsit meglepett az ajánlata. Miniszter úr tudja, hogy mi a bába feladata? A köldökzsinór elvágása, az anya és az újszülött tisztán tartása. Erre minden parasztasszony képes. Ha ezt a munkát akartam volna végezni, nem kellett volna hat és fél évig, távol hazámtól, megszakítás nélkül tanulni. Zürichben Rose professzor meghívott a klinikájára, ott maradhattam volna, a híres sebész mellett dolgozhattam volna. Azt feleltem az ajánlatára, hogy haza kell jönnöm, nekem itthon a helyem. Egyetlen külföldi orvosnő sem maradt Zürichben, mind hazamentek, hogy tudásukkal hazájukat szolgálják. Mindnek sikerült is ez. Csak nekem kínál a miniszter úr szülésznői állást.

- De méltóságos asszonyom, félreért! - Trefort nagyon kényelmetlenül érezte magát. - Csak azért ajánlom, hogy végezze el a bábaképző tanfolyamot, hogy meglegyen a képesítése! így nem kerülhet kuruzsló hírébe, és irigyei - mert bizonyára szép számmal lesznek - nem támadhatják meg!

Vilma felállt.

- Miniszter úr a zürichi orvosi egyetem diplomáját nem tekinti képesítésnek. Ha csak ez van birtokomban, és gyógyítani akarok, kuruzsló hírébe kerülök. De ha elvégzem a bábaképző tanfolyamot, már megtámadhatatlanná válok! Miután minden vágyam az, hogy gyógyíthassak, és keresetre is szükségem van, elfogadom és megköszönöm a tanácsát: beiratkozom a bábaképző tanfolyamra.

Trefort az ajtóig kísérte vendégét, és amikor az már betette maga mögött az ajtót, bosszankodva gyújtott szivarra.

„Rettenetesek ezek az emancipált nők! Fel akarják forgatni a világot! Hiába, nem teremthetünk precedenst! Eddig is megvolt a világ orvosnők nélkül, ezután is meglesz!"

Vilma el sem merte mondani férjének, mit végzett Trefortnál. György nem is igen kérdezősködött, hová jár, mit csinál egész nap. Végtelenül bántotta az asszony határtalan energiája, úgy érezte, ellene irányul munkakedve, tevékenysége.

Vilma már kora reggeli felkélt, megbeszélte Annával a napi teendőket, kihallgatta Gyurkát a leckéből, aki eleinte szabadkozott ez ellen, de amikor anyja nem tágított, kénytelen volt minden napra készülni. Az első hónap végén a tanárok is észrevették, hogy valaki foglalkozik a gyerekkel, megdicsérték, és Gyurka fülig pirulva hallgatta a dicséretet. Ilyesmihez nem volt szokva. Vilma csak a második hónapban ment be az iskolába, ahol közölték vele azt, amit amúgy is tudott, a kis György értelmes, nyílt eszű, jó jellemű gyerek, de nemigen érdeklik a tantárgyak. Csák az állattan és a növénytan képez kivételt. Meglátszik, hogy vidéken nőtt fel. S az is meglátszik, hogy szereti a természetet, szereti a földet.

Vilma megköszönte a tanárok felvilágosítását, s hazamenet eltűnődött, mi lesz a fiából. Nem tudóstípus, ez bizonyos. A földet szereti. Ha megmaradt volna akár a nagytétényi birtok, akár Pánd, jó gazda lett volna, törődött volna a földdel. De így... ha elvégzi a gimnáziumot, mi lesz vele? Györggyel nem akart erről beszélni, nem akarta megbántani az érzékenységét, még célzásnak vehette volna, hogy az elveszett birtokon kesereg. Különben is most, hogy beiratkozott a bábaképző tanfolyamra, amiről nem szólt a férjének, igyekezett minden személyes beszélgetést kerülni.

Dr. Tauffer, a tanfolyam vezetője, amikor bemutatkozott, kijelentette, hogy eltekint a tanfolyam látogatásától, két hónap múlva kiadja a bizonyítványát.

- Ha a zürichi egyetemen szülészetből, nőgyógyászatból levizsgázott, bizonyos vagyok benne, hogy mint bába is megállja a helyét. Mindamellett szívesen látom az előadásokon!

Vilma örült, hogy nem kellett bejárnia a tanfolyamra.

És amikor kézhez kapta szülésznői oklevelét, görcsös szégyenérzet fogta el. Gyorsan fiókjába dugta a papírlapot. György éppen abban a pillanatban lépett be. Kérdően nézett rá.

- Szülésznői oklevelet kaptam - mondta Vilma, s vér szökött az arcába. - Most már... most már gyógyíthatok nőket és gyermekeket!

György értetlenül rámeredt, nemigen fogta fel, mit mond a felesége. Neki is csak a bába szó csengett a fülében. Kati nénire, a rengő csípőjű, erélyes hangú kátai bábaasszonyra gondolt, aki a kis György születésénél segédkezett.

- Ejha, messzire jutott! - mondotta önkéntelenül, de amikor látta Vilma elkínzott arcát, hirtelen megsajnálta. - Nem baj, kedves, ez csak az első lépés. Maga olyan erős, hajlíthatatlan, keményfejű, hogy a bábaoklevél mellé megszerzi a magyar orvosnői oklevelet is. És most mit kezd ezzel az oklevéllel?

- Táblát szögezek a ház kapujára, a tábláról mindenki olvashatja, hogy Hugonnai Vilma okleveles szülésznő délután háromtól ötig fogad.

- Táblát szögez ki a kapura, s a lakásba beenged mindenféle embert? - György indulatosan felpattant. - Ezt komolyan gondolja? Nem, ezt nem engedhetem meg!

Vilma, akiben, mióta az oklevél a kezében volt, vad, tehetetlen indulat ágaskodott, úgy pattant fel ezekre a szavakra, mintha kígyó marta volna meg.

- Nem engedi meg? - kérdezte dühtől elfulladtan. — Igazán nem engedi meg? És ha szabad kérdeznem, akkor miből fogunk élni? Amikor elindultam Zürichbe, hogy tanulhassak, orvos akartam lenni, értse meg: orvos! Orvos, aki a test és lélek betegségeit gyógyítja. Hat éven át tanultam, hat éven át a leghíresebb professzorok előadásait hallgattam, akiktől sok minden titkot megtanultam a bonyolult emberi szervezettel kapcsolatban. Nézzen bele egy ilyen orvosi könyvbe egyszer! És miután mindezt megtanultam, a kezembe nyomnak egy okleve-

let, amelyet minden írni-olvasni alig tudó parasztasszony is megszerezhet pár hónap alatt! Mit gondol, ha nem lenne szükségünk pénzre, nem lenne szükség a keresetemre, akkor elviselném ezt a szégyent? Elviselném, hogy a zürichi egyetem diplomájával a fiókomban, bábaképesítést adjon a hazám?! Hiszen a tükörbe sem merek belenézni, félek, hogy egy idegen arc vigyorog rám, s azt harsogja felém: „Bába, bába!"

György szótlanul hallgatta végig felesége kifakadását. Idegen volt számára ez a hang, idegen volt a dühtől kipirosodott arc, a szikrázó tekintet. Hát ilyen is tud lenni ez az asszony? És noha egyetlen szóval sem vádolja nyíltan, minden mondata burkok szemrehányás. És a legkeservesebb, hogy igaza van. De hát... mit csináljon? Menjen állásba? Miféle állást tudna betölteni? Mit tud valójában, mihez ért? Lovagolni, puskával bánni, no meg kártyázni. Talán ha fiatalabb lenne, s félretenné a büszkeségét, elmehetne valahová lovásznak, mert a lovakon kívül igazában semmihez sem ért. Még a kártyához sem, mert akkor nem úszott volna el olyan sok ezer holdja. Ha fiatalabb lenne... De hát ötvenkét éves. Ötvenkét éves vén fejjel hiába keresne állást...

Lehorgasztott fejjel, némán állt, az ajtófélfának dőlve. Vilma, amikor rápillantott, s meglátta, milyen elesett, milyen gyámoltalan, hirtelen nagyon elszégyellte magát. Szégyellte nyers szavait, szabadjára engedett indulatát. Érezte, ma már nem helyénvaló ez a hang. Ma már nincs ellenfele, akivel harcolnia kellene. Férje talajt vesztetten lézeng a kis lakásban, munka, elfoglaltság és örömök nélkül. Iyen embert nem szabad bántania. Még akkor sem, ha berzenkedik a bábaság ellen. Hiszen lelke mélyén ő is berzenkedik. Nagy hetykén kimondta, hogy táblát szögez a kapu alá, de vajon valóban megteszi-e?

- Ne haragudjon, György - Vilma békítően tette kezét férje kezére -, ne bántsuk egymást! Inkább igyekezzünk, hogy valami kiutat találjunk ebből a nehéz helyzetből. Nemcsak magunk, hanem a gyerek miatt is. A

gyereket fel kell nevelnünk, s valami kenyeret kell a kezébe adnunk!

- Igaza van, Vilma - Szilassy fásultan legyintett -, arra kérem, ne szégyenítsen meg még jobban a jóságával, engedékenységével. Inkább legyen ilyen harcias, pattogó! Talán az volt a baj a házasságunkban, hogy maga sosem veszekedett, sohasem zsörtölődött! Mindent lenyelt, mindent eltűrt! Túlságosan szelíd a természete.

Vilma elmosolyodott.

- Miért nem panaszkodott soha emiatt? Miért hallgatott mindig? Istenem, ha meggondolom, a vasadi meg a pándi évek alatt de sokat hallgattunk! Talán ha akkor beszélünk...

Az asszony várta, hogy György megszólaljon. De Szilassy, mint aki szégyelli az előbbi kitárulkozását, csak megcsókolta Vilma kezét, és magára hagyta. Az pedig újra elővette az előbb a fiókba rejtett szülésznői oklevelét, nézte, nézte, s aztán - nem tehetett róla - peregni kezdtek a könnyei... De gyorsan letörölte őket.

- Nem adom fel a harcot - mondta makacsul -, és megcsináltatom azt a táblát! Kiszögezem a kapu alá. Hadd lássa mindenki: dr. Hugonnai Vilma bába lett!

2

A tábla elkészült, helyet kapott a többi tábla között: egy fogász lakott a házban, egy varrónő meg egy kalaposnő, sőt a földszinten borbély cintányérja hirdette a mesterségét. Gyurka, amikor hazajött az iskolából, s meglátta a szerény kis réztáblát, elámult. Mit szólnak majd a pajtásai, ha elolvassák a feliratot? - gondolta elszontyolodottan. De aztán felkapta a fejét. „Csak merjen valamelyik is szólni - szorult a keze ökölbe -, majd ellátom a baját!"

A Szilassy rokonság hamarosan tudomást szerzett a

„szégyenről", amit Vilma a fejükre hozott. Irénéhez és Irmához is eljutott a hír. Sápítoztak, megbotránkoztak, Iréne nagy felháborodásában vonatra ült, és felkereste húgát. Nem látták egymást édesapjuk temetése óta, s noha Vilma már február óta Pesten volt, eddig nem jutott Iréne eszébe, hogy ideutazzon. Elhatározta, hogy alaposan megmondja a véleményét, és kikéri, egyenesen kikéri magának, hogy így meggyalázzák a Hugonnai nevet.

De amikor belépett a sivár bérházba, összeszorult a torka. És még jobban elcsendesedett, amikor húga sápadt arcába nézett. A szülésznői tábla ekkor már négy hete függött a kapu alatt, a betegek lassan felfigyeltek a táblára; a házból keresték fel először, majd a szomszédból, aztán egyik beteg a másiknak adta a címet. És jöttek a régi ismerősök, barátok is, nagyrészt kajánságból, kíváncsiságból, kárörömmel. Vilma még mindig nem tudta megszokni azt, hogy a bábaoklevél fedezete alatt orvosi munkát folytat, még minden idegszála tiltakozott a megalázás ellen. És amikor meglátta nővérét, belesápadt a látványba, mert érezte, nem a testvéri szeretet hozta.

Iréne szinte félt leülni a „rendelőben", félszegen csak a szék szélére húzódott, és onnan nézett Vilmára gyámoltalanul, és az előre elkészített felháborodott mondatok mind benne rekedtek. Végül Vilma törte meg a csendet:

- Kihez jöttél, Iréne? A testvéredhez vagy az orvoshoz?

Iréne örült a kérdésnek, úgy kapaszkodott bele, mint egy mentőövbe.

- Mindenem fáj, Vilma. Reggelenként olyan fáradtan ébredek, alig bírok felkelni. Pedig rengeteg a dolgom! És Endre megköveteli, hogy mindennek utánanézzek. Ha valahol fennakadás van, harsog az egész ház a lármájától. Amióta a felesége lettem, kivéve a gyerekszüléseknél, egy napot sem feküdtem. Azt nem tűrte volna.

„Nekem egészséges asszony kell - mondta mindig. - A beteg asszony csak teher meg nyűg."

- Vetkőzz le - mondta Vilma egyszerűen -, megvizsgállak.

Az előre eltervezett nagy összecsapásból orvosi vizit lett. Iréne el is felejtette, hogy húga vizsgálja meg.

- Fogytál az utóbbi időben? - kérdezte Vilma.

- Nem tudom - vont vállat Iréne -, azaz... most, hogy felvettem az útra az ünneplő ruhámat, észrevettem, hogy bő a szoknyám.

- Sejtettem - bólintott Vilma. - Meg kell mondanom, hogy ezt az életmódot nem szabad folytatnod. És el kell utaznod valahová, magaslati levegőre, ahol néhány kilót magadra szedhetsz.

Iréne riadtan hallgatta Vilmát.

- Endre nem fog elengedni! - mondta elsápadva. - És mi lesz addig otthon? A cselédek kilopják a szememet! Éppen dologidőben menjek el? Most kezdődik az aratás, s ha nem vagyok otthon, ki főzet az aratóknak? Vagy keveset kapnak, vagy - ha nem nézek a szakácsnő körmére — az egész éléskamrát feleteti velük.

Vilma vállat vont.

- Az orvoshoz jöttél. Az orvosnak meg kell mondania, hogy mi gyógymódot ajánl a betegnek. És a testvéred is arra kér, hogy kíméld magad. Gondolj arra, hogy édesanyánknak is gyenge volt a tüdeje. Férjednek is meg kell értenie, hogy a szervezettel kíméletesen kell bánni. Azt hiszem, a lovait sem hajszolja a férjed halálra ...

Iréne meg is rémült, meg is sértődött húga szavain.

- Majd megmondom Endrének, mit ajánlasz - búcsúzott el Vilmától elgyávultan. Vilma nem is tartóztatta. Az előszobában már ketten vártak rá. Kicsit csodálkozva néztek Irénére, amikor az elegáns ruhájában kisuhogott a szobából. Iréne zsebkendőjét ajka elé szorítva ment el a két egyszerűen öltözött nő melllett.

„Hát mégis orvos lett a kis Vilmából! - gondolta meg-

illetődötten. - Éppen úgy vizsgált meg, mint az igazi doktorok! Csak ne lenne kinn az a szörnyű tábia, hogy „bába!" ...

3

Iréne hazautazott, s magával vitte Gyurkát. Vilma nem akarta elengedni, kérte nővérét, hogy ne növelje a háztartás gondját még egy gyerekkel, inkább fogadja meg tanácsát, és utazzon el minél hamarább. Irén legyintett, megnyugtatta Vilmát, hogy három gyermeke mellett elfér Gyurka is, legalább lesz játszópajtásaik. Ami pedig az ő utazását illeti... szomorkásan elmosolyodott, aztán csendesen, beletörődően jegyezte meg:

- Nem ismered, Vilma, a férfiakat, vagy... nem akarod ismerni őket. Nálunk csak egy akarat létezik: Endréé. Ha belátja, hogy szükségem van pihenésre, elenged. Ha nem látja be, otthon kell maradnom!

- Iréne, küldd fel Endrét, engedd meg, hogy én beszéljek vele! - mondta Vilma. - Bizonyosan meg tudom értetni vele, hogy komolyabb bajt előzünk meg, ha néhány hetet magadra szánsz!

A kis György végtelen boldog volt, hogy elutazhatott. Falusi gyerek létére nagyon szenvedett a poros, fülledt városban. Szilassy József, György unokatestvére, aki megvette a birtokot, Ímmel-ámmal meghívta ugyan a vakációra, de Gyurika nem akart visszamenni Pándra. Amikor anyja kérdezte: miért utasította vissza a meghívást, a fiú leszegte a fejét, s csak nagy sokára felelte: „Nagyon fájna nekem ott minden ..." Többet nem volt hajlandó mondani, de Vilma ebből a néhány keservesen kipréselt szóból is megértette, hogy mennyire vágyódik a gyerek régi élete után. Az elutazás napján túláradó hálával borult anyja nyakába, s ragyogva jelentette be:

- Jaj, de jó lesz nekem Iréne néniéknél, ott szabad leszek! Nem tudom, hogy lehet városban élni!

Szilassy György is hallotta fia repeső szavait, nagyot sóhajtott, feleségére, majd fiára nézett, aztán csendesen csak ennyit mondott:

- Nagyon nehezen, kisfiam, nagyon nehezen!

Vilmát megdöbbentette férje kesernyés hangja, és még jobban szánta. Töprengett, hogy mivel tudna örömet szerezni neki, mivel tudná ebből a tespedésből kirángatni. Felkereste a Szilassy család Pesten élő tagjait, azzal a szándékkal, hogy meghívja őket, talán akadnak közöttük kártyapartnerek, kialakul egy bridzs- vagy tarokkparti, ami mégis leköti a férjét. De az erőlködése szomorú kudarcba fulladt. György nagynénje, amikor meglátta, alig kínálta hellyel, és az iránt érdeklődött, hogy van-e Vilmának pénzre szüksége. Szívesen ad kisebb-nagyobb kölcsönt, sőt folyósít neki havi járandóságot, ha cserébe levéteti a bábatáblát a kapuról. Mert ilyen szégyent még senki sem hozott a Szilassy névre.

Vilma elképedten nézett a lelógó tokájú, erősen fűzött, vendéghajjal bélelt frizurájú termetes asszonyságra, akinek lilásvörös arcát púderréteg fedte. Csak egy másodpercig érezte a szavak okozta szúrást, a következő pillanatban már orvosi diagnózis lépett a megbántottság helyébe: „Magas vérnyomás túltápláltság következtében, gutaütésre hajlamos."

- Kevesebb húst, több gyümölcsöt, tejet és főzelékfélét tessék fogyasztani, kedves Emília néni! A túl sok evés káros a szervezetre! - mondta jóakaratú mosollyal, és kis fejbólintással ott hagyta a hápogó Szilassy rokont. Az egy darabig tátott szájjal bámult a bezárult ajtó után, majd a csengőt rázta vadul, és a belépő szobalány karjába ájult. Nem tudta elviselni, hogy a „koldus grófkisasszony" így megleckéztesse. Hiszen ha nem is ezt, de ehhez hasonlót mondott nemrég a híres tanár is, aki órák hosszat vizsgálta, és tíz forintot kért a vizsgálatért. Úgy látszik, Zürichben mégis tanult valamit a bába, nem szórakozni maradt ott annyi éven át...

Vilma nem említette Györgynek Emília nénivel tör-

tént összetűzését, amelyet hamarosan újabb összetűzés: követett - ez alkalommal a Hugonnai rokonság részéről.. A két Batizfalvy fivér érkezett Budapestre, aratás után, még a cséplést sem várták be, s Endre, Iréne férje, mintegy felelősségre vonta Vilmát a diagnózis miatt.

- Kérlek, vizsgáltasd meg Irénét más orvossal — mondta Vilma látszólag nyugodtan, de minden idegszála vibrált -, nem akarom azt állítani, hogy mindentudó és csalhatatlan vagyok. És én leszek a legboldogabb, ha kiderül, hogy tévedtem.

- Nem megyek semmiféle orvoshoz - csapott az asztalra Batizfalvy -, nincs Irénének semmi baja! Az asszonyok szeretnek kényeskedni. Van férj, aki eltűri a kényeskedést, én azonban nem! Igazam van, sógor? - nézett gúnyos kihívóan Szilassyra.

- Nincs igazad - mondta György csendesen -, ha Vilma betegnek találja nővérét, bizonyára az. És azzal, hogy nem veszel tudomást róla, még nem szűnik meg a. betegsége. Általában - tette hozzá kesernyésen - a bajok nem szűnnek meg, ha nem veszünk róla tudomást...

A sógorok hazautaztok, s megígérték, hogy szüret után felküldik Irénét, sőt Irmát is - menjen el mind a két asszony fürdőre.

- Igaz, ami igaz - állapította meg Batizfalvy -, rájuk fér egy kis pihenés!

Gyurka szeptember elsején érkezett haza. Vilma meglepődött, mennyit nőtt, erősödött a fia. Ki nem fogyott a meséből, részletesen beszámolt a földekről, a lovaglásról, dicsérte nagybátyjait, akik magukkal vitték vadászni, sőt két alkalommal még a Balatonhoz is kirándultak.

- Édesanyám, miért kell nekünk itt élni? - kérdezte az első hetekben gyakorta. - Miért nincs nekünk is birtokunk?

- Akármekkora birtokunk is lenne, kisfiam, télen akkor is iskolába kellene járnod! - felelte Vilma. - Falun nincs iskola, így intézetben laknál. Ott még kevesebb

szabadságban lenne részed, mint itthon. Unokatestvéreidnek is tanulni kell télen.

- Tanulni... - Gyurka arca elkomorodott. „Minek is az a tanulás?" - akarta mondani, de elharapta az utolsó szót. Tudta, hogy ezzel megbántaná édesanyját, aki még ma is tanul. Szegényke ... Gyurka nyílt szemű, értelmes gyerek volt, látta, hogy édesanyja milyen sokat dolgozik, s noha pénzről sohasem esett szó, egy-egy elejtett megjegyzésből tudta, hogy anyja keresetéből élnek. Néha éjszakánként is megszólalt a csengő a lakásban; anyja akkor gyorsan öltözködött, és rendszerint Anna kísérte el a beteghez. Az sem volt titok előtte, hogy anyját gyerekszüléshez hívják. Vilma nyíltan beszélt erről fiával is, nem áltatta gólyamesékkel, mint általában a szülők tették gyermekeikkel. Gyurka ezért még jobban becsülte édesanyját. Mindamellett apját is szerette, s ösztönösen átvette anyja viselkedését, ő is sajnálta a talajt vesztett embert. Szilassynak mostanában az újságolvasás volt legfőbb szórakozása. Elszörnyülködött az oroszországi pestisen. Vilma arra gondolt: mi lehet most egyetemi társnőivel, akik járványkórházban dolgoznak; a törékeny testalkatú Anna nem kapja-e meg a szörnyű betegséget.

Annyi aggodalom csendült ki Vilma hangjából, hogy György elcsodálkozott rajta.

- Hát ennyire szerette azokat az idegen lányokat? - kérdezte. Magában még hozzátette: ki tudja, miféle szedett-vedett népséggel került össze, és lám, hogy szívébe zárta őket!

- Nagyon szerettem őket, de különösen Pulheriját és Annát - felelte Vilma, és hirtelen megelevenedett előtte zürichi első napja, amikor nyolc lány kopogtatott a szobája ajtaján. Elsőnek Pulherija lépett be. Kedves, derűs mosolya mintegy beragyogta akkori magányosságát. És mennyi szeretettel segítette át a kezdet nehézségein ...

György vállat vont, ós tovább búj ta az újságot. Vé-

gigolvasta, hogy kik adakoztak a szegedi árvízkárosultak javára, megnézte a színházi műsort, aztán felvillanyozva fordult feleségéhez:

- Nem volna kedve egyszer színházba jönni? A Kérőket adják. Valami új színésznő lép fel Lidi szerepében: Márkus Emília!

- Ha akarja, elmehetünk - bólintott Vilma, örült, hogy Györgynek kedve van valamihez. - Menjen el, váltsa meg a jegyeket!

György elkomorodott.

- Nem küldhetnénk el Annát? - kérdezte neheztelő hangon. - Még életemben sem álltam oda a színház pénztárához. Nem úriembernek való dolog ez!

Vilma keze ökölbe szorult, összeszorította a száját, de nem szók egy szót sem. Csak egy pillanatig haragudott a férjére, aztán máris mentegette magában. És a mentegetéstől talán jobban megsértődött volna Szilassy, mintha keményen kikel a megjegyzés ellen. Mert Vilma azt suttogta hangtalanul: „Nem tehet róla, hogy ilyeneket beszél! Hiába, ostoba szegény!"

György nem váltott jegyet a színházba, felesége pedig nem küldte a lányt a pénztárhoz. Éppen elég dolga volt Annának, de az semmi munkát nem sokallt, csak egyetlen kívánsága volt, hogy asszonya elégedett legyen vele. A rajongásig szerette, s az egész házat teleharsogta Vilma kiváló tulajdonságaival. Ha a piacon bevásárlás közben valakiről hallott, aki beteg, ajkbiggyesztve jegyezte meg:

- Ha eljönne hozzánk, mi meggyógyítanánk!

A kofák és a cselédlányok vihogásban törtek ki. Anna elszégyellte magát, ós kijavította a mondatot:

- Hát úgy gondoltam, hogy az asszonyom, aki orvosnő!

Szebelkó Anna úgy beszélt Vilmáról, mint csodadoktorról, és elégedetten bólintott, amikor az Ősz utcai lakás előszobája tele volt várakozó betegékkel. Vilma elbúsultan gondolta, hogy csak azért gyógyíthat, mert a

kapu alatt kinn van a szülésznői táblája. De nem akarta ennyiben hagyni a dolgot. Trefortnál tett látogatása nem sok eredményt hozott, de talán ha leérettségizik, felveszik az egyetemre rendes hallgatónak. Nem ő lesz az első, aki nő létére érettségit tesz, egy pozsonyi lány, Roth Georgina már leérettségizett. Ha a pozsonyi lánynak megadták az engedélyt az érettségire, neki is meg kell adniuk.

Háromszor is átírta a kérvényét, míg végre megfelelőnek találta. És december 12-én személyesen vitte el a minisztériumba. Amikor megkérdezte, hogy mikor kaphat a kérvényre választ, az átvevő tisztviselő csak a vállát vonogatta:

— Nem mondhatok rá terminust, asszonyom. Lehet, hogy két hét alatt elintézik, de valószínűbb, hogy hónapokba is beletellik.

A minisztériumi tisztviselőnek igaza volt. Mert beletelt egy fél év, míg megérkezett a válasz. Vilma sápadtan vette át a levelet, úgy reszketett a keze, hogy alig tudta feltépni a borítékot. És szinte ujjongott, amikor olvasta, hogy engedélyt kapott az érettségi letételére.

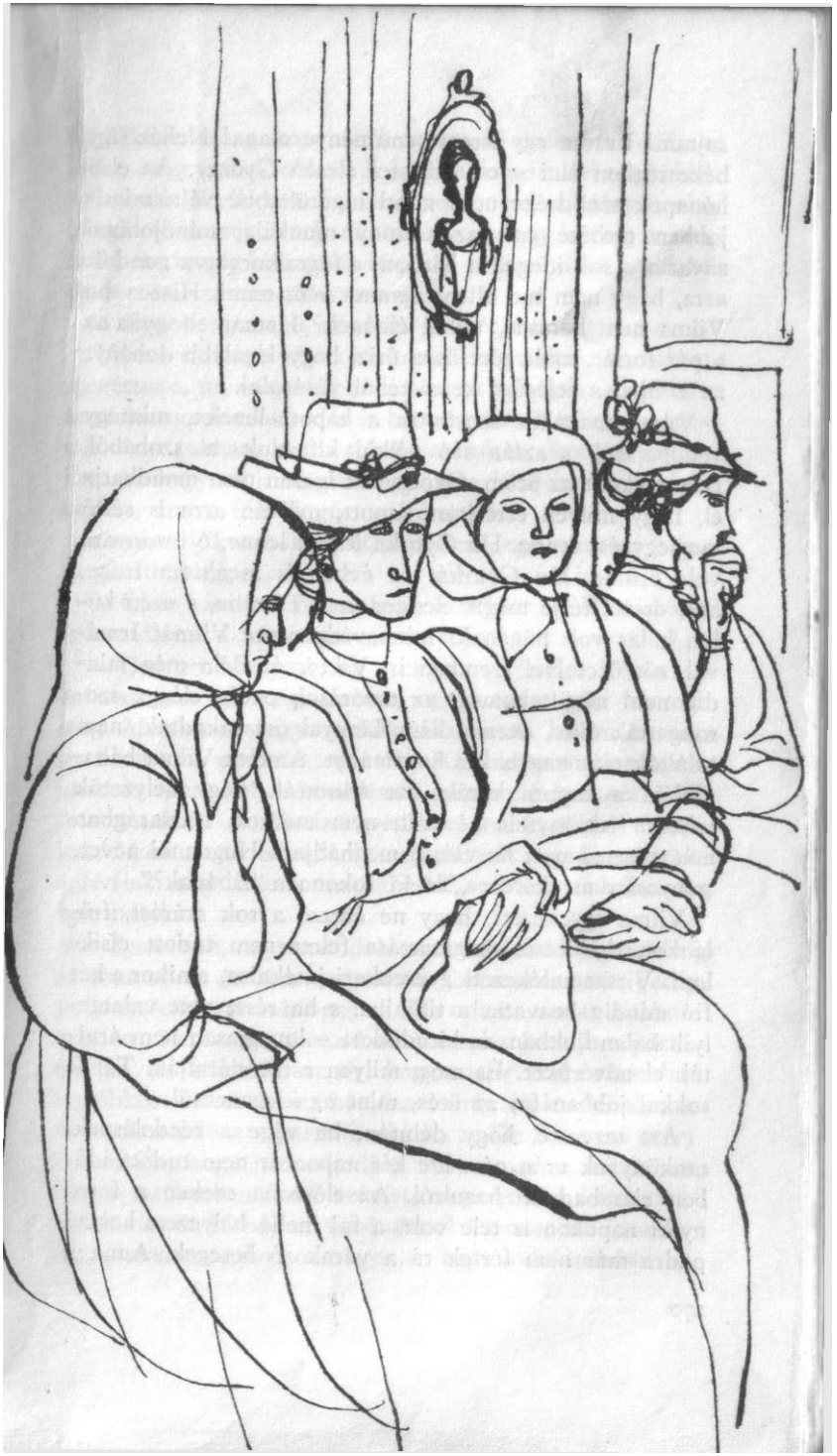
Szaladt be a szobába, hogy férjével közölje az örömhírt. György ezen a forró júliusi napon is megszokott helyén ült: a kályha melletti karosszékben, szájában elmaradhatatlan pipájával, és újságot olvasott.

— Figyeljen csak, kedves! - fordult Vilmához, mikor az belépett. - A királyné Írországba utazott, és negyvennyolc versenylovat vitt magával. Milyen szenvedélyes lovas! De megértem ezt a szenvedélyét. Nekem is a legjobban a lovaglás hiányzik ...

Szilassy mélyet sóhajtott, aztán tovább böngészte az újságot. Vilma nézte, amint messze tartva maga előtt a lapot, olvasott. És ahelyett, hogy saját öröméről beszélt volna, fejcsóválva jegyezte meg:

— Hányszor mondtam, hogy szemüveget kell hordania! így teljesen tönkreteszi a szemét.

— Már megint zsörtölődik! Mindig kifogásol valamit

rajtamI Furcsa egy istenteremtménye maga! Nehéz így békességben élni - csattant fel élesen György. Az első hónapok szelídsége után mind ingerültebbé vált, mindjobban terhére volt az asszony munkája, mindjobban zavarta a sok idegen a házban, s fogcsikorgatva gondolt arra, hogy nem tud ellene semmit sem tenni. Hiszen ha Vilma nem keresne, miből élnének? Hamar elfogyna az a pár forint, amit görcsösen őriz, hogy legalább dohányt ne kelljen a felesége keresetéből vásárolni.

Vilma magához szorította a kapott levelet, mintegy védőpajzsul, s aztán szó nélkül kifordult a szobából. Bennerekedt az öröm. Györgynek igazán nem mondhatja el, hogy milyen értesítést kapott, nyilván arra is sértő megjegyzést tenne. Ha Gyurka itthon lenne, ő bizonyára vele örülne. De Gyurkát ez évben is meghívta Iréne, akit ősszel férje mégis elengedett a Tátrába, s ezért külön hálás volt húgának. Iréne védelmezte Vilmát Irmával, sőt öccseivel szemben is. Viktor és Béla még mindig nem nősültek meg, az uzsorások pedig eléggé szorongatták őket, de akárhány lánnyal összeakadtak, nem találták elég nagynak a hozományt. Amióta Vilma bábatáblája a kapura került, azt állították, hogy helyzetük teljesen reménytelenné vált, nem mernek társaságban mutatkozni, mert ha valiaki meghallja a Hugonnai nevet, gúnyosan megkérdi: „Talán rokona a bábának?"

Vilma igyekezett, hogy ne érezze a sok szúrást, fullánkot, de öccsei magatartása felett nem tudott elsiklani. Visszaemlékezett gyerekkori játékaira, amikor a két fiú mindig beavatta a titkaiba, s ha részt vett valamelyik kalandjukban, és kitudódott - lovagiasan nem árulták el nővérüket. És most milyen rútul elárulják. Tőlük sokkal jobban fáj az ütés, mint az idegenektől.

Azt tervezte, hogy délután, ha vége a rendelésnek, tankönyvek után néz. De két napon át nem tudott időben elszabadulni hazulról. Az előszoba ezeken a forró nyári napokon is tele volt, a fal mellé helyezett hosszú padra már nem fértek rá a várakozó betegek. Anna a

szobákból, sőt a konyhából hozott ki székeket. Vilma örült, hogy mind többen és többen keresik fel; legtöbbnyire nők jöttek hozzá, s majdnem mind szegény volt. Megilletődötten néztek rá, kis kíváncsiság is volt a szemükben; egyik ki is mondta azt, amit a többi gondolt, de nem merte szavakba önteni:

- Éppen olyan nő, mint én, és mégis - orvos...

Vilma elmosolyodott ezekre a keresetlen szavakra, megértette, mi megy végbe a páciens telkében: a csodálkozásba egy kis kétkedés is belevegyült. A nők nem bíztak önmagukban, olyan sokat ócsárolták őket évezredeken át, hogy el is hitték mindazt a lekicsinylést, lebecsülést, ami a férfiak részéről érte őket.

Amikor Vilma hallgatott, a páciens, egy csarnoki kofa, megkérdezte:

- Csak nem bántottam meg a doktor... urat, hogy is mondjam: a nagyságos asszonyt?

- Doktornő vagyok, ez a címem - felelte Vilma -, és nem bántott meg, kedves, egy cseppet sem bántott meg. Megértem, hogy csodálkozik rajtam, hiszen én vagyok az első orvosnő, akit lát. Külföldön már többen vannak, ott, ahol én tanultam, minden évben százával iratkoznak be a nők az egyetemre, s a legtöbből orvos lesz. Miért ne tanulhatnánk meg mi, nők, ugyanazt, amit a férfiak meg tudnak tanulni? Mi sem vagyunk butábbak náluk!

- Igaza van, nagys ... doktornő - felelte fülig pirulva az asszony -, én sem vagyok butább az uramnál, pedig az hányszor legorombít engem. Ha odajön a standomhoz, mindent összezavar, rosszul ad össze, aztán velem pöröl, mintha én tehetnék arról, hogy nem tud számolni. Egyébként is az uram, ha józan, még csak elviselhető, de amikor felönt a garatra, akkor... De hát nem azért jöttem ide, hogy panaszkodjam az uramra; a hátamban meg a mellemben érzek szúrást, meg éjszakánként izzadok, ez az én fő bajom. Csak Antal Verona, aki ideajánlott, elmondotta, hogy a nagys... hogy a doktornő olyan

türelmesen meghallgatta, s olyan jó tanácsot adott. Nemcsak a gyomorfájása múlt el, de azóta az urával is jobban elboldogul...

Antal Verona, Kanyó Eszter, Béres Mariska, hányan voltak, akik testi panaszaik mellé elhozták a „lelki szennyesüket" is, és az Ősz utcai rendelőben teregették ki, szégyenkezve, sokszor sírásba fulladtan, de a végén megkönnyebbülten néztek Vilmára. Vilma írt nekik orvosságot, s mondott néhány szót is, néhány megszívlelendő tanácsot, amit eddig ezek a lányok, asszonyok sohasem hallottak. És ha fizetésre került a sor, akkor az előbb még bölcs doktornő hirtelen zavarba jött - hogy fogadjon el pénzt az egyiktől, akinek részeges a férje, s minden keresetét elissza, a másiknak gyenge a tüdeje, és nem telik bőséges táplálkozásra, a harmadik férjhez szeretne menni, éjszaka is varr, hímez, hogy ezzel a különmunkával keresse meg a kelengyérevalót. Mert a vőlegény édesanyja addig nem engedi a fiát megnősülni, amíg nincsen kész a „stikkelt kelengye".

Vilmának, amikor szinte pirulva mondta, hogy a páciens semmivel sem tartozik, eszébe jutott Kávass, a kátai orvos meg a zürichi főnővér. Mindketten hibájául rótták fel, hogy túlságosan együtt érző szíve van. Igazuk van. Nehéz erről leszokni. Hiszen neki is szüksége van pénzre; most, hogy érettségizni akar, tankönyveket kell vásárolni, az érettségi díja is pénzt visz el, a tüzelőt már most kellene beszerezni, akkor még száraz fát kapnak. És jó lenne elköltözni ebből a szűk lakásból. György mindig morog, hogy ki sem mer menni az előszobába, idegenekbe botlik bele. A múltkor is panaszkodott, hogy olyan, mintha börtönben lenne. Igaza van, de hát ki tehet róla?

Beletelt egy hét is, amíg eljutott a Dorottya utcai Eggenberger-könyvkereskedésbe, Annát is magával vitte, ketten hozták haza a gimnáziumi tankönyveket. Lelke mélyén boldog öröm ficánkolt, jó érzés volt, hogy újra tanulhat. Amikor este körülbástyázta magát a sok friss,

nyomdaszagú könyvvel; férje kis csodálkozó pillantással kérdezte:

- Már megint minek ez a nagy kazal könyv? Mit tanul újra? Nem tanult még eleget?

- Érettségizni fogok, György! - felelte Vilma vidáman. - Képzelje, megengedték, hogy leérettségizzem! Akkor csak felvesznek az egyetemre!

- Érettségizni fog ... brr ... - Szilassy elfintorította az arcát. - Még mindig végigfut a hideg a hátamon, ha az érettségire gondolok! A latin meg a görög..., azok a fránya betűk ... Csodálom a kitartását meg a szorgalmát. De kár, hogy nem született férfinak, kedvesem! így csak kínlódik, vergődik, rengeteget tanul, aztán a végén a fejéhez vágják, hogy „bába"! Látja, ezért nem merek ón sehová sem menni, mert engem is csúfolnak, a kaszinónak még a tájékát is elkerülöm ...

- Hát ha majd elismerik az orvosi diplomámat Pesten is, akkor talán a nagyméltóságú urak nem csúfolják azzal, hogy bába vagyok - mondta Vilma egykedvűen, és tovább lapozott a könyvekben. Az arcán tökéletes közöny ült, pedig ágaskodott, forrt benne az indulat. Menynyi mindent tudott volna felélni férje szavaira ... Megkérdezhette volna, hogy a kaszinóbeli urak, akik segítettek elverni György vagyonát, neki nem vágnak semmit sem a fejéhez? Nem kérdik meg, hogy hová tette a birtokát, mi lett a híres Szilassy-vagyonból, s azt se kérdik, hogy miből élnek? Miből telik lakbérre, élelemre, tüzelőre, ruhára, miből taníttatják a fiukat? És vajon ha a kaszinó elegáns urai megfelelő tapintattal bánnának Szilassy Györggyel, semmit sem kérdeznének, honnan vennék a kaszinói tagdíjat? Vagy azt nem szégyellné a férje, hogy a „bába" keresetéből fizeti?

Nem kérdezte Vilma, hallgatott. Hallgatva nézegette a könyveket, jólesően bólintott, amikor a latin nyelvtant forgatta, mindenre emlékezett. Az aranyos Schulthess tanár úr becsületesen tanította, és lelkesen magyarázta a tolt szöveget. Ovidius szerelmes szavai mögé bújt,

ahelyett, hogy saját érzelmeiről beszélt volna. Igaza volt a kis Isabelle-nek: a kopaszodó tanár kicsit szerelmes volt belé. Mennyire más világ volt ott, mennyi szellem, jóság, megértés volt a legtöbb emberben. Miért is nem maradt ott? Miért jött haza? - gondolta elkeseredetten.

Elkeseredése másnap még csak fokozódott, amikor elment a II. kerületi gimnáziumba. A miniszteri engedély ezt a helyet jelölte meg, ott kell érettségi vizsgát tennie. Dr. Lutter Nándor, a gimnázium igazgatója meglehetős fölényesen bánt vele; kijelentette, hogy nemcsak latinból, görögből is kell érettségit tennie, és azt is közölte, hogy akárhány vizsgát is tett már le, a vizsgabizottság nem lehet elnéző, nem tekintheti sem Vilma rangját, sem a zürichi orvosi diplomát, ugyanazzal a mértékkel kell őt is mérni, mint bármely érettségiző diákot.

- Nem kértem elnézést, nem emlegettem sem a diplomámat, sem a rangomat - felelte Vilma látszólag nyugodtan. - Miért gyanúsít, igazgató úr, olyasmivel, amire nem is gondoltam?

- Kérem ... kérem ... - igyekezett az igazgató visszszakozni -, örülök, hogy méltóságod komolyan fogja fel az érettségit. Mert az érettségi - bizony nem gyerekjáték ! A görög nyelv tudását éppen úgy megköveteljük, mint a latinét! De hát gondolom, mindez könnyen megy - tette hozzá kárörömmel, amikor látta Vilma arcán az elképedést a görög nyelv említésére.

Vilmát valóban meghökkentette, amikor hallotta, hogy görögből is kell érettségiznie. Tegnap György is borzongva emlegette a görög ábécét. Ezt nem tudja könyvből megtanulni. Tanárt kell keresnie. Újabb kiadás! - gondolt kis sóhajjal. - És hol keressen tanárt? Itt nincsenek diáktársai, akik útbaigazítanák a tantárgyak bonyolult hálózatában, úgy, mint Zürichben.

Amint lassan ballagott hazafelé, hirtelen a Lipót utca felé vette útját. Felkeresi Mária nénit... Milyen régen nem beszólt vele ... Házassága első évében még váltottak néhány levelet, aztán ahogy romlott a házasság, úgy

ritkultak a levelek. Az utolsó esztendőben már csak karácsonyra meg újévre küldött üdvözletet, Zürichben gyakran tervezte, hogy hosszú, kimerítő levélben számol be tanulásáról, terveiről, de sohasem jutott el a levél megírásához. És ahogy múltak az évek, mind több lelkiismeret-furdalással gondolt a meg nem írt levélre. Akkor már csak azt színezgette, hogy doktorrá avatására hívja meg az igazgatónőt. A meghívót valóban elküldte. Mária néni kedves, meleg hangú levélben gratulált - a levelet Zürichbe írta, de ő már Pesten kapta kézhez. Utána küldték. Azóta még nem látogatta meg. Ideje is kevés volt, no meg ... szégyellte magát. Szégyellte az Ősz utcai szűkös lakást s a bábatáblát a kapualjban. De most segítségre van szüksége..., és Mária néni bizonyára segíteni fog.

A Lipót utcai intézet, ahol tizenhat éves kora óta nem járt, emlékezetében sakkal nagyobb, tágasabb volt. És Mária néni dolgozószobája, ahol mindig olyan elfogódottan ült le az öblös, mély karosszékbe, szinte elveszett benne, szintén összezsugorodott az évek folyamán. Csak az igazgatónő nem változott semmit. Tompa fényű szőke hajában néhány ősz szál csillogott csak, s az arca éppen olyan sima, derűs volt, mint évekkel ezelőtt. Amikor meglátta egykori tanítványát, mosolyogva ölelte át.

- Hadd nézzelek meg - mondotta - végre ...

- Álarc nélkül, Mária néni? - most már Vilma is mosolygott. - Erre tetszett gondolni?

- Erre, gyermekem, erre. De nem vagy valami jó színben. - Az igazgatónő hangja aggódó volt. - Valami bánt? Nem így képzeltem el az arcodat, ha lehullik róla az álarc! Mi bajod, nehézségeid vannak?

Vilma lehajtotta a fejét. „Mi bajod van, mi bánt?" - a kérdések szíve mélyéig megindították. Mikor kérdezték ezt tőle utoljára? Vagy kérdezték is valaha? Anyja sohasem volt, akinek ölébe fúrhatta volna a fejét, és kérdés nélkül is elpanaszolta volna, ami bántja. Férjének eszébe sem ötlött az ilyenfajta kérdés. Szerinte egy asz-

szonynak, akinek kényelmes otthona van, s a férje elég pénzt ad arra, hogy öltözködjön, ékszerekkel is megajándékozza, mi baja lehet? Odakinn, Zürichben, Pulherija, Anna néha feltettek egy-egy kérdést, de nekik, akiknek sokkal nehezebb, keményebb életük volt, restellt panaszkodni. És amióta hazajött, azóta neki kell meghallgatni töméntelen sok panaszt, mellettük valóban eltörpül a saját fájdalma.

- Mi bánt, Vilmám? - kérdezte Mária néni lágyan. - Vagy még most is olyan vagy, mint kislánykorodban? Zárt, kemény lélek, nem lehet rést találni rajta, nem lehet hozzáférkőzni? Te sohasem jöttél hozzám sírva, hüppögve, nem mondtad: mi fáj, mi bánt. Erős voltál mindig. Úgy látszik, most is erős vagy, erős maradtál.

- Nem, nem vagyok erős... - Vilma felemelte a fejét —, azért jöttem Mária nénihez, ennyi év után, mert úgy érzem, kifogy az erőm. Elmondok, elpanaszolok mindent..., kipótolom mindazt, amit kislánykoromban elmulasztottam.

- Beszélj - az igazgatónő közelebb húzta a karosszéket Vilmához -, beszélj, és ne szégyelld, hogy egyszer elengeded magad. Nem lehet az ember mindig erős.

- Tulajdonképpen azért jöttem Mária nénihez, hogy görög tanárt keressek - kezdte Vilma -, mert engedélyt kaptam a minisztériumtól, hogy érettségit tehessek. És az érettségi tárgyak között a görög nyelv is szerepel. Azt remélem, ha letettem az érettségit, felvesznek az egyetemre. Nem bánom, öt évig is járok egyetemre, csak engedjék meg, hogy letehessem a szigorlatokat, engedjék meg, hogy hatévi zürichi tanulás, zürichi diploma után idővel itt is elismerjék, hogy orvos vagyok. Engedjék meg, hogy lekerüljön a bábatábla a kapuról, ne kelljen hallgatnom a férjemtől, a rokonoktól, ismerősöktől...

Ömlött a szó Vilma ajkáról, az évek folyamán felgyülemlett keserűség, megalázottság, mint az Ezeregyéjszaka palackba zárt szellemei, úgy törtek napvilágra.

Beszélt a sárba ragadt vasadi meg pándi évekről, a zürichi mohó-szomjas tanulásról, eredményeiről, Rose meghívásáról, a kötelességről, amely hazahozta, fiához, férjéhez, hazájához. És mire idáig ért, mire arról kellett beszélnie, hogy milyen rideg közönnyel, sőt ellenségességgel találkozott itthon, elfogyott az ereje.

- Ne szégyelld a könnyeidet sem - az igazgatónő látta, hogy Vilma küszködik a sírással -, annál erősebb leszel később. És keresünk neked görögtanárt, olyat, aki másban is segít. Azt akarom, hogy kitűnőre érettségizzél. Azután bemutatlak Veres Pálnénak. Nagyszerű asszony! Tudod, mennyit fáradozott, hogy létrehozza lányok számára az első, magasabb műveltséget nyújtó középiskolát? Intézetem is átvette a tantervüket. Ma már nincs olyan nagy különbség a gimnáziumok és a felsőbb leányiskolák tantervei között. Természetesen latint és görögöt nem tanítunk. Neked pedig erre van szükséged. Mindjárt írok néhány sort Torkos László tanár úrhoz, keresd fel holnap, és bízd rá magad! Meglátod, nem lesz semmi nehézséged az érettségi vizsgán.

Vilma kezet akart csókolni Mária néninek, de ő nem engedte.

- Most már panaszkodtál is, sírtál is, most már újra erősnek kell lenned - mondta, és megsimogatta Vilma kipirult arcát. - Gondolj mindig arra, akármit mondanak, akárhogyan csúfolnak, mégis doktor Hugonnai Vilma vagy! Az érettségin pedig megmutatod, hogy mit tudsz!

4

1881. március 13-ának délelőttjére tűzték ki Vilma szóbeli érettségi vizsgáját. Az írásbelit már egy hót előtt sikeresen letette. Vilma örült a délelőtti terminusnak, bár néhány beteglátogatást el kellett halasztania, de remélte, hogy a délutáni rendelésiben nem lesz fennakadás.

György szótlanul nézte a készülődést. Gyurka olyan izgatott volt, hogy aznap iskolába sem akart menni.

- Édesanyám! Magával megyek! - hajtogatta. - Már ötödikes vagyak, hátha akad valami, amit én is tudok; kinn a folyosón várom, s ha kijön, megmondom, amit nem tud! - könyörgött.

- Gondolod, Gyurkám, hogy kiengednek a teremből? - kérdezte mosolyogva Vilma, de azért meghatotta fia aggódása.

A hűséges Anna nem ajánlotta fel ugyan, hogy segít a vizsgakérdések megoldásában, de ami munkát le tudott venni asszonya válláról, azt levette. És a vizsga előtti napon, míg a folyosón tüzesítette a vasalót, teleharsogta az egész udvart, hogy milyen tudós, nagy bölcsességű teremtés az ő asszonya. Majdnem egy éve tanul a holnapi vizsgára, s ha ezt letette, akkor kezdődik csak az igazi vizsga!

- Mert tudja meg mindenki - jelentette ki fennhangon -, hogy az én asszonyom többet tud minden orvosnál, de a férfiak mind irigylik, acsarkodnak rá, s nem engedik, hogy orvos legyen! De ne féljenek, eljön egyszer az ő napja is, felvirrad az igazság!

Anna, miután mindezt elmondta, valóságos népmesei hősnek rajzolva Vilmát, megnyugodva bement a konyhába, és egy óra hosszat vasalt egy fehér blúzt. De még akkor sem volt vele megelégedve. Csak miután egyetlen parányi gyűrődés sem látszott rajta, akkor nyugodott meg. Ügy érezte, hogy ami tőle tellett, megtette a vizsga érdekében.

- Elmenjek magával, kedves? - kérdezte másnap reggel György fanyalogva, újságolvasás közben, amikor látta Vilma izgatott készülődését. Gyurka háromszor is visszafordult az ajtóból.

- Édesanyám, engedje meg, hogy elkísérjem! - nézett vissza. - A latin szótárt magammal vittem, pedig azt bizonyára megengedik, hogy tessék használni! - nyújtotta át a tintafoltos, agyonnyúzott könyvet.

- Szaladjak le kocsiért? - dugta be Anna kétpercenként a fejét. - Tessék már öltözködni, még el tetszik késni!

- Elvisz a lóvasút is - fellelte Vilma, majd férjéhez fordult: - Ha kedve van, György, örülnék, ha velem jönne.

Szilassy kelletlenül letette az újságot, pipáját, kiitta a maradék kávéját, aztán kis sóhajt nyomott el. Eszébe sem jutott, hogy felesége komolyan veszi ajánlatát. Nem nagyon szeretett a felesége társaságában mutatkozni. Félt, hogy valami rég nem látott ismerőssel találkoznak. Hej, ezek a rég nem látott ismerősök de sok tapintatlan, kellemetlen kérdéssel tudják zaklatni! Például: „Hát mivel töltöd el az egész napot, édes egy Gyurkám? Kártyázol mostanában? Persze, nem olyan nagyban, mint annak idején, hanem csak úgy aprópénzben ... És kedves feleséged - csókolom a kezét, grófnő! - Igaz, hogy bába lett?"

Felöltözött Szilassy, nehézkesen bújt bele a feszes ruhákba. „Az ördög vigye, már megint híztam!" - gondolta rosszkedvűen, s akárhogy igyekezett, nem tudta begombolni a kabátját.

- Nem tudok elmenni magával, kedves - jelentette ki megkönnyebbülten -, nézze, szűk lett a kabátom!

Vilma, aki már teljesen készen, felöltözötten várta férjét, megütközve nézett rá.

- Nem kértem, György, hogy kísérjen el. Maga ajánlkozott - mondta, s hangja egy árnyalattal ingerültebben csengett -, azt hiszem, nem lényeges, hogy minden gombot begomboljon a kabáton.

Szilassy, aki örült, hogy kibújhat a könnyelműen tett, de igen terhes ígéret alól, sértődötten kapta fél a fejét.

- Magának talán nem fontos, de nekem annál inkább! Mit gondol, miért nem mentem ki egész télen az utcára, miért kuksoltam itthon, mint a medve a barlangjában? Mert nem volt rendes gúnyám! A télikabátom olyan fényes, hogy tükörnek lehetne használni, a cipőm talpa pe-

dig lyukas, becsurgott volna a hólé. Nem kívánom, hogy még erre is gondja legyen, tudom jól, ilyen pipogya, semmirekellő férj mellett nehéz a helyzete, de lássa be, hogy ha akármennyire is süllyedtem, a világnak erről nem kell tudomást vennie. Ha nem tudok úgy felöltözni, ahogy szilasi és pilisi Szilassy György *azt* megszokta, nem megyek el hazulról. És ezen, azt hiszem, nincs mit megsértődnie; kár olyan fancsalifeszület-arcot vágnia!

- Nem vágok semmiféle arcot! - Vilma felhúzta a kesztyűjét, és köszönés nélkül ott hagyta a férjét. Csak Annának szólt be a konyhába: - Add be az ebédet, fiam, a rendes időben, fogalmam sincsen, mikor jövök haza. Ha betegek jönnek, mondd meg, hogy a mai rendelés bizonytalan.

Anna elkapta Vilma kezét, összevissza csókolta, és elfúló hangon kérte:

- Tessék vigyázni, nagyon vigyázni! Jobban tetszik tudni mindent, mint a tanárok, így hát nem kell izgulni.

Vilma megölelte a felindult lányt, s meghatottan mondta:

- Nem izgulok, Annám, ne félts!

Nem is izgult egészen addig, ameddig a terembe nem lépett. De amikor meglátta az összegyűlt tanári kart, élükön a már ismert igazgatóval, kis borzongás futott végig rajta. Hiszen az ünnepélyes sötétbe öltözött férfiak leplezetlen ellenszenvvel néztek rá, mint betolakodóra.

„Ezek is azt gondolják - villant át rajta mint Trefort kultuszminiszter: »A tanult nők felforgatnák az államot!« Miért ilyen konokok és ostobák a férfiak?" Ha nem ismerné Hermann és Rose professzort meg a bátyját, Kálmánt, lesújtó véleménye lenne a férfiakról. Azzal igyekeznék saját középszerűségüket leplezni, hogy elnyomják a nőket. Milyen igaza volt új barátnőjének, Veres Pálnénak. Veres Pálnét egy nevelési kongresszusra hívták meg Frankfurtba, és ott egy férfiszónok azt fejtegette, hogy a női agy már szerkezeténél fogva sem képes nagyot létrehozni. Veres Pálné ekkor felállt, és metsző

gúnnyal fordult a szónokhoz: „Tudja-e uram, hogy az ön szavaiból elképesztő férfiúi arrogancia árad?"

Vilmának a szóbeli vizsgán nemcsak sokkal jobban kellett mindent tudnia, mint a legkitűnőbb érettségiző diáknak, hanem harcolnia kellett „az elképesztő férfiúi arroganciával". Egy-egy sikerült feleletnél a tanárok egymásra néztek, némelyik kis tehetetlen mozdulatot tett, aztán a vizsgabiztos megköszörülte a torkát, és megszólalt:

- Akkor nézzük a következő tárgyat!

A következő tárgyban sem sikerült rést találni Vilma tudásában. A matematikatanár reménykedett: hátha matematikából és fizikából rápiríthat a „bábára". De Vilma mindkét tárgyból sokkal többet tudott, mint amennyire szükség volt, sőt néhány új fizikai gépről tett említést, amit Zürichben Hermann professzor intézetében látott - úgyhogy a tanár, aki eleinte kelletlenül tette fel a kérdéseket, a végén meglepetten megkérdezte:

- Méltóságos asszony, hol tanult fizikát?

- Zürichben, tanár úr - felelte Vilma égő arccal és ott is szigorlatoztam belőle.

- Hát akkor ez a vizsga tulajdonképpen felesleges volt - a tanár kissé szégyenkezve nézett Vilmára és tanártársaira -, megbízhattunk volna a zürichi egyetem professzoraiban!!

A fizikatanár kardoskodott, hogy Vilmának minden tárgyból jelest adjanak, de a tanárok többsége ezt már nem tudta volna elviselni. Így jó eredménnyel állították ki az érettségi bizonyítványt. Vilma ragyogva vitte haza a drága okmányt, s meghatottan látta, hogy Anna és Gyurka a lóvasút megállójánál várják.

- Ugye, mondtam, hogy nem kell izgulni? Megmondtam előre! - Anna elkapta Vilma kezét, és csókolta, ahol érte. - Az én asszonyom a legokosabb, legbölcsebb az egész világon! És olyan ebédet készítettem, hogy el tetszik csodálkozni! Friss salátát kaptam egy bolgár kertésztől.

Mert Anna tudta, hogy Vilma - noha megeszi a húst — legszívesebben friss nyers koszton él.

- Édesapa hol van? - kérdezte Vilma Gyurkától, amikor hazaértek, és Györgyöt nem látta szokott helyén, a kályha melletti karosszékben.

- Egy hordár levelet hozott, s utána a méltóságos úr elment - felelte Anna. - Azt is mondta, hogy ne várjuk ebédre.

Anna azt bölcsen elhallgatta, hogy gazdája a levél elolvasása után hirtelen jókedvű lett, kikeféltette a kabátját, kifényesítette a cipőjét, pedig elég fényes volt, és sokáig nézegette magát a tükörben. És a kapott levelet ottfelejtette az ebédlőasztalon. Anna nem tudta ugyan kibetűzni a lila tintás, szálkás-hegyes betűket, még az aláírást sem tudta elolvasni - mindössze két osztályt végzett a kis tót faluban -, de hibátlanul működő ösztöne megsejtette, hogy a levél nőtől való.

Vilma is meglátta a világoslila papírra írt levelet, megismerte rajta Katalin írását. De eszébe sem jutott, hogy elolvassa.

„Nyilván Pestre jött, s György hozzá szaladt" - gondolta, s csodálkozva állapította meg magában, hogy még örül is Katalin jövetelének. Legalább lesz Györgynek valami szórakozása...

Szilassy csak késő este érkezett haza, zavartan mentegetőzött, hogy régi ismerőse érkezett vidékről, és segített neki lakást keresni. Az ismerőse ugyanis bérbe adta birtokát, ezentúl Pesten akar élni. Vilma nehezen rejtette el mosolyát. Szegény György..., ennyi esztendő után is milyen óvatosan kerülgeti Katalin nevét, nem mondja ki, noha tudja, hogy Vilma is tudja, ki érkezett Pestre, hiszen a lila levél még most is ott fekszik az asztalon.

- No és találtak lakást? — kérdezte Vilma kedvesen.

- Igen, mégpedig nem is messze innen - felelte György, nem kis büszkeséggel a hangjában. Majd hirtelen észbe kapott. - De hát én csak beszélek, beszélek. Pedig először bocsánatot kell kérnem, hogy reggel olyan

nyers voltam. Másodszor: meg kellene kérdeznem, hogy vizsgázott. De hát ezt kérdeznem sem kell. Úgyis tudom, hogy kitűnőre!

- Tévedett, kedves - felelte Vilma -, csak jóra. Ezt az osztályzatot sem szívesen adták a mélyen tisztelt tanárok. Mindegy ..., fő, hogy kezemben van az érettségi bizonyítvány. Most már mi akadálya lehet annak, hogy felvegyenek az egyetemre?

- Nem tudom... - György vállat vont. - Reméljük a legjobbakat, hogy most már minden akadályt elgördített az útból. Igazán tiszteletre méltó a bátorsága és a kitartása. Nemcsak én mondom ...

György elhallgatott. Arra gondolt, hogy ma délután, életében először, még Katalin is dicsérte Vilmát. Pedig eddig sohasem tette. De ma, amikor bérkocsin lakást kerestek, és elhajtottak a házuk előtt, az asszony megpillantotta a bábatáblát. És ahelyett, hogy megbotránkozott volna, mint a többiek, elismerően jelentette ki:

- Tisztelem a feleségét, György. Egy asszony, aki orvos létére el tudja viselni, hogy bábaképesítést kapjon, minden vonatkozásban tiszteletre méltó. Tudja, kedvem lenne egyszer elmenni hozzá, hogy alaposan megvizsgáljon.

- Bízna benne? - kérdezte akkor György meglepetten, és arra gondolt, hogy furcsák ezek az asszonyok. Úgy látszik, összetartanak. Még azok is, akiknek aztán minden okuk meglenne arra, hogy gyűlöljék egymást...

- Köszönöm az elismerést, György. - Vilma gyengéden nézett férjére, s magában megállapította, hogy ma milyen jó színben van. Ezt Katalinnak köszönheti. Jó lesz, ha Katalin mindig itt lesz a közelükben. Amikor Pándon éltek, anyósa mindig azt duruzsolta a fülébe, hogy nem bánik ügyesen a férjével. Nem hízeleg neki, nem lesi a kedvét. Úgy látszik, Katalin jobban ért ehhez. A legjobb volna, ha György mindig Katalinnál lenne.

Amikor idáig ért gondolatban, elszégyellte magát. Hát

mit akar valójában? Meg akar szabadulni a férjétől? Igaz, akkor is szabadulni akart tőle, amikor még a pándi kúriáról menekült el. De akkor megtehette. Most, ha elválna Györgytől, mi lenne a férjével? Ki gondoskodna róla? Csak úgy válhat el, ha Katalin veszi gondjaiba. Beszélni kellene Katalinnal. De hogy fogjon hozzá? És különben is, most nem ez a legfőbb feladata. Most az egyetemi felvételéért kell harcolnia. Kiharcolja, érzi, hogy kiharcolja ...

Napokon át csak kérvényeket fogalmazott. Megírt egyet, összetépte. Belefogott egy másikba. A kérvényben megírta azt is, hogy Zürichben Rose tanár klinikáján kaphatott volna állást, de hazáját kívánta szolgálni, azért jött haza. Míg sietős-gyorsan rótta a sorokat, felmerült benne a kétely: elhiszik-e, hogy igaz minden szava. Nem gondolják-e, hogy csak frázisokat pufogtat?

Igyekezett tárgyilagosan, szenvedélymentesen írni. De akárhogy erőlködött, a szavak erősebbek voltak nála, akarata ellenére újra és újra papírra kerültek: „Megaláztak, nem mint grófnőt, mert a születési cím alárendelt előttem, de mint tudornőt, mely címet hazám sem vonhatja meg tőlem, habár megvonhatja a jogokat, melyek az itt előírt szigorlatok letétele után vele járnak. A bába törvényes joga a köldökzsinór elvágása és az újszülött meg a gyermekágyas tisztán tartása. Ezt megteheti a legegyszerűbb parasztasszony, ehhez nem szükséges ennyi évi szakadatlan tanulás. Ha ezen joggal megelégedném ma - nem volnék érdemes arra, hogy írni-olvasni megtanítottak. Megvallom, az ambíció hozott hazámba visszsza. Kecsegtetett a remény, hogy azt, amit más nő más országban ki tudott vívni, ki fogom én is vívni hazámban. Magyar nő vagyok, mi sem természetesebb annál, hogy hazámban óhajtottam letelepedni. Hol remélhet a polgár szívélyes fogadtatást, ha nem hazájában?"

A papírkosár tele lett áthúzott, eltépett fogalmazványokkal. Vilma keze görcsöt kapott a sok írástól. Egyik

kérvényt sem találta jónak. Végül újra elment régi igazgatónőjéhez.

- Mária néni - mondta, és három sűrűn teleírt ív papírt szedett kis táskájából -, tessék megmondani, melyik kérvény a legjobb.

Mária néni végigolvasta a kérvényeket, majd elgondolkozva nézett maga elé.

- Mind a három jó, kislányom, és mind a három igaz! Csak azok, akik olvassák, férfiak. Férfiak, és foggal-körömmel védik a jogaikat. Sohasem tiltakoztak a férfiak az ellen, hogy a nők arassanak, vagy bármilyen más nehéz munkát végezzenek. Csak a szellemi munkától tiltják el őket. Add be bármelyik kérvényt, hiszen mindegyikben ugyanaz van: orvosi diplomádat akarod érvényesíteni, nem akarsz bábacégér alatt orvosi munkát végezni.

- Az egyetemi tanárok nagy része nem gördít a diplomám elfogadása elé akadályt - mondta Vilma -, csak a kultuszminiszter nem óhajt „precedenst" teremteni. De ha újból elutasít, magához a királyhoz fordulok.

- A királyhoz? - Az igazgatónő csodálkozva nézett Vilmára. - Ez hogyan jutott eszedbe?

Vilma kicsit zavartan felelte:

- Van egy hűséges mindeneslányom, Szebelkó Anna, az ő gyermeki fantáziája ültette fejembe ezt a bogarat. Anna részt vesz az életemben, velem izgult az érettségi vizsgámnál, s noha írni-olvasni alig tud, pontosan tudja, hogy nekem hány szigorlatot kellene letennem, hogy elismerjék a diplomámat, sőt azt is tudja: miből kellene szigorlatoznom. Ezek után nem lepődik meg Mária néni azon sem, hogy Anna állandóan azon töri a fejét, miképpen nosztrifikáltathatnám a zürichi diplomát. A múltkor jött ezzel a meglepő ötlettel: „Tessék a királyhoz fordulni, vagy még inkább a királynéhoz. A jóságos királyné bizonyára meghallgatja a kérését!"

- A királyné állandóan utazik - legyintett az igazgatónő -, a király pedig... - Nem folytatta a monda-

tat, nem akarta Vilma naiv hitét megingatni. Bizonyos, hogy ez a kérvény sohasem jut a király elé, s ha oda is jutna, Ferenc József rábízná a döntést minisztereire. - Fordulj a királyhoz, gyermekem - mondta végül -, ha a minisztérium újból elutasít. Ártani nem árthatsz vele, legfeljebb nem nyersz semmit.

A miniszteri visszautasítás egy hónap alatt megérkezett. Ugyanakkor Trefort kultuszminiszter magához kérette Vilmát. Udvarias szavakban mentegetőzött, hogy a kérvényt vissza kellett utasítania, újból csak arra hivatkozott, hogy miután nők nem látogathatják az egyetemet, Vilmával szemben sem tehet kivételt.

- Valami mást kérjen, méltóságos asszonyom, azaz más formában kérje azt, amit amúgy is élvez! Hiszen gyógyíthat, senki sem akadályozhatja meg benne. Vagy volt valami kellemetlensége a gyakorlatában?

- Ha eltekintek a bábatáblától a kapum alatt, az úgynevezett kollégák gúnyos magatartásától, a rokonaim és ismerőseim lenéző viselkedésétől, a tehetetlenség felett érzett keserűségemről vagy arról, hogy nem tanulhatok, nem fejlődhetek tovább, úgy semmi kellemetlenségem nincs.

Trefort megütődve nézett Vilmára.

- Hogyhogy nem fejlődhet tovább? Ezt nem értem!

- Csodálom, miniszter úr, hogy nem érti. Az Orvosi Hetilapot járatom, egyébként külföldi folyóiratokhoz nem jutok, klinikákra, orvosi gyűlésekre nem járhatok. Egyszer kíséreltem meg, hogy elmenjek egy orvosi előadásra, amit egy osztrák professzor tartott, de már a kapuban utamat állták. A meghívót kérték. A nélkül nem engedtek be. A bábaoklevelemet mutattam volna fel? Véletlenül nem volt nálam...

A miniszter rendkívül kellemetlenül érezte magát. „Makacs egy asszony, makacs, konok" - gondolta boszszúsan.

- Nem tehetek semmit sem, nem ajánlhatok semmit, legfeljebb annyit, hogy ne az orvosi diplomája elismeré-

sét kérje, hanem valami ügyes fogalmazásban azt, hogy gyógyíthasson. Meg kell kerülnünk a paragrafusokat! Ki kell fognunk rajtuk! Mert azok szigorúak és megdönthetetlenek.

— Nem értek a paragrafusok megkerüléséhez, miniszter úr - Vilma felállt -, s nem ismerek más formát, mint a törvényeset! Ha ilyen módon nem tudok orvos lenni, várok. Várok, amíg a nagyméltóságú miniszter urak jobb belátásra jutnak. Lehet, hogy egy év sem kell hozzá, az is lehet, hogy tíz évbe is beletelik ...

Csak az előszobában jutott Vilma eszébe, hogy elfelejtett elköszönni Treforttól.

„Nem baj - gondolta keserűen -, legfeljebb neveletlennek tart! Ezt majd csak elviselem!"

Otthon Anna aggódó arccal fogadta. A derék lány tudta, hogy asszonya a miniszterhez megy, s takarítás, főzés közben folyton ez motoszkált a fejében. Amikor megpillantotta Vilmát, tudta, hogy útja nem járt eredménnyel.

— A királynénak tessék írni! - mondogatta többször is a nap folyamán. - A királyné olyan szép, és olyan jóságos, hogy mindenki hozzá fordul kéréssel.

— Jól van, Anna, majd írok a királynénak! - nyugtatta meg Vilma a lányt. Ebédnél mosolyogva mesélte férjének és fiának, hogy Anna mit kíván tőle. György elgondolkozva kanalazgatta a levest, kenyeret is tört hozzá. Ahogy múltak az évek, mindinkább nőtt az étvágya, s mivel az étkezés sokkal egyszerűbb volt, mint Pándon, éhsége csillapítására töméntelen sok kenyeret fogyasztott.

— Igaza van ennek a lánynak - jelentette ki. - írjon kérvényt a királyhoz! Vannak nekünk befolyásos rokonaink, a Szilassy-ágnak maradt egy gazdag része, ezek majd eljárnak a különböző hivatalokban. Előkelő és gazdag uraktól csak nem tagadnak meg ilyen csekély kérést. Itt van például Fruzsina férje, Meszlényi, nemrég lett főispán. írjon, kedves, Fruzsinának, vagy talán még jobb,

ha egyenesen Meszlényinek ír! Az majd feljön, és kivere-kszi magának a diplomáját. Nézzük csak, ki van még az atyafiságban. A magam részére úgysem kértem semmit, még egy rongyos skribleri állást sem. Igaz, a kedves rokonok maguktól is felajánlhattak volna valami kis jövedelmet, cserébe azért a sok ingyen pusztított ebédért. De hát nem is rólam van most szó, hanem magáról. Mások is azt mondják, meg kell próbálni, hogy elismerjék a diplomáját.

Mások is azt mondják ... György Katalin szavait ismételte ilyen formában, hiszen Katalinon kívül jóformán senkivel sem érintkezett. Vilma változatlanul hálás volt Katalinnak, akinél Szilassy otthont talált. Úgy látszik, Katalin már nem haragszik Vilmára, megbékélt vele. Nyilván ő bíztatja Györgyöt, hogy legyen szelídebb, udvariasabb a feleségéhez. Mostanában sokkal jobb a hangulat, Gyurka is érzi ezt, szívesebben van otthon, mint régebben. Eddig rendszerint pajtásainál tanult, és senkit se hívott magához. Vilma azt hitte, a bábatáblát szégyelli. De most, hogy apja délutánonként sohasem volt otthon, megjelentek az eddig alig ismert barátok. így hát Gyurka nem az anyja foglalkozását, az apja semmittevését restellte...

Anna naponkénti siránkozása végre arra késztette Vilmát, hogy a királyhoz írjon kérvényt. Természetesen az Ősz utcai ház minden lakója tudomást szerzett az eseményről, hiába kérte Vilma, hogy Anna ne kürtölje tele az egész udvart mindazzal, ami a Szilassy családban történik. De Annát nem lehetett sem lebeszélni, sem hitében megingatni.

- Most már minden rendbe jön, mindenki belátja, hogy az én asszonyomnál nincs különb a világon! - hajtogatta egyfolytában.

Hosszú-hosszú hónapok teltek el keserves várakozásban. Három hónap után Vilma bizonyosra vette, hogy kérvényét visszautasították. Csak Anna bízott, gyermeki

hittel, lelkesen, kitartóan. Végre majdnem egy esztendő után érkezett válasz a kérvényre.

„Szilassy Györgyné Hugonnai Vilma grófnő legfelsőbb kézjegyre méltatott felségfolyamodványa 1882. december 26-án legfelsőbb elhatározás értelmében teljesíthetőnek nem találtatott..."

Anna sírva-zokogva taszította le mesebeli jóságos királyát arról a trónról, ahová gyermeki fantáziája emelte.

- Igaza volt nagyanyámnak - mondta égő szemmel -, mindig azt hajtogatta, hogy Mátyás király volt az utolsó igazságos király!

Györgyöt is nagyon kellemetlenül érintette a visszautasítás. Azt hitte, hogy a befolyásos rokonság, ha másra nem, legalább protekcióra jó lesz. És Katalin előtt is restellte magát. Katalin ugyanis ráparancsolt, hogy járjon el ott, ahol csak tud, ne hagyja már, hogy azt a szegény asszonyt mindenki bábának csúfolja. Félve vitte meg Katalinnak a hírt.

Iréne és Irma véletlenül Pesten voltak. Rendes szállójukban, a „Tigris"-ben szálltak meg, onnan küldtek hordárral levelet, amelyben érkezésüket tudatják, és meghívták Vilmát vacsorára. Ők nem szívesen keresték fel húgukat, a férjek ezt kereken megtiltották. Féltek, hogy valaki meglátja őket, s megkérdi, mit vagy kit keresnek a kopott bérházban.

Vilmának nem sok kedve volt elmenni, de nem akarta testvéreit megbántani. Hiszen Gyurka minden nyarat hol Irénénél, hol Irmánál töltött, és nővérei jók voltak a fiúhoz. Ruhája sem igen volt már, amit felvehessen. Elszokott már a drága szalonoktól, a házban lakó varrónő varrta ruháit, amelyekben Vilma kívánságára nem rakott halcsontot, s a szoknya sem seperte a földet. A varratott ruhák célszerűek voltak, de ha meglátta hímzésekkel, gyöngyökkel díszített suhogó selyembe öltözött testvéreit, zavarba jött.

- Menjünk el, édesanyám, menjünk el, hátha Iréne

néni magával hozta Jernét is - kérte Gyurka Vilmát, és kicsit elvörösödött. Vilma titokban elmosolyodott. Ügy látszik, Gyurka is megkapta a szabályos unokatestvér-szerelmet. Ezen túl kell esni, akár a többi gyermekbetegségeken, bárányhimlőn, kanyarón, szamárköhögésen. Hány éve is annak, hogy az intézetben Amálka unokabátyjával, Alfréddel való szerelméről lelkendezett? Több mint húsz esztendeje. Vajon Gyuri is levelezik titokban Jernével?

- Hát akkor menjünk el, Gyurka - egyezett bele Vilma —, lehet, hogy a kis Jernét is elhozta Iréne. Jövőre, úgy tudom, Svájcba akarja küldeni, intézetbe.

Gyurka belesápadt anyja szavaiba. Jernét elviszik ... - gondolta elkeseredetten.

- Igen, jövőre Jerne Svájcba megy, s veled mi lesz, kisfiam? - kérdezte Vilma, amíg a „Tigris" szálló felé sétáltak. - Jövőre, ha minden sikerül, leérettségizel, és utána pályát kell választanod. Mi szeretnél lenni?

Gyurka makacsul leszegte az állát, mint kiskorában, ha valami bántotta. Mit feleljen anyja kérdésére, anélkül, hogy fájdalmat okozzon neki? Gazdálkodni szeretne, birtokon élni, úgy, ahogy a nagyapja, az apja, ahogy ő élt kiskorában. Idegennek, elveszettnek érezte magát a városban, még télen sem vonzották a színházak, sem a kávéházak, ahová néha - félve, hogy valamelyik tanár meglátja őket - osztálytársaival elmentek. Gyurka is velük tartott, nem akart ünneprontó lenni, de nem talált a kávéházban, a biliárdban semmi szórakozást. Szívesebben szánkázott volna a határban, vagy korcsolyázott volna a befagyott patak jegén. Igaz, itt is mehetne korcsolyázni, de Pesten minden pénzbe kerül, és édesanyjától nem szívesen kér pénzt. Keresni meg nem tud; más fiúk gyengébb tanulókat tanítanak, ő erre nem képes. Hiszen neki volna gyakran szüksége segítségre.

Vilma sejtette, mi megy végbe a fia lelkében. Jól ismerte minden gondolatát, minden érzését, látta, hogy akárhányszor hazajött nagynénjeitől, napokig lehangolt

volt, s bár már nem kérdezte, hogy miért nincs birtokuk, tudta, hogy Gyurka örökké gyászolja Pándot.

- Gazdász leszel, Gyurka! - mondta Vilma hirtelen. - Németországba küldelek gazdasági akadémiára. Ott aztán megtanulod a gazdaság vezetésének minden csínját-bínját. És ha hazajöttél, elhelyezkedhetsz valami birtokon.

A fiú szeme felcsillant, amikor hallotta, hogy külföldre mehet, de aztán elkomorodott. Megtanulja a gazdaság vezetését, és aztán más földjén gazdálkodhat. Mert az övékét - eleget hallotta nagynénjeitől - elkártyázta az apja.

De csak egy pillanatig tartott a szomorúsága. Hát ha nincs saját földje, a másénak viseli gondját. A hajnalok éppen olyan jószagúak akkor is, ha nem a saját földjén ébred, a lovaglás, a vadászat éppen olyan örömet ad, ha nem is a saját birtokán lovagol, vadászik. És anyja, szegény,- drága anyja, akit gyakran éjszakai álmában zavarnak a betegek, ebből a nehéz keresetből akarja taníttatni.

- Édesanyám, bírja majd a taníttatást? - kérdezte aggódva. — Nem lenne jobb, ha már most elmennék valami birtokra? Endre bácsi hívott: tegyem le az érettségit, és menjek hozzájuk, neki nincs fia, hasznomat tudja venni.

- Tanulj, ameddig csak lehet - mondta Vilma nagyon határozottan —, és ne aggódj, keresek annyit, hogy nyugodtan, gond nélkül tanulhass!

- Köszönöm, édesanyám! - Gyurka meghatottan csókolta meg anyja kezét. - És ne tessék azt hinni, hogy amiért nem beszélek ... nem tudom, hogy ... hogy... mindent édesanyámnak köszönhetek. Ha éjszaka megszólal a csengő, mindig felébredek rá, hallom, amikor öltözni tetszik, és ilyenkor... olyan tehetetlennek érzem magam. Ügy fáj, hogy nem vehetek le minden gondot a válláról, úgy fáj, hogy ilyen ... ilyen senki, semmi fia van!

- Miért mondod ezt, drága kisfiam? - Vilma nem volt érzelgős természet, de most közel volt hozzá, hogy elsírja magát a fia előtt. - Nincs rajtam olyan sok teher. És... magam választottam ezt a pályát. Szeretem. Nincs annál jobb érzés, mint az, ha valaki azt a munkát végzi, amit szeret!

- Igen, édesanyám orvos, és ... bábatábla van a kapu alatt! - Gyurka arca lángolt. - És nemcsak az, hanem legalább ... édesapám vagy én ...

A fiú nem tudott tovább beszélni, a lélegzete elakadt, zihálva kapkodott a levegő után. Meg kellett állnia, nem tudott továbbmenni. Vilma belekarolt, s vitte magával. Tudta, miféle gondolatok kínozzák Gyurkát. Tudta, hogy apja tehetetlensége gyötri, egykedvű közönye, amellyel elnézi, hogy felesége a családfenntartó.

- Mindjárt a szálloda elé érünk, Gyurkám - mondta Vilma, amikor befordultak a Nádor utcába -, ne kínozzuk magunkat az otthoni gondokkal. Vagy legalábbis ... igyekezzünk arra a rövid időre, amíg együtt vagyunk Batizfalvyékkal, megfeledkezni róla!

5

Kálmán ritkán járt Budapesten. Valóságos ünnepnapszámba ment, ha a testvérek találkoztak. Szilassy mogorván figyelte, hogy Vilmának mennyi mondanivalója van bátyja számára, és csodálkozott, hogy Kálmán milyen érdeklődéssel hallgatja húga beszédét. Sőt egy alkalommal belelapozott a véletlenül elölhagyott orvosi naplójába, és elmerülve olvasgatta a feljegyzéseket.

„Sok orvos tanulhatna tőle" - gondolta, míg lapozgatott a vaskos könyvben. Vilma belépett a szobába, s amikor meglátta bátyját, amint a napló fölé hajol, elkomolyodva jegyezte meg:

- Tedd le, Kálmán, a naplót! Ezt nem szabad olvasnod!

- Pedig szerfelett érdekes olvasmány! - állapította meg Kálmán. - Nemcsak az derül ki belőle, hogy jó és lelkiismeretes orvos vagy, hanem az is, hogy nem vagy túl anyagias. Nézd, kiragadok egy napot a sok közül: hét beteged volt, és a fizetőrovatban mindössze három fizető pácienst találok! Egyiknél azt írod: „szegény", a másiknál: „varrólány", a harmadiknál: „nem fogadtam el pénzt", a negyediknél: „Asbóthék szobalánya". Kollégáid is így vélekednek, ha fizetésről van szó?

Vilma enyhén elpirult. Szilassy, aki szokása szerint csendesen üldögélt a kályha mellett, csodálkozva nézett hol feleségére, hol sógorára. Csodálkozott Vilmán, hogy ennyi ingyenbetege van, s még jobban csodálkozott Kálmánon, hogy rövid itt-tartózkodása alatt ilyen felfedezésre jutott. Felesége orvosi naplóját nézi. Ő nem tudta, hogy Vilma orvosi naplót vezet, s még kevésbé volt fogalma arról, hogy miféle adatok szerepelhetnek egy naplóban.

- Ugyan, Kálmán! Eltúlzod a dolgokat! - mondta végül Vilma kényszeredetten. — Mindamellett elég jól keresek, hamarosan nagyobb lakást veszek ki. Azt hittem, hogy az új lakás ajtajára már orvosi táblát szögezhetek ki, azért is vártam a költözködéssel. De... egyelőre ez elmarad. A Stáció utcában néztem egy ötszobás, tágas lakást. Ha Györgynek is megfelel, az új lakbérnegyedben oda költözünk.

Györgyben az első pillanatban ágaskodott az indulat. Hát ez az asszony mindenre képes? Férfi módra dolgozik, eltartja mindannyiukat, s még drágább lakásra is telik. De a hirtelen támadt indulat azonnal szégyenérzetbe csapott át. Mennyi tapintat van Vilmában, hangsúlyozza Kálmán előtt, hogy fontos a férje véleménye. Ugyan mi jogon mondhatna bármit az új lakásra? Nem ő fizeti a lakbért, egyetlen fillérrel sem járul hozzá a háztartáshoz. Még szerencse, hogy van néhány eldugott forintja, legalább abból vásárol néha édességet vagy virágot Katalinnak. Igaz, Katalin tiltakozik a „pazarlás"

ellen, mert Katalin mostanában jó, megértő vele szemben. Csak egy dolgon veszekszenek, vitatkoznak, amióta Katalin Pestre jött. Fel akarja keresni Vilmát, és Szilassy tiltakozik ez ellen. Az asszony azt állítja, hogy egy nő előtt nem szégyelli semmiféle testi baját, nem szégyelli az öregségét sem. Éppen tegnap mondta, hogyha György nem jelenti be előre jövetelét, váratlanul keresi fel Vilmát.

Katalin be is tartotta szavát. Egy októberi délutánon beállított az Ősz utcai lakásba. Tudta Györgytől, hogy november elsején átköltöznek a Stáció utcába, éppen azért sietett; kíváncsi volt arra a szűk lakásra, amelyre Szilassy annyit panaszkodott. Anna nyitott ajtót, kicsit meghökkenve nézte a bundás, tollas kalapos, nagy karmantyús, erősen parfümözött hölgyet, kevés ilyennel találkozott asszonya rendelőóráin. Bizalmatlanul meg is kérdezte:

- Betegnek vagy rokonnak tetszik lenni?

Katalin úgy meglepődött a váratlan kérdésen, hogy lornyonját elővéve, alaposan megnézte a lányt. Azt hitte, Anna gúnyolódik vele. Éppen ezért csípősen felelte:

- Betegnek, édes leányom, betegnek! De nem tanították magát arra, hogy sohasem kérdezősködjék?

Anna megbántottan nézett Katalinra. Valóban beteg? De hát aki betegen idejön, az nem viselkedik ilyen rátartian.

- Tessen helyet foglalni - mutatott végül egy üresen álló székre. Nem akarta a padon ülő egyszerűbb asszonyok közé ültetni a „dámát".

Katalin szótlanul leült a kijelölt székre, zsebkendőjét elővette, és az orra elé tartotta. Már megbánta, hogy bejelentés nélkül jött. Ki tudja, meddig kall még várnia? És ettől a sok szegény embertől még valami fertőzést is kaphat. Micsoda kopott, szomorú ház ez! Milyen sivár ez a hosszú, hurka formájú előszoba! Szegény György, itt kell élnie...

Fél órát ült Katalin az előszobában, és elmélkedett

Györgytől, saját magáról, az elmúlt esztendőkről. Hogy gyűlölte valamikor Vilmát! Elvette tőle Györgyöt. Azt hitte, nem éli túl, amikor György bejelentette, hogy beleszeretett egy tizenhat éves lányba, és feleségül kéri. A jegyesség két esztendeje pokoli szenvedés volt számára. A férfi tökéletesen elfeledkezett róla, egyeden egyszer sem kereste fel. Katalin titokban érdeklődött a Hugonnai lány felől, sőt egyszer meg is leste, amikor Fruzsinával kikocsikáztak. Meghökkent, amikor meglátta, de egyben meg is nyugodott. Szépnek találta, sokkal szebbnek, mint gondolta, de női ösztönével azonnal megérezte, hogy nem kell félnie vetélytársnőjétől. Csak vegye feleségül György, minél előbb vegye el. György hamarosan visszatér hozzá. És akkor majd kacag, szívből kacag ezen a gőgös teremtésen!

Igen, akkoriban még azt hitte: Vilma gőgös, elkapatott. Büszke a grófi rangjára. Katalin apja pálinkafőzéssel szerezte vagyonát, s báró férjet vásárolt a lányának. Igaz, Vilma anyai ágon nem dicsekedhet előkelő ősökkel, apai ágon annál inkább. Mindegy! Vilma fizetni fog György hűtlenségéért s kétévi jegyessége minden gyötrelméért!

Később, amikor Jókai Aranyemberét olvasta, eszébe jutott, hogy annak idején úgy gyűlölte Vilmát, mint Athalie gyűlölte a márványarcú Timeát. És ma? Nemcsak rokonszenvet, hanem tiszteletet is érez a hajdani vetélytárs iránt.

Félórai várakozás után került Katalin sorra. Mohó szemmel nézett körül a rendelőben, majdhogy meztelenre nem vetkőztette tekintetével Vilmát. Vilma nem ismerte Katalint, még fényképet sem látott soha róla, érdeklődve fordult az idegen, díszesen öltözött szép öregasszony felé, és várta, hogy megmondja: ki küldte. Talán valamelyik rokona? Talán testvéreinek mégis eszükbe jutott, hogy nyugodtan ajánlhatják Vilmát, megbízhatnak a tudásában?

- Özvegy Marsa Zoltánné Angerer Katalin vagyok -

szólalt meg végül Katalin, s mozdulatlan arccal várta a hatást.

Vilma első pillanatban meglepődött. Marsa Zoltánné Angerer Katalin... az asszony, akinek nevét kárörömmel sziszegték Pándon úgynevezett barátnői, akiről szemrehányóan felcsattanva emlékezett meg anyósa, akiről suttogott a személyzet, sajnálták Vilmát, és egyben kaján kíváncsisággal lestek: mikor lehetnek részesei valami hangos botránynak vagy akár egy csiklandós jelenetnek. Ez lenne valóban? Ez a túlöltözött, túlfűzött, még mindig szép arcú öregasszony? Ez az, akihez visszatért György, akinél nyugalmat talált, aki - ahogy anyósa mondta - értett a férfiakhoz? ...

- Foglaljon helyet, és kérem, mondja el, hogy mi a panasza. - Vilma hangja nyugodt volt, és nem kellett magára erőltetnie a nyugalmat, valóban nem érzett semmi indulatot a hajdani ellenfél iránt.

- Sok panaszom van, kedves Vilma ..megengeded, hogy így szólítsalak, és megengeded, hogy tegezzelek? Én vagyok az idősebb! - Katalin nyögve ereszkedett le a székre. - A szívem szúr állandóan, s nézd, az arcom tele van szederjes foltokkal. A hasam néha felpuffad, s a gyomromban mintha köveket gurigáznának. Mióta bejöttem Marsapusztáról, nem járhatok be Kátára orvoshoz. Az öreg Kávass már ismert, tudta minden nyavalyámat, rigolyámat. Itt Pesten kihez menjek, kihez forduljak? Olyan elveszett vagyok ebben a fránya városban ... Talán jobb is lett volna, ha nem adom bérbe a birtokot, s otthon maradok. De otthon is egyedül voltam ...

- Kérem a ruhát kibontani, és a fűzőt levenni! - Vilma nem tudta rászánni magát, hogy azonnal tegezze Katalint.

- Nemigen tudok egyedül vetkőzödni, édes lelkem - mondta Katalin őszintén -, hivasd be a szobalányodat!

- Majd én segítek, nincsen szobalányom, csak az a kis mindenes, aki ajtót nyitott - felelte Vilma -, az pedig

nemigen ér rá a pacienseimet öltöztetni; talán nem is értene hozzá.

Amikor Katalin megszabadult a fűzőjétől, Vilma elszörnyülködve nézte, hogy egész teste tele van mély bevágódásokkal.

- A gyomor- és haspanaszoknak egy részét már megtaláltam - mutatott a fűzőre. - Miért fűzi... fűzöd magad ilyen szorosan?

- Jaj, drágám, ötvenen túl az ember már elhízik, mert hát mi örömünk marad, mint az evés? Ebéd után egy kis szunyókálás, vagy csak úgy pihengetek, s közben megeszem egy fél kiló Kuglert. Persze, te nádszálkarcsú vagy, s milyen jó egyenes a hátad! Talán még fűzőt sem hordasz? Persze, fiatal vagy, sokkal fiatalabb, mint én ...

Katalin nagyot sóhajtott, aztán engedelmesen tűrte, hogy Vilma alaposan megvizsgálja. Ez alatt az idő alatt mindketten megfeledkeztek Györgyről. Vilma csak orvos volt; Katalin csak beteg.

- Nincs itt semmi komolyabb baj - mondta végül Vilma —, az étkezéseken kell változtatni, többet mozogni, s megszűnnek a panaszok. Sok gyümölcsöt kell enni, tejet inni, kalács helyett rozskenyeret, minél kevesebb húst, édességet fogyasztani, azonkívül naponta legalább egy órát sétálni!

Katalin még az édesség eltiltásán sem lepődött meg annyira, mint azon, hogy sétálni küldik. Nyögve mutatott kis cipőbe préselt lábára.

- Nézd, lelkem, a lábamat! — mondta. - Nem tudok sétálni, mindjárt kifáradok.

Vilma alaposan megnézte Katalin cipőjét, aztán elégedetlenül csóválta a fejét.

- Rendes cipőt kell hordani - mondta végül -, rendes ruhát, és kevesebbet a pamlagon feküdni !

Katalin már-már azon volt, hogy megsértődjék, de aztán gondolt egyet. Nem akart Vilmával háborúskodni. Jövetelének csak egyik célja volt, hogy megvizsgálják, a másik cél György volt. Katalin, aki igazán szerette

Györgyöt, fájdalmasan látta, hogy a férfi napról napra szomorúbb, összetörtebb, szinte búskomor.

- Nemcsak a magam betegségéről akarok beszélni, kedves Vilma - mondta Katalin, miközben sóhajtozva igyekezett felöltözni -, itt van még egy másik beteg.

- Másik beteg? Talán fekvő beteg? Meg kell látogatnom? - kérdezte Vilma.

- Nem ... - Katalin egy kicsit zavarba jött. Otthon sokszor elképzelte, hogy Vilmával megbeszéli György helyzetét, és valami megoldást keresnek. Mert Vilma, bármilyen jó szándékú, mégiscsak rideg a férjéhez. Nem szereti. Ő pedig - bár látja minden hibáját, gyengeségét - éppen úgy szereti, mint huszonöt évvel ezelőtt. Katalin értelmes asszony volt, tudta, hogy György személyében a fiatalságához ragaszkodik; ha együtt vannak, azt az illúziót dédelgeti, mintha az évek nyomtalanul múltak volna el. Ami pedig Vilmát illeti, csak terhet vesz le a válláról, ha Györgyről ezentúl ő gondoskodik.

- Tulajdonképpen a férjedről szerettem volna veled beszélni - Katalin lihegve gombolta be blúzán az utolsó gombot is -, de úgy látom, sem a hely, sem az idő nem alkalmas erre. Kinn betegek várnak rád. Bár sejtettem, hogy sok a dolgod, nem gondoltam volna, hogy ennyien keresnek fel. És meg kell mondanom, amikor vizsgáltál, el is felejtettem, hogy nő vagy. Azt hittem, hogy igazi orvosnál vagyok. Jaj, most megbántottalak! Látom az arcodon. Ne haragudj, eljárt a szám. Tudom, te is igazi orvos vagy, csakhogy... nő! Még sohasem láttam nődoktort. No, mosolyogj már, csak nem haragszol emiatt rám? Hiszen ... voltak közöttünk sokkal mélyebb ellentétek ... Mikor látogatnál meg egyszer?

- Nagyon sok a dolgom - felelte Vilma kurtán.

- Hát akkor mondj egy időt, amikor én jöhetek fel. - Katalin nem hagyta magát. - De ... mégiscsak jobblenne, ha nálam találkoznánk. Györgynek nem kell tudnia arról, amit beszélni akarok. És kérlek, ne áruld el, hogy itt jártam! Megteszed?

Vilma némán bólintott.

- Mennyivel tartozom? - állt fel Katalin, és gyöngyös táskája után nyúlt.

- Ismerősöktől nem fogadok el pénzt - Vilma az ajtóig kísérte Katalint -, majd ha máskor is eljössz, és betartod utasításaimat, akkor mint beteggel foglalkozom veled.

Vilma már le is nyomta a kilincset, s mire Katalin feleszmélt, az ajtó már bezárult mögötte. Tehetetlen düh, értheteden zavar s bizonytalan érzés kavargott egyszerre benne.

„Kitűnő teremtés - gondolta, mikor már beült a ház előtt várakozó kocsijába. - De boldogtalan. Azt hiszem, sohasem volt boldog, pedig megérdemelné ..."

Alig két héttel az első látogatás után megjelent Katalin, most már a Stáció utcai lakásban. Anna lesegítette róla a kabátot, és a várószobába vezette - de most már nem kérdezősködött. Amikor kiment, mélyet, elkeseredettet sóhajtott. Egyszer, piacra menet meglátta Szilassyt, amint éppen kiszállt Katalin kocsijából. Olyan düh fogta el, hogy majdnem odarohant gazdájához, és rángigálni kezdte. „Ó, a nyomorult vénember - hajtogatta felháborodottan -, ezt a cifra dámát kísérgeti, az én szegény asszonyom meg gyalog jár a betegeihez, még lóvasútra is sajnálja a pénztI Ez meg uraskodik, adja a gavallért, talán még ő tartja a kocsit is ennek a cafrangnak!"

Azóta többször látta Szilassyt Katalin társaságában, néha gyalog is, és mindig felpaprikázottan ment haza. Ha valamelyik postás vagy fűszeressegéd éppen ebben az időben akarta a szépet tenni Annának, a lány olyan égő gyűlölettel utasította vissza őket, hogy a jámbor udvarlók ijedten visszakoztak. Így Anna, dühét kitöltve az ártatlanokon, el tudta hallgatni Vilma előtt fájdalmas titkát. Talán jobb lett volna, ha beszél róla, akkor legalább rá-

jön, hogy asszonya tud férjének erről a kapcsolatáról; nemcsak hogy tud róla: határozottan örül neki.

Amikor Vilma meglátta Katalint a várószobában, kis jóleső érzéssel nézett rá. Örült, hogy az asszony meglátja új lakását, amelyért annyit dolgozott. Láthatja: új függönyöket vásárolt, a régi kopott karosszékeket áthuzatta, s Kálmán küldött néhány kedves régi darabot, amit megmentett a tétényi kastélyból. Közöttük a legszebb volt egy aranyozott rokokó kályha. A kályhát a rendelőjében állíttatta fel, ez a szoba volt egyben dolgozószobája is. Ahogy Katalin belépett, azonnal meglátta a kályhát, és kis szúrást érzett a szíve táján. No lám, a „koldus grófkisasszony" összeszedegeti régi gazdagságuk maradványait. Jó, hogy az Ősz utcai lakásban nem állíttatta fel. Mit szólnának az orvosok, ha látnák, hogy a bábának aranyozott porcelán kályhája van?!

Vilma várakozóan nézett Katalinra. Bizonyosra vette, hogy nem az orvoshoz jött, s utasításait nem tartotta be; arca éppen olyan lilás volt, mint két héttel ezelőtt.

Katalin, akit a rokokó kályha látása indokolatlanul felingerelt, elhatározta, hogy a tárgyra tér. Megmondja, hogy Györgyöt akarja, huszonöt évi hűség után joga van hozzá. Ha Vilma nem adja, erőszakkal is elveszi.

- Csodálkozol, kedves, ugye, hogy újra itt vagyok? - kezdte Katalin, és fürkészve nézett Vilmára, hogy érinti jelenléte. Annak nyugodt, komoly arcáról azonban nem tudott semmit sem leolvasni. - Igen, itt vagyok, és Györgyről szeretnék veled beszélni.

Vilma kényelmeden érzéssel hallgatta Katalint. Tulajdoniképpen örülnie kellene, hogy végre egyszer összekerülnek, ők ketten, akiknek közük van Györgyhöz, és talán ők ketten meg tudják oldani férje életét. Mert az egyedül semmire sem képes. Az csak teng-leng a világban, böngészi az újságokat, pipázik, vagy tunyán ül a kályha melletti karosszékben, szunyókál, s ki tudja, miről álmodik?

- Mit szeretnél beszélni? - kérdezte végül, amikor Katalin nem folytatta a mondanivalóját.

- Rövid leszek... - Katalin kis aranytárcát vett ki táskájából, és cigarettára gyújtott. Nemigen volt ez divat abban az időben, kevés nő dohányzott, s aki dohányzott, az is csak azért, hogy valamivel felhívja magára a figyelmet. Katalin is így kezdte, most azonban már szenvedélyévé vált a dohányzás. Különösen akkor gyújtott rá, ha valami nyugtalanította. - Nem kell neked magyaráznom, hogy milyen kapcsolat fűz Györgyhöz, és fűzött még az előtt, mielőtt a férjed lett. Nekem akkor még. élt a férjem; György könyörgött, váljak el Zoltántól, menjek hozzá. Nem akartam. Tudod, én vittem a pénzt a házasságba, férjem a nevét adta, a pálinkafőző Angerer lánynak meg kellett fizetnie a báróné nevet. Zoltán nemesen viselkedett velem szemben, nem ivott, nem kártyázta el a vagyonomat, sőt még növelte is. György közben beléd szeretett, feleségül vett, aztán meghalt a férjem, egyedül maradtam, és György is visszajött. A férjed maradt, de valójában hozzám tartozott. Ti nem voltatok egymáshoz valók, ezt én akkor is láttam, amikor meglett férfi létére olyan csacsi módra szerelmes lett, mint egy érettségiző diák. De nem lehetett vele beszélni. Pedig, a te érdekedben kellett volna. Mert ő csak megtalálta a helyét, visszatalált hozzám, de tőled ellopták a szerelmet s a boldogságot. Ha hamis akarnék lenni, azt mondanám: azért jöttem hozzád, hogy visszaadjam neked a boldogság lehetőségét, magamra vállalom Györgyöt. Ez szépen hangzana, de nem ez az igazság. Az igazság az, hogy félek az öregségtől, a magányos öregségtől. György, akit magamhoz veszek, már nem az délceg úrlovas, akibeszerelmes volt az egész vármegye, még csak nem is egy olyan egész ember, aki tartalmas élet után nyugalomba vonult. De hozzám tartozik, az életem egy darabja, és mellette nem vagyok egyedül. Így magamhoz veszem,, ezzel leveszek egy terhet a válladról, és lehetőséget adok,

hogy te is megtaláld az életben nemcsak a munka örömét, hanem az asszonyi élet boldogságát is. Rendben van?

Katalin nagyot sóhajtott, amikor beszéde végére ért. Nem szerette a hosszú beszélgetéseket, a lélektani magyarázatokat, de úgy érezte, ennyivel tartozik Vilmának. Tartozik azzal, hogy megdicsérje szorgalmas, munkás életéért, de azzal is tartozik, hogy megmondja: a munka öröme mellett van még valami, ami neki sohasem jutott osztályrészül, s amit szerelemnek hívnak.

- Nem felelsz - Katalin vállat vont -, pedig -hidd el, csak jót akarok mindhármunknak, sőt mindnégyünknek. Mert az az érzésem, a fiad sem ragaszkodik túlságosan az apjához. Tudom, nem tehetsz róla, erről valóban csak György tehet. De hát... őt olyannak kell elfogadni, amilyen.

- Mit csináljak? - kérdezte Vilma. Ebben a pillanatban változott a helyzet: az orvosnőből lett a tanácskérő, s Katalinból a tanácsadó.

- El kell válnod Györgytől. Én ugyan nem megyek férjhez hozzá, elvált emberhez nem mehetek, tiltja a vallásom. De veszek egy házat két lakással, s az egyik lakást Györgynek rendezem be. így mindketten megőrizzük a függetlenség látszatát, és mégsem leszek egyedül. Te pedig, ahogy megszabadulsz György árnyékától, meglátod, hamarosan találsz valakit, aki hozzád való.

- És a fiam?... Mit szól ehhez Gyurka? - Vilma tétován nézett Katalinra.

- Higgy nekem, örülni fog. Mint ahogy örülni fog a szolgálód is, aki olyan ferde szemmel pislogott most is rám, mintha a gyilkosod lennék. Pedig amellett, hogy elsősorban magamnak akarok jót, tiszta szívből neked is minden jót kívánok!

6

Amikor Vilma a délutáni rendelés után egyedül maradt, sokáig mozdulatlanul ült az íróasztala előtt. Anna kétszer is benézett, megszokta, hogy asszonya ilyenkor behívja, megbeszélik a másnapi étrendet, elszámol a konyhapénzzel, megkérdezi, nincs-e valami beszerzésre, javításra szükség a háztartásban. Anna legjobban azt csodálta Vilmában, hogy mindenre jut ideje, hogy temérdek munkája mellett olyan aprólékos dolgokkal is tud foglalkozni, mint a nagymosás vagy nyáron a befőzés. És menynyit olvas... Mióta anyagi helyzete kicsit javult, néhány külföldi orvosi lapra is előfizetett, s azokat bújta esténként.

Anna harmadszor is bedugta fejét, majd látva, hogy Vilma nem hederít rá, torkát köszörülve kérdezte:

- Nincs valamire szüksége a doktorasszonynak? Hozzak be egy csésze teát?

Vilma felriadt.

— Köszönöm, Anna, semmire sincs szükségem. És az elszámolást hagyjuk holnapra. Az ebédet is majd reggel beszéljük meg. Most hagyj magamra!

Anna csendesen betette maga mögött az ajtót, de az ajtó előtt még egy darabig tétován állt; nyugtalanította Vilma viselkedése. Csak nem beteg? Bizonyára átfázott ebben a nedves időben. Éjszaka is szüléshez hívták, hiába akarta elkísérni, nem engedte, csak kocsit hozott a körútról, s abba ültette be asszonyát. Igen, megfázhatott a kocsiban. Vagy ki tudja, miféle helyre hívták, talán még tüzelőjük sem volt szegényeknek? Mert a legtöbb betege szegény, olyan szegény, hogy neki kell elkísérni a beteget, és vele együtt kiváltani a receptet az asszonya pénzéért.

Vilma nem is sejtette, mennyi aggodalmat okoz Annának. Csak ült kezébe temetett arccal, lehunyt szemmel, és végtelen, fáradtságot érzett. Katalin szavai motoszkáltak a fejében. „El kell válnod - mondta az idegen

asszony, akivel másodszor beszélt életében. - El kell válnod." Hiszen ha ilyen nyíltan nem is formálódott ki benne ez a gondolat, sokszor érezte, jó lenne egyedül, György nélkül, jó lenne, ha nem kellene megosztania senkivel a hálószobáját. Ha esténként addig olvashatna, ameddig akarna. Ha elmehetne egy-egy hangversenyre vagy az Operába, amikor úgy érzi, zenére van szüksége. De eddig György miatt tapintatból nem tette. Hiszen ha hívta magával, férje azt felelte, hogy unja a sok kornyikálást, no meg ha nem tud páholyban vagy zenekari ülésen ülni, hátrább nem megy. „Egy Szilassy nem vegyülhet a nép közé" - nézett a feleségére sokatmondóan, és ebben a mondatban benne volt az évek folyamán felgyülemlett sok-sok szemrehányás. Igen, igaza van Katalinnak, hálásnak kell lennie, ha átveszi tőle Györgyöt, s ha már nincsen társa az életben, legalább nem kell a házasságból csak a nyűgöt, a terhet viselni. De meg kell beszélnie ezt Györggyel. Hátha a férje végtelen közönyében nem akar változtatni a megszokott helyzeten? Hátha neki így jobb? És Gyurka? Gyurka szégyenkezzen az iskolában miatta? Mert a bábatáblát már megszokták a tanárok és az osztálytársak, tudják, hogy csak szűk látókörűség, férfigonoszság akadályozza meg, hogy nyíltan használhassa orvosi címét. De ha elválik a férjétől, akkor újra meghurcolhatják, és a fia szenved majd ettől. Ameddig Gyurka le nem érettségizik, nem indítja meg a válópört. És akkor is csak abban az esetben, ha Györgynek nem lesz ellene kifogása.

1884 nyarán Gyurka jó eredménnyel letette az érettségit, és a nyarat újra Irénééknél töltötte. Batizfalvy Endre a hallei gazdasági akadémiát ajánlotta; két év előtt járt Halléban, meglátogatta az akadémiát is, és elragadtatottan nyilatkozott a kitűnő német alaposságról, a modern oktatási módszerről.

- Kár, hogy sem Kálmán, sem György nem jártak az akadémiára - mondta kis sajnálkozással -, akkor talán meg tudtak volna menteni valamit a földből.

- Nem baj, Endre bácsi, én szívesen gazdálkodom majd más földjén is! - Gyurka rámosolygott nagybátyjára. - Én magát a földet szeretem, tessék elhinni, mindegy nekem, kinek a földje az!

Batizfalvy csodálkozva hallgatta Gyurka szavait. „Az anyjára üt, egészen az anyja. Annak a lehetetlen, világboldogító természete szorult bele. Nem adnám hozzá a lányomat, még akkor sem, ha húszezer holdja volna! Mert az ilyen széplélek valami nagy felbuzdulásában odaajándékozná a vagyonát, mint Széchenyi gróf tette."

- Jól van, fiam, nagyon szépen gondolkozol - bólogatott Batizfalvy. - Remélem, jól érzed majd magad Hallében. Csak ne verekedj, meg ne igyál túl sokat, mert a német diákok azt tartják a legnagyobb virtusnak!

- Nem is lesz pénzem az ilyesmire, Endre bácsi - felelte Gyurka -, azt szeretném, ha minél kevesebbe kerülnék édesanyának. Elég sok gondja van úgyis miattam! Tetszik tudni, néha úgy fáj, hogy belőlem nem lesz semmilyen híres ember, ezzel nem okozhatok neki örömet.

Batizfalvy meglepetten hallgatta unokaöccsét, és eltűnődött azon, hogy talán mégsem lenne rossz, ha Jernét hozzáadná. Igaz, szegény fiú, de milyen tiszta lélek. Ez nem követelne hozományt, és nem alkudozna a lányra, mintha az vásárra vitt áru lenne. Batizfalvy Endre, mióta megnőttek a lányai, tökéletesen elfelejtette, hogy annak idején ő sem volt különb azoknál a megvetett hozományvadászoknál.

Gyurka utazása után határozta el Vilma, hogy beszél férjével a válásról. Addig Katalin általában hetenként meglátogatta. Már nem a válópert sürgette, belátta, hogy Vilmának igaza van, meg kell várniuk Gyurka utazását, de jött, mert megkedvelte volt vetélytársnőjét. Senkinek sem tudott olyan nyíltan panaszkodni különböző bajairól, Senki előtt nem mert ilyen testi és lelki pongyolában mutatkozni. Végül Vilma is megkedvelte az asszonyt, aki sok mindent tudott, amiről Vilma sohasem hallott, vagy ha hallott, nem ért rá odafigyelni. Amikor Katalin sok

régi flörtjéről, szerelméről beszélt, kicsit úgy hallgatta, mintha még mindig intézeti kislány volna, és a nagyobbak titkos, pirulós dolgokat sustorognak, azon kacarásznak. Csak akkor riadt meg, amikor az asszony ráparancsolt:

- Most pedig te mesélj! Meséld el, ki udvarolt neked Zürichben, s ki udvarol mostan. Vagy csak nem akarod elhitetni velem, hogy az egyetemi éveid alatt egyedül voltál, s most is egyedül vagy? Nézd, engem meztelenül látsz, olyan meztelenül, ahogy még senki sem látott. Megérdemlek ezért tőled némi bizalmat! Nos, ki udvarolt neked Zürichben?

Vilma elnevette magát.

- Épp jókor kérded! - És az íróasztal fiókjából egy névjegyet szedett elő. - Itt az udvarlóm, Alfonso Ferragut. Láthatod, két napja érkezett, azóta három malomkerék nagyságú virágcsokrot küldött, és ma este meglátogat.

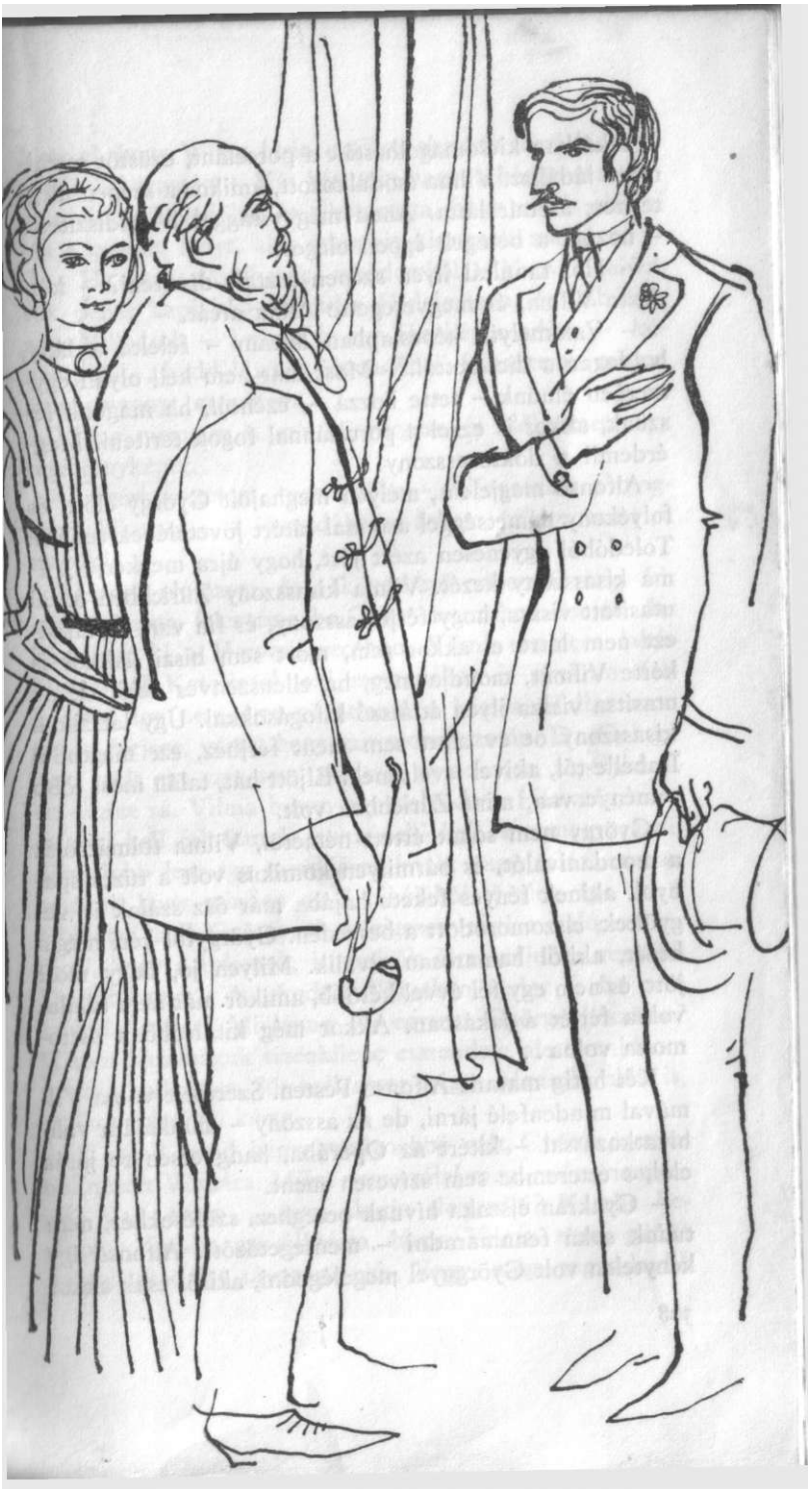
- Ugyan mit akarhat tőled? Talán azt, hogy válj ez az uradtól, és feleségül vesz?

- Alfonso nem hiszi el, hogy férjes asszony vagyok, Zürichben sem hitte el, azóta sem hiszi. Györgyöt az apámnak gondolta, Gyurkát az öcsémnek. És — mint levelében írja - az apámtól akar feleségül kérni!

- Jaj, de kíváncsi vagyok, mi történik ma este! - Katalin várta, hogy Vilma meghívja estére, de miután egy darabig hiába várt, duzzogva eltávozott. Az ajtóból még visszaszólt: - Holnap eljövök, megtudni, mit végzett a lovagod! Ugye, mondtam, hogy a te életedben is van romantika? Nem minden a praxis meg a sok tudományos könyv! Nő is vagy, ezt sohasem felejtsd el!

„Akár Isabelle-t hallanám - gondolta Vilma vállát vonva. - Vannak nők, akik mindig ugyanazt duruzsolják. Mi az ördögnek jön ez a bús képű lovag? Jobb lenne, ha nyugodtan olvashatnék este!"

Anna - bár nem tudta, hogy Vilma hajdani udvarlóját várják estére - nagy gonddal terített, örült, hogy az

új lakásban kicsomagolhatták a porcelánt, ezüstöt tartalmazó ládákat. Vilma csodálkozott, amikor a szépen megterített asztalt látta. Anna még virággal is feldíszítette - hoztak a betegek éppen eleget.

- Hol tanultál ilyen szépen asztalt díszíteni? - kérdezte Vilma, és megveregette Anna arcát.

- Valamelyik -képeslapban láttam - felelte a lány, boldogan a dicsérettől. - Most már nem kell olyan egyszerűen élnünk - tette hozzá -, ezentúl, ha magunk leszünk, akkor is ezzel a porcelánnal fogok teríteni. Megérdemli a doktorasszony!

Alfonso megjelent, mélyen meghajolt György előtt, és folyékony németséggel azonnal rátért jövetelének céljára. Toledóból egyenesen azért jött, hogy újra megkérje Vilma kisasszony kezét. Vilma kisasszony Zürichben azzal utasított vissza, hogy férjes asszony, és fia van. Ő mindezt nem hitte el akkor sem, most sem hiszi. Akkor is kérte Vilmát, mondja meg, ha ellenszenves neki, de ne utasítsa vissza ilyen átlátszó kifogásokkal. Úgy látszik, a kisasszony öt év alatt sem ment férjhez, ezt megtudta Isabelle-től, akivel leveleznek. Eljött hát, talán most több reménye van, mint Zürichben volt.

György nem sokat értett németül, Vilma tolmácsolta a mondanivalót, és bármilyen komikus volt a tüzes spanyol, akinek fényes fekete hajába már ősz szálak is vegyültek, elszomorodott a beszédén. Györgytől kéri meg a kezét, akitől hamarosan elválik. Milyen jó, hogy most jött, és nem egy fél évvel később, amikor már nem találta volna férjét a lakásban. Akkor még kitartóbban ostromolta volna...

Két hétig maradt Alfonso Pesten. Szeretett volna Vilmával mindenfelé járni, de az asszony - munkájára való hivatkozással - kitért az Operába, hangversenyre járás elől, s étterembe sem szívesen ment.

- Gyakran éjszaka hívnak beteghez, szülésekhez, nem tudok soká fennmaradni - mentegetőzött. Alfonso így kénytelen volt Györggyel megelégedni, akiről csak akkor

hitte el, hogy Vilma férje, amikor okmányokkal bizonyították a házasságot. Két hét után nagyon bánatosan utazott vissza Toledóba, és elhatározta, hogy mégis elveszi azt a gazdag lányt, akit édesapja kiszemelt számára.

- Ha nem nősülhetek szerelemből, akkor legalább sok pénzt kapjak! — mondta fájdalmasan, és elbúcsúzott Vilmától. - Legalább egy fényképet adjon - könyörgött hadd lássa a jövendőbeli feleségem, milyen szép asszonyt szerettem.

Vilma megunta a sok könyörgést, és előkeresett egy régi fényképet.

— Azért szeretem, mert szőke - Alfonsónak potyogtak a könnyei -, a jövendőbelim fekete, fekete, mint a szurok!

Alfonso elutazott, és a következő napon György kicsit zavartan jelentette be, hogy november elsejére lakást vett ki a Hatvani utcában. Vilma tudott a lakás kivételéről Katalintól, aki mostanában is gyakran felkereste, így nem érte váratlanul a közlés. Hallgatagon nézett férjére, várta, hogy mit mond ezután. De György nem szólt egy szót sem, riadtan, gyerekesen, segélykérően nézett rá. Vilma búsan elmosolyodott Hát még most is neki kell felnőttnek lenni, neki kell megmagyarázni, hogy jobb lesz így mindhármuknak, vagy talán mentegetőzni, hogy minden az ő hibájából történt így, az ő hibájából kell Györgynek végigszenvedni a válópert, és tűrni, hogy a rokonok, ismerősök újra szájukra vegyék? De mi lenne - ágaskodott Vilmában a dac -, ha nem szólna semmit? Mi lenne, ha egyszer György beszélne? Hiszen házasságuk tizenkilenc esztendeje alatt majdnem mindig hallgatott. Sőt hallgatott még a házasság előtt is, amikor feleségül kérte.

A csend mind kényelmetlenebbé vált, György értetlenül nézett Vilmára. Miért nem szólal meg, miért nem segít? Vagy talán ... nem akarja elengedni? Katalin becsapta. Katalin azt állította, hogy Vilma nem gördít semmi akadályt távozása elé. Vagy még ragaszkodik

hozzá? Szóljon már, az istenért, szóljon, miért ül ilyen némán, és miért nézi úgy, azzal a hidegkék szemével?

És a nagy csendbe hirtelen belesivított a csengő. Megváltás volt mindkettőjük számára. Tudták, hogy valami késői beteg merészkedett fel, vagy valahol vajúdni kezd egy asszony. Anna hamarosan megjelent.

- A szomszédban Krajcsovics tanácsos úr összeesett az asztalnál. A felesége arra kéri, hogy tessék szíves lenni átnézni!

- Krajcsovics tanácsos úr..., no lám, a kultuszminisztériumban dolgozik, s a múltkoriban cikket Írt a nők egyetemi felvétele ellen. A felesége bizonyára nem tudja, hogy férje mennyire ellene van a nők tudományos továbbképzésének, különben nem fordult volna hozzá.

- Menjen csak, kedves, menjen csak! - György örült, hogy a kínos beszélgetésre nem került sor. - Vagy akarja, hogy elkísérjem?

- Nem kell, hiszen a szomszéd házba megyek csak! - Vilma felállt. - Majd ha hazajöttem, beszélgetünk. Megbeszéljük, mi is a teendő.

A megbeszélésre sohasem került sor. Katalin jött, intézkedett, bútorokat csomagoltatott, nagylelkűen Vilmának hagyta a porcelánt, ezüstöt, fehérneműt. - Majd adok mindent a magaméból - mondta, amikor végignézte a szekrényeket, és megállapította, hogy a Szilassy-vagyonnak igazán csak a roncsai maradtak meg. György pedig olyan türelmesen, egykedvűen várta, hogy költözzék, mintha ő is csak egy becsomagolásra váró tárgy lenne. Vilma sem törődött vele sokat, mit tevékenykedik Katalin, csak Anna járt mindenütt a nyomában, acsarogva, némán, olyan volt, mint egy láncra kötött harapós kutya. Katalin azonban nem sokat törődött vele, még mulattatta is, és magában megállapította, hogy neki sohasem volt ilyen hűséges cselédje. Vilma ebben is különb nála.

György elköltözése után valami nagy megnyugvást, megkönnyebbülést érzett. Igaz, egyedül fogyasztotta el vacsoráját, s eltekintve a vasadi napoktól, sohasem volt étkezésnél egyedül. Kislánykorában, akár otthon, akár az intézetben, mindig sokan ülték körül az asztalt. Pándon anyósával, apósával ebédelt vagy vacsorázott, ha György nem is jött haza. Zürichben sohasem hagyták társnői egyedül. Pulherija, Anna mindig bejöttek a szobájába, ha gyümölcsebédjét, -vacsoráját fogyasztotta. Most egyedül van, s ezzel a fizikai egyedülléttel tulajdonképpen csak őszintén fejezi ki eddigi életét. Hiszen mindig egyedül volt, mióta csak eszét tudja. Nem érezte soha a szülők féltő gondját, aggódó szeretetét. Édesanyját a betegség távolivá, megfoghatatlanná tette, édesapja meg szabadulni szeretett volna a felelősségtől, azért igyekezett minél gyorsabban férjhez adni. Nővérei mindig idegenek maradtak számára, Kálmán meg azokban az időkben, amikor a legnagyobb szüksége lett volna rá, külföldön járt. György is idegen maradt, hiszen csak szerelmes volt belé, anélkül, hogy szerette volna, Ő pedig tapasztalatlanul, éretlenül ment a házasságba; talán annyiban ő is hibás, hogy a hiúságának hízelgett György féktelen szerelme meg a rokonak, ismerősök leplezetlen, irigységgel vegyes csodálata.

Anna be-bekukkantott. Vilma elmosolyodva gondolta, hogy az első magányos vacsoráján György öreg dajkája, Mari néni nézett rá ugyanilyen aggódó szeretettel. Akkor pár hónapos asszony volt, nemrégiben múlt tizennyolc éves. Ma harmincnyolcadik évében jár, kemény, nehéz esztendők vannak mögötte, s a magány nyugalmat, feloldódást jelent. Most hamarosan lefekszik, két cikket is kijegyzett a Medizinische Wochenschriftből, mindkettő a vérnyomás és a táplálkozás közti összefüggésről ír. Holnap reggel válaszol Gyurkának; tegnap olyan kedves levelet kapott tőle, soha ilyen vidáman, színesen nem írt. Azt írja, minden érdekli, különösen a kémia, kár, hogy az iskolában olyan keveset törődött vele; most látja csak,

milyen hézagos a tudása. Vannak gyakorlati foglalkozások is, például a lovaglás, és ha az iskolában nem is tűnt ki feleleteivel, a lovaglására már az első alkalommal felfigyeltek. Egy angol fiú - mert sok angol évfolyamtársa van - megkérdezte, mekkora a ménesük. És nagyot nézett a derék Charles, amikor megmondta, hogy a ménest a birtokkal együtt eladták, most a fővárosban laknak, mert az édesanyja orvos. Ez nagy tiszteletet keltett nemcsak Charlesban, hanem a többi fiúban is.

Vilma már lefekvéshez készülődött, amikor megszólalt a csengő. Kis sóhajjal gondolt arra, hogy megint semmi sem lesz a korai lefekvésből és a két cikk elolvasásából. Felkelt, és már indult is orvosi táskájáért. Azt hitte, beteghez hívják. De egyszerre csak kopogtatás nélkül kitárult az ajtó, az első pillanatban csak egy nagy, tollas kalapot látott, aztán egy jól ismert, kacarászó hangot hallott, és a következő pillanatban két kar szorosan átfonta.

- Én vagyok teljes életnagyságban - bugyborékolt az öröm Fruzsinából -, ugyan ki merészelne ilyen szokatlan időben betoppanni? No, ne nézz rám ilyen csodálkozva, talán kissé haragosan is! Igaz, Zürich óta nem találkoztunk, de ez nemcsak az én hibám! Hiszen hívtalak, eleget hívtalak Kolozsvárra. Gondoltam, ha itthon vagy már öt esztendeje, és egyszer sem jut eszedbe, hogy ellátogass hozzám, én sem kereslek fel! Nincs igazam? És amikor meg írtál Pálnak, hogy segítsen neked, Pál legalább húsz levelet írt, meg íratott a titkárjával. De csupa elutasítás volt a válasz, meg sem akartuk neked írni, nem akartunk vele elszomorítani. Folyton rágtam Pál fülét, engedjen fel hosszabb időre hozzád, de olyan féltékeny, hogy sehová sem enged egyedül. Pestre csak vele jöhettem, mindig csak egy-két napot tölthettünk itt, s ki sem mozdulhattam a szállodai szobából, amíg ő el volt. Ostoba fráter! Azt hiszi, egy asszonyra így kell vigyázni? És általában: lehet egy asszonyra vigyázni? De hiába féltékenykedik, hogy is mondtam neked mindig:

„Ne féltsd te a te Fruzsinádat!" Megtaláltam mindig a módját, hogy kifogjak férjem nagy zsandárkodásán! De látod, megint csak beszélek, beszélek, s nem hagylak szóhoz jutni. Hát hogy élsz, Vilmám? Hol a fiad, hol van Gyuri bácsi? Most már megint bácsizom, bizonyára meghízott, megöregedett; ha elhagyom a bácsit, azt hiszik, én is olyan öreg vagyok.

Mialatt Fruzsina beszélt, kihámozta magát prémes köpenyéből, egy székre dobta, az asztalra hajította nagy, tollas kalapját, (karmantyúját, aztán beletelepedett az egyik karosszékbe, és onnan nézett elégedetten Vilmára.

— Gyuri Hallében van, szeptember óta. Gazdasági akadémiára jár, nagybátyád pedig... éppen ma költözött el.

Fruzsina szeme tágra nyílt, még a szája is tátva maradt a csodálkozástól. Egy pillanat alatt megértette, miről van szó.

- De hiszen ez remek ! - tapsolt örömében. - Végre szabad leszel, drága Vilmám ! És én is megszabadulok egy lidérctől. Mert tudod-e, hogy a házasságod alatt hányszor furdalt a lelkiismeret, hányszor okoltam magam, amiért Gyuri bácsi felesége lettél? Hiszen ha nem is beszéltelek nagyon rá, voltak nálam idősebb és okosabbnak mondott személyek, akik ezt megcselekedték helyettem, de mégis én vittelek el Pándra, az én lelkemen szárad, hogy egyáltalán megismerted Gyuri bácsit. Nagyszerű, hogy elválsz tőle. Azaz... - Fruzsina hirtelen a szája elé kapta a kezét - nem is olyan nagyszerű. Megint rólad beszél majd a világ! Ó, ez a sok pletykás, kellemetlen ember! Már eddig is annyi mindent fecsegtek rólad, aki olyan tiszta, makulátlan vagy, mint a frissen hullott hó! És most még többet beszélnek majd ... Hajajaj, hajajaj! Hát mondd, Vilma, ha eddig megvoltatok békés rossz házasságban, miért kell ezen változtatni? Hidd el, én már az első héten szívesen otthagytam volna Pált, ha nem féltem volna nagymamától meg a sok szóbeszédtől. Unalmas volt, száraz, ízetlen, kicsi-

nyes, nemcsak hogy nevetni, még mosolyogni sem tudott, azt sem tudta, mi fán terem az öröm! Gondold el, milyen volt az életem mellette! Csak úgy lehetett elviselni, hogy amit nála nem találtam meg, kerestem másutt. Kerestem és megtaláltam. Neked nem is tanácsolok ilyesmit, csak azon búsulok, hogy miért vagy ilyen komoly, becsületes, miért nem veszed kicsit könnyebben az életet.

- Nem tudok más lenni, Fruzsina. Igazad van, komolyan veszem az életet. Talán ha a közelemben maradsz, s nem Kolozsvárra mész férjhez, mindketten segítünk egymásnak. De nagyon messze kerültünk egymástól.

- Most azonban nem szabadulsz tőlem! - Fruzsina harciasan csípőre tette a kezét. - Kicsit kirángatlak ebből az életmódból! Először is elviszlek a szabónőmhöz, és néhány ruhát csináltatok neked. Nem ismerem a ruhatáradat, de felteszem, hogy a többi holmid is olyan, mint ez a blúz, ami rajtad van. Aztán ... te, remek ötletem támadt! - ugrott fel hirtelen. - Engedd meg, hogy nálad lakjam szálloda helyett. Azt mondtad, a fiad sincs itthon, ellakhatom a szobájában. És akkor éjjel-nappal veled leszek, leszedem rólad ezt a komolysággúnyát, és megtanítlak újra fiatalnak lenni. Hány éves is vagy, Vilma? Nálam egy évvel fiatalabb, ezt csak te tudod,, a világ öt évvel fiatalabbnak tart a koromnál, vagy legalábbis én öt évvel fiatalabbra hazudom magam. Várj csak, már én sem tudom pontosan a koromat.

- Ne törd a fejed, Fruska! - Vilma elmosolyodva simogatta meg Fruzsina kezét. - Harminchét éves vagyok, te pedig harmincnyolc. Ha lányom születik fiam helyett, már nagymama lehetnék.

- Még csak az kellene! - szörnyülködött Fruzsina. - Fiatal vagy, a hajadban még nincs egy ősz szál sem, a bőröd sima, az arcod sokkal fiatalabb, mint az enyém. Pedig nyilván sokkal többet dolgozol nálam. Úgy látszik, a munka mégsem árt annyira, mint gondoltam! De én megint csak beszélek, beszélek, te pedig - szokás sze-

rint - hallgatsz. Nem is mondtad, megengeded-e, hogy ideköltözzem. Ha ideköltözöm, sokkal tovább maradhatok Pesten, nem kell szállodát fizetnem. Hiszen tudod, milyen fukar Pál! Amióta főispán lett, még fukarabb, mint valaha. Nincs egy rendes göncöm, amit felvegyek, és ha fogadásra megyünk, szégyellnem kell magam, nekem vannak a legszegényesebb ékszereim!

Beszélt, beszélt Fruzsina, Vilma szeme majd leragadt, s vágyódva gondolt az eltervezett csendes estére, az orvosi lap két cikkére. De aztán beletörődően nézett barátnőjére. Úgy látszik, nem adatott meg neki, hogy élvezze az egyedüllét nyugalmát; mindig akad valaki, aki mellett még jobban érzi magányosságát.

7

Anna nagyot nézett, amikor Vilma bejelentette, hogy barátnője nála fog lakni. A derék lánynak első gondolata az volt, hogy nem való ez a cifra dáma az ő asszonyához, a másik pedig, hogy Szilassy helyett akadt valaki, aki tele lesz igénnyel, kívánsággal.

Annának igaza volt, különösen abban, hogy Fruzsina tele volt igénnyel. El sem tudta képzelni, hogy egyedül öltözzön fel, hiába magyarázta Vilma, hogy Anna nem komorna, az ötszobás lakásban nagyon sok a dolga, hiszen ő nem ér rá segíteni neki. Fruzsina belátta, hogy barátnőjének igaza van, megpróbált egyedül boldogulni a sok gombbal, kapoccsal, csak a hajával nem boldogult. Így hát naponta kellett fodrászhoz járnia. Rendszerint délután ment el, Vilma rendelési ideje alatt. Egész megriadt, amikor hallotta, hogy milyen gyakran szól a csengő, kilesett a szomszéd szobából, és látta, hogy nagyrészt nők és gyerekek jönnek, egyszerű, leginkább kopottas kabátokban.

- Te Vilma - mondta a vacsoránál -, te igazán a szegények doktora vagy! És doktor vagy valóban! Úgy

jönnek hozzád az emberek, mint az igazi doktorhoz. Hogy tudtad te mindezt megtanulni? Hogy fér ez a sok tudomány a fejedbe? Nem csodálom, hogy Gyuri bácsi olyan ideges volt tőled. Melletted még jobban érezhette, hogy milyen keveset tud. Jaj, én úgy, de úgy tisztellek téged! Bár már Pál feljönne Pestre, és meglátná, hogy mit művelsz, hogyan dolgozol. Akkor, tudom, nem elégedne meg azzal, hogy csak leveleket írogat, hanem személyesen menne el a miniszterhez. Felvenné a díszmagyarját, talán még a kardját is felkötné és rákezdene: „Nagyméltóságú uram! Az a sajnálatos tény, hogy rokonom, gróf Hugonnai Vilma, noha zürichi orvosi képesítése van, nem kaphatja meg Magyarországon az orvostudori címet, arra késztet engem ..."

Fruzsina abbahagyta a beszédet, elnevette magát, és Vilma is vele nevetett. Hiába, Fruzsina mai napig is megőrizte kislányos vidámságát, az évek nyomtalanul múltak el lelkében.

- Nevess csak, Vilma, nevess csak! De azért mégis teszek érted valamit! Mondd, ha valami komoly ember, komoly tudós járna közben az érdekedben a miniszternél, segítene az?

- Komoly ember, tudós ember ..., ugyan, miket képzelsz! Trefort, a kultuszminiszter, nagyon haragszik rám. Amikor utoljára beszéltem vele, köszönés nélkül hagytam faképnél. Azt kívánta, hogy valami kibúvót keressek, kerüljem meg a törvényes formákat, ne azt kérjem, amihez jogom van!

- Ó, az ostoba! - Fruzsina komolyan haragudott a miniszterre és mindenkire, aki Vilmának útját állja. - De azért beszélek én Wartha Vincével. Pálnak jó barátja és rokona, s amikor Erdélyben kutatott valami ásvány után - a jó ég tudja már, hogy hívták azt az ásványt! -, mindig meglátogatott bennünket. Pállal akkor éjfélig beszélgettek, nekem majd leragadt a szemem az álmosságtól, kőzetekről meg agyagedényekről folyt a szó, s amikor kifáradtak, akkor Wartha az iránt érdeklődött,

érdemes-e itt a környéken régi fokosok, nyilak, puskák után kutatni. Mert ezeket gyűjti. Nem tudom, talált-e régi puskákat, azt tudom, hogy másnap már hajnalban eltűnt, s délfelé mindenfajta ócska kacattal érkezett meg. Az örömtől ragyogva mesélte, hogy gyönyörű dolgokat talált, még az ebédnél sem akart megválni attól a sok vacaktól, maga mellé tette őket egy székre, s folyton simogatta a tekintetével. Nekem persze elfelejtett virágot küldeni, miután elment, s amikor megemlítettem ezt Pálnak, azt felelte, hogy az ilyen nagy tudóstól ne várjam, hogy olyan legyen, mint egy üresfejű, formákra adó gavallér. Te Vilma, ez a Wartha segíteni fog rajtad, meglátod ! Még holnap írok neki. És ha nincs kifogásod ellene, meghívom valamelyik napra.

- Nem bánom - egyezett bele Vilma -, bár nem hinném, hogy segíthetne. Az orvosi egyetem tanárainak nagy része aláírta, hogy javasolja a diplomám nosztrifikálását, és annak sem volt foganatja. De azért hívd meg, kíváncsi vagyok rá! Szeretem azokat az embereket, akiknek gyűjtőszenvedélyük van. Ha pénzem lenne, én is gyűjtenék, első kiadású könyveket, nagy emberek kéziratait. Zürichben Rose professzornak nagyon szép gyűjteménye volt. Goethétől, Schillertől, Voltaire-től volt kézirata.

Fruzsina buzgón bólogatott, és azt gondolta, hogy akkor Wartha Vince és Vilma nagyon összeillenek. Lefekvés után még tovább fűzte gondolatait. Wartha nemrég lett özvegy, Vilma meg most válik az urától. Mi lenne, ha ... mi lenne, ha ez a két ember egymásba szeretne? Igaz, ilyesmi csak a regényekben fordul elő, a valóságban nem mennek a dolgok ilyen egyszerűen. Tulajdonképpen neki kellene Vilmának új férjet szerezni, kárpótlásul Gyuri bácsiért. Mert Vilma magától úgysem képes ilyesmire...

Fruzsina, noha irtózott az írástól, a helyesírást még a mai napig sem tanulta meg, másnap csakugyan levelet írt Wartha Vincének, s meghívta szombat estére. El is küldte hordárral a Múzeum körúton levő Műegyetemre. A

hordár mindjárt választ is hozott. Wartha köszönettel visszautasította a meghívást, egy földtani kongresszusra utazik Németországba, és csak két hét múlva jön vissza.

Fruzsina gombóccá gyűrte mérgében a levelet. Vilma nem értette haragjának okát.

- De én mindent olyan szépen kiterveztem - sziszegte dühösen -, ördög vinné el a kongresszusukat!

- Nem baj - csillapította Vilma -, úgysincs mostanában kedvem a vendégfogadáshoz. Annyi iratot kell -beszereznem a válóperhez, hogy azt sem tudom, hol áll a fejem. Írtam Kálmánnak, ő majd segít az iratok beszerzésében. Már alig várom, hogy Pestre jöjjön, nem láttuk egymást majdnem egy esztendeje.

- Ó, Kálmán ... - Fruzsina hirtelen ellágyult az emlékek hatására. - Talán ha Kálmán vesz feleségül, másképp alakul az életem - mondta kis sóhajjal őt szerettem. És lehet, hogy ő is szeretett. Látod, azóta sem nősül meg!

- Hamarosan megnősül — Vilma kénytelen volt Fruzsina illúzióit szétrombolni -, karácsonykor lesz az esküvője.

- Megnősül? ... És ugyan kit vesz el? - Fruzsina kis csalódottságot érzett, mindamellett nagyon érdekelte Kálmán sorsa.

- Jó barátjának s kollégájának a lányát. Amikor Nagykanizsára került, azt írta, hogy barátjának két helyes kislánya van, különösen a fiatalabbról, Vikiről írt gyakran. Úgy látszik, a kis Viki közben megnőtt, és egymásba szerettek. A legfőbb ideje, hogy Kálmán megnősüljön, negyvenéves!

- Wartha is annyi - szaladt ki önkéntelenül Fruzsina száján, majd - látva Vilma csodálkozó tekintetét - elpirulva folytatta: - Igaz, hogy ő nagyon korán nősült, még Zürichben, ahol egyetemre járt.

- Wartha is Zürichben járt egyetemre? - kapta fel Vilma érdeklődve a fejét. - Bizonyára még mielőtt én

odakerültem. Mert ha akkor ott lett volna, ismertem volna.

- Majd megkérdem, mikor is járt Zürichben egyetemre - mormogta maga elé Fruzsina -, itt maradok én még két hétig, akár háromig is, nem fog előlem elbújni ilyen egyszerű kifogással, hogy kongresszusra utazik! Mi dolga van azon a kongresszuson? Megtartják azt nélküle is... Adj csak, Vilma, egy naptárt! Mindjárt megjelölöm a napot, mert mához két hétre újra levelet írok neki. Addig azonban csináltatok neked néhány rendes ruhát!

Hiába szabadkozott Vilma, hogy sem ideje, sem pénze nincs a ruhacsináltatáshoz. Fruzsina szívós volt, mint egy pióca. Először azzal cipelte el Vilmát a szalonjába, hogy kikéri a tanácsát a saját ruhái ügyében, ő sem akar egészségtelen öltözékben járni. Vilma mondja meg, milyen legyen a ruha hossza, hol ne tegyenek bele halcsontot, s mennyire szabad megszorítani a fűzőt, hogy ne ártson az egészségnek. Vilma elkísérte Fruzsinát, s maga sem vette észre, hogy mikor vettek róla mértéket. Fruzsina az úton könyörgött, hogy a lakás fejében csináltathassa meg azt a néhány ruhát, hiszen a szálloda sokkal többe kerülne.

- De hát azt mondod, olyan fukar az urad! - idézte Vilma barátnője szavait.

- Az igaz, hogy fukar, de van nekem dugpénzem! - nevetett Fruzsina, hibátlan fogsorát mutogatva. - Ne haragudj már, nem járhatsz úgy, mint egy madárijesztő! Holnap színházba megyünk, holnapután pedig az Operába. Kár, hogy nincs valami férfi kísérőnk, így nem mehetünk el vacsorázni. Egy úriasszony nem mutatkozhat este egyedül, vége lenne a jó hírnévnek.

- Jaj, de gyakran mutatkozom én egyedül - felelte Vilma -, mert ha szüléshez hívnak, nem mondhatom a vajúdó anyának: „Asszonyom, szíveskedjék megvárni a délelőttöt, úriasszony csak akkor járhat egyedül az utcán!"

Fruzsina elhallgatott. Igaz, mindig elfeledkezik arról,

hogy Vilma nem éppen olyan asszony, mint ő. Úgy viselkedik vele szemben, mintha hozzá hasonló lenne, türelmesen hallgatja a fecsegését, és közben a betegeire gondol. Ha valaki ránéz, nem is sejti, hogy egészen más, mint a többi asszony. Ámbár... van valami a szemében, valami furcsa fény, valami furcsa kékség, ami vonzza-hívja az embereket. Ilyen volt a szeme sok-sok év előtt is, amikor ránézett a Pröbstl-intézetben, s hirtelen megszűnt minden félelme, szorongása ...

Ezt a furcsa fényt, ezt a furcsa csillogást Wartha Vince is azonnal észrevette. Mert Fruzsina véghezvitte amit elhatározott. Fejébe vette, hogy Vilmát megismerteti Warthával, s ettől nem tágított. Kivárta a két hetet, s újra írt Warthának. Ezúttal szerencséje volt. A férfi elfogadta a meghívást, és Fruzsina trillázva terített vacsorára.

Anna időközben megbarátkozott Fruzsinával, mert noha látta, hogy a cifra kalapos teremtés nem méltó asszonyához, azt is észrevette, hogy Fruzsina nagyon szereti Vilmát. Aki pedig Vilmát szerette, az helyet kapott Anna szívében.

Együtt beszélték meg a vacsora részleteit. Fruzsina Annával együtt ment a piacra, közben nagyon mulatott, mi lenne, ha véletlenül valamelyik kolozsvári ismerős meglátná: a főispán felesége piacra jár. És hogy csodálkozna Pál, ha megtudná, nemcsak a piacra kísérte el Annát, hanem még a konyhába is kiment, kötényt kötött: maga elé, és magyarázta a finom, franciás ételek elkészítését. Anna nem győzte bámulni, mi mindent tud ez a kényes dáma!

- Otthon is tetszik főzni? - kérdezte kis kétkedéssel a hangjában, mert nehezen tudta elképzelni, hogy Fruzsina ezekkel az ápolt, párnás kezekkel tesz-vesz a konyhában.

- Nem, édes lányom, még a konyha táját is elkerü-

löm. Meg aztán mit szólnának hozzá, ha megtudnák, hogy a főispánné főzőkanalat vesz a kezébe? Most csak azért jöttem ki, hogy megtanítsalak erre a sok bolondos ételre, ezentúl majd ezzel teheted változatossá a konyhátokat.

- Nem hinném, hogy az asszonyom ilyen ételeket kívánna - mondta Anna -, ő mindent csak nyersen szeret. Tessék elképzelni, nyersen eszi a paradicsomot is!

- Igen, emlékszem, már Zürichben is ilyen volt - bólintott Fruzsina, aztán tovább keverte-kavarta az ételeket. Közben folyton kilesett az előszobába, úgy várta a csengőt, mint gyerekkorában karácsonyfagyújtás előtt.

Vilmának fogalma sem volt, hogy mit tervez bolondos barátnője, s miért kéri olyan nyomatékosan, hogy öltözzön át egyik új ruhájába.

- Ugyan, hagyjál békét, Fruska - kérte Vilma -, fáradt vagyok, még be kell írnom a naplóba a mai viziteket, s levelet kell írnom Irénének. Megint általános fáradtságról, fogyásról panaszkodik. Feltétlenül fel kell jönnie, hogy megvizsgáltassa magát.

- Hát jó, maradj így, úgy nézel ki, mint valami szürkenővér az árvákat felruházó ünnepségen! - vont vállat durcásan Fruzsina. - Akarattal csúfítod el magad, ahelyett, hogy tetszeni akarnál. Csodálom azt a bolond spanyolt, aki éveken át szerelmes volt beléd. Nemhiába mondják, hogy a spanyolok mind őrültek ...

Hiába duzzogott Fruzsina, Vilma nem öltözött át vacsorára, sima fehér galléros szürke ruhában várta a vendéget.

Wartha Vince hatalmas termetű ember volt, majdnem két méter magas, boltozatos homloka alól mélyen ülő fekete szeme végtelen derűvel tekintett a világba. Amikor meghajolt Vilma és Fruzsina előtt, nem csókolt kezet, ahogy ezt a kor divatja megkövetelte. Virágot sem hozott, s a vacsoránál, amikor kínálták, szívesen vett kétszer is abból, ami ízlett, de azt is megmondta, hogy nem szereti az agyondíszített, agyoncifrázott ételeket, amik-

ről első pillanatban nem lehet tudni, hús-e vagy tészta, gyümölcs vagy közönséges burgonya.

Fruzsina az ajkába harapott, Vilma titokban elmosolyodott. Wartha észrevette a mosolyt. Most már ő is mosolygott Vilmára, kis cinkosmosollyal. Ebben a pillanatban mintegy szövetséget kötöttek minden mesterkéltség, minden külsőség ellen.

Mindebből Fruzsina nem vett észre semmit. De ha észrevette volna is, bizonyára örömmel tölti el a tudat, hogy az a két ember, akit csacska elgondolásában egymásnak szánt, már az első fél órában titkos szövetségre lépett, s éppen az ő jó szándékú, buzgó igyekezete hozta létre akaratlanul ezt a szövetséget.

A beszélgetés már az első pillanattól kezdve élénken, fesztelenül folyt, elég volt kimondani a varázsszót: Zürich. Wartha Vince is Zürichben élt évekig, az akkor megnyílt Polytechnikumban szerezte meg vegyészi oklevelét És tisztelettel nézett Vilmára, aki a Polytechnikum tőszomszédságában levő orvosi egyetemre járt.

- Látja, kedves Vince, ezért akartam mindenáron, hogy összeismerkedjék Vilmával - mondta Fruzsina szokott közvetlenségével, s cigarettát kért Warthától. - Maga egyetemi tanár, jóban van a nagyméltóságokkal, intézze már el, hogy az én drága Vilmám orvos lehessen. Magának ez csak egy szavába kerüli

Vilma zavartan nézett a vendégre, tekintete mintegy bocsánatot kért barátnője gyermekes, ostoba szavaiért. Fruzsina ezt sem vette észre, csak fecsegett, zsémbelődött tovább szidta a kultuszminisztert, sőt magát a királyt is. Wartha helyeslően bólogatott.

- Tökéletesen igaza van, kedves Fruzsina. A miniszterek ostobák, és szűk látókörűek. És csodálom, hogy a méltóságos asszony el tudja viselni azt a megaláztatást, amit a kapuba szögezett bábatábla jelent. Csak egy magyarázatot találok rá: nagyon szereti a hivatását.

- No és élni is kell valamiből! - vágott közbe Fruzsina, majd látva Vilma elképedt, meghökkent arcát, za-

vartan kérdezte: - Jaj, nem kellett volna ezt megmondanom? De hát Vince jó barátunk, Pálnak távoli rokona. Ő csak tudhatja, hogy amióta Vilma hazajött Zürichből, eltartja a családját! Ez csak nem szégyen?

- A feketekávét talán igyuk meg a szalonban! - állt fel Vilma, és ezzel véget vetett a kínos beszélgetésnek.

Wartha most már igyekezett, hogy Fruzsina minél kevesebbet juthasson szóhoz, és erre kitűnő alkalmat szolgáltatott a nyitott ajtón át látható rokokó porcelánkályha. Alaposan szemügyre vette, és mindjárt a különböző porcelánfajtákról kezdett beszélni, meg arról, hogy Magyarországon is lehetne éppen olyan szép porcelánt gyártani, mint akár Meissenben, akár Bécsben.

- De mi mindenben Bécs mögött kullogunk - mondta kis kézlegyintéssel -, az osztrák kormány elég erőfeszítést tesz abban az irányban, hogy ne legyen saját iparunk, ne kelhessünk versenyre az osztrák iparral. Tele vagyunk külföldi vegyészekkel; mennyit kellett harcolnunk, míg Polytechnikumot kaptunk, s újabb harcba került, míg kémiai technológiai tanszéket állítottak fel. De most már, remélem, magyar vegyészeket tudok nevelni, akiknek fontos lesz, hogy saját iparunk legyen.

„Mintha Kálmánt hallanám!" - gondolta Vilma fokozódó rokonszenvvel.

És Wartha tovább beszélt, különböző kísérleteiről, utazásairól, sokfelé megfordult a világban, mindenhová kielégíthetetlen tudásvágya, tudásszomja vitte. Jóval elmúlt éjfél, amikor a vendég hirtelen észbe kapott.

- Bocsássanak meg - állt fel zavartan -, nagyon megsértettem az etikettet! Első látogatásnál nem illett volna ilyen soká maradnom.

- Nem sértett meg semmiféle etikettet, ebből a házból az etikettet amúgy is száműztük. És különben i s . . . olyan szívesen hallgattuk.

- Ezt éreztem, s ez szolgáljon mentségül, hogy megfeledkeztem az időről.

Fruzsina, akit egy cseppet sem érdekelt mindaz, amit

Wartha beszélt, s nehezen tudta leplezni unalmát, most hirtelen felélénkült.

- Arra kérjük, hogy jöjjön el máskor is! - mondta kis kacérsággal a hangjában. - Ígérem, hogy egyszerűbb ételeket főzök. Mert be kell vallanom, én ötlöttem ki ezt a sok furfangos ennivalót. Azt hittem, maga kedveli őket. De ha újra jön, hamisítatlan erdélyi vacsorát kap. Rendben van?

- Ha szívesen látnak, örömmel jövök - felelte a férfi, és Vilmát kereste a tekintete.

- És újra mesélni fog? — Fruzsina kérő mozdulattal kulcsolta össze a kezét. - Tudja, mi, nők, szeretjük a meséket, olyanok vagyunk, mint a gyerekek.

-. Ha szeretik a mesét, boldogan mesélek. De csakugyan szeretik-e? - Wartha újra csak Vilmát nézte, tőle várt megerősítést Fruzsina szavaira.

Vilma komolyan, nyugodtan nézett vissza a férfim.

- Nagyon fogunk örülni, ha újra eljön. És igaza van Fruzsinának: mi, nők, szeretjük a mesét. Különösen az ilyen meséket, amelyek az utolsó szóig igazak!

Amikor Wartha elment, Fruzsina elhatározta, hogy egyeden szóval sem érdeklődik Vilmánál, hogy tetszett a vendég. De csak két percig bírta a hallgatást. Aztán, mint megáradt patakból, ellenállhatatlan erővel folyt belőle Wartha dicsérete. Vilma mosolyogva hallgatta, majd megszólalt:

- Hagyd már abba, Fruska, nincs szükség erre a sok áradozásra. Wartha kitűnő ember, s régen éreztem magam olyan jól, mint ma este. Vagy talán még soha.

Fruzsina a nyakába ugrott Vilmának, s forgatni kezdte. Az nevetve bontakozott ki karjaiból.

- Hagyjál, drágám, még ma este össze kell állítanom a holnapi teendőket. Délelőtt az ügyvédhez megyek. Azt mondja: a legegyszerűbben akkor megy a válás, ha áttérek a református hitre. Egyébként talán el sem választanak. Így is beletelik egy-két évbe, míg kimondják a választ.

Fruzsina elgondolkozva hallgatta Vilmát. Egy-két év... Hiszen ő már arról ábrándozott, hogy Wartha és barátnője hamarosan összeházasodnak.

„Bolond vagy te, Fruzsina." - mondogatta magának, mikor lefekvéshez készülődött. Nagy üggyel-bajjal levetkőzött, most már lassan beletanult ebbe a mesterségbe. Először arcát mosta le valami különleges folyadékkal, amit a Török-patikában vásárolt, azután krémet kent rá gyengéden, majd lebontotta hosszú haját, és fésülni kezdte. Minden este százszor húzta végig a fésűt és kefét fényes fekete haján, azt hitte, hogy ezzel megakadályozza az őszülést. Amikor már ágyban volt, bosszankodva forgolódott, sehogyan sem jött álom a szemére.

„Milyen ostoba vagyok, tulajdonképpen Vilmának kellene álmatlanul hánykolódni vagy Warthának, ehelyett én mozgok, mint egy sajtkukac. Vilma bizonyára nyugodtan alszik, és nem is sejti, hogy mennyit aggódom miatta!"

Fruzsina most az egyszer tévedett. Vilma, noha fáradt volt, nem tudott elaludni. Warthára gondolt, és azon töprengett, kire emlékezteti a férfi. Ki volt az, akiből ugyanilyen biztonság és nyugalom áradt? Ki volt az, akinek ugyanez a derű csillogott a szemében? És hirtelen a múlt féltve őrzött képeiből felvillant az egyik, élesen, tisztán: Rosét látta maga előtt, amint a műtőasztal fölé hajol, hosszú ujjú sebészkezében megvillan az operálókés. Igen, nemcsak a derűs tekintete, nemcsak a nyugalma emlékezteti eszményképére, hanem a keze is. Wartha, amikor meglátta a százesztendős porcelán kályhát, ugyanolyan óvatos gyengédséggel érintette meg, mint Rose a klinika kis betegeit. És amikor Wartha az agyagról beszélt, amelyet gyúrhatnak, formálhatnak, kezének mozdulatai ismerősek voltak. Most már tudja, miért...

Sokáig nem jött álom Vilma szemére sem. Nyitott szemmel feküdt, valami furcsa, kedves, könnyű bódulatban. Ismeretlen volt számára ez az érzés, nem fogadta el természetesnek, gondolkozóba esett felette. Meggyújtotta

a lámpát, tükröt vett elő, s fürkészve vizsgálta az arcát, úgy, mint annak idején, amikor első reggel Zürichben felébredt. Most is ismeretlen volt az arca, várakozás volt a tekintetében.

„Valamit várok, nem tudom, vagy nem akarom tudni, hogy mit - mondta végül. - De most már aludnom kell, nem ábrándozhatok, mint azok a gondtalan fiatal lányok, akiknek az ábrándozáson kívül nincsen más dolguk. Amit húsz év előtt elmulasztottam, most már nem pótolhatom."

8

A vacsorát követő napon két virágkosár érkezett a Stáció utcai lakásba. A mellékelt levélben Wartha mentegetőzött, hogy csak most küld virágot, noha - tudja - előtte való nap illett volna ezt megcselekednie. De a virág küldését most nem az illem diktálta, hanem őszinte hála az eltöltött kedves estéért. És egyben engedelmet kért, hogy most ő hívhassa meg a hölgyeket vacsorára a Hungáriába.

- Menj te el, Vilma, nem engem hív, hanem téged! - ingerkedett Fruzsina, aki nem is remélt ilyen gyors sikert.

- Csacsi beszéd - intette lé Vilma -, még ha akarnék, sem mehetnék; annyira nem teszem magam túl az illemen, hogy válófélben levő asszony létemre kettesben vacsorázzak valakivel. Gyere csak velünk!

- Elefántnak? - Fruzsina ragyogott, csillogott örömében; azonnal táviratozott férjének, hogy „fontos családi ok" miatt még két hétig marad.

A két hétből egy hónap lett. Meszlényi Pál végre megunta a hosszú távolmaradást, és tele balsejtelemmel utazott fel Pestre. Attól félt, hogy Vilma válóperében tanúnak használják fel a feleségét, és Fruzsina meggondolatlanságában mindenféle badarságot csacsog össze a bíróság

előtt. Nagy megkönnyebbülésére a válóperi tárgyalásnak még hite-hamva sem volt, ehelyett Fruzsina kitörő örömmel fogadta, és gyerekes büszkeséggel mesélte, hogy Wartha Vince udvarol Vilmának.

Meszlényi Pál egy pillanatra meglepődött a híren. Mióta Vilma Zürichbe ment, kis idegenkedéssel gondolt az asszonyra, s idegenkedése még csak fokozódott, amikor megtudta, hogy bábaoklevél védelme alatt komoly orvosi munkát végez. Azt gondolta, hogy az ilyen asszony valójában nem is nő, nőiességét elvesztette, viszont férfivá nem válhatott, tehát valami semleges lény, olyasmi, mint a németben a semleges névelő. És Wartha Vince régi jó barátja, akit mindenkinél többre tart, érdeklődik Vilma iránt. Meszlényi ismerte a feleségét, szertelenségeit, túlzásait, így az udvarlást sem fogadta el teljes értékűnek, csupán érdeklődésnek minősítette. De a tényt, hogy barátja gyakran felkeresi Vilmát, nem lehetett semmibe venni.

„Nyilván értékes teremtés - gondolta Meszlényi -, a tanulás nem volt nála hóbort, feltűnési vágy; komoly ember lehet, ha Vince drága idejéből ennyit rászán."

Nemcsak Wartha áldozta drága idejét Vilmára, Vilmának is éppen olyan agyonzsúfolt volt a napja, mint a férfinak. De mindketten, akik eddig szinte garasoskodtak az idővel, gondosan beosztották, most pazarlókká váltak. Wartha elhanyagolta kerámiáit és sok másfajta kísérletét Vilma nem bújta a folyóiratokat, néha azon vette észre magát, hogy nem tud olyan odaadással figyelni a betegek panaszára. Riadtan, de azért kis titkos örömmel észlelte magában ezt az új Vilmát aki most született meg. És gyakran gondolt a szeleburdi Isabelle-re, aki kinevette, mert nem akart tudomást venni arról, hogy szerelem is van a világon. Sőt Alfonso is eszébe jutott, gondolatban bocsánatot kért tőle ridegségéért. Nem mondta ki magában sem, hogy szerelmes Vincébe, nem is tudta pontosan, hogy szerelem-e az, amit érez, hiszen eddig csak regényekben olvasott a szerelemről, és azokat

is réges-régen olvasta. Mostanában inkább orvosi könyveket olvasott, ha ideje volt hozzá. Fruzsinától szégyellte volna kérdezni, hogy mindez a zűrzavar, ami benne kavarog, a hangulatok furcsa változása, a nagy, mindent betöltő várakozás, a felvillanó öröm, ha a férfit meglátja, valóban szerelem-e. Jaj, hogy kérdezhetné ettől a csacsi teremtéstől, aki egyetlen mondatot sem fejez be, mindig másikba kap bele, aki az újságokban csak a színházi híreket futja át, aki helyesen sem tud írni! Vagy lehet, hogy mindez nem olyan fontos, van ezen kívül is valami, ami mindennél lényegesebb? Nem, Fruzsinát nem kérdezheti, az intézetben is félrehúzódott, amikor a lányok összevissza fecsegtek, kacarásztak; később már nem is kellett félrehúzódnia, elhallgattak, ha közeledett. Egyedül volt a sok-sok lány között, akik mind, ha nem is tudtak, sejtettek egy titkot, és úgy adták körben egymásnak, mint a „csen-csen-gyűrű, aranygyűrű"-t a játékban, s ő kívül állt a körön. Most is kívül áll, most is egyedül van ...

Fruzsina hazautazott, most már nem is tartotta fontosnak, hogy Meszlényi befolyásos uraknál járjon közbe Vilma ügyében. Vilma élete most már más sínekre fut. Vilma boldog lesz, férjhez megy Vincéhez, amint lezajlik a válóper - gondolta elégedetten. - És ezzel együtt a szégyenletes bábatábla is lekerül a kapuról. Fruzsina úgy érezte, hogy most adósságot törlesztett. Vilma az ő hibájából ment először rosszul férjhez, most, hogy másodszor jól férjhez adja, letörleszti adósságát.

Warthának fogalma sem volt, hogy Fruzsina gondolatban mennyit foglalkozik vele. Ő csak azon vette észre magát, hogy bármennyire érdeklik sokfajta kísérletei, minden eredménynél jobban örül az estének, amikor Vilmát meglátogatja. Vilma Fruzsina elutazása után kicsit habozott, fogadhatja-e a férfit egyedül is. Aztán mosolyogva vállat vont. Ha az illemhez, a konvencióhoz ragaszkodott volna, ma Szilassy György feleségeként a ro-

konok könyöradományaiból élne. Kálmán bizonyára jó szívvel osztaná meg vele utolsó falatját is, de a többi testvér …, éppen úgy, mint a Szilassy rokonok, hányszor felhánytorgatnák az alamizsnát. És nem volna más kiút, dolgozni nem tudna, hiszen amire lánykorában tanították, azzal nem sok pénzt kereshetne. Nyelvórákat adhatna, vagy szemrontó hímzésekkel bíbelődne éjszakákon át, s filléreket kapna érte. Így pedig, akármilyen szégyen a bábaság, cégére alatt orvosi munkát végez, megél belőle, és Gyurkát is taníttatni tudja. Gyurka változatlanul jókedvű, elégedett leveleket ír, társai között sok olyan van, akinek éppen úgy nincs birtoka, mint neki, és azok sem szégyellik, hogy idővel a más földjén gazdálkodnak.

Wartha Vince eleinte két-háromszor jött el egy héten; most már Anna főzött vacsorát, elmaradt a díszes terítés, a sok felesleges cifraság. Nyolc óra tájban jött, és bár minden este megfogadta, hogy korán elmegy, csak akkor vette észre az idő múlását, amikor a komódon álló zenélőóra éjfélt ütött.

Rendszerint Wartha beszélt, Fiuméről, szülőhelyéről, majd Szegedről, ahová katonatiszt édesapját áthelyezték. Ott járt gimnáziumba, ott lett színtiszta magyar, hazaszeretete izzóbb volt, mint bárkié, aki magyar földön született. Legnagyobb fájdalmának a magyar ipar elmaradottságát érezte, az osztrákokat éppen úgy gyűlölte, mint Kálmán, bennük látta a magyar nép haladásának, felemelkedésének kerékkötőjét.

— A bécsi urak - mondotta - azt akarják, hogy életünk végéig megmaradjunk osztrák gyarmatnak. Csak az osztrák ipar fejlődjön, mi pedig szállítsuk nekik a nyersanyagot! Nem, ezerszer nem! Azok a fiúk, akik beiratkoztak a Műegyetemre, érzik, hogy nekik nemcsak diplomát kell szerezniük, de ezzel a diplomával legalább két osztrák mérnök helyett kell dolgozniuk. Ha tudná, hogy milyen lelkesen tanulnak ezek a derék gyerekek! És most már rendes laboratóriumokban gyakorolhatnak. Ha nem is érjük még el a zürichi Polytechnikum laboratóriumai-

nak színvonalát, mindenesetre megközelítjük. Járt Zürichben a Polytechnikumban?

- Nem is egyszer - felelte Vilma. - Szerettem magát az épületet is, mint ahogy Svájcot is szerettem, a rend, a biztonság, a nyugalom országát. Rose professzor meghívott, hogy dolgozzam a klinikáján, és én mégis hazajöttem ...

—Jól tette, hogy hazajött! - A férfi csak ennyit mondott. A mondat másik felét Vilma szavak nélkül is megértette.

A heti két-három este nem bizonyult elegendőnek. Wartha zavartan kérdezte, nem jöhetne-e fel minden este, talán akkor nem venné Vilma idejét annyira igénybe, talán akkor éjfél előtt is eszébe jutna, hogy hazamenjen. Vilma hangtalanul bólintott. Olyan fiatalos öröm ficánkolt benne, hogy meg sem tudott szólalni. Miután a férfit kikísérte, visszaült régi helyére, és egyszerre csak azon vette magát észre, hogy megsimítja a karosszék karfáját, amelyen Wartha keze nyugodott.

A válóper lassan haladt, Vilma áttérése a református -vallásra sem ment simán. A plébániahivatalban mindenféle okmányt kértek, majd amikor nagy nehezen megszerezte valamennyi iratát, két hónap múlva közölték vele, hogy mindenből három másolatot is kell készíttetnie. Szilassy nem sürgette a válópert, inkább még késleltette; félt attól, hogy ha elvált ember lesz, Katalin meggondolja magát, és feleségül megy hozzá. Ezt pedig nem akarta. Maga sem tudta megmagyarázni, hogy miért nem, hiszen Katalin gondoskodott róla, nála étkezett, ő takaríttatott rá, gondozta a ruhatárát, sőt pénzt is adott neki. De György örült, ha esténként elváltak, s egyedül maradhatott kis lakásában. Nyugodtan leszórhatta a hamut a földre, annyit pipázhatott, amennyit akart, *és* addig vethette a pasziánszot, ameddig kedve tartotta. Katalin -öregkorára házsártos lett, nem szívelte sem a pipafüstöt, sem a pasziánszot.

Gyurka június végén nem jött haza; egy barátja meg-

hívta Bajorországba, a birtokukra. Megírta, hogy jeles eredménnyel végzett, jövőre így tandíjmentes lesz, sőt valami ösztöndíjat is kap. Barátja birtokán dolgozni fog, ebből a keresetből kiruházkodik. Vilma boldogan mutatta a levelet Warthának.

- Örülök, hogy Gyurka ilyen jól boldogul, de azért fáj, hogy nem láthatom. És ... szerettem volna, ha megismerik egymást.

Wartha elolvasta a levelet, s elgondolkozva jegyezte meg:

- Rokonszenves a fiú. Rokonszenves a magatartása. Én is szerettem volna megismerni. De remélem, lesz rá alkalmam. Hány éves a fia?

- Tizenkilenc - felelte Vilma büszkén.

Wartha elnevette magát.

- Nem hiú asszony maga, egy cseppet sem hiú! Bevallja, hogy ilyen nagy fia van. Azt is elárulná, hogy maga hány éves?

- Elárulhatom. Harmincnyolc leszek szeptemberben.

- Jaj, de jó! - tört ki Warthából. - Akkor én nem vagyok túl öreg magához!

Vilma kis kérdő pillantással nézett rá. A férfi egy pillanatig habozva nézett maga elé, aztán zavartan megszólalt:

- Ha tudná, mennyit töprengtem magamban, hogyan fogjak neki a mondanivalómnak. Nem vagyok már mai gyerek, s talán éppen azért, amikor arra gondoltam, hogy... hogy a mi kettőnk dolgáról kell beszélnem, verejtékes lett a homlokom. Mostanáig a munkánkról beszéltünk, gyakran a régi olasz agyagedények csillogó fényét dicsértem olyankor is, amikor... a maga hajára vagy szemére gondoltam. Azt hiszem, megismertük egymást, s noha túl vagyunk az ifjúság lázas érzésein, bevallom magának, hogy... hogy éppen olyan kusza, bizonytalan vagyok, mint bármelyik diákom. Úgy látszik, ebben az érzésben elmosódnak a korhatárok, a tünetek, a hangulatok tökéletesen ugyanazok, mintha még én is

tizennyolc éves lennék. Talán csak az a különbség, hogy a fiataloknak nincs múltjuk. Nekünk van. El kell mondanom első házasságom történetét. Diák voltam kinn Zürichben, ott ismertem meg a feleségemet. Szép volt, fiatal, a gyermek és a felnőtt bűbájos keveréke. Valahogy sohasem járt a földön, mindig úgy éreztem, mintha a meséből lépett volna elő, úgy illett hozzá a svájci táj. Néha olyan volt, mint valamelyik tó tündére, egy svájci Loreley, aki ül a parti sziklán, és énekével megfogja a szíveket. Amikor eljöttünk Svájcból, éreztem, hogy hibát követtünk el, mert mindig visszavágyott. Egész rövid kis földi élete nem is volt más, mint elvágyódás. Ha ott maradunk Svájcban, nem hal meg. Az én hazámban szárnyaszegett volt, s mindig hazavágyott. Bármennyire szerettem, sohasem éreztem teljesen az enyémnek.

A férfi elhallgatott, egy darabig lehajtott fejjel ült, majd kínlódva folytatta:

- Vilma, amit maga iránt érzek, olyan mély, olyan csodálatos, olyan megfoghatatlan ..., hogy... nem tudok róla beszélni. Kérem, engedje el, hogy szavak aprópénzére váltsam fel érzéseimet. Elégedjen meg azzal, hogy el sem tudtam képzelni, hogy ekkora érzés elfér bennem, hogy olyan ujjongó boldogsággal ébredek reggel, hogy harsogva énekelek, hogy ... hogy ... jaj, abba kell hagynom, mert olyan leszek, mint egy regényhős!

Vilma nagy, várakozó szemmel nézett Warthára. Az hirtelen észbe kapott és elmosolyodott.

- Mindenről beszéltem, csak éppen a lényeget elfelejtettem megkérdezni. Feleségül jönne hozzám?

Vilma, mialatt Wartha beszélt, gépiesen ismételgette magában a sokszor megfogalmazott, elutasító mondatokat. Korára akart hivatkozni, nagy fiára, munkájára, megalázott társadalmi helyzetére. „Harmincnyolc éves vagyok, válófélben levő asszony, sokan talán ridegnek, szívtelennek tartanak, aki otthagyom az uramat, amikor annak legnagyobb szüksége van rám, hiszen senki sem tudja, hogy nem én akartam válni. Maga fiatal hozzám

képest, országos hírű tudós, minden tekintetben különb nálam. Nem tudom, amit irántam érez, valóban szerelem-e, nemcsak szánalom. Szán, mert egyedül vagyok, mert nehéz, keserves évek vannak mögöttem. Egyszer azt mondta nekem: »Mindig csak árnyékban élt, s mégis mennyi tehetség virágzott ki magából. Mi lenne, ha egyszer napot kapna?« Nemcsak azért hajol le hozzám, mert a derűs lelkű, eredményes emberek bőkezűségéből néhány sugarat nekem akar adni? Most nagylelkű, de esetleg megbánhatja irgalmasságát..."

Ezeket a szavakat formálgatta Vilma, s később sem értette, hogy amikor a férfi feltette a kérdést, úgy szakadt fel belőle az igen, olyan szenvedélyesen, mindent elsöprően, hogy ő maga is meglepődött saját hangján, amely sohasem hangzott még ilyen biztosan, ilyen kétséget kizáró határozottsággal.

- Most majd én veszem kezembe a válópert, meglátja, -hamarosan eredményt érek el - mondotta Wartha jegyességük első hetében. Vilma néha elcsodálkozva nézett a kezére, amelyre vékony platinagyűrűt húzott a férfi. A régi, szikrázó briliánsgyűrűre gondolt, amelyet Szilassy Györgytől kapott. És még ma is fülében cseng Fruli ámuldozó elismerése, ma is látja nővérei irigy pillantásait. És mi lett a gyűrűből? Tandíj, lakbér, tankönyv, élelem s a lassan sárguló diploma valamelyik része ...

Ó, az a diploma... Vince az esküvőt sürgeti diákos türelmetlenséggel. Ország-világ előtt magáénak akarja vallani Vilmát, a diplomára nemigen gondol. Ehelyett arról beszél, hogy ha a felesége lesz, nem kell ezt a fárasztó munkát végeznie, hiszen néha még éjszaka is felriasztják. Vilma csak annyit felelt a férfinak:

- Szeretem a munkámat, Vince, mint ahogy maga szereti azt a sokféle kísérletet, amit végez.

- Tudom, Vilma, tudom - bólintott Wartha -, de mégis rossz arra gondolnom, hogy ennyit dolgozik. Sze-

retném, ha semmire sem lenne gondja, ha sok ráérő ideje lenne, szeretném kényeztetni...

- Kényeztetni? - Az asszony elmosolyodott, kicsit meghatottan. Valaki kényeztetni akarja... őt még soha senki nem kényeztette. Kislánykorában olvasott valami keleti mesét arról, hogy az életben a mérleg serpenyője végül egyensúlyba kerül. Lehet, hogy most következik ez be? Lehet, hogy mindazt, amit eddig nem kapott meg Györgytől, most Vincétől kapja meg?

Wartha sürgette a válópert, ügyvédekkel, bírókkal tárgyalt, eljárt a minisztériumba; ahol feltűnt hatalmas termete, ijedten néztek rá a tisztviselők. Ez az egyébként szelíd ember, akit csak a maga mestersége érdekelt, most jogásszá is vált, s ráförmedt azokra, akik a paragrafusok mögé bújtak. Mert a paragrafusok kemények, elháríthatatlanok voltak. Hiába küzdött ellenük, két évbe tellett, amíg Vilma el tudott válni, és feleségül vehette.

Szilassy György, amikor megismerte Warthát, tisztelettel nézett az országos hírű tudósra, de tiszteletébe némi irigység is vegyült. Irigyelte, mert megkapta azt, amit ő sohasem kapott: Vilma teljes feloldódását és rajongását. Ez a Vilma, akit második férje mellett látott, nem hasonlított sem ahhoz a lányhoz, akibe beleszeretett, sem a vasadi napok tétova, riadt fiatalasszonyához, sem a pándi kúrián bolyongó keserű teremtéshez. De más volt, mint az a Vilma, aki Zürichből hazajövet a diplomájáért harcolt, és elviselte a bábatáblát a kapu alatt. Idegen volt neki volt felesége új arca, nem értette, mi az az ismeretlen vonás rajta. Amikor egyszer töprengve megemlítette ezt Katalin előtt, az asszony vállat vonva jegyezte meg:

- Nem értem magát, György, min töri a fejét. Szokatlan ez magának? Vilma most boldog, ez látszik meg rajta! És nincs is ebben semmi csodálatos. A férje kitűnő ember! - Majd látva György elkomorult tekintetét, engesztelőleg jegyezte meg: — Nekem nem kellene ilyen óriás csodabogár! Olyan magas, hogy mindig azt hiszem,

gólyalábon jár. No meg a nagy tudálékosságot sem szeretem. Mindennel kísérletezik, mindennel pepecsel. Eddig már 145 cikket írt, mesélte Vilma nagy büszkén. Sőt megmutatta a könyvszekrényt, ahol egymás mellett sorakoznak a megjelent cikkek. Olyan büszke rájuk az a szegény asszony, mint én voltam a férjem vadászzsákmányaira. Nálunk az előcsarnokban az elejtett szarvasagancsok függtek a falon, itt meg a cikkek pompáznak a könyvszekrényben !

- Én meg hány serleget nyertem az úrlovasversenyeken! - mondta elmélázva Szilassy. - De régen is volt az...

- Nem baj, kedves - Katalin tréfásan meglegyintette Szilassy arcát -, eljárt az idő felettünk! És talán jobb is, hogy eljárt, különben újra kellene átélnünk mindazt a sok. szenvedést, amit átéltünk. No, ne búsúljon, hozza a kártyát, játsszunk egy kis sikanőzt!

György engedelmesen nyúlt a kártya után, de azért a lelke mélyén kicsit háborgott. Katalin örül Vilma boldogságának. Furcsák ezek az asszonyok! Van valami összetartás közöttük. György nem tudott örülni neki, Wartha mellett még jobban érezte saját jelentéktelenségét, kisiklott, félresikerült életét. Miféle eredményt mutathat fel az életben? Elkártyázta a vagyonát, fiára semmit sem hagyhat. Talán ezért nem tiszteli a fia? Gyurka, igaz, keveset van Magyarországon, de ha itthon is van, hozzá ritkán jön el. Egy éve, amikor itt járt, pénzt dugott a zsebébe. Csak akkor vette észre, amikor már elment a fiú. Ötven forintot hagyott itt. Hát nem szégyen, arcpirító szégyen, hogy a fia alamizsnát ad neki? Idáig süllyedt volna? Először el akarta mondani Katalinnak fájdalmas megalázását, aztán ... pénztárcájába tette a pénzt. Megvetette magát, mindamellett örült, hogy legalább ötven forint erejéig független az asszonytól. És amikor újra látta a fiát, nem kelt ki, nem kérte ki magának a sértést, egyetlen szóval sem említette a kapott pénzt. És azóta szokássá vált, hogy Gyurka mindig be-

dug a zsebébe ötven forintot. Ügy látszik, szépen keres, mert Vilma büszkén mesélte, hogy tőle már nem fogad el semmit, ösztöndíja van, és nyáron még dolgozik is. Jövőre pedig kész gazdász lesz. Akkor bejárja Európát, Franciaországba megy, ott vállal állást. S ha megtanult franciául, áthajózik Angliába. A Hugonnaiak nyugtalan vére szorult belé, azok csavarogtak a világban. Sógora, Kálmán már akkor járt külföldön egyetemre, amikor más ember még a megye határát sem hagyta el. De azért nem vitte nagyon sokra. A föld éppen úgy kicsúszott alóla, mint őalóla, pedig nem is kártyázta el. Most pedig bírói fizetéséből él szerényen, mint akármelyik kis tisztviselő. Talán már nem is emlékezik őseire, a szentgyörgyi Horváthokra, s azt is elfelejtette, hogy harmincszobás kastélyban született. Most még nősül is, valami fruskát vesz feleségül, pedig nem jó az a nagy korkülönbség, azt tapasztalatból tudja. Kálmán Vörösmartyt hozza példaképül, aki negyvenhárom éves korában tizenhat éves lányt vett el. Ez is Hugonnai-vonás, hogy tudósokról meg poétákról beszélnek, azt hiszik, mindenki olyan jól ismeri a tollforgatókat, mint ők. Vilmánál is az olvasással kezdődött minden baj. Talán ha nem olyan engedékeny irányában, vissza tudja tartani, ha megköveteli, hogy olyan legyen, mint a többi asszony, a háztartással törődjön meg a baromfival, a tejgazdasággal, a gyümölccsel, akkor Vilmának sem jut eszébe, hogy tanuljon. De hát ő olyan ostoba férj volt, mindent ráhagyott az asszonyra, hiába intette az édesanyja ...

Vilma, ha tudta volna, hogy György az emlékek megszépítő messzeségében milyen kiváló férjnek tartja magát, csak mosolyog. Mosolyog, mert olyan boldog volt, hogy mindenen csak mosolyogni tudott. Anna, a hűséges Anna ámulva nézte asszonya megfiatalodott, kisimult arcát, s tűnődve hallgatta vidám, gondtalan nevetését.

- Nyolc éve már, hogy itt szolgálok - közölte Anna a postással, akihez, amióta az asszony újra férjhez ment, ő is kedvesebb lett -, de most hallom először kacagni!

Úgy látszik, nem minden férfi gazember - tette hozzá, és nagy buzgalommal nekiesett Wartha cipője fényesítésének. Égett a keze alatt a munka, hajnalban már felkelt, sietett a piacra, főzött, takarított, mosott, attól tartott, hogy Vilma szobalányt vesz mellé, mert egyszer már említette, hogy elkelne egy segítség Annának.

- Ha a doktorasszony felvesz valakit, én máris megyek! - jelentette ki zordonan. - Elláttam én a házat, amikor tanulni tetszett, amikor itthon volt Gyurka lelkem meg a méltóságos úr. És éjszaka hányszor fel kellett kelnem. Ki kísérte el a doktorasszonyt, vagy ki szaladt kocsiért? Most, amikor Gyurka lelkem sincs itthon, most kellene még egy lány? Hiszen a tanár úr nem olyan igényes, mint a méltóságos úr volt. Meg - rendelés sincs...

Anna ezeknél a szavaknál Vilmára emelte tekintetét, és ez a tekintet tele volt rejtett szemrehányással. Bármennyire örült a lány asszonya tiszta boldogságának, bármennyire becsülte a tanár urat, aki nem engedte magát méltóságos úrnak szólítani, mint Szilassy, Anna nem értette meg, hogy miért kell elküldeni ezt a sok beteget, akik még jönnek, egyre jönnek.

- Igen, nincs mostanában rendelés - felelte Vilma, majd hozzátette: — Egyelőre nincs csak, Anna. A tanár úr azt akarja, hogy pihenjek egy keveset. Tudod jól, velem élsz nyolc esztendeje, hogy mennyit dolgoztunk mind a ketten. Látod, azért akarok én is melléd egy fiatal lányt, akit betanítasz, s aki a munka egy részét elvégzi helyetted.

- Nem vagyok fáradt, doktorasszony - Anna konokul megrázta a fejét -, és ne is tessék ezt még egyszer mondani, mert... akkor én egy percig sem maradok itt tovább!

- Jól van, Anna, nem veszünk segítséget, csak akkor, ha te kéred! - nyugtatta meg Vilma a lányt. Amikor férje este hazajött, mosolyogva mesélte el a délutáni beszélgetést. Azt is elmondotta, hogy érzi Annán, rosszallja, amiért a rendelés megszűnt.

- És maga is rosszallja? — kérdezte a férfi aggódva.

Vilma a fejét rázta.

- Egyelőre nem - mondta eltűnődve -, egyelőre örülök az otthonunknak, a sok szép kerámiának, amiket hozott, a sok cserepes virágnak. Ápolom a virágokat, rendezgetem a maga cikkek, letörülgetem a cserepeket, a népművészeti tárgyakat, megbeszélem Annával, mi legyen az ebéd, a vacsora, törjük a fejünket, mit is szeret maga. Aztán leülök a hintaszékbe, s várom magát. Amikor hallom, hogy megfordul a kulcs a zárban, felugrom, és szaladok, szaladok maga elé, mintha... mintha fiatal lány lennék.

- És én ... én is úgy szaladok haza a laboratóriumból, mint valami szerelmes kisdiák - felelte évődve Wartha -, a laboránsom csak rám néz fejcsóválva, mintha kérdené: „Mi lesz a kísérletekkel, tanár úr?" Úgy teszek, mintha nem venném észre a jó öreg szemrehányó pillantását, s csak az ajtóból szólok vissza: „Vigyázzon a kemencére, János bácsi! Magára nyugodtan rábízhatom a laboratóriumot!" János tíz esztendeje dolgozik mellettem, azt hiszem, már jobban ismeri a kísérleteket, mint jómagam. Egyszer hallottam, amikor egy rosszul sikerük kísérlet után a tanársegédnek panaszkodott: „Én csak dolgozom, dolgozom, szépen előkészítek mindent a kísérlethez, vigyázok, hogy ne legyen baj, s a professzor úr elrontja az egészet!"

Vilma elnevette magát, és vele nevetett Vince is. Anna, aki behozta a vacsorát, jóindulatú mosollyal nézte a vidám emberpárt, és arra gondok, hogy talán mégis meg kellene hallgatni akár a postást, akár a szomszéd fűszeressegédet. Eddig akárki kérte, elutasította a vakmerő kérőt, nem akart férjhez menni, nem akarta otthagyni az asszonyát. De Vilmának most már nincs olyan nagy szüksége rá. Most már ott van a tanár úr, az vigyáz rá helyette is. És bár örülnie kellett volna ennek, nem tehetett róla, egy icipicit fájt a szíve. Szebelkó Anna, mi tagadás, féltékeny volt Wartha Vincére.

9

De a féltékenység egy csapásra elmúlott, amikor megszületett a kis Vilma. Anna és gazdája együtt izgultak, együtt szorongtak, mialatt Vilma a szomszéd szobában egyetlen hangos szó nélkül megszülte a kislányát. Tauffer professzor, aki annak idején kiállította a bábaoklevelét, személyesen vezette le a szülést, nemcsak Vilma iránt érzett megbecsülésből, hanem mert jó barátja volt Warthának is. És amellett, úgy érezte, végre nyugvópontra jut egy kényes kérdés. Eddig az egyetem tanári karát időnként nyugtalanította, hogy orvostársuk bábaoklevél védelme alatt végez orvosi praxist. Ez szabálytalanság volt, megakadályozni nem akarták, s a szolidaritás azt követelte volna, hogy kiharcolják a minisztériumban Hugonnai Vilma diplomájának nosztrifikálását. De senki sem emelte fel érte szavát. Most, hogy újra férjhez ment, sőt negyvenegy éves korában gyermeket szült, nyilván lemond arról, hogy tovább erőszakolja a diplomája elismerését. És tulajdonképpen helyes is ez így - gondolta a professzor -, mit akarnak a nők, miért kívánkoznak el az otthon védettségéből? Miért nem elégszenek meg azzal a szereppel, amit a természet kijelölt számukra?

Tauffer még többször meglátogatta Vilmát, örömmel hallotta, hogy a kisbaba jól fejlődik, és kis türelmes mosollyal hallgatta Wartha büszkeségtől duzzadó szavait. A híres tudós szinte nevetséges módon rajongott a pár hetes csecsemőért, csodát látott benne. Éppen olyan elfogult, megszállott volt, mint bármelyik más, egyszerűbb ember.

Vilma kicsit szégyenkezve hallgatta férjét, amikor az a kislányról beszélt, s bár lelke mélyén úgy érezte, hogy Vince egy cseppet sem túloz, szemérmesebb volt, s eltitkolta elragadtatását.

Anna most már nem tiltakozott a segítség ellen. A nap nagy részét a picivel töltötte, ő fürösztötte, etette, bár Vilma maga táplálta. Mosolyogva gondolt a pándi na-

pakra. Ott a Szilassy család gőgje tiltotta el attól, hogy babusgassa Gyurkát, itt Anna féltékeny szeretete sajátítja ki magának a kislányt. Így hát újra sok ráérő ideje volt, akár Pándon. A nap nagy részében most is jöttek látogatók. Iréne és Irma éppúgy megjelentek, mint Gyurka születésekor. Iréne mosolyogva jegyezte meg, hogy Jernének, aki tavaly ment férjhez, hamarosan gyermeke születik, s amíg Vilma fiatal anya, ő nagymama lesz.

- Senki sem hinné el, hogy csak három évvel vagyok idősebb nálad - sóhajtott Iréne -, pedig az életem könynyebb volt, mint a tied. Legalábbis úgy hiszik az emberek. Nyugodalmas, gondtalan éveket éltem a birtokunkon, jó férjem van, aki szépen eltartott, sőt szorgalommal, szerencsével gazdag ember lett belőle. A lányainknak szép hozományt adhatunk. Igaz, Jerne -tanulni akart, Svájcban az intézetben megbolondították, telebeszélték a fejét, hogy ma minden nőnek tovább kell tanulnia. Amikor hazajött, rád hivatkozott, hogy te már majdnem húsz esztendeje egyetemre jártál. Endre eleinte rá sem hederített a beszédre, csak nevetett Jernén, de amikor a kislány mindennap előhozakodott a kéréssel, hogy engedjék legalább Pestre az Országos Nőképző Egyesületbe tovább tanulni, Endre olyan indulatba jött, hogy nyakon teremtette a lányát. Ez még sohasem fordult vele elő, Jerne bezárkózott a szobájába, s két napig még az étkezéshez sem jött ki. Eddig hallani sem akart férjhez menésről, pedig Daruváry Béni, aki kétezer holdon gazdálkodik, feleségül kérte. Úgy látszik, ez a nyakleves térítette észre, mert utána mindjárt igent mondott Béninek. Tudod, azt hiszem, Gyurka miatt húzódozott a házasságtól: mintha mindkét gyerek kicsit egymásba habarodott volna... De hát így ez jobb, sokkal jobb. Igazam van, Vilma?

- Igazad van - bólintott Vilma, és titokban nagyon fájt a szíve az ő hűséges kisfiáért. Nyilván nemcsak anyja miatt igyekezett annyira Gyurka, Batizfalvyéknak is meg akarta mutatni, hogy érdemes Jerne kezére. Jerne most férjhez ment, ugyanúgy, mint az anyja, s hu-

szonöt év múlva belőle is ilyen elnyűtt, hervadt öregasszony lesz, mint Irénéből.

Kálmán ifjú feleségével jött Nagykanizsáról. Vilma még sohasem látta ilyen boldognak, megelégedettnek bátyját, mint ez alkalommal. A kis Viki több mint húsz évvel volt fiatalabb Kálmánnál, de olyan rajongó szeretettel nézett férjére, hogy Vilma megnyugodott. És beszélgetés közben az is kiderült, hogy a fiatal teremtés korát meghazudtolóan értelmes és érdeklődő. „Kálmán jól választott" - gondolta, amikor bátyja és sógornője elbúcsúzott.

A legizgalmasabb találkozás még hátra volt. Gyurka ebben az évben megkapta diplomáját, és mielőtt elfoglalta volna franciaországi állását, hazajött, hogy megcsodálhassa kishúgát. Gyurka meghatottságában meg sem tudott szólalni, zavartan nézte hol anyját, hol a bölcsőben fekvő apró kis jószágot, s elgondolkozott azon, hogy ez a csöppség valóban a húga.

- Édesanyám - mondta végül -, maga most olyan szép, hogy ki szeretném kiabálni a világba: nekem van nemcsak a legjobb, de a legszebb édesanyám isi

Wartha Vince várakozóan nézett Gyurkára. A fiú érezte, hogy a kis Vilmát kellene dicsérnie, de hát mit lehet dicsérni egy kapálózó kis gomolyagon, amelyik néha elnyikkantja magát? Éppen olyan, mint egy kis macskakölyök. De azért nagy erőlködéssel kinyögte:

- Igazán gyönyörű a kis Vilma! Gyönyörű csecsemő!

Wartha hálásan elmosolyodott. Olyan elfogult apa volt, hogy észre sem vette Gyurka hangjában a zavart és igyekezetet. Vilma magához ölelte nagy fiát, és a kis Vilmára mutatott:

- Majd ha kicsit nagyobb lesz, meglátod, összebarátkoztok. Egyelőre elég nagy a korkülönbség.

Wartha nyárra a Sváb-hegyen vett ki lakást a család számára. Így bejárhatott nyáron is a laboratóriumba, ahol állandóan kísérletezett. Akkoriban a filoxéria erősen pusztított az országban, és Wartha igyekezett a ma-

gyar borok régi hírét megőrizni azáltal, hogy eljárásokat talált fel a hamisítások kimutatására. Ugyanebben az időben kereste a fajanszkészítmények csillogó mázának titkát. Jó barátja volt Zsolnay Miklós, Zsolnay Vilmos pécsi porcelángyáros fia. Zsolnay Miklós gyakran felutazott Pestre, órákat töltött a Múzeum körúti laboratóriumban. Neki árulta el Wartha, hogy a századokon át megfejtetlenül maradt gubbiói bíborlüszter titkát kutatja. Ennek a csodálatosan szép máznak sem az összetétele, sem égetési módja nem maradt az utókorra. Meg is állapodott a két barát, hogy ezen a nyáron Perugiába utaznak, és magában Gubbióban keresik a titok megfejtését. Zsolnay Miklós kicsit becsapva érezte magát, úgy érezte: Wartha elárulta a tudományt, mert most eszébe sem jutott, hogy Gubbióba utazzon, ehelyett sietett fel a hegyre a két Vilmához.

Vilmáék Jókaiék közelében vettek ki nyári lakást. Vilma, aki korán kelő volt, a kertből figyelte a nagy írót, amint már kora reggel veres szegélyes hálóköntösben, fején bojtos sapkával jár virágai között, ugyanúgy, ahogy annak idején apósa járt a pándi híres rózsakertben. Nyolc óra tájban már el is tűnt az író - dolgozni kezdett. Vilma a nap folyamán már nem is látta. Mert az oszlopos tornácot, ahol délutáni látogatóit fogadta Jókai, dús lombkoronájú fák takarták el Wartháék nyári lakásától.

A kis Vilma vagy aludt bölcsőjében, vagy ha ébren volt, nyugodtan, gőgicsélve feküdt, ritkán lehetett sírását hallani. Vilma mellette ült egy kényelmes karosszékben, ölében kézimunkával. Fruzsina vásárolt számára egy előrajzolt gobelinteritőt, a hozzá való selymekkel, és rábeszélte Vilmát fogjon neki, a munkának.

- Hiszen az intézetben olyan szépen kézimunkáztál!

- biztatgatta Fruzsina, aki nagyon büszke volt, mert ő lett a kis Vilma keresztanyja. Amellett, hogy örült a megtiszteltetésnek, jó ürügy is volt, hogy majdnem min-

den hónapban Pestre utazzék. Pálnak nem lehetett ellenvetése, hiszen a keresztlányát ment meglátogatni.

Ősszel, amikor Warthàék visszahurcolkodtak Pestre, Vilma tűnődve gondolt arra, hogy mit csinál majd egész télen. A kézimunka elkészült már a nyáron, újat nem akart kezdeni, olvasni sem lehetett egész napon keresztül. A háztartást Anna vezette teljhatalmúlag: ő parancsolt a szobalánynak, és ő foglalkozott a kicsivel. Vilma néha elővette régi orvosi naplóit, és olvasgatta bejegyzéseit. Egy-egy rovatnál megakadt a szeme, eszébe jutott a beteg: vajon mi van vele? Mi van azzal az asszonnyal, akire azt írta: mészáros felesége, férje nem részeges, de nagyon goromba. Az asszonyon kék foltok mutatták, hogy a nem részeges férj is képes megütni az asszonyát. És vajon kórházba került-e Kiss Rózsi, az együgyű dajka Budinszky Károlyéknál, aki még azt sem tudta, hogy hány esztendős. Csak vonszolta fáradt, meggyötört testét és amikor azt mondta neki, hogy kórházba kell mennie, riadtan tiltakozott ellene. „A méltóságos asszonynak szüksége van rám!" - hajtogatta. Vilma akkor levelet írt Budinszkynénak, s a naplóba ez a megjegyzés került: „Küldje kórházba az úrinő a beteg cselédjét!"

Most már leszoktak a betegek arról, hogy felkeressék. Ha megszólalt a csengő délutánonként, rendszerint látogató érkezett. Eddig nem is tudta, hogy ennyi ismerőse van Pesten. Míg bába volt, senki sem kereste fel. Most még a régi intézeti barátnői is megjelentek, a Szilassy rokonok is betoppantak, cuppanós csókokkal üdvözölték, nem vették észre, hogy milyen kényszeredett a mosolya, s milyen vontatottan folyik a beszéd.

Vince meg, ha hazajött este, először elgyönyörködött a kis Vilmában, de csak akkor vehette a kezébe, ha korán jött. Ha már vacsorát kapott a kicsi, és lefektették, apja csak a félig nyitott ajtón leshetett be. Vilmának nagyon szigorú nevelési elvei voltak, nem engedte kizökkenteni a kicsit a megszokott rendjéből.

Férje aztán letelepedett melléje és mesélt. Mesélt azok-

ról a kis és nagy csodákról, amelyeket napról napra átélt, azaz megteremtett a laboratóriumában. Nem volt a kémiának egyeden ága sem, amellyel ne foglalkozott volna. Minden érdekelte, mindenből tudott valami hasznosat kicsiholni. És a hivatalokban tudták, hogy bármilyen nehézség, bármilyen probléma merül fel: Warthához kell fordulni. Budapest világítógáz-gyártásához sok szénre van szükség, s a külföldi szenek drágák. Warthát kell megbízni, derítse ki, alkalmasak-e a hazai szénfajták a világítógáz gyártására. Közel három évig tartó vizsgálat után Wartha megállapította, hogy akadnak ilyen szenek az országban is. A főváros egészséges ivóvízzel való ellátásánál Wartha a káposztásmegyeri vízművek építését javasolta.

Bármilyen technológiai kérdéssel fordultak hozzá, azokat megoldotta, de igazi szerelme a kerámia maradt. A gubbiói máz titkát hajszolta, és erről beszélt lelkesen, önfeledten Vilmának. Vilma hallgatta, hallgatta, s önkéntelenül szakadt fel benne a sóhaj:

- De jó magának, Vince!

A férfi érzékeny füle felfigyelt a hangra. Ismeretlen, szokatlan csengése volt a hangnak, kétéves házasságuk óta most először hallotta. Megállt a beszédben, a perugiai arany és bíborlüszter most háttérbe szorult, s megdöbbenten kérdezte:

- Valami bántja, kedves? Mi bántja? Miért nem őszinte hozzám?

Annyi aggodalom ült Wartha arcán, a tekintete olyan kétségbeesett volt, hogy Vilma elszégyellte magát. Hogy gondolhat ilyent Vince, hogy valami is bántja? Társa van az életben, társa, akire felnézhet, akit nemcsak szeret, de tisztelhet is, a másik szobában egy pici lány, akinek megadhatja mindazt a szeretetet, amit gyerekkorában a sors tőle megvont. Ennyi jó, ennyi napfény mellett mi is bánthatná? De hát akkor miért sóhajtott fel olyan fájdalmasan?

- Nem bánt semmi sem, Vince - felelte eltűnődve - csak ahogy a munkájáról beszélt, eszembe jutott, hogy nekem nincs munkám.

- Nincs munkája? Igaz, a háztartás nem sok munkát ad, a kicsi meg olyan jó, hála a maga kitűnő nevelésének, hogy szépen eljátszik egyedül is. Mondhatnám, hogy olvasson, kézimunkázzon, kezdjen újra zongorázni, tanuljon meg kártyázni. De tudom, mindez üres időtöltés. Viszont... nem engedhetem meg, hogy a nap minden percében zaklassák, hogy éjszakánként szülésekhez hívják. És... lehet, hogy ebben a tekintetben régimódi vagyok, nem tudom túltenni magam az előítéleteken, de a vér *az* arcomba szökik, ha arra gondolok, hogy magát valaki, bábaként emlegesse. Ugye, belátja, hogy ennek nem tehetem ki sem magát, sem magamat?

- Belátom - bólintott Vilma.

- És szomorú miatta? Ne tagadja, látom az arcán, érzem a hangján, hogy szomorú.

- Nem tagadom - felelte az asszony hogy szomorú vagyok. De belátom, hogy igaza van. És ha... elismernék a diplomámat, ha a bábacégér helyett orvosi táblát szögezhetnék a kapu alá, akkor megengedné, hogy dolgozzam?

- Akkor természetesen - felelte Wartha -, sőt örülnék, hogy dolgozhat. Meg kellene újra próbálni!

- Majd talán... ha nem Trefort lesz a miniszter — Vilma elszomorodva gondolt a miniszternél tett utolsó látogatására -, Trefort konokul ellenáll minden újfajta törekvésnek!

- Ó, ezek az ostobák, ezek a fajankók - Wartha indulatosan az asztalra csapott - azt hiszik, hogy megállíthatják a fejlődést! Természetesen ideig-óráig gátat vethetnek neki, de csak ideig-óráig! Ne búsuljon, drága, nebúsuljon! - A férfi olyan kétségbeesetten, gyámoltalanul nézett Vilmára, hogy az elmosolyodott.

- Nem búsulok, ígérem, hogy nem búsulok! - mondta. - Megpróbálok én is éppen olyan asszony lenni, mint

a többiek körülöttem. Nem is lesz olyan nehéz, hiszen itt van maga mellettem meg a kislány! És várunk, várunk, hol türelmesen, hol türelmetlenül...

A várakozás nehéz idejét Veres Pálné és leánya, Rudnay Józsefné tették könnyebbé. Rudnayné körülbelül egyidős volt Vilmával, s már akkor is szeretett volna mélyebb barátságot kötni vele, amikor még Szilassy felesége volt. Gyakran hívta, hogy jöjjön el hozzájuk, náluk érdekes, értékes emberekkel találkozhat. De Vilma abban az időben nem akart társaságba járni, fárasztó munkája után örült, ha egyedül maradhatott. Most, hogy újra férjhez ment, Rudnayné az elsők között volt, aki sok szerencsét kívánt új házasságához, és egyben estélyre hívta meg férjével együtt. Vilma kis lámpalázzal készült az estélyre, s nevetve jegyezte meg, hogy valójában most megy élete első estélyére. Bálban sem volt soha, mire eljött a bálozás ideje, már menyasszonya volt Szilassy Györgynek. Házassága alatt egyetlen estélyen sem vett részt, hiszen azokat a dorbézolásba fulladt, ízetlen névnapi vagy születésnapi dáridókat nem nevezhette estélyeknek. Wartha eddig szintén keveset járt társaságba, most azonban örült a meghívásnak. Tudta, hogy Rudnayné estélyein nagyon sok író vesz részt, köztük Mikszáth Kálmán is, akit személyesen még nem ismert. Rábeszélte Vilmát, hogy csináltasson új ruhát, büszkélkedni akar a feleségével. És amikor Vilma habozott, felajánlotta, hogy elkíséri a szalonba.

— Vince, nem ismerek magára! - ámuldozott Vilma. - Azt kívánja, hogy én is olyan egészségtelen ruhát hordjak, mint a többi asszony?

- Drágám, egy este maga is elviseli majd azt az egészségtelen ruhát, de magának kell a legszebbnek lennie! - jelentette ki Wartha nagyon határozottan. Vilma fejét csóválta, de azért ellenvetés nélkül csináltatott új ruhát, amely a földet seperte, és a derekát olyan szűkre szabta

Mademoiselle Malvin, a híres Váci utcai szabásznő, hogy alig tudott benne lélegzeni.

Rudnayné bemutatta a vendégeket, és mindjárt édesanyja mellé ültette Vilmát.

- Édesanyámnak titkos tervei vannak veled! - súgta a háziasszony, és már sietett is tovább, üdvözölte az új vendégeket.

Veres Pálné mosolyogva mondotta, hogy semmiféle titkos terve nincs, csak kérése van Vilmához: hajlandó-e az Országos Nőképző Egyesület iskolájában egészségtant tanítani fiatal lányok részére?

Vilma meglepetten s nagy örömmel hallgatta az idős hölgy kérését.

- Boldogan vállalnám - felelte —, csak nem tudom …, nem tiltakoznak-e majd a szülők, ha a fiatal lányoknak az emberi testről, a betegségekről, a csecsemőkről, vagy ne adj'isten, a gyermekszülésről beszélünk. Megértik már az édesanyák, hogy az a jótékony homály, amelybe az élet legegyszerűbb s legfőbb tényeit burkoljuk, nem tesz jót a fiatal lányoknak?

- Ezen én is sokat töprengtem - felelte Veres Pálné -, de tudod-e, kedves, mit írtunk az Országos Nőképző Egyesület pecsétjére, amikor hosszú harc után tizennégy növendékkel megnyitottuk az iskolánkat? „Haladjunk!" - ez a rövid és tömör szó volt a célkitűzésünk. Nos, húsz esztendeje ennek, de a pecsétre még ma sem került más szó.

Vilma az estély folyamán, mialatt Vámbéry Ármin útivázlataiból adott elő részleteket, majd Szontagh Pál két Mikszáth-novellát olvasott fel, csak Veres Pálnéval folytatott beszélgetésére gondolt. Annyira elmerült gondolataiban, hogy nem is hallotta, amikor Gyulai Pál Arany János: Toldi szerelméből egy eddig ismeretlen versszakot mondott el. Csak másnap döbbent rá, amikor a Fővárosi Lapok „Szalon" című rovatában erről olvasott.

Wartha is kitűnően érezte magát. Hermán Ottóval,

a nagy természettudóssal folytatott élénk beszélgetést, s jóval éjfél után tértek csak haza. A hűséges Anna ébren várta meg őket, jelentette, hogy a kis Vilma nyugodtan alszik, egyetlenegyszer sem ébredt fel.

- Máskor is tessék csak elmenni! - biztatta Anna Vilmát, és segített kibújni az agyonkapcsozott, agyongombolt ruhából. Vilma nála szokatlan, heves mozdulattal dobta le a fűzőjét és felsóhajtott:

- Bár már ez a testet-lelket ölő alkalmatosság kimenne a divatból! Ha csakugyan tarthatok előadásokat a Nőképző Egyesület iskolájában, nem csinálok nagy reklámot a fűzőnek!

Wartha örömmel látta, milyen lelkesedéssel írja Vilma az egészségtani előadások vázlatát. Úgy tervezte, hogy hetenként két órán át tartja az előadásokat az emberi testről, az egészséges táplálkozásról és lakásról, a betegségekről, a betegségek megelőzéséről és végül, amit a legfontosabbnak tartott: a beteg- és csecsemőápolásról.

Két hónap után már felkereste Rudnaynét, s elvitte az előadások tervezetét. Rudnayné rábeszélte, hogy látogassa meg az édesanyját Vanyarcon, egyszer, amikor ő is odautazik, de Vilma, bármennyire tisztelte is Veres Pálnét, kitért a meghívás elől. Restellte volna megmondani, hogy nem akar férjétől és kislányától még egy napig sem távol lenni. Olyan boldog volt, amikor délben vagy este hazavárhatta férjét a kislánnyal együtt, hogy erről a szívet dobogtató érzésről nem akart lemondani. Amikor az idő megengedte, maga vitte le a kis Vilmát a Múzeum-kertbe, s már előre örült a meglepetésnek, ha férje, kilépve az egyetem kapuján, megpillantja őket.

Ő maga tolta a kislány kocsiját, bár Anna ezért nagyon haragudott.

- A doktorasszony most már kétszeres méltóságos asszony - mondta megrovóan -, méltóságos mint grófnő, méltóságos mint egyetemi tanár felesége, és nem átall gyerekkocsit tolni!

- Honnan vagy ilyen tisztában a címekkel, Anna —

kérdezte tréfásan Vilma -, és miért gondolod, hogy aki kétszeres méltóságos asszony, az nem tolhatja a gyerekét kocsiban?

- Ugyan, doktorasszony, ne tessék engem gúnyolni! - Anna megsértődött. - Még a sarki fűszeres felesége is pesztrát vesz a gyereke mellé, s az kocsikáztatja. Vagy talán ... én már nem vagyok jó semmire sem?

„Ó, hát innen fúj a szél?" - mosolygott magában Vilma. Anna annyira szereti a kicsit, hogy nem engedi át Vilmának, ő szeret büszkélkedni vele, amikor szépen kiöltöztetve elviszi sétálni. Anna azt kívánja, hogy minél díszesebb ruhát adjanak a kislányra, hajába széles szalagot kössenek, kezére karperecet rakjanak, nyakába láncot akasszanak. Amúgy is elég bánata a derék lánynak, hogy Vilma nem engedte kifúrni a gyerek fülét, és így nem hordhat fülbevalót. A haját sem engedi növeszteni, rövidre vágatja, s szellős, könnyű ruhákat ad rá nyáron.

- Ha akarod, te viheted mindig sétálni Vilmit - mondta engesztelőleg Vilma, amikor egy forró nyári napon nem adta a kislányra az agyonkeményített, berakott szoknyájú, hosszú ujjú ruhát, helyette egyszerű kis batisztruhába öltöztette —, de nem engedem, hogy megfőjön ebben a hőségben! Amúgy is meleg ez a lakás, a Múzeum-kert is meleg, remélem, hamarosan felmegyünk újra a Sváb-hegyre.

Ebben az esztendőben azonban nem kaptak megfelelő Lakást a Sváb-hegyen, s mindannyian sokat szenvedtek a hőségtől. Wartha nem tudott elutazni sehová sem, egy napra sem akarta abbahagyni kísérleteit. A gubbiói bíbor- és aranyzománc titkát kutatta még mindig, szinte megállás nélkül. Zsolnay Miklós heteket töltött fenn Pesten, őt sem zavarta a forró nyár, reggeltől estig benn maradtak a laboratóriumban. Vilmának kellett mindkettőjüket erőszakkal elcipelni, hogy legalább ebédre jöjjenek haza.

„Olyan leszek hamarosan, mint a meg nem értett rá-

érő asszonyok" — gondolta Vilma, amikor férjét várta haza ebédre, és még a konyhába is kiment, ott tett-vett, hogy hamarább múljon az idő. A Nőképző Egyesület részére már megírta az előadásokat, csak az őszt várta, hogy megkezdhesse az egészségtan tanítását. Megbeszélte Rudnaynéval, hogy csecsemő nagyságú kaucsukbabát vásárolnak, üveg kiskádat, pályázóasztalt, s azon tanulják majd a fiatal lányok a csecsemőápolást.

Augusztusban Wartha nagyon letörten jött haza a laboratóriumból.

- Lehet, hogy a meleg az oka, lehet, hogy tehetségtelen vagyok - mondta szokatlan rosszkedvűen -, de a kísérletek egy tapodtat sem haladnak. Méghozzá Miklós is itt hagy bennünket, Párizsba utazik a világkiállításra ...

- Párizsba, a világkiállításra? Hát utazzon maga is! - mondta hirtelen Vilma. - Hiszen még nem járt soha Párizsban!

- Valóban nem jártam Párizsban, pedig hányszor tervbe vettem az utazást. De hol pénzem nem volt rá, hol éppen valami olyan kísérletbe kezdtem bele, amit nem lehetett egy napra sem abbahagyni. De most... most látom, ezzel a titokzatos zománccal amúgy sem boldogulok. Ilyenkor jobb egy kis időre félbehagyni a munkát, és később újra kezdeni. Úgyhogy most jó alkalom volna az utazásra, az esetben, ha maga is velem jönne. Mert maga nélkül nem megyek!

- Én, Párizsba? Olyan hosszú időre egyedül hagyjuk a kislányt? Nem, nem, az lehetetlen ... - Vilma tanácstalanul nézett férjére. - Menjen csak egyedül, Vince. Maga nagyon sok érdekes dolgot fog ott látni, olyasmit, aminek hasznát tudja venni.

- Maga nélkül nem megyek! - jelentette ki Wartha. - A kislányt nyugodtan rábízhatjuk Annára. Azt hiszem, egy anyatigris sem őrizheti jobban a kicsinyét, mint ahogy Anna őrzi majd Vilmit!

Vilma sokáig habozott, hogy elutazzon-e férjével, itt

merje-e hagyni a kicsit. Restellte önmaga előtt is, hogy milyen szorongó anya lett belőle, ugyanolyan riadtan figyeli kislánya minden mozdulatát, mint azok az anyák, akiket orvosi gyakorlatában gyakran korholt, sőt megrótt esztelen viselkedésükért. Az értelmével maga is tudta, hogy ha tüsszent vagy köhög a gyerek, s nem is lázas, nem lehet semmi baja, de a szorongás elhomályosította az értelmet, és sápadt-remegve kelt fel éjszaka többször is, nesztelenül, hogy férje fel ne ébredjen, és leste az alvó kislány lélegzetét.

- Nem, nem tudok elmenni - mondta mentegetőzve férjének -, nem volna egy pillanat nyugtom sem. De maga menjen, Vince, menjen I

Ez volt az első nézeteltérés a házastársak között, két-esztendős házasság után először civódtak. Végül Vilma győzött. Vince nélküle utazott el Zsolnay Miklóssal. Két hétig akart Párizsban maradni, de nyolc nap után haza-érkezett. Szégyenkezve vallotta be, hogy nem tudta elviselni tovább a távollétet. Zsolnay még kinn maradt, és. gúnyosan jegyezte meg, hogy ezentúl, ha utazik, asszonyt, gyereket s dajkát vigyen magával.

- Csak hadd csúfolódjék Miklós - legyintett Wartha bizonyára irigyel engem, hogy nem tudok meglenni maguk nélkül. Egyébként is, ha nem vágyódtam volna annyira a két Vilma után, akkor is siettem volna haza. Mert láttam Massier gyönyörű fémcsillogású fajansz: gyártmányait, a mázuk hasonló a gubbiói fajanszok mázához. Hoztam haza néhány ilyen fajanszot, ennek alapján talán közelebb jutok a titokhoz.

Pár nappal Wartha hazaérkezése után Zsolnay is visszajött Párizsból. Őt is izgatták a Massier-fajanszok. Wartha tréfás-haragosan jegyezte meg, hogy barátja meg sem érdemelné, hogy beengedje a laboratóriumba. De hamarosan újra békét kötöttek, sőt leutaztak együtt Pécsre, ide Vilma is velük ment, s úgy, ahogy Zsolnay megjósolta, magukkal vitték a kis Vilmát, sőt Annát is.

Zsolnay Vilmos azt sem tudta, mi csináljon a kiváló

vendégekkel. A hegyoldalban levő, kastélynak is beillő házában külön lakosztályt bocsátott Warthéék rendelkezésére. A kétfogatú kocsi állandóan a ház előtt állt, hátha Vilmának kedve támad egy kis kocsikázásra. Még Annát is szobalány akarta kiszolgálni, de ez ellen Anna erélyesen tiltakozott. Zsolnayné és három asszony lánya olyan büszkén jártak-keltek a városban, mintha a királyné jött el volna hozzájuk látogatóba. És nem győztek csodálkozni Vilmán, aki grófnő és orvosnő létére olyan szerény.

- Éppen olyan, mint bármelyik más asszony - újságolta Zsolnay Málika barátnőinek -, csak annyi a különbség, hogy sokkal, de sokkal szerényebben viselkedik. Érthetetlen, igazán érthetetlen.

Szeptember elsején mentek csak vissza Budapestre. Warthának kísérleteihez az egyetemi laboratóriumra volt szüksége, Vilma pedig boldog-ujjongva készült az Országos Nőképző Egyesület iskolájában az egészségtan-tanítására.

Az Országos Nőképző Egyesület iskolájának egészségtanórái - mint Vilma sejtette - élénk visszhangot keltettek. Akadtak szülök, akik felháborodottan iratták ki leányukat az iskolából, mert - szerintük - erkölcstelenségre oktatják őket. Amikor az igazgatónő szelíden megkérdezte, hogy mi az erkölcstelenség a csecsemőápolásban, az anyák kijelentették, hogy a fiatal lányok ártatlan kedélyét megrontják azzal, hogy arra utalnak: nekik is lesznek majd gyermekeik. Nemcsak anyák, apák is bejöttek az iskolába, hosszasan fejtegették, hogy milyen káros, ha egy leánygyermek idő előtt ráébred a jövendő feladataira. Így elveszti hamvas báját, szűzies gondolatvilágát, és ezáltal csökkennek férjhez menési esélyei. Az igazgatónő híven beszámolt Vilmának előadásai nagy

hatásáról. Vilma sértődötten vissza akart vonulni, de sem az igazgatónő, sem az iskola választmánya nem engedte. Sőt, most már a Szabad Lyceumba is meghívták, tartson ott is felvilágosító előadásokat.

Ebben az időben Eötvös Loránd volt a kultuszminiszter. Ő is tudomást szerzett az előadások élénk visszhangjáról, s enyhe lelkiismeretfurdalást érzett Vilmával szemben. Külföldön mind több és több egyetemen megengedték, hogy nőhallgatók is látogassák az előadásokat, s a világ rendje ettől még nem borul fel. Kis kényelmetlen érzéssel gondolta, hogy előbb-utóbb nálunk is megnyílik az egyetem a nők előtt, mind jobban sürgetik a leánygimnáziumot, érettségi vizsgával, amely egyetemi felvételre jogosít. „Hiába, makacsok a nők - állapította meg -, ez a Hugonnai Vilma is eléri a végén, amit akar. Tulajdonképpen meg is érdemli, ha ilyen konokul ragaszkodik a céljához."

Hiába ragaszkodott Vilma a céljához, egyelőre csak előadásokat tartott fiatal lányoknak, s nagy öröme telt ezekben az érdeklődő, eleven teremtésekben. Ezek legtöbbje tovább akart tanulni és dolgozni. „Nem akarok úgy élni, mint édesanyám - mondták sokan -, szeretnék valami munkát találni." Vilmának ez újdonság volt. Intézeti társai még tanulni sem akartak, kötelességszerűen morzsolták le azokat az éveket, amelyeket a bálozásig valahogy el kellett tölteniük, s aztán következett az igazi feladat: minél jobban, minél előnyösebben férjhez menni. Ezek a lányok nem tekintették a házasságot életük egyetlen céljának és egyetlen teljesítendő feladatuknak.

„Jaj, de jó - gondolta Vilma -, az én kislányom is tanulni fog, nem fogja lesni, mikor akad kérője, aki esetleg alkudozik rá, mint ahogy nővéreimre alkudoztak! György engem hozomány nélkül vett el, de hányszor szememre vetette ezt a nagylelkű cselekedetet!"

Az egészségtan előadása közben Vilma bekapcsolódott az iskola életébe. Noha nem fogadta el a választmányi tagságot, részt vett az üléseken, és sok okos gyakorlati

tanácsot adott a bent lakó növendékek napirendjével kapcsolatban. Az ő javaslatára csináltak jégpályát az iskola udvarán, s a lányok ezért rendkívül hálásak voltak.

Wartha gyakran hívta, jöjjön be a laboratóriumba, nézze meg a kísérleteit. Most már egészen közel volt a gubbiói bíborlüszter előállításának titkához. Vilma gyakorta elüldögélt a laboratóriumban, nézte a kemencékben villózó lángok szeszélyes játékát, hallgatta a tűz duruzsolását, a gázláng sziszegését, s közben - ha nem is nézett oda, érezte, hogy hol bukkan fel férje magas alakja. És bár szerette ezeket a csendes, szótlan délutánokat, amikor néha hozzálépett a férfi, megsimogatta a kezét, majd továbbment munkája után, kis fájdalommal gondolt arra, hogy neki miért nincs igazi munkája. Mert az egészségtan tanítását, a különböző ismeretterjesztő előadásokat vagy akár a műegyetemi könyvtár katalogizálását - a könyvtárat Wartha vezette - csak időtöltésnek érezte.

Gyurka háromévi külföldi tartózkodása után hazaérkezett. Vilma boldog volt a nagy fiával, aki csak pár napot akart otthon tölteni, szeretett volna minél előbb elhelyezkedni. A Batizfalvy fivérek mindketten versengtek érte, állást ajánlottak neki magas fizetéssel, de Gyurka köszönettel visszautasította az ajánlatot. Vilma tudta, hogy a fiú nem akar Jerne közelében élni.

- Ne siess az állással! - tanácsolta Wartha. - A telet mindenesetre töltsd Pesten, közöttünk. Úgyis szükségünk lesz rád - a költözködésnél.

- Hová költöznek, Vince bácsi? - kérdezte meglepetten Gyurka. - Hiszen ez szép, kényelmes lakás!

- Igazad van, de szeretném, ha a kislányunk kertes házban nőne fel. A Tisztviselőtelepen találtam egy kedves kis házat, édesanyád még nem is tud róla, azt szeretném megvenni. Tizenkétezer forintba kerül. A vételárnak a felét ki tudom fizetni, a többire jelzálogkölcsönt veszek fel. Nemcsak Vilmi miatt akarom a házat, hanem anyád miatt is. Talán ha a kertben sok virágot ültetünk,

több elfoglaltsága lesz. Mert így mindig érzem, hogy valamire vágyódik. Rettenetes ez, hogy az ostoba miniszterek szűk látókörűsége, maradisága miatt így múlnak el az évek; nemcsak hogy dolgozni nem tud, még azt is kénytelen elfelejteni, amit megtanult. Hiába járatom számára a külföldi orvosi folyóiratokat, ez nem elég. Ha nem mehet be egyeden klinikára sem, nem beszélhet sem orvossal, sem beteggel, elszakad a gyakorlattól.

Gyurka megértően bólogatott.

- De azért édesanya nagyon fog örülni a háznak - mondta meghatottan -, ő is sokat szenvedett az Ősz utcában, akárcsak én, nagyon hiányzott neki a kert.

- El ne árulj, Gyurka - intette Wartha ameddig minden részletben meg nem állapodtam, nem akarom, hogy tudjon róla. A legszívesebben meg sem mutatnám neki a házat, de hát azt mégse tehetem. Mert hátha nem felel meg az ízlésének. Kicsi ház lesz ez, akár a tétényi kastélyhoz, akár a pándi kúriához képest, máshoz volt szokva fiatalkorában. De hát mit csináljak? Én csak tanár vagyok, aki a fizetéséből él.

- Tessék kivinni engem, és tessék megmutatni nekem a házat! - kérte Gyurka. - Ismerem édesanya ízlését, ha azt mondom, megfelel a ház, meg lehet venni. És akkor annál nagyobb lesz a meglepetés!

- Jól van, fiú, holnap kimegyünk! - mondta Wartha örömmel, és másnap együtt mentek ki lóvasúton a távoli Tisztviselőtelepre.

Október vége volt, de ebben az évben szelíd, hosszú volt az ősz, a fák megőrizték leveleiket; aranyban, vörösben izzottak a lombok, amikor a nap rájuk sütött. A gondozott kertben kedves, fedett üvegverandájú családi ház állott. A tulajdonos már várta Warthéékat, és bevezette őket a házba.

A ház öt tágas szobából s mellékhelyiségekből állott. A szobákban kályhák voltak. Wartha mosolyogva jegyezte meg, hogy majd központi fűtést csináltat, ne kelljen bajlódni a fűtéssel. Gyurka elismerően bólintott; ed-

dig csak Németországban látott központi fűtést, Magyarországon sehol.

- Nos, mit gondolsz, fiam, megfelel a ház édesanyád ízlésének? - kérdezte Wartha hazafelé menet.

Gyurka elgondolkozva nézett maga elé.

- Nekem nagyon tetszik a ház, Vince bácsi - jelentette ki -, és tetszik a környék is, csend van, jó levegő, mintha nem is Pesten élnénk. De azért nem merem vállalni a felelősséget! Tessék mégiscsak elhozni édesanyát, döntsön ő.

- Igazad van - Wartha még egyszer visszanézett a zöld zsalugáteres, fényes ablakszemű, barátságos házra -, akármennyire is tetszik nekünk, anyád nélkül nem vehetem meg.

Vilma belesápadt, majd belepirult az örömbe, amikor férje és Gyurka közösen elmesélték, hogy merre jártak délelőtt.

- Házat akar venni, Vince? Igazán? De honnan veszünk hozzá pénzt? - kérdezte elcsodálkozva, de boldogan Vilma.

- Vince bácsi találmányaiból! — felelte tréfásan Gyurka. - Más vagyont szerezne ennyi felfedezésből!

- Lehet - bólintott Wartha -, de én nem azért kísérletezem, hogy pénzre váltsam át a kísérletek eredményeit. És nincs is rá szükségünk! Vagy nincs meg mindenünk? Vilma, szeretne gazdag lenni?

- Gazdag? Ugyan minek? - Vilma mosolyogva vállat vont. - Bevallom, a kislány miatt mindig vágyódtam egy kertes házra, de most, ha az is meglesz, akkor már csak...

- Akkor már csak a diploma nosztrifikálása van hátra! És higgye meg, annak is eljön az ideje! - jelentette ki Wartha. - Nos, holnap kijön velem megnézni a házunkat?

- És ha édesanyának megfelel, mindjárt be is költözünk? - kérdezte Gyurka.

- Azt hiszem, akkor is csak tavasszal - mondta Wart-

ha. - Néhány változtatást akarok a házon, be akarom vezetni a központi fűtést, a kertben kis úszómedencét építtetek, homokozót, innen aztán nem kell elmennünk nyaralni sem a Sváb-hegyre, sem külföldre.

Vilma másnap férjével együtt megnézte a házat, és neki is éppannyira tetszett, mint Gyurkának. Mindjárt ügyvédhez siettek, s elkészítették az adásvételi szerződést. De közben a tulajdonos súlyosan megbetegedett, hónapokig feküdt, úgyhogy csak felgyógyulása után cserélt gazdát a ház. 1894 februárjában írták alá a szerződést, és ugyanez év májusában költöztek a Szabóky utca 41. szám alá.

- Életem első igazi otthona - mondta Vilma, amikor elhelyezték holmijukat, amikor helyet találtak Vince fokos-és puskagyűjteményének, éppen úgy, mint cserepeinek, könyveinek, virágainak. A kis Vilma lelkendezve szaladgált a kertben, és marokszámra szedte a korán érő májusi cseresznyét. Telerakta vele a zsebeit, a fülébe akasztott egy-egy párat, majd gyönyörűséggel látott neki az evésnek.

- De Vilmi, még nem érett a cseresznye! - szörnyülködött az új szobalány, Anna azonban leintette:

- Né ijedezz, a doktorasszony szerint a legegészségesebb étel a friss cseresznye. Már nagyon sok beteg meggyógyult tőle! Volt olyan is, akiről az orvosak lemondtak, és cseresznye- meg eperkúrával teljesen rendbe jött.

Az új szobalány kicsit kétkedve fogadta Anna szavait, de nem mert megszólalni. Anna pedig végigjárta a házat, mint egy diadalmas hadvezér, s a kapualjban megállt.

- Ide pedig hamarosan kiszögezzük az orvosi táblát - jelentette ki határozottan -, megérdemli azt az én asszonyom!

Gyurka Bábolnán kapott állást, az Állami Ménesbirtokon, s jókedvű, elégedett leveleket írt haza. Egy cseppet sem bántotta, hogy a más földjén gazdálkodik, hogy

a más lován lovagol. Vilma örült, hogy fia semmit sem örökök az apja mindig visszafelé néző, kesernyés, tunya természetéből. Nem vágyott saját birtokra, saját ménesre. Ha Pestre jött, és meglátogatta apját, az fanyarul hallgatta Gyurka lelkendező előadásait, s miután Katalin kioktatta, hogy ne beszéljen a múltjáról, nem is emlegette, hogy annak idején milyen nagy urak voltak a Szilassyak, és hány nemes paripa közül válogathatott, ha lovagolni volt kedve. Nem mondta, mert Katalin figyelmeztetése nélkül is tudta, nem jó azt a témát feszegetni. Mert hátha Gyurkának kedve támad és megkérdi: „Mi lett a földdel, mi lett a ménessel, édesapám?" Mit feleljen akkor?

De Gyurka nem kérdezett semmit. Szerette és szánta, nagyon szánta azt az összetört öregembert, aki két asszony kegyelemkenyerén élt. Mert Vilma is igyekezett segíteni, anélkül, hogy megbántsa az érzékenységét. Katalin pedig nyíltan eltartotta. És György mindezt elfogadta, azzal a közönnyel, amellyel az életet hosszú évek óta szemlélte.

Katalin meglátogatta Vilmát új otthonában. Györgyöt is magával cipelte, elég nagy fáradságába került, hogy rábeszélje a - György szerint - „fárasztó kirándulásra". Katalinnak nagyon tetszett a ház, különösen a kerttől volt elragadtatva, és azt tanácsolta Vilmának, hogy kérjen a pándi kúria virágai közül magokat, és ültessen belőlük. Vilma azonban a fejét rázta erre az ajánlatra. Túlságosan sok fájó emléket ébresztenének fel benne a pándi virágok - mondotta -, nem tudná őket annyira szeretni, mint ezeket az igénytelen fajtákat.

György az egész idő alatt feszengett, és csak akkor enyhük meg, amikor Vilmit megpillantotta. A kislány rendkívül barátságos természetű volt, kitárt karokkal futott György felé, nyakába csimpaszkodott, és ragyogva mondotta:

- Édes nagypapám I

A szülők egymásra néztek, majd Györgyre, nem értették, miért nevezte el Vilmi az idegen bácsit nagypapának. A hatéves gyermek a szomszéd gyerekektől gyakran hallotta, hogy nagypapájukat várják, látott is néha egy-egy öreg bácsit, aki elé örömmel szaladtak pajtásai, úgyhogy amikor a fehér hajú, fehér szakállú öregurat megpillantotta, azt hitte, hogy végre hozzá is eljött a nagypapa.

Szilassy végtelen gyengédséggel ölelte magához a kislányt, és kicsit szemrehányóan fordult Vilmához:

- Egy kislány sokkal, de sokkal kedvesebb, mint a fiúgyerek !

Vilma elmosolyodott, és Katalinra nézett. Az megértően bólintott. György, úgy látszik, rosszul sikerült házasságuk egyik okának azt tudja be, hogy nem volt leánygyermekük ...

A nyár folyamán Szilassyék gyakran kilátogattak a Tisztviselő-telepre. György Gyurkától kapott pénzéből drága ajándékokat vásárolt a kis Vilmának, aki már a kerítésnél várta „nagypapáját". Megható volt, hogy mennyi szeretettel bánt az öregember a kislánnyal, órák hosszat eljátszott vele, homokvárat épített neki, labdáztak, s hallgatta Vilmi meséit. Mert Vilmi nem mesére vágyott, hanem hallgatóságra, jobb szeretett mesélni, mint ha neki meséltek. Csapongó, élénk fantáziáját titokban ámulva hallgatta Vilma és férje.

Wartha ezen a nyáron végre megfejtette a gubbiói bíborlüszter titkát.

Táviratban értesítette Zsolnay Miklóst, aki még éjjel vonatra ült, és reggelre már a Szabóky utcai ház kapuján csengetett be.

Vilma elmosolyodott, amikor a borostás arcú, kialvatlan embert meglátta - Zsolnay egyébként sokat adott az öltözködésre, most azonban olyan sietve indult el hazulról, hogy az éjjeli vonatot elérje, hogy még poggyászt sem hozott.

Vilma hiába terített reggelire, a két jó barát reggeli

nélkül sietett a Múzeum körútra, ott aztán bezárkóztak a laboratóriumba, és csak késő este tértek haza.

- Elárulnák végre nekem is a nagy titkot? - kérdezte Vilma a vacsoránál, miután már mindketten jóllaktak, hiszen egész nap jóformán semmit sem ettek.

- El, kedves - felelte Wartha mosolyogva bár nem tudom, megérti-e, amit mondok. Igaz, tanult kémiát, de ez nem egészen kémia... Szóval ezüst- és rézvegyületeket feloldok, ezeket keverem be az ólommázba, s a vegyületek töménységét szükség szerint változtatom. Az ezüstöt és a rezet gyantasavas és bórsavas só alakjában használom, de az ezüstöt ezüstklorid-ammóniumhidroxidos oldatban is ...

- Elég! - Vilma tréfásan befogta a fülét. - Ebből egy szót sem értek! Inkább azt mondja meg, mi lesz akkor, ha ezt a sok eljárást lefolytatja.

- Akkor - vette át a szót Zsolnay Miklós (mostanáig megállás nélkül evett) - olyan pompás színhatásokat érünk el az ólommázakon, mint amilyenek a régi olasz majolika edényeken láthatók. És Vince tiszteletére wartaitnak vagy talán vilmaitnak nevezzük el az újfajta mázat!

- Azt már nem! - Szinte egyszerre tiltakozott ez ellen a házaspár, s Wartha elkomolyodva folytatta: - Túlságosan reklámízű lenne ez, kedves Miklós! Találjunk ki neki valami más nevet.

- Majd édesapám! Ő az elnevezések nagymestere! - mondotta Zsolnay. - Remélem, hamarosan Pestre jön, egyébként is meg kell állapodnotok az anyagi feltételekben. Tőled függ, hogy ha átengeded nekünk a wartait — megbocsáss, én már így nevezem - gyártási eljárását, egy meghatározott összeget kérsz-e érte, vagy a készítmények után százalékot.

Wartha egy pillanatig döbbenten nézett barátjára, aztán felugrott az asztaltól. Magas alakja még magasabbnak tűnt, derűs, nyugodt arca egészen eltorzult - és a hangja harsogott, szinte szétvetette a falakat:

- Hát minek gondolsz te engem, Miklós? Pálinkafőzőnek, aki piacon árulja a kisüstön főtt kotyvalékot? A titkot, amit éveken át kutattam, veled együtt virrasztottunk éjszakánként a kemence mellett, s töprengve lestük, mikor bukkanunk rá a megálmodott színre, a megálmodott csillogásra - pénzért adjam oda? Ez olyan, mintha Behring pénzt kért volna, amiért a diftéria gyógysavóját felfedezte !

- Jól van, jól van, Vince - Zsolnay csillapítólag tette kezét barátja kezére -, nem akartalak megbántani. De hát tudod, hogy ezzel a mázzal édesapám sok pénzt fog keresni!

- Ez az ő dolga. - Wartha, miután mérgét kiadta, megnyugodott. - Az én dolgom pedig az volt, hogy ne csak Sévres-nek, Meissennek, Bécsnek legyen híres porcelánja, hanem Pécsnek is. A Zsolnay-gyártmányok külföldre kerülnek majd, és külföldön tudomásul veszik, hogy a híres Altwien-porcelánnak méltó versenytársa akadt.

- Maga is így gondolja, Vilma asszony? - kérdezte Zsolnay zavart-meghatottan Vilmától.

- Én is így gondolom! - Vilma büszkeségtől ragyogva nézett férjére. - Sőt, ha Vince elfogadta volna az ajánlatát, én beszéltem volna le. Igen, minden erőmmel lebeszéltem volna!

- Javíthatatlan idealisták mindketten! Éppen ezért örökre fiatalok maradnak - állapította meg Zsolnay. - Hát egyáltalán nem vágyódnak több pénz után? Nem akarnának például kocsit tartani?

- Kocsit? Minek az? - Wartha és felesége csodálkozva egymásra néztek. - Minek nekünk több pénz, mint amink van? Vince fizetése bőven fedezi a háztartást, még félre is tehetünk, aztán itt vannak a cikkei és a nemrég megjelent könyve. Ebből is van jövedelmünk! - dicsekedett Vilma gyerekes büszkeséggel. - Ha akarnánk, ki is fizethetnénk egyszerre a házunkat. Nem volna szükség

bankkölcsönre. Kell ennél több? És aztán idővel majd én is keresek !

- Ugyan, Vilma asszony, tudom, hogy eddig is több volt az ingyenbeteg, mint a fizető, meg a patikában folyószámlája volt. Anna elárulta, hogy mennyit fizetett ki havonta a receptjeiért!

- Mi egyebet tehettem volna - mentegetőzött Vilma -, ha olyan szegények kerestek fel, akiknek még gyógyszerre sem volt pénzük?

- Maguk aztán igazán egymáshoz illenek! - jelentette ki mély meggyőződéssel Zsolnay Miklós. - A tudós, aki ingyen adja oda a találmányát, az orvos, aki ingyen gyógyítja a betegeit, s még gyógyszert is ad hozzá. Vajon a kislányuk is örökölte a maguk gyógyíthatatlan idealizmusát?

- Reméljük! - mondta Vilma és Vince egyszerre, s szemérmesen egymásra mosolyogtak.

11

1894 őszén Vilmi egy reggel arra ébredt, hogy gyerekszobája asztalán iskolatáska fekszik. A kislány boldogan ugrott ki az ágyból, s úgy, ahogy volt: mezítláb szaladt ki a szobából, és anyját kereste.

- Édesanyám, édesanyám, most már tanulhatok? - kérdezte izgatottan.

Vilma meghatottan nézte kislánya arcán az öröm csillogását. Hirtelen eszébe villant, hogy amikor Gyurka iskolás lett, ő már Zürichben volt. Nem vásárolhatott a kisfiának sem iskolatáskát, sem palatáblát, palavesszőt. Talán ha ő fogja meg először gyakorlatlan kezét, több szeretetet ébreszt benne a betű iránt. Azt akkor elmulasztotta, s most a sors ezzel az érdeklődő, fogékony kislánnyal kárpótolta. Ennek nyíló értelmét élvezheti, ennek foghatja meg vékony kis ujját, és taníthatja a betű szeretetére.

- Igen, tanulhatsz, drágám - mondta -, majd tanító néni jön hozzád, és tanít, mert innen nagyon messze van az iskola.

- Tanító néni jön hozzám? Ugyan, minek nekem tanító néni? - kérdezte a kislány. - Édesanya nem tud engem tanítani? - Hiszen Annát is tanította. Anna mesélte ...

Vilma elmosolyodott. Igen, Annát is ő tanította írni-olvasni, mert a kis tót faluban csak két osztályt járt Szebelkó Anna. De olyan szenvedélyes erővel kívánt tanulni, hogy Vilma még akkor is tanította, amikor erre nagyon kevés ideje volt. Amióta pedig Vince felesége lett, sokkal több időt és gondot tudott Annára fordítani. Mostanában már a német nyelvvel is próbálkozott, s a lány elég gyorsan haladt, kitűnő nyelvérzéke volt.

- Igazad van, kicsim, Annát csakugyan én tanítottam.

- Hát akkor engem is édesanya fog tanítani - döntötte el a kislány -, de nagyon gyorsan tessék megtanítani írni-olvasni, mert szeretném elolvasni azt a sok könyvet, amit édesapa írt!

- Igyekszem, drágám - mondta Vilma beleegyezően -, de csak akkor tanítalak, ha nagyon szorgalmas leszel. S akármilyen szép idő van, nem szaladsz ki a kertbe játszani!

- Nagyon szorgalmas leszek, majd meg tetszik látni! - ígérte meg Vilmi, és másnap már az egész környék tudta, hogy Vilmi ezentúl tanulni fog. A kislány sorra járta a szomszédokat, mindenkinek eldicsekedett az iskolatáskájával, s amikor „nagypapa" jött látogatóba, annak sorra mutogatta az új ábécéskönyvét, a palatáblát, palavesszőt. Katalin kis titkolt féltékenységgel nézte, hogyan csüng a kislány Györgyön.

- Hiába, ennek az embernek minden ingyen jut! - mondta epésen Vilmának. - Egész életében senkit sem szeretett, és mennyi szeretetet kap ettől a porontytól. Én meg kitehetem a lelkem, rám sem hederít. A múltkor egyméteres francia babát hoztam - becsületszavamra a leg-

szívesebben megtartottam volna magamnak -, épp csak odatolta a kis képét, hogy megcsókolhassam, amiért kegyeskedett elfogadni. György meg hozott neki három színes golyót, azokért összevissza csókolta azt a vén bolondot! Először alig tudtam idecipelni, most meg folyton azt hajtogatja: „Menjünk Vilmihez! Menjünk Vilmihez!"

Dohogott, dohogott Katalin, de azért ő is alig várta a percet, hogy megláthassa a kislányt. „Úgy látszik, mindenkinek kell valakit szeretni - gondolta beletörődően -, még mindig jobb, mintha egy ölebet vagy macskát pátyolgatnék!"

Vilma hívta Katalint, vegyen részt a munkájában. Mióta a Tisztviselőtelepre költöztek, elvállalta a X. kerületi óvodák felügyelő bizottsági tagságát. Már az első alkalommal meghökkentette a társaságot azzal, hogy valóban munkát kívánt a tagoktól, nem olyan tessék-lássék havonta egyszeri megjelenést. A nagy kalapos, szépen felöltözött hölgyek megbotránkozottan néztek rá, amikor kijelentette, hogy ha nem látogatják az óvodákat, nem tudhatják, mire van ott szükség, sem azt, hogy valóban jó kezekben vannak-e az apróságok. Ha nem gyűjtenek össze pénzt, nem tudják az óvodák felszerelését kiegészíteni. Meg aztán személyesen kell meggyőződni, miféle ételeket főznek, megfelel-e az ellátás. És végül hangsúlyozta, hogy hetenként legalább egyszer orvosi vizsgálatra van szükség. Miután erre nem volt anyagi keret, ezt a munkát magára vállalta. Követelte, hogy legalább havonta egyszer üljenek össze és beszéljék meg: mi a teendő, számoljanak be tapasztalataikról.

A kényes társaság fanyalgott, néhányan le is mondtak tagságukról, de akik ott maradtak, belátták, hogy rendesen kell dolgozniuk.

Ebben az időben történt, hogy egy délelőtt fekete szalonkabátos, cilinderes, elefántcsont fogantyús sétapálcájú szakállas úr kereste Vilmát. Anna gyanakodva nézte. Azt hitte az első pillanatban, hogy Alfonso bukkant fel újra. De az idegen szőke volt, s németül beszélt. Hu-

gonnai doktornő után érdeklődött. Anna tört németséggel (büszke volt rá, hogy már tudott válaszolni) közölte, hogy asszonya csak délben jön haza. A cilinderes elment, s délben újra megjelent. Ekkor már Vilma otthon volt.

Az idegen bemutatkozott. Schröder kormánytanácsos volt Bécsből, a közös pénzügyminiszter megbízásából jött. Hallotta, hogy Magyarországon él egy orvosnő, akit nem hagynak dolgozni, nem ismerik el a diplomáját. Vilma enyhén elpirult ezekre a szavakra. A kormánytanácsos azért jött, hogy állást ajánljon fel a doktornőnek - Boszniában. Boszniában 384 ezer nő él, mind mohamedán vallású, s a Korán tiltja a mohamedán nőnek, hogy férjén kívül más férfi is lássa. Így betegség esetén orvos nem vizsgálhatja meg. Ha a doktornő elvállalná az állást, a mohamedán nők orvosi kezelésben részesülhetnének.

Vilma nagy érdeklődéssel hallgatta az idegent. Majd sajnálkozva jelentette ki, hogy nem hagyhatja el sem férjét, sem kislányát, így - bármennyire szeretne orvosként működni — nem fogadhatja el az állást.

- Nagy kár, asszonyom, nagy kár. Boszniában sok a jómódú nő, igaz, hogy a férjeknek több feleségük van, és nem mindegyikkel törődnek egyformán, de a legfiatalabbra mindig nagy gondot fordítanak, úgyhogy rövidesen meggazdagodhatna !

- Köszönöm, mindenem megvan, amire szükségem van, többre nem vágyom. Ha dolgozni szeretnék, nem pénzért tenném, hanem magáért a hivatásért !

- Nagyon nemes felfogás, asszonyom ! - hajolt meg Schröder kormánytanácsos, s amikor már visszaült kocsijába, ugyanazt gondolta, amit Zsolnay Miklós mondott: „Idealista, javíthatatlan idealista!"

Az 1894-95-ös esztendő tele sok munkát adott Vilmának. Az Országos Nőképző Egyesületben több osztályban tanított, a Szabad Lyceum után mind több és több helyre hívták meg ismeretterjesztő előadást tartani; naponta tanította a kislányát, aki nagyon könnyen tanult,

és már februárban folyékonyan olvasott. Most már, ha Szilassy „nagypapa" meglátogatta, nem játszottak, hanem Györgynek meg kellett hallgatnia Vilmi felolvasását. És az öregember moccanás nélkül ült órákon át, figyelte a kislány minden szavát, s mivel a gyerekszobában nem volt szabad rágyújtani, még a pipázásról is lemondott.

1895 őszén már rebesgették, hogy Wlassics kultuszminiszter meg akarja nyitni az egyetemet a nők előtt. Vilma örömmel, de kis kétkedéssel hallgatta a sok mendemondát. Warthának sok barátja volt az orvosi egyetem tanárai között, ezek hozták elsőnek a hírt, hogy hamarosan felvehetnek nőhallgatókat.

- Most iratkozzam be az egyetemre, s újabb hat évet töltsek az iskolapadban? - kérdezte Vilma tréfásan. - Tudja-e Vince, hogy ősszel negyvennyolc éves leszek?

- Ne dicsekedjen a korával, kedves - intette le férje. - Maga fiatal, fiatalabb, mint akármelyik fiatal lány! És miért kellene hat évig egyetemre járni? Csak a diplomája elismerését kell kérnie!

- No meg a szigorlatok újbóli letételét - mondta Vilma -, ne higgye, hogy elfogadják a zürichi szigorlatokat!

- Ezen most ne törjük a fejünket, először szülessen meg végre az évek óta vajúdó rendelet: engedjék be a nőket nálunk is az egyetemre, úgy, ahogy Svájcban, Angliában, Németországban! - jelentette ki Wartha.

A rendeletre még várni kellett novemberig. November 18-án, Erzsébet királyné neve napjának előestéjén engedélyezte Ferenc József az egyetem három szakosztályának, az orvosinak, a bölcsészetinek és a gyógyszerészetinek, hogy nőket is felvehessenek hallgatóknak. A közvélemény ebben is a királyné jóságos befolyását látta, nyilván ő emelt szót a nők érdekében, éppen ezért az ő neve napján látott napvilágot a rendelet.

Vilma szeme szinte rátapadt az újságra, s amikor már belefáradt a nézésébe, akkor is kezében tartotta, mintha félne attól, hogy ha elengedi, eltűnnek a betűk. És míg

lehunyt szemmel szorította a lapot, képzeletében felvillant egy régi emlék: ugyanígy tartott kezében egy újságot huszonhárom éve Pándon, s nézte a szeme előtt táncoló karikákkal, hogy Zürichben az egyetemen nőket avattak doktorrá. Betapasztotta a fülét, mert hallotta, tisztán hallotta György felcsattanó hangját: „Hát ha tanulni akar, menjen, én nem állok útjába!"

Félve nyitotta ki a szemét. Jaj, talán újra Pándon van, s mindaz, amit azóta átélt, csak álom, lidérces álom volt? De megnyugodva sóhajtott fel. Nem György állt előtte, hanem Vince nézett rá aggódó szeretettel, és a hangja csupa gyengédség volt, amikor kérdezte:

- Mi baja, drágám, elsápadt, egészen fehér lett!

- Nincs semmi bajom - Vilma arca lassan visszanyerte eredeti színét -, egy pillanatra megrettentem, azt hittem: újra Pándon vagyok ...

- Pánd a múlté, egészen a múlté - Wartha kezébe fogta Vilma kezét -, nem köti oda semmi már. Maga ide tartozik, hozzám és a kislányunkhoz. No meg Gyurkához - tette hozzá -, de Gyurkának sincs már semmi köze Pándhoz. Most azonban gondolkozzunk, ezzel az új rendelettel kapcsolatban mi a teendőnk.

- Újra kérvényezem a diplomám elismerését - felelte Vilma, és már sietett is a kék szobában álló kis fiókos szekrényhez. A legfelső fiókban szép rendesen összekötve feküdtek az okmányok: legelöl a leckekönyve és alatta az eléggé elsárgult diploma.

Azonnal nekiült, megírta a kérvényt. Most nem fogalmazta többször, mint annak idején. Gondolkodás nélkül rótta a sorokat, úgy érezte: nem kell keresgélnie a szavakat, elég, ha leírja a puszta tényeket. Zürichben orvosi diplomát szerzett. Budapesten érettségit is tett. Éveken át bábaoklevél védelme alatt dolgozott. Amit ma minden nőnek megengednek, hogy orvos lehessen, engedjék meg neki is!

A kérvényhez mellékelte érettségi bizonyítványát, leckekönyvét s a diplomája hivatalos másolatát. Mire

elkészült a kérvénnyel, öreg este lett. Borítékba tette az írásokat, felállt, férjét kereste. Észre sem vette, hogy Wartha közben visszament az egyetemre.

Anna lépett be, arca csupa ragyogás volt.

- A királyné, ugye, mégis jóságos a királyné? - mondta lelkendezve. - A királyné megengedte, hogy a nők is járhassanak egyetemre!

- Honnan tudod, Anna? - nézett Vilma elmosolyodva a lányra.

- Hát én is olvasok újságot! A környéken már mindenki beszéli, hogy a doktorasszony nemsokára kiteszi a táblát. Úgy lesz, ahogy megjósoltam, amikor ideköltöztünk! Tudtam, hogy ez a ház szerencsét hoz nekünk!

- Hát akkor gyere, kísérj el, elmegyünk a postára, még ma feladom ezt a levelet - állt fel Vilma, és megdörzsölte írásban elfáradt ujjait.

Anna már kapta is magára kabátját, de Wartha érkezett közben haza. Amikor meghallotta, hogy hová készül Vilma, mosolyogva jegyezte meg:

- Nem hinném, hogy holnap reggel már késő volna feladni a kérvényt. De ha úgy érzi, hogy most este kell elvinnünk, nem bánom, elmegyek magával! Annál gyorsabban jön meg a válasz.

A válasz azonban csak három hónap múlva érkezett: a kultuszminisztérium közölte, valamennyi szigorlat sikeres letétele után semmi akadálya nincs a diploma elismerésének.

1896. február vége volt, amikor Vilma újra nekikezdett a tanulásnak. Most nem kellett egyedül menni a könyvkereskedésbe, hogy megvásárolja tankönyveit. Vince kísérte el, s fiákeron hozták haza a hatalmas csomagot. Az üzletben felajánlották, hogy hazaküldik a könyveket, de Vilma erélyesen tiltakozott ez ellen. Egy pillanatra sem akart megválni a sok jó szagú könyvtől.

- Olyan boldog vagyok, hogy újra tanulhatok - súgta

férjének akármennyire ismerős az anyag, sok új dolgot találok a könyvekben!

- Most majd tanítónőről kell gondoskodnunk Vilmi számára - mondotta Wartha és az egészségtan tanítást is abba kell hagynia.

- Ugyan, miért? - nézett férjére csodálkozva Vilma. - Úgyis kell egy kis kikapcsolódás, egész nap nem tanulhatok. Jut mindenre bőven időm! A hosszú, kényelmes évek után most legalább újra sok dolgom lesz! Hiszen amióta a felesége vagyok, olyan védett-kényesen élek, mint egy keleti hercegnő!

Vilma a kék szobát rendezte be tanulószobának. A kék szobát eredetileg fogadószobának használták; kék brokátfüggönyeiről, az empire ülőbútorok kék brokáthuzatáról, kék kínai szőnyegéről nevezték el kék szobának. Most az íróasztalról elraktak minden felesleges holmit, ott tornyosultak az orvosi könyvek, a falra pedig egy papírlap került, amelyre Vince szép kalligrafikus betűivel felírta a szigorlatok nevét és sorrendjét.

- Arra kérem, hogy ne siesse el a szigorlatokat - mondta Wartha, miután elhelyezte a papírlapot a falon -, kímélje magát!

- Ezt nem ígérhetem - felelte Vilma mosolyogva -, mert minden perc drága! Hiszen tudja, mennyi időt kellett tétlenül elvesztegetnem.

Reggel, amikor Wartha bement az egyetemre, Vilma bevonult a kék szobába, s tanuk egészen tíz óráig. Akkor bement Vilmihez, és tanultak délig. A kislány minden leckét szorgalmasan elvégzett, füzetei csinosak, rendesek voltak, csak egy baj volt vele: sohasem elégedett meg azzal a két órával, amíg édesanyja foglalkozott vele.

- A szomszéd gyerekek reggel nyolcra mennek iskolába, s csak tizenkettőkor jönnek haza - mondogatta sértődötten -, tornaórájuk is van, meg énekelni is tanulnak!

Vilma tűnődve hallgatta Vilmi panaszait, és este elmesélte férjének, hogy a kislány kevesli a tanulási időt.

- Ugye, mondtam, hogy valakit kell mellé vennünk? - mondta Wartha. - Maga igazán nem áldozhat több időt két óránál !

- És mi lenne, ha Vilmit nyilvános iskolába iratnánk? Igaz, messze van az iskola, de Vilmi már nem kisbaba, nyolcesztendős lesz. Egyetlenke, túlságosan el is kényeztetjük, öreg szülők mindig ezt csinálják gyerekeikkel... - Vilma bűntudatosan nézett férjére. - Azt hiszem, nem ártana neki, ha kikerülne ebből a melegházi levegőből.

Wartha döbbenten nézett feleségére. Vilmit iskolába adják? Minden reggel korán keltsék, s akármilyen kegyetlen téli napon vagy lucskos-sáros őszi időben elküldjék hazulról?

- Nem tudom... Erre sohasem gondoltam. Hiszen még olyan kicsike... És ha bármi baja történnék, magunkat okolnánk, hogy nem vigyáztunk rá kellőképpen. Azt hiszem, az ötlet kivihetetlen!

- Jaj, de vajszívű apa maga! - csóválta Vilma a fejét. - Már Annának is pedzettem a dolgot, de Anna kereken kijelentette, hogy nem engedi Vilmit iskolába. Most még Györgyöt vagy Katalint kellene megkérdeznem. Katalin, azt hiszem, kikaparná a szememet, ha előadnám tervemet. Így nem marad más hátra, Mária nénit fogom megkérni, hogy szerezzen egy megfelelő tanítónőt Vilmi számára.

Mária néni hamarosan talált is egy kedves fiatal lányt, aki nemrég végezte a tanítónőképzőt, s aki nemcsak tanítója, hanem játszópajtása is lett Vilminek. Még Anna sem talált semmi kivetnivalót Mágori Etelkán, pedig ez nagy szó volt.

Júniusban tette le Vilma az első szigorlatot. Az egyetemi tanárak megkülönböztetett tisztelettel bántak vele. Némelyik meg is mondta, hogy feleslegesnek tartja a szigorlatok letételét. Végeredményben nem is jelölttel, hanem kollégával állnak szemben. És Vilma minden tárgyból jelesre vizsgázott.

- Most pedig nyaralni megyünk! - jelentette ki War-

tha, amikor Vilma büszke-boldogan hozta haza új leckekönyvét. - Vilmi is levizsgázott a második elemiből, én is elkészültem valamennyi megígért cikkemmel, úgyhogy nem hagyok hátra semmiféle adósságot. Nincs semmiféle ellenvetés: utazunk!

- Hová? - kérdezte Vilma, és magában azt gondolta: majd visz magával tanulnivalót, és így a nyaralás ideje sem telik tétlenül.

De ebben tévedett. Wartha St.Radegundban, egy csendes stájerországi fürdőhelyen rendelt szobákat, s mát előre örült, hogy milyen nagy sétákat tesznek. Gondosan átnézte a becsomagolt poggyászokat. Vittek-e magukkal megfelelő erős cipőket és lódengallért? Miközben a bőröndök mélyén a cipőket kereste, könyvekre bukkant. Egyik vastag könyvet a másik után húzta ki. Elszörnyülködve látta, hogy felesége a második szigorlat teljes anyagát magával akarta vinni. Nem szólt semmit sem. Vilma nem volt otthon, a Szabad Lyceumban tartotta ez évi utolsó előadását, így észrevétlenül kiszedte a könyveket, s elrejtette őket. Vilma csak akkor szerzett tudomást férje cseléről, amikor megérkezve St. Radegundba, kicsomagoltak. Első pillanatban haragudott, de hamarosan belátta, hogy erre a három hét kikapcsolódásra igazán szüksége van.

A házaspár nagy túrákat tett. Mindketten szenvedélyesen szerették a hegyeket, s boldogok voltak, ha minél magasabbra mászhattak. Kisebb kirándulásokra Vilmit is magukkal vitték, hívták Annát is, de Anna kijeletette, hogy szívesebben ül a sétányon, és onnan nézi a hegyeket. Anna egyébként sem volt túlságosan elragadtatva a hegyes-völgyes osztrák tájtól, a vendéglői koszttól s a gyakori esőtől. De mivel látta, hogy Vilma milyen jól érzi magát, hogy élvezi, hogy reggeltől estig együtt lehet férjével, nem nyilvánította elégedetlenségét. Titokban azonban nagyon vágyott haza, félt, hogy a szobalány nem öntözi rendesen a kertet, és a virágok megsínylik távollétüket. Attól is félt, hogy a kislány elrontja

a gyomrát, mert állandóan az út mentét szegélyező almafák szélverte, éretlen gyümölcsét ette. Vilma nem akadályozta ebben meg, sőt kijelentette, hogy a gyümölcstől nem lehet betegséget kapni, még akkor sem, ha éretlen. Vilminek valóban nem lett semmi baja, sőt meghízott, megnőtt, lebarnult, úgyhogy amikor hazamentek, György alig ismert rá. Szilassy már megérkezésük második napján megjelent, és szemrehányást tett Vilmának, amiért elvitte a kicsit.

- Ha rajtam múlna, többet nem engedném el ilyen hosszú időre! - mondta neheztelve. - Maga igazán soha sincs tekintettel rám! - tette hozzá panaszosan. Vilma, mit tehetett egyebet, mosolygott volt férje zsörtölődésén.

A második szigorlatot decemberben tette le. Belgyógyászatból Korányi professzor vizsgáztatta, de a vizsga hamarosan átcsapott beszélgetésbe. Korányi Rose diftériás műtétei iránt érdeklődött, s kérte Vilmát, küldjön egy példányt doktori disszertációjából. Majd a beszélgetés végén elkérte a leckekönyvet, és energikus betűivel beírta a jelest.

Boldog karácsonyt ünnepeltek Wartháék ez évben. A gyönyörűen feldíszített fa alatt el sem fértek az ajándékok. Vilma szinte féltette kislányát: mit kezd majd a sok játékkal? De sem férjét, sem Gyurkát, sem Szilassyt nem lehetett lebeszélni a sok és drága ajándékról. Vilma a kapott sok ajándék között legjobban örült a kis fehér zománctáblának, amelyen mindössze ennyi állott:

Med. univ. Dr. Hugonnai Vilma,
Rendel: hétköznapon 3-tól 5-ig.

És karácsonyi ajándék volt a telefonhírmondó, ami akkor még ritka holló volt a pesti lakásokban. Mindennap közvetítette az operaelőadásokat, s Vilma örült, hogy mialatt tanul, Vince hallgathatja a zenét. Amúgy is lelkiismeret-furdalása volt, minden meghívást vissza kellett

utasítaniuk, remete módra éltek, de nagyon jól érezték magukat ebben a remeteségben.

A harmadik szigorlatra tanult a legtöbbet; éppen olyan örömmel tette ezt, mint annak idején Zürichben, és magában megállapította, hogy a lelke mélyén még ma is legszívesebben diák szeretne lenni.

De azért, amikor a harmadik szigorlaton is túl volt, tudta, hogy a diákéletnek most visszavonhatatlanul vége szakadt, s elámulva gondolta: ebben az esztendőben •ötvenéves lesz.

1897. május 14-én, napsütéses májusi délelőttön volt az avatás. Vince - Vilma tudta nélkül — meghívókat küldött szét, rokonoknak, barátoknak, sőt távoli ismerősöknek is. „Hadd lássa mindenki - gondolta Wartha, míg titokban címezte a sok meghívót -, hogy a mai naptól kezdve nem bába a feleségem. Hadd lássák a kaján ismerősök, amikor hivatalosan elismerik azt, amit régtől fogva el kellett volna ismerniük."

Az avatás napján Anna már hajnalban talpon volt. Végigjárta a környéket, becsengetett a szomszédos villákba, s ragyogva közölte, hogy mától fogva senki sem veheti el asszonyától a doktori címet. Miután ezzel elkészült, a szobalányt noszogatta, takarítson ki minél •előbb, bizonyára jönnek a gratulálok. Vilmához nem mert bekopogni, már előtte való este arra kérte, hogy feküdjön ma minél tovább, hadd legyen kipihent ezen a napon. Megrendelte a fodrásznőt, noha Vilma mindig egyedül fésülködött. A fodrásznő reggel kilencre jött. Vilma kicsit csodálkozva nézett rá, majd Annára esett tekintete. Anna kérő pillantással viszonozta tekintetét.

- Rendben van! - mondta Vilma, beletörődve a megmásíthatatlanba. - Kérem, fésüljön meg minél ünnepélyesebben !

Anna rendelt kocsit is, és gondosan beültette Vilmát, férjét és Vilmit. Gyurkát már nem engedte beülni, félt, hogyha négyen lesznek, összegyűrődik asszonya gyönyörű, nehézselyem-ruhája.

Az avatást a központi egyetem épületében tartották, mind a négy kar doktorjelöltjeit egyszerre avatták. Vilma itt is egyedüli nő volt, mint annak idején Zürichben. De míg ott egyetlen hozzátartozója sem szorongott a zsúfolt padsorokban, itt minden mozdulatát szerető pillantások kísérték. Az első padsorban Wartha ült, sötét díszmagyarjában. Mellette Vilmi nézett nagy, bámuló szemmel édesanyjára. Hiába magyarázták, nem értette meg teljesen, mi az a nagy ünnepség, amelyen most részt vesz. Csak azt tudta, hogy ezentúl édesanyja nem fog annyit tanulni, többet lehetnék együtt, s neki is mesélhet, nemcsak György nagypapának. Amikor a rektor belépett fekete talárban, nyakában széles aranylánccal, a négy dékánnal együtt, Vilmi felkiáltott.

Szerencsére Gyurka gyorsan szájára tapasztotta kezét, és úgy súgta:

- Most nem szabad beszélni, Vilmi, majd később!

A kislány bátyjára nézett, és csodálkozva kérdezte:

- Miért sírsz? És miért sír édesapa?

Gyurka nagyot nyelt, és úgy felelte:

- Nem sírok, Vilmi, talán valami por került a szemembe!

Gyurka férfiasan visszatartotta könnyeit, sírt helyette Anna, zokogott Fruzsina, aki egy cseppet sem szégyellte, folytak-folytak végig a könnyek az arcán, majd letörölte őket, s megnyugodva látta, hogy Katalin is sír. Bizony, még Györgynek is elhomályosodott a tekintete, ebben a pillanatban úgy érezte, hogy valójában mindent neki köszönhet Vilma. Mert ha ő annak idején nem engedi el Zürichbe, sohasem lesz belőle orvos. Eszébe sem jutott, hogy Vilma erejét az ő ellenkezése nem tudta volna megtörni, elindul az útján ha bármilyen akadályba ütközik is.

Vilma nővérei is eljöttek, Iréne és Irma, két fáradt öregasszony, férjükkel, akik szintén megöregedtek a nagy pénzhajszában. Csak Jerne mentette ki magát. Gyurka nem is csodálkozott azon, hogy unokahúga nincs itt.

Mintha valami titkos megállapodás lett volna közöttük, hogy elkerülik egymást.

Kálmán magával hozta feleségét és kisfiát. Vilma öcscsei csak sürgönyt küldtek. Béla képviselőnek lépett fel Szatmárban, s a választások előtt nem akarta otthagyni a kerületét. Viktor sem jöhetett, mert bátyja segítőtársa volt a választási hadjáratban.

És a padsorokban kíváncsi tekintettel néztek Vilmára az ifjú medikák, akik már másodéves hallgatói voltak az egyetemnek. Nézték az egyenes tartású, karcsú, magas asszonyt, akinek szőke haja fehér volt a halántéka táján. Ismerték a történetét, tudták, micsoda hallatlan energiával, szívóssággal harcolt, micsoda akadályokkal kellett megküzdenie, amíg idáig jutott.

- Ötvenéves. Igazán nem látszik annyinak - mondta az egyik fiatal lány -, és nézzétek, az a magas férfi a férje: Wartha Vince. Bátyámat tanítja a Műegyetemen. Wartha mellett a kislány a lánya, és az a bajuszos, csinos szőke férfi a fia!

- Hasonlít rá, éppen olyan kék a szeme! Gyönyörű szeme van! - állapította meg egy másik lány.

Amikor vége lett az avatásnak, a harmadik, aki hatalmas csokor virágot tartott a kezében, társnőihez fordult:

- Most. .. most menjünk oda!

A többiek húzódozva néztek egymásra, de aztán mégis megindultak Vilma felé. Magukban formálgatták a mondatokat, mivel köszöntik majd az első magyar orvosnőt, akit ötvenéves korára avattak doktorrá. Tudták, hogy Hugonnai Vilma egyike azoknak, akik az ő útjukat tették könnyebbé. Azt, hogy ők egyetemre járhatnak, Hugonnai Vilmának és szerte a világban néhány ilyen elszánt társnőjének köszönhetik.

Mentek a lányok izgatottan, dobogó szívvel Vilma felé. És amikor a közelébe értek, egyszerre megtorpantak, de aztán mégiscsak tovább mentek. A csokrot tartó lány hirtelen mozdulattal átnyújtotta a virágot, s beszélni

akart. De a szépen elgondolt mondatok helyett nyakig pirulva, mindössze ennyit tudott mondani:

- Köszönjük !

Vilma, aki férjébe karolva kifelé indult a teremből, első pillanatban értetlenül nézett a kezébe nyomott hatalmas csokorra és a feszengő, izgatott fiatal lányokra. De a következő másodpercben megértette, mint jelent a virág, mit jelentenek a sugárzó tekintetek, mit jelent a kurta „köszönjük" szó. Magához ölelte a virágot átnyújtó fiatal teremtést, majd mellette álló kislányára nézett. És mintha mindazt hallotta volna, amit mondani akartak, mosolyogva felelte:

- Igen, nektek már könnyebb lesz!

GRZEGORZ FEDOROWSKI

FELFEDEZÉSEK AZ ORVOSTUDOMÁNYBAN

A Búvár sorozat új kötetének írója lengyel orvos. Tizenegy történetében az orvostudomány nagy felfedezőinek állít emléket. Hősei - Pirogov, Semmelweis, Pasteur, Koch, Morton, Pavlov, Eijkmann, Domagk, Banting, Fleming - orvosok, biológusok, vegyészek, akik legyőzték a gyermekágyi lázat, feltalálták a fertőző betegségek elleni védekezés módját, és az érzéstelenítés módszereinek kidolgozásával megszüntették a műtéteket kísérő fájdalmat. *Az ő* munkásságuknak köszönhetjük, hogy a cukorbetegség már nem egyenlő a biztos halállal, s hogy penicillint és más gyulladást megszüntető gyógyszereket használhatunk fel a gyógyításban. A könyvet olvasva szinte átéljük a nagy jelentőségű felfedezések születésének izgalmas pillanatait, és megértjük azok lényegét is.

MÓRA KÖNYVKIADÓ

A kiadásért felel a Móra Ifjúsági Könyvkiadó igazgatója
Szakmailag ellenőrizte: dr. Katona Ibolya
Felelős szerk.: dr. Schindler Frigyesné. Képszerk.: Pengő Gyöngyi
Műsz. szerk.: Szvoboda Gabriella. Műszaki vezető: Földes György
24 300 példány, 19 (A/5) ív, MSZ 5601-59
65-5142 Pécsi Szikra Nyomda — F. v.: Melles Rezső

IF 39; - c - 6567